

Fornleifaskráning í Eyjafirði IX:

Fornleifar í Grundarplássi og undir Fjöllum

Adolf Friðriksson, Elín Ósk Hreiðarsdóttir, Orri Vésteinsson & Sædís
Gunnarsdóttir

Minjasafnið á Akureyri
Fornleifastofnun Íslands
FS037-94015

Efnisyfirlit

Skrá yfir kort

1. kafli. Inngangur	bls. 3
2. kafli. Byggðasaga	bls. 4
3. kafli. Fornleifaskrá	bls. 15
Finnastaðir	bls. 15
Grund	bls. 21
Hólshús	bls. 33
Miðhús	bls. 36
Holtsel	bls. 37
Holt	bls. 40
Möðrufell	bls. 46
Hraungerði	bls. 54
Torfur	bls. 56
Gilsbakki	bls. 59
Mikligarður	bls. 62
Samkomugerði	bls. 72
Miðgerði	bls. 76
Ölvisgerði	bls. 77
Ystagerði	bls. 79
Hlíðarhagi	bls. 80
Árgerði	bls. 82
Hvassafell	bls. 84
Ytra Dalsgerði	bls. 91
Syðra Dalsgerði	bls. 93
Stóridalur	bls. 95
Litlidalur	bls. 103
Kambfell	bls. 108
4. kafli. Fornleifar og byggð í héraði	bls. 112
5. kafli. Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu	bls. 120
Heimildaskrá	bls. 121

Skrá yfir kort

1. Yfirlitskort. Dreifing minjastaða, landamerki og helstu fjallvegir á skráningarsvæðinu	bls. 11
2. Fornleifakort. Grundarpláss	bls. 14
3. Fornleifakort. Bæjarstæði og tún á Grund	bls. 20
4. Fornleifakort. Möðrufellstorfa	bls. 45
5. Fornleifakort. Skjöldalur	bls. 58
6. Fornleifakort. Miklagarðstorfa og Hvassafell	bls. 61

7. Fornleifakort. Bæjarstæði og tún í Miklagarði	bls. 63
8. Fornleifakort. Stóridalur og Dalsgerðin	bls. 90
9. Fornleifakort. Djúpidalur: Litlidalur, Kambfell og afréttarlönd	bls.102
10. Flokkun lands á skráningarsvæðinu eftir eðli og fjölda minjastaða	bls.113

1. Inngangur

Sumarið 1997 var haldið áfram skráningu fornleifa í Eyjafjarðarsveit. Sama fjárveiting var veitt til verksins og undanfarin ár og voru skráðar fornleifar á 23 jörðum í Hrafnagils- og Saurbæjarhreppum gömlu. Þar með hefur fornleifaskráningu í Hrafnagilshreppi hinum forna verið lokið en sumurin 1996 og 1997 voru einnig skráðar þær jarðir nyrst í hreppnum sem nú heyra undir Akureyrarkaupstað.

Við skráninguna voru notaðar þær aðferðir sem Fornleifastofnun Íslands hefur þróað undanfarin ár og skiluðu þær góðum árangri. Stuðst hefur verið við loftmyndir við skráningu sumarsins. Þær hafa þann kost umfram kort í stórum mælikvarða að á þeim sjást stundum tóftir sem þá er hægt að ganga beint á eftir myndunum. Ókostirnir eru hins vegar fleiri og er sérstaklega vandasamt að nota loftmyndir á svæðum þar sem lítið er um skýr kennileiti. Slíkt getur valdið töfum í vettvangsvinnu og er einnig ástæða þess að minjakortin í ár verða með svipuðu sniði og í fyrra.

Skýrsla þessi er í aðalatriðum eins upp byggð og sú sem gerð var 1996. Fyrst er stutt yfirlit um þróun byggðar á skráningarsvæðinu (kaflí 2) en síðan er Fornleifaskrá (kaflí 3) með sama sniði og í fyrri skýrslum. Minjastaðir eru flokkaðir eftir jörðum og byggir tölusetning jarðanna á Jarðatali Johnsens frá 1847. Á undan minjaskrá hvernjar jarðar er gerð grein fyrir takmörkum hennar, breytingum á þeim og öðrum upplýsingum sem geta varpað ljósi á sögu byggðar og búskapar á staðnum. Einnig er gerð grein fyrir þáttum eins og gróðurfari og túnléttum sem hafa eða hafa haft áhrif á varðveislu minja. Í minjaskrá er síðan fjallað um hvern minjastað sérstaklega, gerð grein fyrir staðsetningu minja og aðstæðum og birtar lýsingar og myndir af tóftum þar sem við á. Í skránni eru einnig minjakort sem sýna

dreifingu minjastaða. Í kafla 4 er samantekt um helstu minjaflokka og gefið yfirlit um sérkenni svæðisins. Í kafla 5 eru síðan settar fram tillögur um verndun og kynningu fornleifa á skráningarsvæðinu.

Sem fyrr var skráning fornleifa í Eyjafjarðarsveit samstarfsverkefni héraðsnefndar Eyjafjarðar, Eyjafjarðarsveitar, Minjasafnsins á Akureyri og Fornleifastofnunar Íslands. Verkinu var stjórnað af Adolf Friðrikssyni og Orra Vésteinssyni en auk þeirra unnu Sædís Gunnarsdóttir og Elín Ósk Hreiðarsdóttir að skráningunni. Minjasafnið á Akureyri lagði fram skrifstofuaðstöðu og mægháttaða aðstoð og kunna höfundar Guðnýju Gerði Gunnardóttur forstöðumanni og starfsfólki hennar bestu þakkir fyrir ánægjulegt samstarf. Starfsmenn Amtsbókasafnsins og Héraðsskjalasafns á Akureyri léttu sem fyrr undir með öflun bóka og ýmissa gagna og eru þeim færðar bestu þakkir. Menningarmálanefnd Akureyrarbæjar skaut skjólshúsi yfir leiðangursmenn í gamla spítalanum við Aðalstræti. Einnig fær Séverine Dalcourt þakkir fyrir góðan stuðning. Að endingu vilja höfundar þakka hinum fjölmörgu heimildarmönnum í Eyjafjarðarsveit sem fúslega veittu upplýsingar ásamt ómældu magni af kaffi og gáfu sér tíma til að spjalla við skráningarmenn og gáfu leiðsögn um hvernig mætti komast á minjastaði.

2. Byggðasaga

Við Dvergstaði verða nokkur skil í skipulagi byggðar vestan Eyjafjarðarár. Norðan við eru jarðir flestar meðalstórar og nokkur stórbýli en hjáleigur fáar. Sunnanvið eru stórbýli hinsvegar ráðandi, hvert um sig með sæg af hjáleigum sem fæstar urðu sjálfstæð býli fyrr en á þessari öld. Stórbýlin, eða búgarðarnir, eru Grund með 5 hjáleigum á seinni öldum, Möðrufell með 3, Mikligarður með 6 og Stóridalur með 2. Hvassafell var einnig stórbýli þó ekki fylgdu því neinar hjáleigur svo vitað sé en Litlidalur og Kambfell eru einu býlin á svæðinu sem talist geta meðaljarðir, og voru þó báðar flutningsjarðir.

Þegar komið var fram á 14. öld sátu prestar á Grund, í Miklagarði og Djúpadal en alkirkjur voru einnig í Möðrufelli og undir Hvassafelli. Hver búgarður hefur þannig haft sína kirkju en auk þess var hálfkirkja í Litladal. Þetta er öðruvísi

skipulag en víðast annarstaðar í Innfirðinum og má rekja til þess að landgæði á þessum slóðum henta vel undir stórbúskap. Góð og víð engi eru meðfram Eyjafjarðará, snjólétt er einnig er kemur inn fyrir Espihól og góð beit, bæði á sumar og vetur, í kringum bæina og í þverðölunum. Miklu máli hefur einnig skipt að Mikligarður, Möðrufell og Grund hafa verið í þjóðleið, bæði inn og út eftir dalnum en einnig úr Skagafirði og Öxnadal en ljóst er af lýsingum fornrita að á 12. og 13. öld hefur leiðin um Skjöldal verið mjög fjölfarin og mun meira notuð en á seinni öldum¹. Samkvæmt Landnámabók settist Hámundur heljarskinn að í landnámi Helga magra mágs síns og bjó á Litlahóli. Sonur Hámundar, Þórir, bjó áfram á Litlahóli eftir föður sinn en synir hans tóku sér síðan bólfestu hver á sínu höfuðbólínu syðst í Hrafnagilshreppi: Þórarinn á Espihóli, Þorvaldur krókur á Grund og Þorgrímur í Möðrufelli. Landnám Hámundar og afkomenda hans hafa menn talið að næði suður að Skjöldalsá en þar fyrir sunnan á Helgi magri að hafa gefið Þóru dóttur sinni og Gunnari manni hennar land upp að Hálsi, þ.e. allan Djúpadal beggja vegna árinna. Þau hjón eiga að hafa búið í Djúpadal og hafa bæði Mikligarður og Hvasafell byggst úr landnámi þeirra en þessara jarða er ekki getið í Landnámabók. Þessar sagnir lýsa kannski fyrst og fremst stöðu mála á ritunartíma Landnámabókar (12.-13. öld). Þær sýna að Skjöldalsá hefur snemma orðið mörk sveitarhluta í Innfirðinum og má vera að hreppaskipan eins og hún þekkist á seinni öldum hafi þá þegar verið komin á. Um miðja 12. öld bjuggu menn sem töldu sig afkomendur Þorláks króks enn á Grund. Þorsteinn ranglátur (d. 1151) var sonur Einars Ketilssonar Þorlákssonar króks og bjó á Grund fram undir miðja 12. öld. Frá Þorsteini var margt stórmenni komið og voru synir hans og afkomendur meðal helstu höfðingja í Eyjafirði fram á 13. öld. Sennilegt er að þekking á langfeðgum Þorsteins hafi valdið því að höfundar Landnámabókar láta Grund og Möðrufell ekki byggjast fyrr en með þriðju kynslóð landnámsmanna. Ættartalan er raunar undarlega stutt ef miðað er við að Hámundur hafi verið á svipuðum aldri og Helgi magri og að þeir hafi komið út á seinni hluta 9. aldar. Þeir feðgar hafa allir þurft að hafa verið orðnir fimmtugir eða meir er þeir eignuðust syni sína til að ætttraknin Grundarmanna

¹ Helgi Þorláksson: Þjóðleið hjá Brekku og Bakka”

fái staðist.² Það er auðvitað ekki óhugsandi að menn hafi verið seinteknir til tímgunar í þeirri ætt en heldur ólíklegt verður það að teljast að slík leti hafi haldist við í meir en fimm kynslóðir í sömu ætt og er sennilegra að tengslin milli áa Grundarmanna og Helga magra hafi verið skálduð upp af einhverjum sem ekki var nægilega glöggur á tímatalsreikning. Nafn Þorláks króks var kyrfilega tengt við Grund, sbr. Víga-Glúms-sögu, og mætti geta þess til að hann hafi verið til í raun og veru og verið vel þekktur sem forfaðir Grundarmanna en að honum hafi verið fenginn afi í Hámundi heljarskinni til að styrkja tilkall Grundarmanna til forystu í héraðinu. Ekkert er vitað um Þorstein ranglát annað en um ætt hans og afkomendur en giftingar barna hans sýna að hann hefur verið meðal helstu höfðingja á Íslandi á fyrri hluta 12. aldar og er ljóst að ætt þessi hefur ráðið bæði Grund og Möðrufelli fram til um 1200 þegar hún varð að láta í minni pokann fyrir grimmari höfðingjum. Eftir Þorsteinn andaðann bjó Ketill prestur sonur hans á Grund til dauðadags 1173. Sonur Ketils var Þorlákur (d. 1241) sem mun hafa verið mjög ungur við dauða föður síns og var hrakinn af staðfestu sinni skömmu fyrir 1200. Hann fluttist þá til Hítardals til mága sinna og var þar valdamikil ætt frá honum komin. Steinunn dóttir Þorsteins rangláts var gift höfðingjasyni úr Húnaþingi, Þórólfi Sigmundssyni og bjuggu þau í Möðrufelli um 1185. Ekki er vitað til að þau hafi átt afkomendur eða hvort þau bjuggu alla sína tíð í Möðrufelli en 1212 býr þar Jón sonur Guðrúnar Ólafsdóttur Þorsteinssonar rangláts. Jón var giftur Valgerði systur Kálfs Guttormssonar sem virðist hafa tekið við Grund eftir að Þorlákur Ketilsson var hrakinn vestur á Mýrar. Jón bjó í Möðrufelli fram yfir 1232 en 1234 virðist Ólafur sonur hans tekinn við búsför ráðum og er síðast getið þar 1255. Þessi stutta ættarsaga bendir til að um miðja 12. öld hafi Grundarmenn ráðið bæði Grund og Möðrufelli og eftir að þeir voru hraktir frá Grund héldu þeir áfram að ráða Möðrufelli a.m.k. fram á seinni hluta 13. aldar og hugsanlega miklu lengur. Þessar aðstæður gætu skýrt að nokkru frásagnir Landnámabókar þar sem landnám Hámundar heljarskinns og niðja hans svarar nokkuð nákvæmlega til yfirráðasvæðis Grundarmanna, þ.e. þeirra jarða sem þeir áttu og bjuggu á.

² Miðað við að Þórir Hámundarson hafi fæðst 880 og að Þorsteinn hafi verið um sjötugt er hann dó 1151.

Sunnan við Skjöldalsá hafa hinsvegar aðrar ættir ríkt á 12. og 13. öld. Eins og áður er víkið að fengu Þóra Helgadóttir magra og Gunnar Úlfjótsson, þess sem út kom með lögin, land milli Skjöldalsár og Háls og bjuggu í Djúpadal og er á einum stað talað um Djúpdæli sem hafa verið kunn ætt, sennilega á 11. og 12. öld því ekkert fer fyrir henni á Sturlungaöld. Á 12. öld hafði höfðingjaætt, sem virðist hafa átt uppruna sinn og mest fylgi í Fnjóskadal og Ljósavatnsskarði, komið sér fyrir undir Hvassafelli. Þorgeir Hallason goðorðsmaður fluttist þangað skömmu eftir 1150 og lét búið í hendur Þorvarðar sonar síns og eftirmanns á höfðingjastóli árið 1164. Þorvarður bjó ekki lengi undir Hvassafelli og er ekki vitað hvort ættin hélt yfirráðum sínum yfir jörðinni. 1244 bjó þar Guðmundur nokkur Gíslsson ættaður frá Reykjum í Miðfirði og má vera að hann hafi komist að jörðinni með mægðum. Þó Hvassafell væri aðsetur stórhöfðingja um skeið á seinni hluta 12. aldar var þó Mikligarður greinilega aðaljörðin undir Fjöllum á 12. og 13. öld. Þar bjó árið 1199 Jón Örnólfsson en árið 1217 er hann kominn að Möðruvöllum í Eyjafirði og yngri bróðir hans, Þorvarður sestur að búi í Miklagarði. Þeir bræður voru meðal helstu stórbænda í Eyjafirði á fyrri hluta 13. aldar og þó að framætt þeirra sé ókunn er freistandi að ætla að þeir séu fulltrúar ættar sem lengi hafi ríkt í nyrðri hluta Saurbæjarhrepps. Þorvarður er síðast getið 1253 og er þá Örnólfur sonur hans að búi með honum í Miklagarði og hefur tekið við jörðinni að honum látnum. Athyglisvert er að 1461, löngu eftir að Mikligarður var kominn undir Hólastól, bjó þar maður að nafni Örnólfur Þórðarson og mætti hugsa sér að hann hafi átt ætt að rekja til Örnólfs Þorvarðarsonar sem bjó í Miklagarði á 13. öld.

Eftir að Þorlákur Ketilsson var hrakinn frá Grund tók þar við forráðum Kálfur Guttormsson en hann varð að láta jörðina af hendi eftir að hann lét drepa Klæng Kleppjárnisson frá Hrafnagili og keypti Sighvatur Sturluson hana árið 1217. Grund varð eftir það höfuðból Sturlunga í Eyjafirði og munu þeir hafa átt jörðina fram á 14. öld. Eftir Sighvat drepinn átti Þórður kakali sonur hans Grund en á seinni hluta 13. aldar virðist systursonur Þórðar, Sighvatur Hálfðanarson ráða jörðinni en vísbendingar eru um að afkomendur Þórðar hafi einnig ráðið henni eða hluta hennar

og hafa verið færð að því rök að Grundar-Helga sem bjó á Grund um miðja 14. öld hafi verið afkomandi Þórðar³.

Það er ekki fyrr en í byrjun 14. aldar að fyrstu vísbendingar koma í ljós um minni býlin á skráningarsvæðinu. Þó talsvert sé vitað um stórhöfðingja þá og stórbændur sem bjuggu á aðaljörðunum á 12. og 13. öld er ekkert vitað um hvernig búrekstri þar var háttað eða hvort þar voru hjáleigur eins og á seinni öldum. Mögulegt er að hjáleigurnar séu margar hverjar ævafornar, hafi byggst jafnsemma og aðalbólin og verið í stöðugri byggð frá fyrstu tíð. Tiltækar heimildir frá 12. og 13. öld eru ekki þess eðlis að hægt sé að álykta að smákot hafi ekki verið til því þær fjalla ekki um slíka staði eða menn af því tagi sem á þeim bjuggu. Á hinn bóginn er sennilega ekki tilviljun að þegar hlutlægar heimildir koma til sögunnar eru það stærstu hjáleigurnar og þær sem fornlegust hafa nöfn sem fyrst er getið. Þannig voru Finnastaðir og Hlíðarhagi orðnar kirkjujarðir árið 1318. Finnastaðir tilheyrðu Grundarkirkju og voru seinna taldir 20 eða 40 hundraða jörð. Hlíðarhagi tilheyrði Miklagarðskirkju og var seinna talin 20 hundraða jörð. Þessi býli eru bæði góðar bújarðir, eru eins langt frá aðalbólinu eins og landrými leyfir og hafa haft aðgang að talsverðum landgæðum, bæði í beit og slægjum. Bæði þessi býli eru því af því tagi sem sennilegt verður að telja að fyrst hafi byggst eftir að byrjað var að búa landareginirnar niður. Vel er hugsanlegt að það hafi gerst löngu fyrir 1318, sennilega fyrir 12. öld því þá voru kirkjum gefnar jarðir í meira mæli en seinna varð. Þessar jarðir skera sig því frá hinum sem hafa minni landgæði, eru nær aðalbólinu og hafa nöfn sem enda á -gerði eða -hús. Til fyrra flokksins má einnig telja Gilsbakka, sem þó er fyrst getið í heimildum frá 16. öld og Holt, sem hefur verið orðin aðgreind bújörð á seinni hluta 14. aldar en fylgdi þó ávalt Grund í kaupum. Miðhúsa er getið 1486 og má af samhengi þess skjals ráða að þá hafi ekki aðrar hjáleigur verið í Grundarplási en Finnastaðir, Holt og Miðhús. Hólshús og Grundarkot gætu hafa byggst á 16. öld og vitað er að föst búseta hófst ekki í Holtseli fyrr en um 1650. Grundarkot fór í eyði um 1690 og hefur ekki byggst síðan svo vitað sé.

³ Klemens Jónsson: *Grund í Eyjafirði*

Minna er vitað um forsögu hjáleiga Möðrufells. Jörðin kemur lítið við skjöl fyrr en á 16. öld en vitað er að 1552 hafði Ari Jónsson biskups átt jörðina ásamt með hjáleigunum Gilsbakka og Hraungerði. Eignir Ara féllu undir konung eftir að þeir feðgar höfðu verið hálshöggirnir og árið 1563 var Möðrufell gefið í lén með Gilsbakka “som er kot og hiolege”. Hraungerðis er ekki getið í þessu skjali og þó að það sé ekki ótvírætt þá bendir það til að hjáleigan hafi þá ekki verið í stöðugri byggð. Gilsbakka er getið oftast í lok 16. aldar en ekki Hraungerðis og er hugsanlegt að byggð á seinna býlinu hafi ekki orðið stöðug fyr en á 17. öld. Torfa er fyrst getið í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín en er þá talin hafa byggst fyrir manna minni sem þýðir líklega að býlið hefur ekki byggst seinna en á fyrstu áratugum 17. aldar. Gilsbakki var talið lögbýli í jarðabókinni þó hún tilheyrði spítalanum í Möðrufelli (Starfræktur 1653-1848) og bendir það ásamt því hve byggðin þar virðist hafa verið stöðug á 16. öld til að Gilsbakki sé elsta hjáleigan í Möðrufellstorfunni, mögulega af sömu kynslóð og Finnastaðir og Hlíðarhagi. Byggð hefur hafist í Hraungerði fyrir miðja 16. öld en ekki orðið stöðug þar eða á Torfum fyrr en á fyrri hluta 17. aldar.

Hálfur Mikligarður komst undir Munkaþverárklostur á fyrri hluta 14. aldar en munkarnir seldu Hólastól hlut sinn árið 1345. Hólabiskupar hafa þá annaðhvort þegar verið búnir að eignast hinn helminginn eða hafa komist yfir hann skömmu síðar því Mikligarður varð á 15. öld miðstöð stjórnsýslu Hólastóls í innanverðum Eyjafirði og innsveitum Þingeyjarsýslu. Þar var eitt af svokölluðum staðarbúum og þar bjó að jafnaði umboðsmaður biskupanna sá er umsjón hafði með jarðeignum og ítökum Hólastóls á umgetnu svæði. Hlíðarhaga er getið öðru hverju á 14. og 15. öld en annarra hjáleiga ekki fyrr en á þeirri 16. Þá komst miklu meir festa á bókhald stólsins og eru til skýrslur um landskuld og innistæðukúgildi þeirra búa sem heyrðu undir stólinn frá mörgum árum í röð á seinni hluta 16. aldar. Þá voru Samkomugerði, Hlíðarhagi og Árgerði hjáleigur Miklagarðs. Samkomugerðis er raunar fyrst getið 1460 og Hlíðarhaga 1318 eins og fyrr er vikið að. Árgerði var í eyði árið 1550 en byggðist fljótlega á ný. Til er landamerkjalyking frá um 1560 sem sýnir að þá hefur Hlíðarhagi verið álitin sérstök jörð en Árgerði ekki. Um Ystagerði

og Ölvesgerði segir í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín að þær hafi fyrst byggst um 1660 eða litlu fyrr en Miðgerði var þá talin byggð fyrir manna minni sem gæti bent til tímabilsins 1590-1620 því að öruggt má telja að ekki hefur verið byggð þar á árabílinu 1570-90 en frá því eru til nær samfelldar skýrslur um bú Hólastóls. Ölvesgerði fór í eyði 1703 en byggðist á ný seinna á 18. öld. Búskapur í Samkomugerði styrktist mjög á seinni hluta 18. aldar er Miklagarðsnes, aðalengi búgarðsins, var keypt undir hjáleiguna.

Eins og áður var getið var Hvassafell höfðingjasetur á 12. öld en lítið er vitað um ábúendur þarfyrr en á seinni hluta 15. aldar. Í byrjun aldarinnar hafði sr. Halldór Loptsson á Grund á jörðina en síðar bjó þar Bjarni Ólason, stórbóndi sem lenti í sérkennilegum deilum við Hólabiskup og varð sá endir á að jörðin komst undir Hólastól um aldamótin 1500. Jón Arason seldi síðan Munkaþverárklaustri hálf Hvassafell en á tímabili á fyrri hluta 16. aldar hafa bæði Hvassafell og Mikligarður verið eign Hólastóls. Til er skjal sem lýsir merkjum sem Jón Arason setti milli Miklagarðs og Hvassafells og er ljóst af því að Hlíðarhagi hefur þá verið sjálfstæð jörð með eigin merkjum en Árgerði hefur verið Miklagarðsmegin merkjanna. Það er hinsvegar hugsanlegt að þessi merkjasetning hafi falið í sér breytingu frá eldri skiptingu því 1635 lofar Hólabiskup væntanlegum landseta að kotið Árgerði skuli með tíðinni aftur leggjast til Hvassafells. Það er því hugsanlegt að Árgerði hafi upphaflega verið hluti af Hvassafelli en að Jón biskup hafi notað tækifærið meðan hann réð báðum jörðunum og bætt Árgerði og hugsanlega meira landi við Miklagarð og selt síðan aftur helminginn af því sem eftir stóð af Hvassafelli.

Djúpidalur var talin landnámsjörð á 13. öld og Ari fróði getur sérstaklega um Djúpdæli, en þeir voru afkomendur Gunnars Úlfjótssonar, sem þá land af Helga magra milli Skjöldalsár og Djúpadalsár og bjó í Djúpadal. Af þessu má ráða að Djúpdælir hafi verið kunn höfðingjaætt á 11. öld en ekkert fer fyrir hermi eða ábúendum í Djúpadal í erjum 12. og 13. aldar. Á 14. öld gekk jörðin kaupum og sölum meðal stórmenna í héraðinu en á 15. öld sátu hana Árni dalskeggur Einarsson, sem bendlaður hefur verið við aðförina að Jóni Gerrekssyni 1433 og sonur hans og sonarsonur. En frá því fyrir 1500 virðist hún að jafnaði hafa verið í ábúð leiguliða.

1. Yfirlitskort. Dreifing minjastaða, landamerki og helstu fjallvegir á skráningarsvæðinu

Þeir áttu margir í basli við að halda uppi kirkjunni og var hún endanlega lögð niður á 18. öld eftir heldur óglæsilega sögu síðustu 200 árin. Sé það rétt að í Djúpadal hafi fyrst risið byggð í landnámi Gunnars þá hefur Miklagarður snemma byrjað að skyggja á hana en Djúpidalur hefur þó haldið áfram að vera meiriháttar búgarður fram á seinni hluta miðalda. Eftir það hnignar jörðinni mjög.

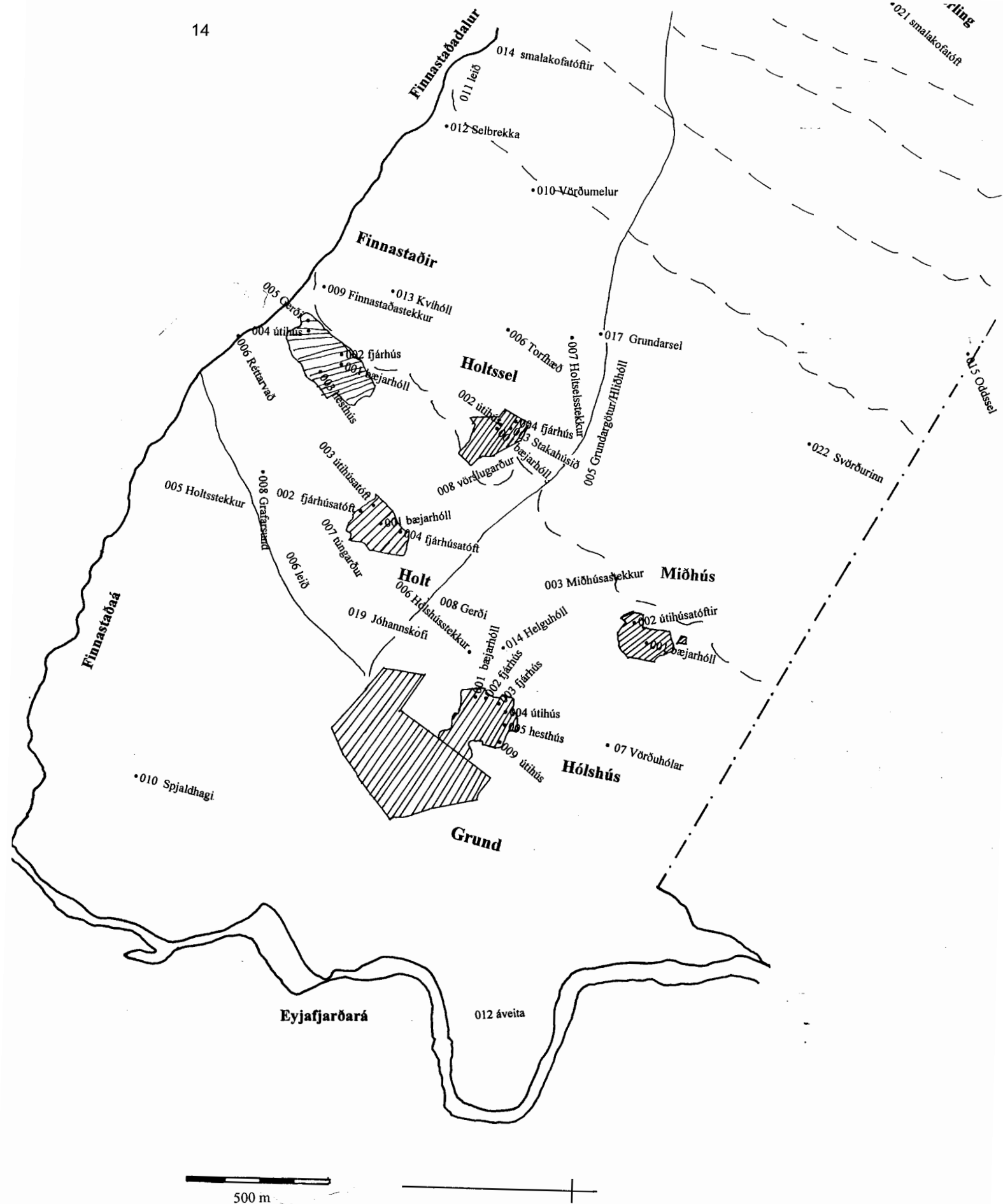
Ytri og Syðri Dalsgerða er fyrst getið í Jarðabók Árna og Páls og eru báðar hjáleigurnar þá taldar byggðar fyrir manna minni í úthögum Djúpadals. Af þessu verður ekki annað ráðið en að þær hljóta að vera byggðar fyrir fyrri hluta 17. aldar en líklegt má telja að þær sé af svipaðri kynslóð og önnur býli með nöfn sem enda á -gerði og hafi ekki byggst fyrir 16. öld.

Fyrir framan Djúpadal eru Litlidalur og Kambfell. Þær eru einu meðaljarðirnar á skráningarsvæðinu, þokkalega björgulegar jarðir fyrir meðalfjölskyldu. Í Litladal var hálfkirkja sem féll niður 1549. Jarðarinnar er ekki getið fyrr en 1544 en kirkjan bendir til að byggð þar sé allavega frá 11. öld. Kambfells er fyrst getið 1491 og var þá seld fyrir 30 hdr en í seinni bréfum er hún yfirleitt talin 20 hdr. Miklu snjóþyngra er í Kambfelli en utar í Djúpadal og þó að jörðin hafi mikið og gott sumarbeitiland þá var vetrarheit lítil og hefur það minnkað mjög byggingarkosti jarðarinnar. Kambfell hefur örugglega byggst síðar en Djúpidalur og Litlidalur en hvort þar hefur munað meiru en nokkrum árum eða áratugum er óhægt að segja.

Auk þeirra býla sem getið er um í ritheimildum eru óljósar sagnir um byggð á nokkrum stöðum til viðbótar. Í landi Möðrufells eru sagnir um búsetu í Spónsgerði, Jónsgerði og Grófargerði (einnig kallað "á Koti) og hafa verið tóftir þess legar á þessum stöðum en allt óvíst um hvort, hvenær eða hversu lengi byggð hefur haldist á þessum stöðum. Í Miklagarðstorfu eru túngarðsleifar þar sem heitir Hólagerði, og garður og tóftir í Hrúthaga. Hrúthaga er getið sem ornefni í bréfi frá 1461 og átti Mikilgarður slægjur þar og mætti helst ætla að hagninn hafi þá ekki verið álitin hluti af Miklagarðslandi. Sé það rétt og sé um sama Hrúthaga að ræða þá gæti það bent til að Hvassafell hafi áður verið mun stærri landareign og að Mikligarður hafi verið

stækkaður á hennar kostnað á 16. öld eins og áður var vikið að. Auk Hólagerðis og Hríðhaga er örnefnið Jónsgerði í landi Miklagarðs og Þrælagerði í landi Samkomugerðis og eru munnmæli um að þar hafi verið býli. Tilgáta er um býli í ambandi við tóftina Ey-344:007 í landi Syðra Dalsgerðis og munnmæli eru um býli í Hagárnesi í landi Litladals. Einnig er Jónsgerði í landi Kambfells og er það talið fornt eyðibýli í örnefnaskrá.

Um alla þessa staði gildir að vel er huganlegt að þar hafi verið byggð í skamman tíma í einu hvenær sem er á tímabilinu frá 16. öld og fram á þá 19. Hitt er jafnsennilegt að sagnir um byggð á gerðunum byggji á ályktunum útfrá nafninu, að þar sem mörg býli hafi nafnendinguna -gerði þá hljóti aðrir staðir með slík nöfn einnig að hafa verið býli. Það þarf þó ekki að vera eins og nánar verður vikið að í 4. kafla.

3. Fornleifaskrá

Ey-325 Finnastaðir

40 hdr. 1712, Grundarkirkjueign til 1950. Fyrst getið 1318. Nýbýlið Árbær var byggt í landi Finnastaða árið 1952, fór í eyði 1988 og landið lagt undir heimajörðina 1989. 24.5.1486 fellur dómur um að Eiríkur Loptsson hafi átt Grund með Finnastöðum, Miðhúsum og Holti [í Hlíðarkirkjusókn!] o.fl. jarðir og er Sveinn Sumarliðason dæmdur réttur erfingi eftir afa sinn - DI VI, 569-72. 19.4.1533 semja Jón Arason bp og Ísleifur Sigurðsson eigandi Grundar vegna vangjalda á kirkjureikningi að kirkjan á Grund skyldi eiga alla jörðina Finnastaði, 20 hdr að dýrleika, og þar til 20 málnytukúgildi og 40 hdr í fullvirðispeningum þeim sem kirkjunni þarfnaði. - DI IX, 654-55. 1581 hafði engin túnd verið goldin til Grundarkirkju af Síra Jóni Þórðarsyni á Finnastöðum - BG, 196-97. Elsta fjallgirðingin var rétt ofan við Kvíhólinn en var síðan á þessari öld færð, fyrst upp undir Vörðuhóla en er nú neðan við Olnbogamel.

1917: 5,4 ha (1/2 sléttað), garðar 130 m². 1840: "harðbalajörð, engjalítill." SSE, 192 - 1973: "Nokkuð er hér enn af ræktanlegu landi. Kúm er beitt á ræktað land, en sauðfé upp til fjallsins." BE II, 289. 1990: "Tún austan vegar er samfelld og í nokkrum halla, nær það að merkjum við Grund. Vestan vegarins er túnið samfelld norðan til en skipt af melhólum sunnan til. Eru efstu túnspildurnar neðst í fjallinu. Beitiland er í Grundarfjalli og á Finnastaðadal. Er það svæði óskipt beitiland jarðanna í Grundarplássinu." BE 1990, 776.

Gamla túnið hefur verið unnið oftar en einu sinni á þessari öld, en neðan við það voru brekkurnar sléttaðar á árunum 1940-50, með jarðýtu og síðan þúfnabana því þar var kargabýfi og mjög hólótt en síðan hefur ekki verið átt við það. Fyrir ofan vegin var votlendi allt uppundir Vörðuhóla og voru túnin næst veginum sléttuð 1952-53, og hafa verið unnin aftur en síðan hafa túnin færst ofar smátt og smátt og ná nú efstu tún upp fyrir Selbrekku upp á móts við Neðri Olnbogamel. Á Finnastaðadal er svotil ekkert undirlendi en hlíðarnar eru víða grösugar, einkum milli Lambánna.

Ey-325:001 bæjarhóll bústaður

65 31.131 N 18 10.826 V

Gamli bærinn stóð þétt norðan við eldra íbúðarhúsið á Finnastöðum (b. 1937) en austan við útihúsasamstæðuna sem nú er áföst því (b. 1932 og síðar). Miðað við afstöðu á túnakorti milli bæjar og fjárhúss 002 er sennilegt að steinhúsið hafi að hluta til verið byggt á gamla bæjarstæðinu, þ.e. að bærinn hafi náð lengra í suður, jafnvel á móta langt og íbúðarhúsið nú. Nú malarborið hlað og byggingar sunnan og vestan við það, örugglega að hluta ofan á bæjarhólnum, og grasflöt austan við sem að mestu leyti er ungleg uppfylling og myndar sléttan pall á brekkubrúninni. Bærinn hefur staðið á brekkubrún og ekki myndast þar hóll að ráði. Bæjarrústunum var rutt niður brekkuna til austurs. Yfir þeim er nú tilbúinn graspallur en neðan við hann er vegarslóði að skemmu sem er byggð inn í brekkuna SA við bæjarhólinn, og sést í bílförunum hleðslugrjót. Þegar unnið var við jarðvegsskipti í hlaðinu 1996 var komið niður á hleðslur sem taldar voru úr kjallara undir gamla bænum. Fast norðan við bæinn hefur samkvæmt túnakorti staðið aðskilið útihús en það fékk ekki sérstakt númer. Ekki er hægt að meta breidd bæjarhólsins en norðurmörk hans sjást nokkuð greinilega rétt norðan við norðurvegg útihúsasamstæðunnar. Heimildamaður telur að gamla fjósið hafi staðið suðvestan við

bæinn, beint norður af 002 á sama stað og fjósið er nú og ályktar af því að kýrnar voru mjólkaðar í steknum sumarið sem nýja fjósið var byggt (1932). Þetta gæti komið heim við teikningu Jónar Rafnar af bænum eins og hann var um 1900 en þá var fjósið suðvestast í bænum. Samkvæmt þeirri teikningu var framhús norðaustast í bænum, stofa með kjallar undir, en sunnan við hana allstór hlaða. Ef kjallarinn sem menn þóttust finna 1996 er á sama stað og stofan var um 1900 þá hefur íbúðarhúsið frá 1937 verið byggt þar sem hlaðan var og stærsti hluti bæjarins því undir byggingum nú, þ.e. allt nema framhúsið. Um 10 m S við bæinn (um 10 m A við 002) var öskuhaugur eftir sögn ömmu heimildamanns. Þar var kálgarður en á þessum bletti spratt mun ver en annarsstaðar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Jónas Rafnar: Bæjalýsingar, 37.

Ey-325:002 heimild um fjárhús

65 31.129 N 18 10.859 V

Um 10 m S við SV horn bæjarins sem var 1917 stóðu fjárhús með hlöðu. Þessi staður er 5-10 m S við fjósvegg, vestan við trjágarð og gamlan kálgarð.

Nú mlarborið hlað, aðkoma að fjósi. Hlaðið er á uppfyllingu. Hús þessi stóðu fram yfir 1950 en var þá rutt niður brekkuna til suðurs og er nú malarfylling ofaná brotunum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-325:003 heimild um hesthús

65 31.093 N 18 10.785 V

Um 60 m SA af SA horni eldra íbúðarhúss stóð hesthús á hól eða stalli niðri í túninu. Regluleg L-laga hvompa er norðarlega á hólnum en upp að þeim stað var djúp dæld í brekkunni sem húsunum var rutt niður í og hefur síðan verið fyllt. Í túni.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-325:004 heimild um útihús

65 31.073 N 18 10.980 V

Um 180 m S við 001, en um 40 m ANA við Gerði 005, á svipuðum slóðum og nú stendur fjárhús á hólbrúninni norðan við íbúðarhúsið í Árbæ, eða neðan (A) við það.

Áður í túni, nú undir byggingu eða hlaði neðan við hana, þar sem nú er aðkeyrsla að haughúsi og er mögulegt að landið hafi verið lækkað til að auðvelda aðkeyrsluna.

Heimildamaður man ekki eftir þessu húsi. Kálgarðurinn sem sýndur er á túnakorti, sunnan við Gerðishólinn er enn á sama stað, jafnstór og þá og í notkun. Hann er spölkorn sunnan við íbúðarhúsið í Árbæ.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-325:005 Gerði heimild um fjárhús

65 31.073 N 18 11.057 V

“Rétt austan við bæinn að Árbæ er Gerðishóll.” segir í örnefnalýsingu. Fjárhús stóðu fram yfir 1953, kölluð Gerði, um 200 m sunnan við bæinn og heldur vestar. Kofi þessi stóð meðan húsið í Árbæ var í byggingu en var rifinn skömmu síðar. Þessi staður er 14 m NA við NA horn íbúðarhússins í Árbæ og er þar nú lítil svartbikaður húskofi (á stærð við

hundakofa), úr timbri. Áður í túni, nú milli hlaðs og túns. Gerðishóllinn er brekkan austan við húsið í Árbæ en það stendur ofarlega á þeim stalli

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Athugasemdir og leiðréttingar við örnefni í Grundartorfu e. Ketil Guðjónsson, 3.

Ey-325:006 *Réttarvað* heimild um vað 65 30.962 N 18 10.939 V

“Parna um Holtsgrundir [sjá Ey-330] lá aðalumferð bæði í Finnastaði og á bæina sunnan við ána. Þar var vað á ánni sunnan og neðan við Finnastaði 'Réttarvaðið' ...” segir í örnefnalýsingu. Vaðið þekkist nú ekki lengur, enda er áin víðasthvar auðfarin eftir að gljúfrunum sleppir (a.m.k. á hestum). Undir rafmagnslínunni, austan við Finnastaði, og á móts við réttina, er áin heldur breiðari en annarsstaðar og er hnitíðp tekið þar. Farvegur árinna breytist oft í vatnavöxtum og er sennilegt að aðstæður sú nú orðnar aðrar en þær voru er leiðin var enn í notkun

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 3

Ey-325:007 *Finnastaðarétt* heimild um rétt

“... var vað á ánni sunnan og neðan við Finnastaði 'Réttarvaðið' en gamla Finnastaðaréttin stóð þar í eyrunum rétt sunnan við ána.” Þetta er sama og Gamlarétt í Hraungerðislandi en er haldið hér því hugsast getur að heitið stafir af því að réttin hafi einhverntíma áður verið í Finnastaðalandi og haldið nafninu þó hún væri flutt yfir ána.

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 3

Ey-325:008 *Grafarsund* 65 31.083 N 18 10.473 V

“Ofan við Holtshrygginn, uppun[dir] Vallbrekkurnar sem áður voru, var deigt elftingarsund, sem hét Grafarsund. Það náði frá Miðhúsamó og suður fyrir neðan Finnastaðatún.” - “Út undan [Engjahól] í landi Finnastaða er gamalt mýrarsund, sem er nú, að vísu - orðið framræst tún. Heitir það Grafarsund.” segir í örnefnalýsingu. Grafarsundið er mjór landskiki undir neðstu hólaraðinni/Vallbrekkunni, neðan og austan við Finnastaðabæ. Það hefur náð frá merkjum við Holtasel og út á móts við horn á hólaraðinni sem er beint niðurundan bænum (001). Nú Framræst tún og liggur skurður eftir sundinu endilöngu en grafirnar hafa flestar verið vestan hans, á um 15 m breiðu svæði. Svæðið var sléttuð undir tún milli 1955 og 1960, en fram að því sáu grafirnar vel en ekki var þar tekinn mór í minni heildamanns. Mórinn hefur verið breiddur til þerris á þurru hólunum ofan við sundið.

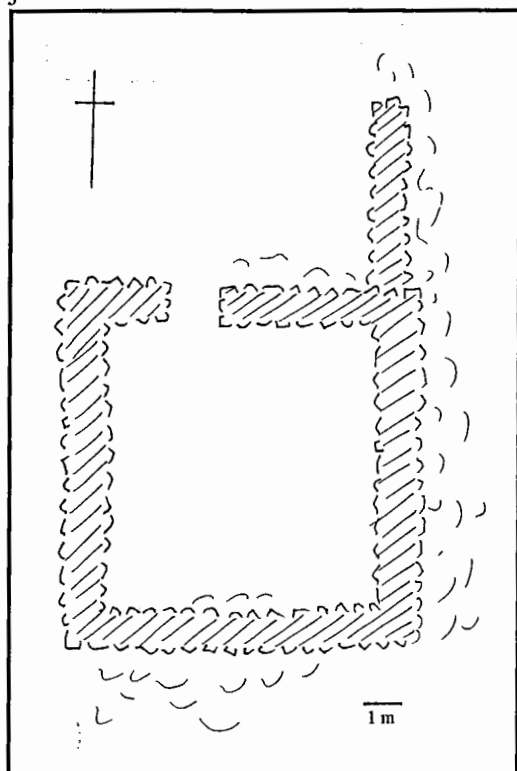
Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 6; Athugasemdir og leiðréttingar við örnefni í Grundartorfu e. Ketil Guðjónsson, 3.

Ey-325:009 *Finnastaðastekkur* 65 31.087 N 18 11.295 V

“Finnastaðastekkur stóð í Brúarhvamminum en það var [...] á Finnastaðaánni út undan Hraungerði. Stekkurinn var allur hlaðinn úr eyrargrjóti.” - “Á brúninni uppundan Finnastaðahl[...] er Finnastaðastekkur rétt norðan við gilið.” segir í örnefnalýsingu.

Stekkurinn er um 100 m V við Möðrufellsveginn og sést vel af honum. Áin rennur um 5 m sunnan við hann. Stekkurinn stendur á lágum malarkambi eða hól þétt við

ána, niðri í árgilinu. Strax ofan og norðan við er brekka með deiglendum grasmóa. Stekkurinn er því sem næst réttur ferningur, haganlega hlaðinn úr vatnsbörðu grjóti. Norður úr honum gengur veggur sem hefur verið aðhald við dyrnar inn í stekkinn. Hleðslur standa allt að 4 umförum en eru annars byrjaðar að hrynja allvíða, einkum útávið. Engin lambakró hefur verið í þessum stekk, og veggirnir varla hærri en 5-6 umför eða 1,3-1,5 m. Stekkurinn var síðast notaður sumarið 1932 til að mjólka í kýr meðan nýtt fjós var í smíðum heima við bæinn.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá
Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 6, 8.

Ey-325:010 *Vörðumelur*

65 31.512 N 18 11.629 V

“Svæðið sunnan við Grundarsel [018] upp að Selhjalla [017] niður að girðingu og suður að Vörðumelnum heitir einu nafni Grænur.” - “Ofan við Finnastaðagirðinguna eru uppblástursbörð æfinlega nefnd Börðin. Ofan við þau eru grjótmelar og litlir hólkollar þar heita Vörðumelar.” - “Út undir Selbrekku [012] eru Vörðuhólar.” segir í örnefnalýsingum. Gömil varða er á mel, stærsta og hæsta Vörðuhólnum, um 300 m N við Selbrekku, beint upp (V) af nýrra íbúðarhúsi á Finnastöðum. Á hólnum norðan og vestan við vörðuna er nú stór hrúga af grjóti sem hefur verið tínt úr túnunum í kring. Á lítt grónum melhól og eru nokkrir minni melhólar neðar, A

og SA við hann. Tún eru ofan við hólinn jafnt sem neðan.

Varðan er 1,5x1 m í botninn og stenda enn 3 umför af henni, og hafa gert það lengi sem sést af skófunum, sem eru allmiklar, einkum norðanmegin á vörðunni. Grjótið er hinsvegar langt frá því óhagganlegt. Varða þessi er nyrst á hólnum en önnur gæti hafa verið syðst á honum, á mörkum mels og túns. Þar er hringlaga steinsetning sem hefur stærð og útlit fyrir að geta verið vörðugrunnur

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 7, 8; Athugasemdir og leiðréttingar við örnefni í Grundartorfu e. Ketil Guðjónsson, 1.

Ey-325:011 *leið*

65 31.494 N 18 12.288 V

“Rétt neðan við Olnbogahólana liggja götur niður í gilið og fram á dalinn.” segir í örnefnalýsingu. Olnbogahólarnir eru tveir, hver upp af öðrum og eru göturnar neðan við þann neðri. Þar sem Finnastaðadalur opnast fram á sléttuna er þröngt gil en framan við það er dalurinn aðeins víðari og eru Olnbogahólar norðan við svolítinn hvamm neðst í dalnum framan við gljúfrin. Það er vegna gljúfranna, sem eru allsendis ófær, að göturnar liggja svo hátt. Göturnar sk’jást vel neðan við neðri hólinn um 20 m ofan (V) við

fjallgirðingu. Olnbogahólarnir eru blásnir melhólar og liggja göturnar um grjótskriðu niður í dalinn, sunnan í neðri hólnum. Göturnar eru kindagötur og smala-, og hefur hér ekki verið alfaraleið. Götur eru líka norðan við hólana sem liggja ofan í dalinn ofan við efri hólinn.

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 8.

Ey-325:012 *Selbrekka*

65 31.432 N 18 12.058 V

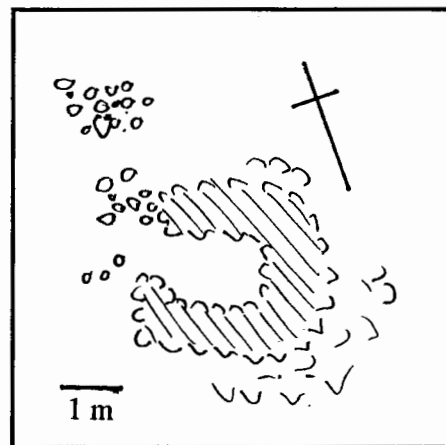
“Upp undan Finnastöðum, nokkuð ofan fjallgirðingar heitir Selbrekka. Hafa þar eflaust verið beitarhús fyrr á tíð.” segir í örnefnalýsingu. Selbrekka er heiti á neðsta hólnum í fjallshlíðinni ofan við Finnastaði, fast suður við Finnastaðaá. Hóllinn er nú blásinn að austan þar sem helst hefur verið brekka, en neðan við hann eru hallandi flatir (nú tún) og upp með honum að norðan eru einnig grasbrekkur, nú tún. Ógreinileg tóftabrot sáust til skamms tíma uppi á hólnum, um 10 m sunnan við vegarslóða sem liggur upp á túnin ofan við. Þar eru nú dreifar af hleðslugrjóti sem hefur verið tínt úr túninu uppi á hólnum. Á einum stað má með góðum vilja greina horn á grjótvegg, einföld steinaröð sem nær 3 m til S og 2 m til V, og er þessi staður nyrst á grjót dreifar-svæðinu. Um 15 m SSV við þenna stað er grasið í túninu mun hærra en umhverfis á svolitlum bletti (minna en 5x5). Á grjótmei, en þar sem nú eru tún, V og N við hafa verið móar (einkum neðan og vestan við) og deiglent graslendi að norðan þar sem eru svokallaðar Lágir. Um þær hefur runnið Lágarlækur (Bæjarlækur neðar), nú í skurði um 150 m frá grjót dreifinni. Uppi á hólnum, þar sem beitarhúsin/selið hefur verið, er nú tún en hefur verið mói.

Heimildir: Athugasemdir og leiðréttingar við örnefni í Grundartorfu e. Ketil Guðjónsson, 2.

Ey-325:013 *Kvíhóll*

65 31.246 N 18 11.157 V

“Beint upp undan Finnastaðabænum er allstór hóll, sem heitir Kvíahóll. Þar í nánd hafa eflaust verið kvíar, þegar fært var frá í gamla daga.” segir í örnefnalýsingu. Kvíhóll [svo] er um 300 m beint vestur af bænum (001). Vegarslóði liggur þaðan og meðfram að hólnum að sunnaverðu. Ónýtur braggi, þó uppihanganfi er um 50 m ANA við Kvíhólinn. Stór stakur malarhóll sem staðið hefur upp úr votelndinu sem þarna hefur allsstaðar verið í kring áður en ræst var fram. Hóllinn er snögg-gróinn að A og N en V og SV er rof í hann vegna malarnáms. Kvíhóll er stór stakur melhóll, um 50x50 m og a.m.k. 4 m hár. Ekki er vitað hvort við hólinn hafa verið torf/grjótkvíar, en hafi svo verið hefur ekkiskort efnið því grjót er hér nægt og liggur í hrúgum. Sá við hólinn þar sem því hefur verið safnað úr túnunum í kring. Tún hafa verið sléttuð upp að hólnum að N og A, skurðir grafnir meðfram honum að S og V og að SV er auk þess malarnám þannig að mögulegar kvíar hafa mjög auðveldlega getað horfið.

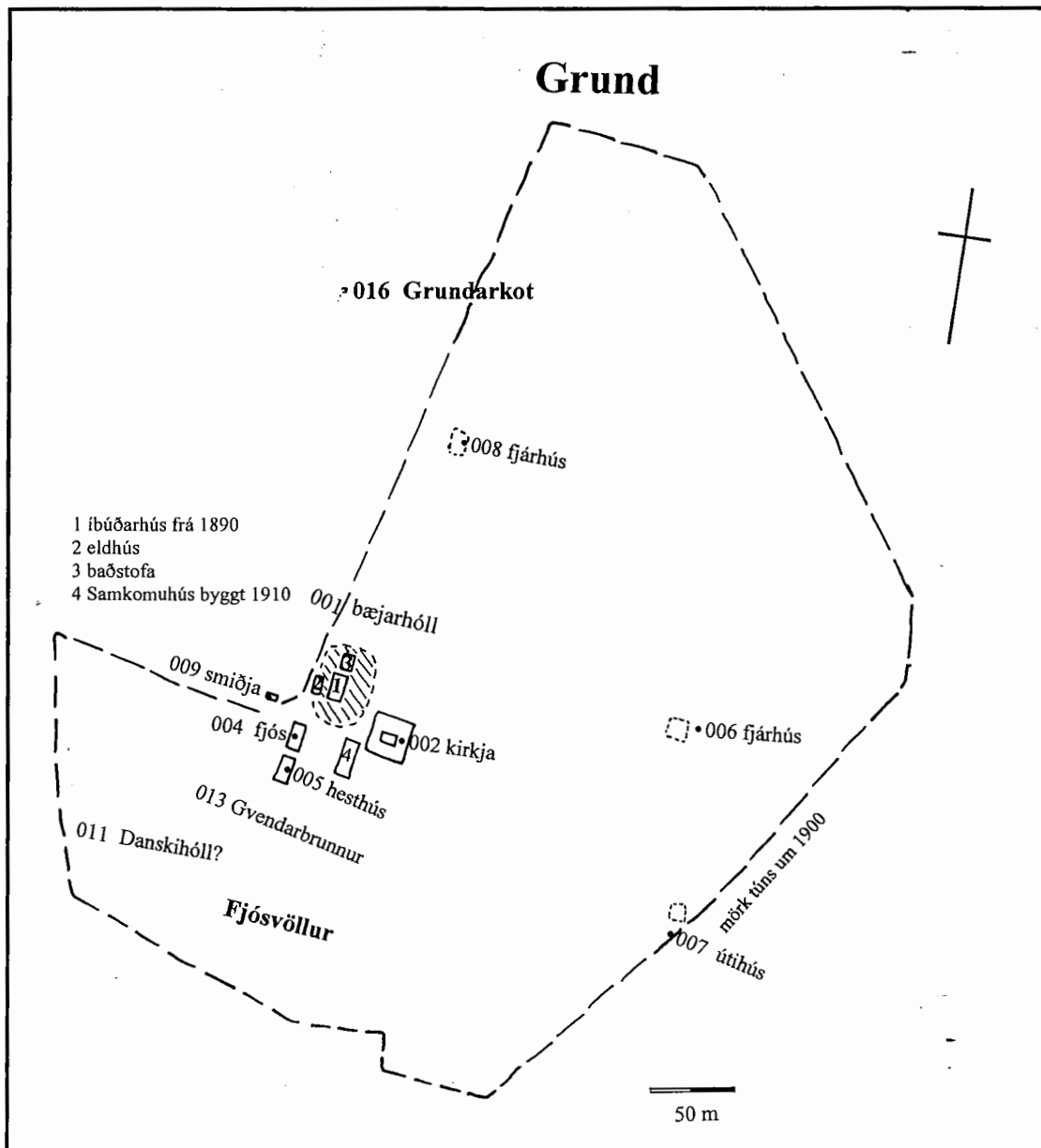
Heimildir: Athugasemdir og leiðréttingar við örnefni í Grundartorfu e. Ketil Guðjónsson, 3.

Ey-325:014 smalakofatóftir

65 31.521 N 18 12.286 V

Ofan á Neðri Olnbogahól (sbr. 011) er hrúnið grjótbýrgi, væntanlega eftir smalakofa. Það er um 2 m frá A-brún hólsins en 10 m frá S-brún hans sem veit að Finnastaðadal.

Á allháum mel og sést héðan vel til A og NA, en ekki langt fram á Finnastaðadal þó býrgið sé í mynni hans og ekki meir en 400-500 m út með hliðinni til N. Norðan við Olnbogahólana gengur lægð upp hliðina, iðjagræn en annars eru mest berrir melar í kringum þennan stað. Í S-hlið standa enn 3 umföer en annars er býrgið útflatt og steinar á víð og dreif í kringum það Hættumat: engin hætta

3. Fornleifakort. Bæjarstæði og tún á Grund

Ey-326 Grund

160 hdr. 1712 með öllum hjáleigum, en heimastaðurinn með Grundarkoti [reiknast 100 hdr] - JÁM X, 224. 200 hdr á 14. öld. Kirkjustaður. 2 kristfé voru á Grund 1461 - DI V, 285. Hjáleigur: Hólshús, Miðhús, Holt og Holtssel allar í byggð 1712 og Grundarkot í eyði. Finnastaðir voru eign Grundarkirkju og teljast til Grundarpláss en Dvergstaðir hafa einnig byggst úr upphaflegri landareign Grundar.

1712 var jörðinni talin tilheyra geldnautarekstur á Glerárdal í Lögmanshlíðarlandi, geldfjárrekstur í Strjúgstungur og torfskurður í Stóra-Hamarslandi en þau ítök voru þá ekki brúkuð. Einnig átti jörðin skóg á Fagrahjalla í Vaglalandi í Fnjóskadal sem notað var öðruhverju. Þá var kolagerð í Núpufellsskógi en skógurinn var eyddur og var ítakið því ekki nothæft. - JÁM X, 225 Grund II byggð á hálfu Grundarlandi 1948 á nyrðri hluta jarðarinnar og var síðan árið 1990 skipt niður í Grund IIA og Grund IIB. Grund IIA er nú í eigu ábúenda á Grund I. "Sunnan í Hólshúshæðinni austan Þjóðveggarins er sumarbústaður á tæplega tveggja hektara eignarlandi. Árið 1217 keypti Sighvatur Sturluson Grund og bjó þar til dauðadags 1238. Á 14. öld bjó hér Grundar-Helga sú er lagði á ráðinn um víg Smiðs Andréssonar hirðstjóra og fylgdarmanna hans en þeir voru ráðnir af dögum á Grund árið 1372. ... Á 16. öld bjó á Grund Þórunn Jónsdóttir biskups Arasonar. Hefndi hún fyrir aftöku föður síns og bræðra með því að láta drepa Kristján skrifara umboðsmann hirðstjóra og fleiri Dani á Suðurnesjum." BE 1990, 768-770.

Í lok 13. aldar bjó Sighvatur Hálfðanarson á G. og er til skrá um reka þá er hann átti með jörðinni - DI II, 314 sbr. DI III, 4; IV, 6. Þessir rekar munu hafa verið séreign og ekki alltaf fylgt jörðinni framanaf. Eftir 14.2.1381 afhenti t.d. Sigurður Guðmundsson syni sínum ólafi til kaups við konu það sem hann hafðiorðið eigandi að í Grundarrekum - DI IV, 13. 23.10.1395 selur Björn Einarsson Halldóri pr. Loptssyni hálfa G. fyrir 80 hdr. með þessum ítökum: torfskurð í Stórhamarslandi, lambarekstur og geldfjár í Þrjúgstungur, kol úr Núpufellsskógi árlega sem svarar 5 hrossa göngu og skógarpart á Fagrahjalla. - DI III, 605. 2.2.1398 selur Jón Hákonarson sr. Halldóri Loptssyni hálfa Grund og allt Holt með þessum ítökum: hálfar Þrjúgstungur, kol í Núpufellsskógi fyrir skógarpart er G. hafði átt þar og gegn stóðhrossagöngu í Grundarjörð, samtals fyrir 120 hdr. - DI III, 623-24. 8.12.1403 gefur sr. Halldór Loptsson kirkjunni á Grund 60 yxna rekstur á Bleiksmýrardal og reka þá alla er hann átti á Tjörnesi, hvala og viðar, með flutningum - DI III, 685. 1417 afhendir Ingibjörg Lopsdóttir Ingunni Árnadóttur og Magnúsi Jónssyni manni hennar hálfa Grund og fleir jarðir og er þar með kvitt af fjárvarðveislu Ingunnar - DI IV; ATH. 24.1.1420 er Magnús Jónsson dæmdur til að sýna skilríki um að Solveig Þorsteinsdóttir, kona Bjarnar Einarssonar, hefði samþykkt sölu hans á hálfri Grund til sr. Halldórs Loptssonar. Ef hann gæti það ekki var honum gert að selja jarðarhlutann fyrir 80 hdr + 19 hdr til Þorleifs Árnasonar, manns Kristínar Björnsdóttur Einarssonar. - DI IV, 273-75. 23.9.1439 selur Björn Þorleifsson Eiríki Loptssyni Grund og Holt fyrir 200 hdr. - DI IV, 600-601. 24.5.1486 fellur dómur um að Eiríkur Loptsson hafi átt Grund með Finnastöðum, Miðhúsum og Holti [í Hlíðarkirkjusókn!] o.fl. jarðir og er Sveinn Sumarliðason dæmdur réttur arfi eftir afa sinn - DI VI, 569-72 sbr. 547-49, 583-86. 22.11.1507 dæma Kristján II og norska ríkisráðið sr. Eiríki Loptssyni Grundareignir í arf fallnar eftir Sumarliða bróður hans - DI VIII, 169-

71. 19.4.1533 semja Jón Arason bp og Ísleifur Sigurðsson eigandi Grundar vegna vangjalda á kirkjureikningi að kirkjan á Grund skyldi eiga alla jörðina Finnastaði, 20 hdr að dýrleika, og þar til 20 málnytukúgildi og 40 hdr í fullvirðispeningum þeim sem kirkjunni þarfnaði. - DI IX, 654-55. 17.5.1549 er Þórunn Jónsdóttir dæmd rétt komin að Grund eftir Ísleif Sigurðsson mann sinn en hún skyldi greiða erfingjum hans fyrir jörðina - DI XI, 706-707. 1,7,1557 er Þorbergi Bessasyni vegna Helgu Sigurðardóttur konu sinnar dæmt svo mikið upp í jörðina Grund sem Hof á Höfðaströnd með útjörðum var að dýrleika - DI XIII, 217. 13.2.1595 lofar Magnús Björnsson að greiða Jóni bróður sínum 10 hdr upp í jörðina Grund og selur honum að auki hálfa G. fyrir 89 hdr. - Jarðabréf, 207.

Holt og Holt sel áttu slægjur á s.k. Kotavelli NV við túnið á Grund en Holtshlutinn féll undir Grund þegar Holt lagðist í eyði og Holt sel fékk jafnstóra spildu og sinn helming ívellingnum í skiptum um 1942. Miðhúsapartur heitir engi (nú tún) milli Holts og Holtsels þar sem Miðhús áttu slægjur en tilheyrir nú Holt seli eins og hálft Miðhúsaland.

1917: 12,4 ha. (útgræðsla 0,38 ha. 9/10 sléttað). 1840: "... hefur yfirfljótanlegt engi." SSE, 192. 1973: "Mestöll landareignin er talin ræktanleg. Kúm beitt á ræktað land, en sauðfé upp til fjallsins." BE II, 285. 1990: Meginhluti túnsins er milli þjóðvegarins og Eyjafjarðarár. Ofan vegar er einnig tún sem nær suður undir Finnastaðaána. Beitiland er í Grundarfjalli og á Finnastaðadal. ... Holt og helmingur Miðhúslands tilheyrir Grund I. ... Skógarreitir er vestan vegarins við Helguhól. Þar var fyrst plantað árið 1900." BE 1990, 770. Bærinn stendur á breiðum vallendisgrundum á lágum hrygg sem gengur til SA út í mýrarnar meðfram Eyjafjarðará. Það hefur verið náttúrulega slétt, einkum austan við bæjarstæðið en á ljósmynd frá 1906 sést að beðasléttur hafa verið á Fjósvellinum SV við bæinn en þar mun hafa verið blautlent. Hann hefur verið unninn upp síðan. Kotavöllurinn V og NV við bæinn var mjög stórbýfður - sléttaður um 1940, sennilega með plógi og herfi á eftir. Túnið var fyrst stækkað smátt og smátt til suðurs, einkum eftir 1930. Hin síðari ár hefur bæjarmýrin austan við gamla túnið verið unnin upp og einnig tún sunnan við Holt sem nú heyrir undir Grund. Á Grundarnesi eru sjálfléttar véltækar engjar.

Ey-326:001 bæjarhóll bústaður

65 31.138 N 18 09.296 V

Íbúðarhús byggt 1890, tilheyrir Grund II. Á túnakorti er við hlið íbúðarhússins sýnd baðstofa, laus frá og aftan við það eldaskáli einnig laus frá og sjást öll þessi hús á ljósmynd frá 1906. Timburhúsið var byggt aftan við eða á vestari hluta torfbæjarins sem þá var og er bæjarhóllinn því undir því og hlaðinu milli þess og kirkjugarðsins. Magnús Sigursson byggði stöku baðstofuna sem stóð N við íb.húsið frá 1890 handa fyrr konu sinni. Vestan við þar sem eldaskálinn stóð er nú um 1 m hár kantur sem nær frá heimreið og norður fyrir húsið, alls um 32 m langur. Hann nær 10 m norður fyrir íb.húsið og beygir þar til austurs. Þessi kantur er greinilega á mörkum bæjarhólsins til V og N því að neðan við hann er bæjarlækurinn og blautt í kringum hann. Hversu langt til S og A bæjarrústir gætu náð er óhægara að segja.

Bæjarhóllinn er á ávalri hæð á sléttum grundum, sem lækkar til N norðan við kirkjuna frá 1906. Nú er á hólnum timburhús á hlöðnum, handgröfnum kjallara, og malarborið hlað framan við það og þar sem baðstofan var en grasflöt aftan við húsið þar sem eldaskálinn var. 1817: "En á bænum Grund var einnig sams konar nafnkunnur skáli [og á Möðruvöllum], þó ekki óvenjulega langur, en hæð hans undir bita var því

merkilegri þar sem hún var svo mikil að nóg rúm var þar til að berjast með sverðum. Menn sagja að merki eftir sverð sem reitt hafi verið til höggs í bardaga hafi sést á einum bita og lengi hafi þar varðveist sverðsblað og stálhjálmur, en síðar hafi eigandi jarðarinnar sem bjó í mjög fjarlægum héruðum frá þessari jörð flutt þau þangað.” FF II, 570 Páll Vídalín getur tveggja sverða, sem sögð voru varðveitt á Grund frá þessum bardaga í Fornyrðum lögbókar, 38-39.

Baðstofan eða staka íbúðarhúsið norðan við íbúðarhúsið frá 1890 var alþiljað með 2 stofum og 2 herbergjum uppi. Gengið var inn í forstofu við S-enda og þaðan inn í eldhús en inn af því var stofa. Úr forstofunni var gengið upp á loftið. Hús þetta var þiljað að framan (A) en með hlöðmum veggjum að S, V og N. Eldaskálinn sem lengi stóð aftan við íbúðarhúsið frá 1890 var torfbygging með þrennum hlöðum og hefur hugsanlega verið hluti af gamla bænum sem látinn var halda sér. Eldaskálinn og baðstofan stóðu fram yfir 1935. Jarðvegsskipti hafa verið í hlaðinu austan við íbúðarhúsið frá 1890 en ekki hafa menn tekið eftir hleðslum eða ösku þar svo vitað sé.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-326:002 heimild um kirkju

65 31.087 N 18 09.253 V

“Kirkja sú sem nú stendur á Grund var byggð af Magnúsi Sigurðssyni bónda þar ... og fór kirkjuvígsla fram 12. nóvember 1905. ... Kirkjugarðurinn er austur af íbúðarhúsunum og stóð gamla kirkjan í honum. ... “ Kirkjugarðurinn er austan við hlaðið framan við íbúðarhús frá 1890, NA við íbúðarhús frá 1910. Hvítmálað steypustakket utanum leiði Magnúsar Sigurðssonar og fyrri konu hans er nú á svipuðum slóðum og gamla kirkjan stóð í miðjum garðinum. 7 m austan við það er brún sem markar stærð garðsins um aldamót og hefur hann þá verið 25-30 m á kant. Garðurinn hefur verið færður út til austurs a.m.k. tvisvar á þessari öld og einnig lítilega til vesturs því á honum var hak. Nokkur stæðileg tré eru í garðninum, flest í vesturenda hans en einnig eru nokkur á stangli í A-hlutanum.

GRUND Í EYJAFIR I (E) Lárentíus

11. öld: Þórir bauð Halla til jólaveizlu á Grund, þar var kirkjubær ... Valla Ljóts s. 3. kap.

f. 1173: Grundar Ketill Þorsteinsson prestur þar (d. 1173); Ann.

1212: Einn af mönnum Kálfs Guttormssonar komst úr virkinu í kirkju og var særður innar við reiðustól af mönnum Klængs Kleppjárnssonar er sótti staðinn til að leita hefnda eftir Hall bróður sinn; Íslendingasaga, Sturl, 229

[um 1285]: Rekaskrá um Tjörnes; DI III 4, fyllri í DI IV 6

1318: a land allt a finnastodum hier er tueggia presta skýlld. taka þeir heima j leygu. vj. merckur. vtan gardz half fimta morck. ef þangad liggur modrufell

af. vj. Bæium liostollur. og heýtollur

Tyund tali anno. cc. og halfur nýtiandi eyrer; Máld DI II 452 453

5.4.1383: Einar Eiríksson gefur kirkjunni í sitt testamentum, fimm hundraht; DI III 366

1394: a land ä finnastodum.

þar skulu vera heimilisprestar. ij. og jaffnann diakni.

takast heima j leygu. vj. merckur. og hafui aulmusufolck þar aff mork. þui hann skal fær vera ad syngia Mariumesso og salumesso. tekst vtann gardz half fimta mork.

Liostollur og heytollur aff. vij. Bæium.

Tijund a þui ari. kyrkiu hlute. cc. og xj. alner.

Ecclesia non dedicata.

1397 Jtem lagdi syra Halldor kyrckjunne fyrer portionem Ecclesiae vm. ij. ar [bók]; Máld DI III 523 524

23.11.1395: sagdi [Björn Einarsson, seljandi] ath vera æthi aa grund prestz skyld oc diakns oc kuengylldz omagha ens skyldazsta af ætt fru vilborgar oc lambs eldi af stadnvm munkapuera arleggha. her j moth gaf sira halldor [Loptsson, kaupandi] attatighi hundrada j iordum oc xix hundraud ær nefndr biorn kuadz vera kirkiunni skulldugur enn sira halldir geck j borgan ath luka. kynni sira halldor vpp ath spyria kirkivnnar godz a grund framar enn Reiknadi eda kendizst ath hann hefði tekit þa skyldi sira halldor efter tala vid þa sem þat ætti ath luka. enn vm porcionem oc fyrnd aa kirkiu oc hennar ornamentiss skyldi biorn luka firir suo marga peningha sem hann willdi; DI III 605

2.2.1398: sagdi ion [Hákonarson, seljandi hins helmings jarðarinnar] til kirkiu skyldar oc ath vera ætti prestr oc diakn oc kuengilldr vmaghi a allri iordinni; DI III 623 [séra Halldór Loptsson er kaupandi]

8.12.1403: Testamenti séra Halldórs Loptssonar: kirkiu aa grund j æyiafirdi. lx. yxnaRekstur j

bleiksmýrardal. ok Reka þa alla ær ek aa aa tiornnæse huala ok vidar md flutningum ok halld aa skyta hlut eptir þui sœm sw gaumul skra vattar sœm þar ær wm gior vtan þa sœm fylgir hædinshaudda; DI III 685

25.7.1405: Testamenti Bjarnar Jórsalafara: Jtem gefr ek ... kirkiunne aa grund j eyiafirdi fim hundruth svo framt sem ek fær æi wiðu til ath þækia aa henne korenn. ok fa til windskaidrnrar adr enn ek deyr; DI III 702

1429: a landh aa finnastodum; Máld DI IV 378

[1429]: ij prestar ok diakn; DI IV 380

[1461]: 2 prestar og 1 djákn DI V 360

1712: Kirkjustaður annecteraður með Möðruvöllum; JÁM X: 224

27.2.1880: Munkaþverár og Miklagarðssóknir lagðar til Grundarþinga; (PP, 280) [lög]

12.1.1884: Kaupangssókn og 11 fremstu bæirnir í Akureyrarsókn lögð til Grundarþinga; (PP, 280) [lög]

16.11.1907: Saurbæjarprestakall (Saurbæjar, Hóla, Möðruvalla og Miklagarðssóknir) sameinað Grundarþingum; (PP, 281) [lög].

Ljósmynd er til af gömlu kirkjunni úr austri eftir Önnu Schiöth frá 1890x98. Hún sést einnig á mynd frá 1906 tekinni úr vestri yfir bæjarhúsin á Grund, sennilega skömmu áður en hún var rifin. Þar sést að grjóthlaðinn veggur hefur verið í kringum garðinn en hann var horfinn fyrir 1930. Trégirðing hefur verið í kringum garðinn síðan. Þegar forveri yngra íbúðarhússins var byggður 1908 var vesturhluti garðsins færður lítillga inn og voru a.m.k. tveir legsteinar færðir. Því var síðan kennt um er húsið brann. Elstu legsteinarnir í garðinum eru nú í SV horni hans, S. Þórarinssonar sýslumanns í Vaðlasýslu, Jóns Jónssonar prests í Grundarþingum og Ólafs Briem. Aðrir legsteinar eru allir frá 20. öld.

Hættumat: mikil hætta vegna líkagraftar

Heimildir: Túnakort 1917; BE 1990, 788.

Ey-326:003 Fundarhús heimild um fundarhús

65 31.105 N 18 09.346 V

“Íbúðarhús b. eftir bruna 1910, var í fyrstu samkomuhús, og í kjallaranum sláturhús, fjárrétt og vörugeymsla; tekið að fullu fyrir íbúðarhús 1926.” Fyrst var byggt hér samkomuhús á árunum 1906-08 og var það á hlöðnum kjallara og útskorið og skreytt í sama stíl og kirkjan. Það brann 1908 og var húsið sem nú stendur þá byggt á sama kjallara. Sláturhúsið var í suðurenda og var ekki hæð ofaná því eins og hinum hluta hússins en byggt var ofaná það árið 1950. Ekki er vitað til að hús hafi áður staðið á þessum stað. Tilheyrir Grund I

Heimildir: Túnakort 1917; BE II, 286.

Ey-326:004 heimild um fjós 65 31.123 N 18 09.327 V
 “...Danskihóll ... var efst á Fjósvell, rétt neðan við Þjóðveginn.” segir í örnefnalýsingu. Fjósavöllur heitir túnstykkið SV við bæinn, sunnan við heimreiðina og Kotavöllinn en austan við Þjóðveginn og Kálfagrundina. Fjós úr torfi stóð norðasutast á Fjósvellinum skammt SSV við bæinn, norðan við hesthúsin 005, og á þeim stað var byggt steypufjós árið 1910. Gamla fjósið mun hafa verið þar sem skýlið milli fjóss og hlöðu er nú og náð alveg út að heimreiðinni. Hluti af gamla fjósinu hefur hinsvegar náð lengra til suðurs en núverandi byggingar.

Nú að mestu undir byggingu en S við hana er óslétt grasflöt og þar grjót uppúr á stöku stað og eru vinnuvélar látnar standa á þessu svæði. Af ljósmynd frá 1906 sést að þá hafa smákoftar verið áfastir fjósinu að norðan en hlaða hefur verið sambyggð því jafnlöng, bæði húsin snúið N-S. Í steypubyggingunni frá 1910 voru kýrnar á efri hæð og látnar ganga upp rennu en á neðri hæð var haughús. Í húsinu voru einnig kamrar fyrir heimilisfólk. Af ljósmynd frá 1906 sést að stakur kofi hefur staðið meðfram heimreiðinni, vestan við fjósið og hefur hann verið þar sem nú er vesturendi hlöðunnar sem sambyggð er fjósinu

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Hrafn, 180.

Ey-326:005 heimild um hesthús 65 31.107 N 18 09.381 V
 Hesthús úr torfi stóðu á sama stað og þar sem nú er norðurendi bárujárns-skemmu. Þau snéru N-S og náðu heldur lengra til N en skemman og stóðst N-endi þess á við S-enda fjóssins 004. Undir bárujárnsbyggingu sem snýr A-V en S og N við hana eru ósléttar grasflatir.

Hesthúsin stóðu fram yfir 1947. Í þau var gengið að vestan. Þau voru í tvennu lagi og voru 7-8 básar öðru megin en jata og lausaganga hinumegin

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-326:006 heimild um fjárhús 65 31.109 N 18 09.038 V
 Fjárhús úr torfi voru þar sem nú stendur steypit útihús austur á túninu, um 150 m austan við íbúðarhús frá 1890.Í túni.

Húsið sem nú stendur er á steypum sökkli, allmikið niðurgrafið en hlaðið úr steypusteinum. 30 m A við það er lágur en breiður hóll, um 1,5 m hár og glittir þar víða í grjót og gætu þar verið rústir. Torfhúsið sem áður stóð á þessum stað sést á ljósmynd frá 1906. Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-326:007 heimild um útihús

65 31.034 N 1809.106V

Steypt fjárhús með hlöðu voru byggð milli 1910 og 1917 austur á túninu, um 250 m frá bænum og 120 m sunnan við 006. Ekki er talið að hús hafi staðið á þessum stað áður. Nú stendur aðeins hlaðan og eru steypubrot úr fjárhúsunum austan við hana. Á mynd frá 1906 sést þó þúst sem gæti verið smákofi nálægt þessum stað. Í túni.

Í steypubrotunum sést að veggirnir hafa verið að mestu úr grjóti (sennilega +90 %) allt frá mjög stórum steinum, sem hlýtur að hafa verið raðað í mótin, og niður í mól sem sett hefur verið meðfram til að drýgja steypuna.

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-326:008 heimild um fjárhús

65 31.226 N 18 09.132 V

Fjárhús úr torfi stóðu þar sem nú er stórt fjós norður á túninu, um 150 m frá bænum. Nyrsti hluti húsanna er steypdur og er það elsti hlutinn, byggður þar sem torfhúsin voru. Í túni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-326:009 frásögn um smiðju

65 31.180 N 18 09.352 V

Smiðja stóð SV við bæinn, norðan við heimreiðina, um 50 m V við íbúðarhús frá 1890 en um 15 m N við heimreið. Í túni. Smiðjan sést á ljósmynd frá 1906

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-326:010 *Spjaldhagi* heimild um þingstað

65 30.786 N 18 08.916 V

“Sunnan við Suðurnes er áframhaldandi flatlendi, sem ofan til hefur verið brotið til ræktunar. Heitir allt svæðið Spjaldhagi, sem er mjög fornt nafn og kunnugt úr gömlum heimildum. Þar er Spjaldhagahóll. Talið er, að þarna hafi verið þriggja hreppa þingstaður. Þarna var samþykkt 11. mars 1477 Heitbréf Eyfirðinga og þar kveðið á um árlega lögsamkomu, er haldin skyldi á fyrsta þriðjudegi Einmánaðar. Spjaldhaganafnið gæti verið svo til komið, að þar hefði verið fest upp á spjald einhver tilkynning eða fyrirmæli í sambandi við þinghalduð. - Spjaldhaginn nær alveg að Finnastaðaa.” - “...Nokkru norðan Finnastaðarar austan þjóðvegarsins heitir Spjaldhagi. Þar var öðru hvoru fyrr á öldum haldið þing fyrir hreppana þrjá í Eyjafirði fram og ýmsir dómar þar uppkveðnir.” segir í örnefnalýsingum. Spjaldhagahóll er stakur melhóll uppúr sléttunni, um 750 m SA við Grund og um 600 m V við Eyjafjarðará. Grundirnar, hin þurru engi, hafa náð niður að þessum hól, en austan og suðasutan við hann hefur hinsvegar verið meira votlendi. Í kringum hólinn eru nú tún og framræsluskurður sunnan við. Allstór gryfja hefur verið grafin í hólinn að norðanverðu, sennilega til að urða rusl og er ýmislegt skran þar í gryfunni og hjá hólnum. 1817: “Haugur sem almennt er kallaður Spjaldhagi, réttara Spjallhagi, er nærri bænum Grund, stakur og á ekki óvistlegri sléttu. Menn segja, að fyrri menn hafi haldið hér meiri háttar þing, kallað þriggja hreppa, og hafi hér framkvæmt dauðarefsingar á dæmdum og sennilega einnig jarðað líkama þeirra. Lega og ástand staðarins gera þessar frásagnir mjög trúlegar og nafn haugsins virðist einnig

staðfesta þær þar eð það merkir haga eða stað til samræðna sem ágætlega fellur að eðli þinga.” FF II, 564-65.

1840: “Fyrir sunnan og neðan Grundarbæ, skammt frá Eyjafjarðará, er Spjaldhagahóll, hvar til forna var og enn skal sjást leifar af einum dómhring.” SSE, 194.

1840: “En örskammt fyrir sunnan Grund í Eyjafirði er haldinn hálfnaður Eyjafjörður í byggð ... við þann svokallaða Spjaldhagahól, hvar um hríð var þingstöð Eyfirðinga, og eru Spjaldhagadómar þar við kenndir (eins og Vallnalaug í Skagafirði og Þingey í Skjálfandafljóti voru samkynja staðir í fornöld).” SSE, 197.

1877: “Ekki sést þar votta fyrir tóftum ...” KK III, 86.

1949: “Fyrir sunnan túnið á Grund er Spjaldhagi, þar sem fyrrum var háð þriggja hreppa þing fyrir inn-Eyjafjörð. Þar er hólbunga aflöng, en engar sjást þar tóttir né önnur mannvirki.” LE I, 80.

Þinghalds í Spjaldhaga mun fyrst getið 1372 (annálar) og þar mun hafa verið reglulegur þingstaður fram undir 1600. Hóllinn er aflangur frá N-S, alls 56 m en um 30 m frá A-V. Engar tóftir eru sýnilegar við hólinn eða á honum en með góðum vilja má greina reglulegt 15x10 m gerði við S-enda hans, snýr þvert á hólendann og er með 1,5-2 m breiðum veggjum en þetta er þó heldur ógreinilegt.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 180; BE 1990, 770.

Ey-326:011 *Danskihóll* þjóðsaga

65 31.137 N 1809.471 V

“Heima á Grundartúni minnst menn nú ekki margra örnefna, enda þar mörgu búið að bylta og breyta. T.d. er Danskihóll algerlega horfinn, en hann var efst á Fjósvelli, rétt neðan við þjóðveginn. Þessi hóll átti að vera dys, eða dysjar, en einskis slíks varð vart, þegar honum varundrað.” segir í örnefnalýsingu. Staðsetning þessa hól er ekki þekkt. Hnit var tekið fyrir miðjum Fjósvelli, 10 m austan við þjóðveg en þar er helst upphækkun að sjá. Í túni/undir vegarkanti.

1817: “Danski haugur (almennt kallaður Danski Hóll) er við vesturmörk túnsins á Grund, ekki mjög stór og í laginu ekki ólíkur greftrunarstað. En sagt er að hann sé orpinn löngu síðar en [Helguhóll - 014]. Er sagt að Þórunn dóttir Jóns Arasonar biskups, en hún bjó á Grund, hafi látið jarða þar nokkra Dani sem drepnir voru í hefnd föður hennar, en Danir höfðu líflátið hann með ofbeldi.” FF II, 564 Sjá einnig ÞJÁ II, 114-15.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 180.

Ey-326:012

garðlag áveita

65 31.225 N 18 08.101 V

Í Grundarnesi, einkum í Útnesi eru miklir áveitugarðar og liggja flestir út og suður eftir endilöngu Útnesinu en í Suðurnesi eru a.m.k. tveir garðar styttri sem liggja A-V. Á marflötu graslendi meðfram Eyjafjarðará, þurrleint, en vestan við þar er votlendi í Hólshúsamýri og Bljarmýri sunnan við hana. Ólafur Briem sem bjó á Grund um miðja 19. öld mun hafa látið gera áveitugarða í Grundarnesi en flestir munu þeir þó vera úr tíð Magnúsar Sigurðssonar (1875-1925).

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Dagur Magnúsar á Grund

Ey-326:013 *Gvendarbrunnur* vatnsból 65 31.092 N 18 09.463 V

“Nokkru sunnar með veginum heitir vatnssuppspretta lítil Gvendarbrunnur. Þangað var oft sótt vatn til drykkjar. Lind þessi er enn óskemmd og hefur frárennsli í skurð suður á túni.” segir í örnefnalýsingu. Lindin er nú horfin en staðurinn þar sem hún var er um 100 m austan við þjóðveginn og um 60 m sunnan við skemmu sem er þar sem hesthúsin 005 voru. Athafnasvæði milli útihúsa, áður tún. Á svæðinu hefur verið mikið rask og hefur lindin lent undir jarðvegi. SSV við þennan stað sjást gamlar götur á um 5 m bili og stefna frá Grund í átt að Möðrufelli. Lindin hefur verið fyrir austan þær. Gvendarbrunnssnafnið hefur ekki verið notað lengi og hefur uppsprettan aðeins verið kölluð “Lind” í seinni tíð. Vatnið í henni var alltaf tært og var sótt þangað þegar leysingar voru og brunnurinn heima við bæinn, sem var úr bæjarlæknum, fylltist af leysingavatni og krapí. Í Lindinni var trékassi og hlemmur yfir.

Hættumat: hætta vegna rasks

Heimildir: Ö-Hrafn, 180.

Ey-326:014 *Helguhóll* þjóðsaga 65 31.286 N 18 09.460 V

“Grundarlækur, bæjarlækurinn, rennur norður um Holtsmela, fram af þeim syðst í lægðinni vestan Helguhólsins og svo sunnan við hann, en beygir síðan út fyrir tún. Munnmæli hafa staðhæft, að hin fornfræga Grundar-Helga sé grafin í Helguhól. Má því aldrei í hól þennan grafa, því að samstundir verður Grundarkirkja þá í björtu báli. Af Helguhóli er talið sjást til Arnarhóls í landi Öxnafellis og Eyvindarhóls á Eyvindarstöðum í Sölvadal, en þar segir sama munnmælasaga, að Örn og Eyvindur bræður Helgu(?) séu heygðir.” segir í örnefnalýsingu. Hóllinn er fast vestan við þjóðveginn, um 300 m VNV af Grund. Hann er nú inni í trjáreit Skógræktar ríkisins. Að austan séð er hóllinn strýtulaga en hann er þó í raun aflangur frá A-V með topp á V-enda. Hóllinn er u.þ.b. 6 m hár. 1817: “Helguhaugur (almennt kallaður Helguhóll) nálægt bænum Grund en í honum er sagt að sé grafin fyrir mörgum öldum kvenhetja nokkur að nafni Helga, venjulega kölluð Helga frá Grund (Grundar-Helga). Þessi haugur er að meiri hluta verk náttúrunnar, sem stærð hans segir til um, mesta ummál hans er um 200 álnir og lóðrétt hæð um 60 álnir. Engu að síður hefur hann getað verið valinn til greftrunarstaðar og það styður dæld eða lægð í toppi hans. En almannarómur segir að tilraun hafi einusinni verið gerð til að grafa í eða opna þessa gröf í von um að finna fjármuni, en einmitt áðurnefnd lægð gerir það sennilegt. En sagt er að þessi tilraun hafi orðið til ónýtis vegna þess að grafararnir flýðu gripnir ótta þegar þeir sáu allan Grundarbæ standa í báli og gröfin fyllti sig að nýju af sjálfsdáðum. En sumir segja frá því að grafararnir hafi fundið járnhring þann í gröfinni sem nú hangir í hurð kirkju þeirrar sem er á ofangreindri jörð og ker eða fat sem enn er notað í sömu kirkju sem skírnarfontur og flutt þaðan, en því ber að skipa meðal hugarfóstra og uppspuna. Ég segi aðeins frá því sem sagt er.” FF II, 563-65 1840: “[getið meðal fornleifa í Grundarþingum:] Helguhóll fyrir ofan Grundarbæ.” SSE, 194-195 Sjá einnig ÞJÁ I, 269; II, 114-15 og grein Helga Hallgrímssonar í Árbók 1987, 123-35 sem heldur því fram að þessi og aðrir Helguhólar í Eyjafirði hafi verið helgistaðir heiðinna manna.

Hættumat: Ö-Hrafn, 180-181.

Ey-326:015 *Oddssel* tóft

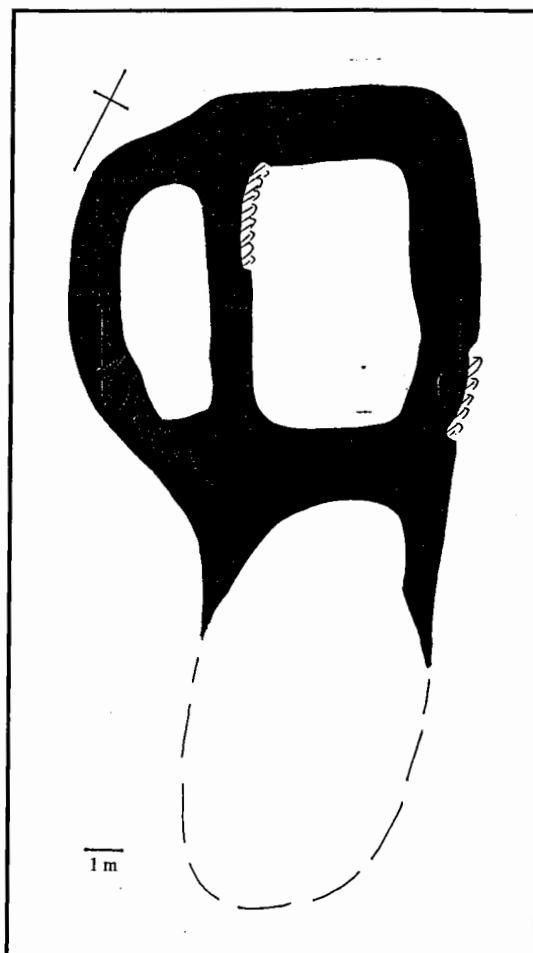
65 32.368 N 18 10.875 V

“Oddssel er úr undir merkjum, - greinilegar húsatóftir. Þar liggur Oddsselsgróf, alldjúpt gil, upp og niður, og endar niðri við Sortudýsholt [026].” segir í örnefnalýsingu. Beint N af Selhjalla (sbr. 017) í sömu hæð og hann, er tóft um 30 m N við girðingu sem skiptir landi Grundar og Hólshúsa og um 150 m ofar en efsti þverskurður, um 130 m S við skurð á merkjum við Dvergstaði á móts við vesturmerki Dvergstaða. Tóftin er á lágum hól á flötum og snöggum grasvelli, skammt niðurundan neðsta hjallanum í fjallinu. Í hjallanum er dálítil foss VSV við tóftina en lækurinn hverfur strax í mýrina sem er sunnan við tóftina. Deiglendi er einnig neðan (A) við og hefur náð niður alla hlíðina áður en það var ræst fram. Efstu framræsluskikarnir niðurundan selinu hafa þó ekki verið ræktaðir sem tún.

Selið er ein mjög stór tóft, 7x4 m að innan og samhliða henni er önnur minni sem gæti hafa verið heystæði. Dyr á stóru tóftinni hafa sennilega verið á S-gafl en hann er mjög ógreinilegur og þar sunnan við er sléttur pallur í framhaldinu af tóftinni sem gæti verið önnur á móta löng en heldur mjórri tóft. Grjót sést í veggjum en tóftin er öll óljós eins og mest grjótið hafi verið tekið úr henni. Ekkert gil er í nánd við tóftina sem kæmi heim við Oddsselsgróf sem talað er um í örnefnalýsingu en hún gæti hafa verið tekin í skurð.

Hættumat: engin hætta

Heimild: Uppkast að örnefnalýsingu Grundar í Hrafnagilshreppi, 4.

Ey-326:016 Grundarkot heimild um býli

65 31.260 N 18 09.344 V

1712: “Grundar kot heitir hjáleiga í túninu, sem nú er niður fallin og hefur í eyði legið yfir XX ár, en var áður jafnlega bygd og haldin XX hundruð úr allri jörðinni.” segir í Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín. “... Kotavöllurinn ... er spildan utan og ofan við Grund, sem takmarkast af Grundarlæknum að sunnan og austan en melunum að vestan en skott af honum nær nokkuð út fyrir neðan Hólshústún. Þetta [er] grösugt og víða greiðfært engi og var aðalengi frá Holti og Holtsseli og merkin á milli voru frá litlum skurði sem lá í lækinn vestan við hlöð[u] út í túninu og beint vestur í melana. Þetta engi var talið gefa af sér í góðu meðalári 60-70 hesta hvor partur. Einhversstaðar á Kotavellinum á Grundarkot að hafa staðið enda voru hingað og þangað tóftarbrot aðallega á suðurhlutanum.” segir í örnefnalýsingu. Tóftir sem taldar voru af Grundarkoti voru nyrst á Kotavelli, 150-200 m NNV af íbúðarhúsi frá 1890, undir hjallanum, beint S af sumarbústað sem nú er uppi á honum. Nú er málarnám á þessum stað og tóftirnar

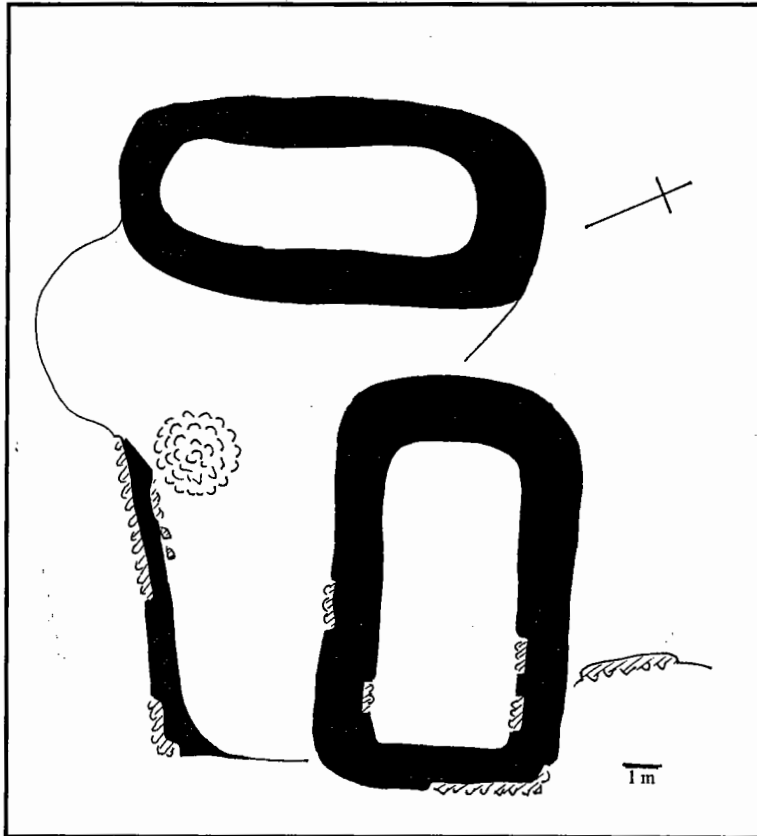
horfnar. Áður yst í túni, undir allhárri melbrekku. Grónar hleðslur sáust greinilega á þessum stað til skamms tíma og var tóftin með tvö hólf. Rétt neðan og austan við þennan stað voru tveir kartöflugarðar, sinn frá hvoru búinu, og var það eini staðurinn þar sem kartöflurækt heppnaðist í Grundarlandi. Úr þessum görðum voru ávalt komnar kartöflur fyrir 16. ágúst ár hvert.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: JÁM X, 225; Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur.

Ey-326:017 Grundarsel heimild um beitarhús

65 31.816 N 18-11.036 V

“Grundarlækur fellur ofan eftir dragi, sem vísar suður og niður Grundarfjall og Nautadalur nefnist. Fer hann ofan við Grundarsel, ...” - “Uppundan Hliðhólnum, skammt neðan við Grundarsel er dálítil grösugur en kargapýfður bolli sem Kúabolli er nefndur ...” - “Við grófina upp undir bratta voru sléttar flesjur oft grösugar. Þar var stundum heyjað á sumrin, líklega oftast frá Miðhúsum, annars mun hafa verið heyjað þar frá Grund meðan sauðir voru hafðir í beitarhúsum á Grundarseli en þegar ég man fyrst eftir var vel hægt að sjá þar húsaskipun og sáust greinilega heytóftir bak við

húsin.” segir í örnefnalýsingum. Selið er beint upp (V) af Grund, um 1,5 km en 675 m VNV af Holtseli. Það stendur á breiðum og iðjagrænum hól, um 150 m neðan (A) við Selhjalla fast norðan við Holtsels-/Grundarlæk og eru tóftirnar syðst á hólnum næst læknum sem rennur í sveig hjá hólendanum. Virgirðing er 20 m A við selið. Hæstu tún Holtsels ná talsvert hærra upp í fjallshlíðina en Grundarsel. Selið er á háum og breiðum hól í snöggum og smápýfðum grasmóa. Lækur rennur fast við hólinn en fjær eru mýrar, nú framræstar.

“Hólshúslækur kemur upp norðan við Selhjalla langt upp í fjalli.” - “Svæðið sunnan við Grundarsel [018] upp að Selhjalla niður að girðingu og suður að Vörðumelnum heitir einu nafni Grænur. Þar fyrir ofan er Selhjalli, stuttur og lágur hjalli sem [...] bæði til suðurs og norðurs. Klappir eru ekki í honum nema lítið eitt upp undan

selinu. Spölkorn ofan við Selhjalla en suður og fram af Nautadal er smáklöpp, Stakiklettur.” segir í örnefnalýsingu.

Tóftirnar eru mjög útflattar, eins og þær hafi verið jafnaðar út og mest grjót tekið úr þeim. Greina má tvær samhliða tóftir og heygryfju að húsabaki. Í SV horni syðri tóftarinnar er hringlaga grjótundirstaða um 2 m í þvermál og er ekki augljóst hvað hún hefur verið. Norðan við þessar tóftir eru hvompur og ójöfnur hér og þar á hólum sem gætu verið aðrar (og eldri) minjar. Á einum stað, vestast á hólum er lítið rofabarð og í því sjást torfleifar. Fleiri rofabörð eru NV á hólum en þau eru nú að gróa upp og hefur rofið verið takmarkað. Um 50 m N við hólinn sem selið er á, er um 50 m langur torfgarður sem snýr upp í brekkuna (A-V) og sveigir heldur til S í austurendann þar sem hann hverfur í kargabyfi. Garðurinn er sprunginn í þúfur en þó greinilegur, einkum vestast.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 181; Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 6, 7.

Ey-326:018 *Grettistak* heimild

“Í Grundarfjalli er einn stór steinn, sem hvílir á 4 öðrum minni og er kallaður Grettistak.” segir í sóknalýsingu Grundarprests frá 1840. Enginn núverandi íbúi á Grundarplássi kannst við þetta Grettistak eða stein sem átt gæti við þessa lýsingu. Jón getur um annan stórstein í eldri skýrslu frá 1817, sem þó er ekki sá sami: “Þó hef ég séð á nokkrum stöðum stóra steina sem eru þannig settir að þeir virðast hafa verið fluttir af mannahöndum en ekki náttúrunni. En einn slíkur var settur á stóra klöpp og skorðaður öðrum megin með smásteinum svo að hann yllti ekki. Stærð hans var svo mikil að það var langt ofar mannlegum mætti að hreyfa hann úr stað hvað þá koma honum fyrir í þessa stöðu í upphafi. Hann er síðan oltinn af klöppinni, af hvaða ástæðum veit ég ekki, ég held annaðhvort af jarðskjálfta eða vegna þess að annar steinn úr fjallinu fyrir ofan hann hafi oltið ofan á hann og velt honum niður, svo að engin ummerki sjást á klöppinni.”

Heimildir: FF II, 568-69; SSE, 194

Ey-326:019 *Jóhannskofi* heimild um útihús

“Í [Kálfagrund, sem var ferhyrndur sléttur blettur vestan vegar upp undan Fjósvellinum] yst og vestast stóð lítill kofi, æfinlega kallaður Jóhannskofi.” segir í örnefnalýsingu. Norðan við Kálfagrundina, sem nú er austasti hluti kúahaga sem nær frá Holti og niður að þjóðvegi, hefur verið melur, sem nú er óðum að gróa upp og hefur þar verið talsvert rask á breiðu beltí meðfram grundinni þar sem slóðar liggja upp á fjall (Grundargötur). Ekkert sér nú lengur til þessarar byggingar en hún mun hafa verið 20-30 m norðan við vegarslóðann, neðan við miðja grundina. Gróinn melur, með ungum birkihríslum á víð og dreif. Hér og þar eru grónar hvompur sem hafa verið rofabörð. Þetta mun hafa verið allstór torfkofi og var síðast notaður sem járnsmiðja af Magnúsi Jóni Árnasyni árin 1937-39 og stóð síðan í nokkur ár eftir það en tóftirnar sáust til skamms tíma.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur.

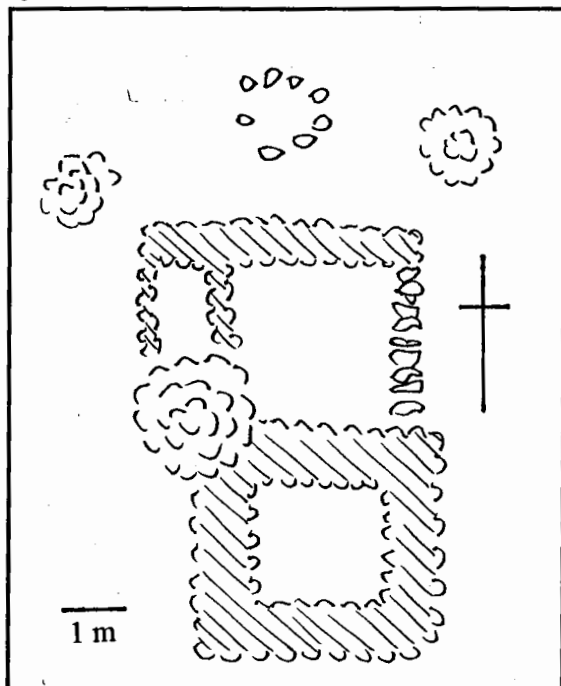
Ey-326:020 *Sortudý*

“Þar liggur Oddsselsgróf, alldjúpt gil, upp og niður [frá Oddsseli], og endar niðri við Sortudýsholt. Sortudý er þar í Sortumýri. Þar var tekin sorta (botnleir) til litunar áður en helluliturinn kom til sögu.” segir í örnefnalýsingu. Þessi staður hefur verið skammt norðan við mógrafirnar 022 en nú hefur öllu verið breytt með framræslu og er mýrin horfin og dýið með henni. Heimildamenn í Grundarplássi kannast ekki við þennan stað.

Heimildir: Uppkast að örnefnalýsingu Grundar í Hrafnagilshreppi, 4.

Ey-326:021 smalakofatóft

65 32.183 N 18 12.720 V

Uppi á Stórastalli í Grundarfjalli er aflöng lægð í stallinn eftir honum erðilöngum, frá Finnastaðadal og út að jarðfallinu mikla þar sem merkin eru við Espihól. Lægðin lækkar til norðurs og víkkar í botninn og er þar talsvert graslendi og seftjarnir. Bungumyndaðir melar eru austan við þessa lægð, ofan við klettabeltið mikla sem er frama í stallinum. Norðarlega á þessum melum, aðeins sunnar en þar sem henni sleppir og lægðin opnast til NA er smalakofatóft. Hún er í beina stefnu frá Stóra-Hamri, m.v. stefnuna á stóra skurðinum sem liggur A-V í Grundarnesi, rétt sunnan við Stóra-Hamar. Á berum mel, ofantil við deiglent graslendi með seftjörnum. Af þessum stað er gott útsýni yfir nær allt beitiland á stallinum. Þegar staðurinn var skoðaður voru aðeins nokkrar

kindur uppi á stallinum en mikið af hrossum á stöllum undir klettabeltinu mikla, en þar er víða mikið gras, miklu meira en uppi á stallinum. Tóftin er tvískipt og standa hleðslur í vestara hólfinu allt að þremur umföllum en í hinu austara eru aðeins undirstöðurnar og er það sennileg aeldra byrgi. 3 vörðubrot eru austan við tóftina og ein hálfhrunin varða með allt að 5 umföllum af grjóti er á NV horni vestara hólsins.

Hættumat: engin hætta

Ey-326:022 Svörðurinn heimild um mógrafir

65 32.067 N 18 10.049 V

“Og haldi maður áfram úteftir og út fyrir Grófarlæk kemur maður að Sverðinum sem svo var æfinlega nefnt, en það eru svarðargrafir á þó nokkuð stóru svæði en þarna var flest vor tekinn svörður frá flestum og stundum öllum bæjum í torfunni.” segir í örnefnalýsingu. Um 70 m NV við NV horn norðvestasta túnsins sem nú er í rækt, milli framræsluskurða, eru mógrafir á um 80x80 m svæði. Í frekar þurrum móa, a.m.k. nú eftir að búðp ar að ræsa alla fjallshlíðina fram. Neðan við þanna stað hafa verið þurr melaholt þar sem góð aðstaða hefur verið til að þurrka móinn.

Grafirnar eru nú samfallnar og sér aðeins móta fyrir einstökum gröfum, en skýr kantur er í kringum svæðið allt.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 6-7.

Ey-326:023 heimild um túngarð

1222: Þat var einn tíma, at Sighvatr gekk um völl sinn upp frá húsum. ... Hann sá þrjá menn ríða útan at garði alvápnæða ... Þeir Hafr riðu at túngarðinum, ok váru engar kveðjur. Íslendinga saga 43. kap.

Enginn garður var um túnið á Grund á 19. eða 20. öld svo vitað sé og er ekki vitað um staðsetningu garðsins á 13. öld eða legu eða stærð túnsins þá.

Heimildir: SturlR I, 289

Ey-327 Hólshús

20 hdr. 1712, partur af Grund. Fyrst getið 1581 en þá hafði engin tíund verið goldin af Jóni á Hólshúsum - BG, 196-97. "Hólshús eiga nokkurt land meðfram austanverðum hjallanum sem bærinn stendur á. Þar austur af er Grundarnes sem tilheyrir Grund." BE 1990, 766.

1917: 4,5 ha.(1/1 sléttað) garðar 530 m². 1840: "landgæðalítill." SSE, 192. 1973: "Nokkrir tugir ha eru hér af ræktanlegu landi. Kúm er mest beitt á ræktað land. Óskipt sauðfjárbæit til fjallsins með öðrum býlum Grundartorfu." BE II, 284. 1990: "Sunnan og austan bæjarins lækkar landið talsvert og frá Grund virðist húsið vera á hól eða hæð. ... Hólar og vegir skipta neðri hluta túnsins í spildur en ofan til er það samfellt. Er meginhluti þess í brekkunum ofan við bæinn út að merkjum við Dvergsstaði. Beitiland er í Grundarfjalli og á Finnastaðadal, óskipt með öðrum jörðum í Grundarplássi." BE 1990, 766. Bærinn stendur á malarkambi sem gengur fram á mýrarnar meðfram Eyjafjarðará. Bæjarlækurinn rann bakvið bæjarhúsin og niður með túninu að norðan heldur sunnar en nú og síðan niður um gil það sem myndaði norðurhlið túnsins og þar sem verið hefur kálgarður 1917 skv. túnakorti. Vatni úr þessum læk var veitt á túnið sbr. 010. Suðurhlið túnsins afmarkast einnig af gili eða breiðum hvammi og hefur verið búið að rækta tún í honum 1917 niður á jafnsléttu í átt að Grund. Öll túnin hafa verið unnin síðan 1948 nema um 1 ha skiki norðaustast í túninu þar sem nú er hrossahagi. Þjóðleiðin lá áður í brekkurótum meðfram ánni og var þá farið heim að Hólshúsum upp syðri hvamminn.

Ey-327:001 Hólshús bæjarhóll bústaður 65 31.419 N 18 09.253 V

Bærinn stóð vestan við eldra íbúðarhús (b. 1931) og hafa verið 4-5 m á milli. Hnn snéri N-S með göflum í A. Þar er nú grasflöt, að mestu slétt en þó eru grunnar dældir hér og hvar þar semmissig hefur orðið. Að sunnan og suðvestan er skýr kantur á bæjarhólnum sem er upprunalegur. Í hallanum í þeimkanti er um 4x4 m hvompa og vestan í henni glittir í 3 hleðslusteina í röð sem greinilega eru veggur og gætu tilheyrt eldri byggingarstigum þar sem síðasti bærinn mun hafa staðið heldur norðar en þetta. Yfir megninu af bæjarhólnum er slétt grasflöt en ó kringum hana hafa runnar verið gróðursettir og barrtré að sunnaverðu. Að norðan eru allstæðileg birkitré meðfram heimreiðinni, sennilega á svipuðum slóðum og heimreiðin var 1926 sbr. ljósmynd. Bærinn var 16 m langur skv. JR og 10 m breiður. Hóllinn sjálfur hefur þó verið heldur stærri sem ráða má af suðurbrún hans eins og hún er nú og því hersu langt í norður dældirnar í grasflötinni

ná, eða allt út undir birkitrén meðfram heimreiðinni. Bænum var jafnað út á fjórða áratugnum en uppúr 1990 var bæjarstæðið orðið mjög missigið og var þá mikið af grjóti tínt úr því og síðan jafgnað yfir með ýtu. Sennilegt er þó að ekki hafi öðru verið raskað en yngstu bæjarrústunum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ljósmynd e. Önnu Schiöth frá um 1900; ljósmynd frá konungskomu 1926 - Minjas. á Ak.

Ey-327:002 heimild um fjárhús

65 31.402 N 18 09.207 V

Tvöföld fjárhús stóðu um 4 m norðan við bæinn þar sem nú er heimreið. Heimreið og birkitré sunnan við hana en slétt grasflöt og síðan garður norðan við. Fjárhús þessi sjást á ljósmyndum frá um 1900 og 1926 og hafa þau verið rifin milli 1926 og 1948. Þau voru tvöföld og hafa verið a.m.k. 10 m löng frá N-S.

hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-327:003 heimild um fjárhús

65 31.461 N 18 09.210 V

Um 18 m norðan við yngra íbúðarhús (b. 1966) stóðu til um 1948 einföld fjárhús með hlöðu aftanvið. Þessi staður er þétt við skurð sem bæjarlækurinn rennur nú í, um 70 m vestan við skemmu (b. 1982). Í túni. Húsin snéru eins og skurðurinn sem nú er norðan við þau, eða SV-NA með dyr í NA og voru þannig á skjön við önnur hús í túninu sem snéru öll rétt við áttum. Strákar að brenna sinu kveiktu í húsinu og brann það til grunna skömmu eftir 1948. Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-327:004 heimild um útihús

65 31.459 N 18 09.104 V

Um 40 m NA við 003 var útihús skv. túnakorti en eftir 1948 stóð ekki annað eftir af því en einn veggur. Hann snéri N-S og var lengi notaður sem skjól fyrir kálgarð sem var sunnanundir honum. Þessi staður er um 20 m vestan við NV horn skemmu (b. 1982).

Í túni Veggur þessi stóð fram yfir 1970 en var þá sléttaður.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-327:005 heimild um hesthús

65 31.407 N 18 09.084 V

Um 20 m auatan við 004, undir norðurhluta skemmu (b. 1982) voru hesthús. Þau snéru N-S með dyr í S, eins og skemman, voru um 15 m löng. *Aðir í túni, nú undir byggingu og eru vegir að aðkeyrslur í kring. Hús þessi voru notuð sem kvígufjós og þar voru einnig geymdar kindur eftir 1948 og þar til þau voru rifin um 1980. Að þau voru upphaflega byggð sem hesthús er ályktað af því að í þeim var ekki garði eftir miðju heldur jötur meðfram öðrum langvegg.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-327:006 *Hólshússtekkur*

heimild um stekk

65 31.565 N 18 09.487 V

“Næsti hjalli ofan við bæinn heitir Hólshúsbrún, ævinlega nefnd Brúnin í daglegu tali. Upp á henni er Hólshússtekkur.” segir í örnefnalýsingu. Um 350 m VSV við bæinn (001) er malarhóll uppi á Brúninni og á honum stór stakur steinn sem sést vel frá Hólshúsum. Tún er nú ræktað upp á þennan hól að V og N og mun stekkurinn hafa verið NV við hólinn, 10-15 m frá Grettistakinu. Undir ávölum malarhól, efst í lægð sem verið hefur deiglend áður en hún var ræst fram og ræktað sem tún.

Tóftirnar sáust enn 1948 en hafa síðan verið sléttaðar undir tún.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Hrafn, 182.

Ey-327:007 *Vörðuhólar*

65 31.685 N 18 08.880 V

“Milli Dvergstaða og Hólshúsa eru tveir hólar, sem heita sameiginlega Vörðuhólar.” - “Norðan við Hólshús eru tveir hólar, Efri-Vörðuhóll og Neðri-Vörðuhóll.” segir í örnefnalýsingu. Neðri-Vörðuhóll er fast ofan og vestan við þjóðveginn í öðru framræsluhólfi sunnan við Dvergstaðamerki og sést þá fyrst til Hólshúsa er komið er að norðan. Neðri hóllinn er um 100 m norðan við gatnamót Möðrufellsafleggjara. Útflattur vörðugrunnur er á hólnum norðanverðum en auk hans eru grjóthaugar á einum þremur stöðum en a.m.k. tveir af þeim eru sennilega grjót sem nýlega hefur verið tínt úr túnnum umhverfis hólinn. Efri hóllinn er um 200 m vestar. Hann er stærri um sig og stendur heldur sunnar. Yfir efri hólinn liggur rafmagnslína. Lítið grónir melhólar sem ber milli Hólshúsa og Dvergstaða. Milli þeirra hafa verið mýrarsund en nú eru þar ræktað tún. Eitt af vörðubrotunum er sporöskjulaga og gæti verið dys.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 182; Uppkast að örnefnalýsingu Grundar í Hrafnagilshreppi,

5

Ey-327:008 *Gerði*

65 31.508 N 18 09.335 V

“Fyrir utan og ofan Hólshús heitir Gerði, ofan við það er Gerðissund og Gerðishjalli, eða Höfði.” segir í örnefnalýsingu. Ekki er vitað hvar Gerði var og hin örnefnin eru ekki þekkt lengur. Enginn einn staður öðrum fremur út og upp frá bænum á við þess alýsingu en þar skiptast á lágir hólar og hjallar og sund á milli sem verið hafa meira og minna votlend. Hnit var tekið í brekkunni utan og ofan við bæinn, milli þjóðveganna, upp við Möðrufellsafleggjarann. Gerðið gæti þó miðað við lýsinguna vel hafa verið lengra til norðvesturs, þessvegna norðan við stekkin 006.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Uppkast að örnefnalýsingu Grundar í Hrafnagilshreppi, 4.

Ey-327:009 *útiús*

65 31.400 N 18 08.973 V

Um 100 m austur af suðurenda skemmu (b. 1982) eru ójöfnur í ósléttuðu túni og sáust þar greinilegar tóftir eftir miðja öldina. Í ósléttuðu túni, nú hrossahagi.

Þústir og hvompur í milli sjást nú á allstóru svæði eða um 30x15 frá A-V, en sumt af því mun vera moldarhrúgur sem settar voru á þennan stað þegar tekið var fyrir grunni nýja íbúðarhússins 1966. Þessar tóftir eru ekki á túnakorti 1917 og hafa húsin því verið fallin fyrir þann tíma. Þessi túnhluti hefur ekki verið sléttaður eftir 1948 og er hugsanlegt að aldrei hafi verið við hann átt með stórvirkum vinnuvélum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-327:010 frásögn um áveitu

65 31.379 N 18 09.034 V

Fram á þessa öld var vatni veitt á túnið í Hólshúsum úr bæjarlæknum. Voru tvær handgrafnar rásir frá læknum niður á túnið og voru um 100 m á milli þeirra en nákvæm staðsetning er ekki þekkt. Í túni. Að sögn heimildamanns er mjög lítil rækt í neðri (eystri) hluta túnsins, úti á holtinu sem skagar fram á mýrarnar. Þegar syðri hluti þess var unninn upp fyrir nokkrum árum gekk mjög treglega að grasfræðið spíraði og telur hann að áður fyrr hafi rækt eingöngu haldist í þessum túnhluta vegna áveitunnar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-327:011

garðlag

áveita

65 31.421 N 18 08.262 V

Í Hólshúsamýrinni, norðaustan við bæinn eru og hafa verið áveitugarðar. Einn stór garður er meðfram Grundarkíl að vestan og garðar hafa einnig legið út og suður eftir mýrinni en flestir þeirra eru nú horfnir eða komnir undir jarðveg úr framræsluskurðum. Mýri, nú að mestu þurr. Garðurinn meðfram Grundarkíl er allmikið mannvirki og stendur hátt en sennilega hefur verið látið efni á hann úr kílnum er hann hefur verið hreinsaður. Garðurinn fylgir kílnum ekki alveg en heldur beinni stefnu þar sem kíllinn sveigist. Þessar mýrar voru að stórum hluta véltækar eftir að vatninu hafði verið hleypt af þeim. Þar sem blaustast var, var bæði stór og fergin og var hvorttveggja flutt upp á túnið til þurrkunar. Störin var lengi að þorna en ferginið mátti aðeins þurka í mjög skamman tíma því annars molnaði það niður og varð ómögulegt að flytja í hús.

Hættumat:hætta vegna jarðræktar

Ey-328 Miðhús

20 hdr. 1712. Hjáleiga frá Grund. Í eyði síðan 1967 og eiga nú Grund I og Holtssel sinn helminginn hvort. Fyrste getið 24.5.1486 en þá féll dómur um að Eiríkur Loptsson hafi átt Grund með Finnastöðum, Miðhúsum og Holti [í Hlíðarkirkjusókn!] o.fl. jörðum og er Sveinn Sumarliðason dæmdur réttur arfi eftir afa sinn - DI VI, 569-72.

1917: 2,5 ha. (4/5 sléttað) garðar 120 m². 1840: "landgæðalítill." SSE, 192 - 1990: "Túnið var umhverfis bæinn, lítið eitt mishæðótt. Þar stendur nú gamall súrheysturn og nokkur tré í reit er var sunnan og neðan við bæinn austan heimreiðarinnar. Beitiland var í Grundarfjalli óskipt með öðrum jörðum Grundarplássins." BE 1990, 800. Mesti hluti gamla túnsins er nú í órækt og utan við tún þau sem nú eru ræktuð frá Holtseli og GrundEy-328

Ey-328:001

Miðhús

bæjarhóll

bústaður

65 31.523 N 18 09.950 V

"Bærinn stóð á smáflata utan og neðan við Holtssel. Túnið var umhverfis bæinn, lítið eitt mishæðótt. Þar stendur nú gamall súrheysturn og nokkur tré í reit er var sunnan og neðan við bæinn, austan heimreiðarinnar."

Miðhús voru nyrsti bærinn í efri bæjarröðinni í Grundarplássi. Bæjarhóllinn er um 350 m NNA af Holtseli og heldur neðar í brekkunni. Bærinn var beint upp af Hólshúsum. Vestan við hólinn stendur stakur steypur súrheysturn en SV við heimreiðina, sem nú liggur uppá og yfir hólinn, er rytjulegur trjáreitur. Bærinn hefur staðið á háum náttúrulegum hól, bröttum að ASA, norðan við breiða dæld milli Holtsels

og Miðhúsa. Bæjarhóllinn sjálfur er nú í órækt. Yfir hann liggur vegarslóði. Bæjarhúsin hafa verið jöfnuð við jörðu og er hóllinn nú að mestu gróinn, en þó eru hvompur hér og þar og grjót og steypubútar sem standa uppúr. Næst súrheysturninum að austan er lítill steypdur húsgrunnur, sennilega af útihúsi en þar austan við er um 20 m löng rás, 1,5-2 m breið sem snýr N-S en grjót og rót nær talsvert lengra í austur. Af túnakorti að dæma lítur út fyrir að bærinn hafi þá staðið fast við heimreiðina eins og hún er nú, þar sem hóllinn er hæstur, en aftan (V) við hann hafi verið - eða seinna bæst við - útihús.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; BE 1990, 800.

Ey-328:002 útihúsatóftir

65 31.499 N 18 09.971 V

Um 40 m ASA við súrheysturninn, sem er austan við bæjarhólinn, en um 60 m SA við gamla bæinn, er greinilegur rústahóll af nýlega samanhrundu útihúsi. Húsið er um 30 m N við læk sem rennur í skurði sunnan við gamla bæjarstæðið og túnið í Miðhúsum. Í ósléttum grasmóa, efst í hvammi í skjóli fyrir norðanátt. Áður tún.

Húsið hefur snúið N-S og sjást hleðslur enn, og bárujárn og húsaviðir standa uppúr hér og þar. Austan með húsinu gæti hafa verið heytóft en þar er nú aflöng gryfja. Svo virðist sem veggjum og þakleifum hafi verið rutt ofaní tóftina og jafnað svo yfir en að öðru leyti hafi hún ekki verið skemmd

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-328:003 *Miðhúsastekkur*

heimild um stekk

65 31.522 N 18 10.213 V

“Í grashvammi norðaustan undir Hliðhólnum var Miðhúsastekkurinn og neðan við hann var Mýrin frá túninu og suður að melnum.” segir í örnefnalýsingu. Hliðhóllinn er breitt holt, upp (V) af syðstu húsunum í Holtseli. Hvammur er neðan við hann NNV við Holtsel og um 300 m SV af bæjarstæði Miðhúsa. Skurður er eftir hvamminum endilöngum en tún hefur verið ræktað utan við hann og langt upp á Hliðhólinn. Hvergi sér til stekkjartóftar og kannast heimldamenn í Grundarplássí ekki við hann og mun því vera alllangt frá því að hann hvarf - sennilega í skurðinn eða hann hefur verið sléttaður undir tún.

Tún í hliðum hólsins, áður mói, en framræst mýri neðan við hvamminn og hefur stekkurinn sennilega staðið undir hólnum, sem er allbrattur að austan, á mörkum móa og mýrar.

Hættumat: Hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 5.

Ey-329 **Holtssel**

1712: talið þriðjungur af Holti sem var 20 hdr. og hjáleiga frá Grund. Síðan 1960 tilheyrir hálfu Miðhúsaland Holtsseli og hefur verið nytjað þaðan frá 1967. “Grundarland liggur að Holtsseli að norðan og austan en að sunnan eru Finnastaðir.” BE 1990, 774. Fjallgirðingin var áður um Hliðhól og Kollhól, um 300 m ofan við bæinn, en var færð ofar í tíð Magnúsar Sigurðssonar á Grund, og síðan enn ofar í kjölfar Hæstaréttardóms á sjötta áratugnum um skipti á löndum í Grundarplássí. Jörðinni tilheyrir nú afgirt land upp á móts við Selhjalla.

1917: 2,6 ha. (2/3 sléttað), garðar 85 m². 1840: "landgæðalítill." SSE, 192 - 1990: "Land jarðarinnar er að mestu í einhverjum halla. Tún eru beggja vegna vegarins, samfelld og lítið eitt mishæðótt. Ná efstu spildurnar talsvert upp í fjallið. Beitoland er í Grundarfjalli og á Finnastaðadal, óskipt með öðrum jörðum í Grundarplássi. Skammt sunnan við bæinn er nokkurra áratuga gamall skógreitur." BE 1990, 774. Þúfnabanaslétta heitir í austanverðu túninu, neðan við bæinn, en túnið hefur allt síðan verið sléttað með jarðýtu. Mýrlendi var kringum gamla túnið og fyrir ofan bæinn en það hefur allt verið ræst fram og brotið undir tún og er nú varla óræktaður blettur á jörðinni. Allur vestari helmingur gamla túnsins er nú komin undir byggingar og aðkeyrslur.

Ey-329:001 *Holtseibæjarhóll* bústaður 65 31.328 N 18 10.391 V
Gamli bærinn, sem rifinn var 1949, stóð þétt aftan (V) við elsta hluta núv. íbúðarhúss frá 1938, þannig að stíga mátti af stafni gamla bæjarins á þak nýja hússins. Bak við húsið er nú malarhóll til skrauts og var á þeim stað áður reynitré sem stóð fast við suðurhlið bæjarins og hefur hann því náð talsvert sunnar en íbúðarhúsið. Bærinn stóð á breiðum hól en mýrarsund voru milli hans og næstu bæja. Þar sem bærinn var er nú trjágarður aftan við íbúðarhúsið og í honum allstæðileg tré. Þó sennilega ekki nema eitt í tóftunum sjálfum. Allt vel sléttað, snyrtilegt og blómum prýtt. Bæjarrústunum ver jafnað með ýtu og hefur sennilega verið ýtt upp í brekkuna til vesturs en þar er nú snyrtilegur pallur inni í garðinum. Erfitt er að átta sig á umfangi bæjarhólsins. Hann hefur staðið SA undir lágum hól, og tæplega verið hár eða mikill sjálfur. Til er mynd af framhlið bæjarins eftir Svanhildi Eggertsdóttur og er hún varðveitt í Holtseli.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-329:002 heimild um útihús 65 31.349 N 18 10.446 V
Útihús stóð fast NV við bæinn skv. túnakorti og er þar nú bílskur á steiptum sökkli. Þétt heima við bæ, í túni. Nú óræktaður blettur heima við íbúðarhús. Húsið hefur staðið á lágum hól aftan við bæinn, heldur hærra en hann. V af NV-horni hússins sem nú stendur á þessum stað, og nær mun lengra til vesturs en gamla útihúsið hefur gert, hafa nýlega verið grafnar 3 holur, fyrir girðingarstaurum eða þ.h. Í tveimur vestari holunum er lag af hleðslulegu grjóti á um 30 cm dýpi. Yfir því er lítið hreyfð gróðurmold. Vestasta holan er 8 m frá húshorninu og 3 m á milli hennar og næstu fyrir austan

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-329:003 *Stakahúsið* heimild um hesthús 65 31.378 N 18 10.390 V
36 m S við 002 og heldur ofar, 3-4 m frá SV horni fjóshlöðunnar, stóð útihús kallað Stakahúsið og var hesthús, a.m.k. undir það síðasta. Í túni, nú undir eða skammt utan við húsvegg, og er möl næst honum í fyllingunni að grunninum en grasbakki fjær þar sem enn gætu verið leifar hesthússins. Tóftirnar voru jafnaðar út er hlaðan var byggð 1973 og sennilega gereyðilagðar. Húsið hefur verið í notkun fram yfir miðja öld

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-329:004 heimild um fjárhús

65 31.369 N 18 10.462 V

Um 60 m NV af bænum (001) og um 20 m V við 003 hafa fjárhúsin sem sýnd eru á túnakorti staðið. Þar er nú hesthús með hlöðu.

Fjárhús þessi hafa verið í túnjaðri fyrir neðan og austan Holtselslæk. Nú er órækt í kringum húsið og malarborið hlað norðan og austan við. Húsin sem nú standa eru með steiptum göflum en að öðru leyti bárujárnsklædd trégrind. Sambyggð við hesthúsin er hlaða sem er gamall braggi. Fast norðan við þetta hús var annar torfkofi miklu minni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-329:005 Grundargötur/Hliðhóll

gata

65 31.597 N 18 10.496 V

“Grundargötur liggja upp til fjallsins þaðan, sem nú er heimvegur af Þjóðveginum, upp sunnan til á Holtsmelnum, yfir lækinn þar og síðan um Gunnumela, sem eru sunnan við Grundar rétt - fjárrétt torfunnar. Þessar götur eru rekstrargötur fyrir búpening Grundarbænda og á þeim er Grundarhlið til aðgreiningar frá Holtshliði og Finnastaðahliði. Nýræktir Holtssels ná nú út yfir þessar gömlu götur, svo þær hafa færst utan á kafla.” - “... þar fyrir sunnan [Steinamýri] voru holt suður á Hliðhól en það var alltaf kallaður hólrann [inn] sem Grundarhliðið stóð á. En um Grundarhlið var ævinlega gengið frá Grund, Holti og Holtsseli og oftast voru Miðhúsakýrnar reknar þar um líka.” segir í örnefnalýsingum. Grundargötur liggja frá Grund svotil beint upp holtin til VNV og upp á Hliðhól NV við Holtsel og þaðan áfram í átt að Grundarseli og lenra upp í fjallið. Göturnar hafa furðanlega beina stefnu miðað við að þær hafa þrætt milli holta og mýrasunda. Á Hliðhólnum, austan og sunnanmegin sést ruddur vegur, gamall. Rudd hefur verið sem nemur bílbreidd í móann ofan á melinn sem undir er og úrkastinu mokað á bakkann og myndar það þannig mjóan garð meðfram veginum. Dráttarvéaslóð er enn á svipuðum slóðum og göturnar og er lítið eftir af þeim sjálfum. Göturnar sjást einnig í brekkunni neðan við Möðrufellsvegin.

Heimildir: Ö-Hrafn, 181; Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 5.

Ey-329:006 Torfhæð

rista

65 31.381 N 18 10.873 V

“Upp undan [Þorvaldarsundi] á merkjum milli Finnastaða og Holtssels var Torfhæðin. Þar lá fjallgirðingin rétt fyrir ofan áður en hún var færð upp.” segir í örnefnalýsingu. Engin veruleg hæð er á merkjum eða við þau og heimildam. kannast ekki við þetta örnefni. Eina hæðin sem til greina kemur er SSA við Neðra-Kollhól (þar sem fjallgirðingin var), Holtselsmegin merkjann í SSV frá bænum (001).

Nú sléttað tún og eru skurður A og S við hæðina. Vera má að hún hafi verið lækkuð nokkuð er túnin voru sléttuð.

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 6.

Ey-329:007 Holtselsstekkur

stekkjartóft

65 31.465 N 18 10.716 V

“Suðaustan undir Neðri Kollhól stóð Holtsselsstekkur en þar neðan við Stekkjarmói.” segir í örnefnalýsingu. Neðri Kollhóll er beint upp (V) af bænum og eru um 300 m á milli. Suðaustan undir honum hefur stekkurinn verið og er þar óræktarblettur á lítilli upphækkun við rætur hólsins sem eru leifar hans. Neðri Kollhóll er strýtulagaðar, talsvert

hærri og brattari en sá efri, og gróðursnauður að ofan. Tún hefur verið ræktað upp á hann að V og N. Stekkurinn er þétt við mörk túnsins. Tóftin er nú mjög ógreinileg en virðist hafa verið hlaðin úr stóru grjóti, snúið NA-SV eftir hólhliðinni og lambakró hefur sennilkega verið við NA-enda þó hún sé nú mjög óljós. Tóftinni hefur annaðhvort verið rutt niður eða hún hefur verið fyllt af grjóti úr túninu því innaní er hún mjög ógreinileg. Upphaflega hefur fjallgirðingin legið um Neðri Kollhól og hefur stekkurinn því verið í útjaðri heimalands Holtsels. Fært var frá í Holtseli fram undir 1920 og voru ærnar mjólkaðar í stekknunum.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar, Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 6.

Ey-329:008 frásögn um vörslugarð

65 31.371 N 19 10.281 V

Enginn garður var um túnið í Holtseli, og hliðið á Hliðhólnum mun hafa verið á vírgirðingu. Hinsvegar var byggður garður við norðurhlið túnsins um aldamótin 1900, 10-20 m norðan við fjósið sem nú er. Garðurinn náði u.þ.b. frá Möðrufellsveginum og upp á móts við hlöðuendann og þar var horn á honum og beygði hann þar nokkra m til norðurs. Í túnjaðri, nú athafnasvæði við fjós.

Garður þessi var byggður til að verja túnið ágangi skepna sem reknar voru um Grundargötur norðan við bæinn. Garðurinn hvarf endanlega við byggingu fjóssins 1974.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-330 Holt

20 hdr með Holtsseli, tíundast af 2/3, 1712, partur af Grund. Í eyði síðan 1940, nytjað frá Grund. Fyrst getið 2.2.1398 en þá selur Jón Hákonarson sr. Halldóri Loptssyni hálfa Grund og allt Holt samtals fyrir 120 hdr. - DI III, 623-24. 23.9.1439 selur Björn Þorleifsson Eiríki Loptssyni Grund og Holt fyrir 200 hdr. - DI IV, 600-601. 24.5.1486 fellur dómur um að Eiríkur Loptsson hafi átt Grund með Finnastöðum, Miðhúsum og Holti [í Hlíðarkirkjusókn!] o.fl. jarðir og er Sveinn Sumarliðason dæmdur réttur arfi eftir afa sinn - DI VI, 569-72.

1917: 3 ha. (2/3 sléttað). 1840: "landgæðalftil." SSE, 192 - 1990: "Beitiland var í Grundarfjalli óskipt með öðrum jörðum Grundarplássins. Holtssel var upphaflega byggt á um það bil þriðjungi þess lands sem tilheyrði Holti." BE 1990, 799. Holtstúnið er nú notað sem kúahagi en nýræktir eru fast sunnan við það og ná allt suður að Finnastaðaá. Túnið sjálft hefur verið slegið til skamms tíma en er heldur hólótt og hefur sýnilega ekki verið sléttað með stórvirkum vinnuvélum þó jafnað hafi verið úr þúfunum. Gamla Holtstúnið er nú aðeins vestasti hlutinn af kúahaganum og er í sama girðingarhólfi og Kálfagrundin sem hefur alltaf tilheyrt Grund. Holtstúnið er á eða austan í allbreiðum hólrana eða holti sem liggur N-S en vestan við það er mýrarsund þar sem nú eru tún frá Holtseli og Finnastöðum og Miðhús áttu þar einnig slægjur á Miðhúsaparti, bæint V af Holti. Holt hefur því ekki átt önnur engi en lítinn mýrarblett neðar í brekkunni, austan við gamla túnið, hálfan Kotavöll NV við bæinn á Grund, í Stekkjarlág suður við Finnastaðaá sem annars hefur talist til heimalands Grundar og hugsanlega reytur sunnan við túnið þó þar virðist hafa verið gróðurlítið áður en tún voru ræktað. Norðan við túnið er holtið gróðurlítið og hafa túnræktunarskilyrði ekki verið nema í meðallagi góð í Holti.

Ey-330:001 Holt bæjarhóll bústaður 65 31.166 N 18 10.021 V
 “Bærinn stóð á smáhæð í brekkunni ofan við skógarreitinn á Grund.” segir í örnefnalýsingu. Holtsbærinn var um 500 m heldur sunnar en beint A af Holtseli og um 650 m VSV frá Grund. Hann hefur staðið á hólrana sem liggur N-S milli Grundar og Finnastaða/Holtsels, beint upp og vestur af norðurhluta trjáreits sem er vestan við þjóðveginn sunnan við Grund. Bærinn hefur staðið nálægt miðju túninu, um 70 m beint S af 002 en 60 m NNA af 003. Í kúahaga, áður tún. Bærinn hefur verið á þessum stað skv. túnakorti en nú sést hvergi móta fyrir bæjarstæðinu í annars frekar ósléttu túninu. Hann hefur verið jafnaður kyrfilega út, sennilega fljótlega eftir að hann lagðist í eyði 1940, og eru nú aðeins tvær hrúgur af samanbornu hleðslugrjóti til vitnis um staðsetningu hans. Fjosið var sunnan við bæinn, sennilega áfast honum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

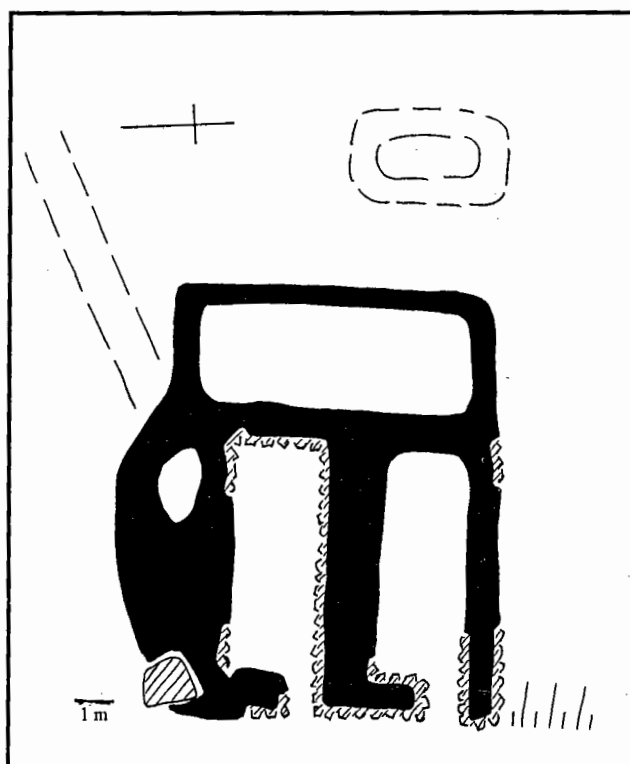
Heimildir: Túnakort 1917; BE 1990, 799.

Ey-330:002 fjárhúsatóft

65 31.200 N 18 09.889 V

70 m beint N af 001 er tóft sem hefur verið nyrst í túninu á Holti. Hún er í beinni línu milli fjóssins í Holtseli og fjóssins sem er syðsta húsið á Grund. Tóftin er um 30 m A við brekkubrún á hólrananum sem bærinn stendur austan á/undir og um 40 m S við túngarð 007.

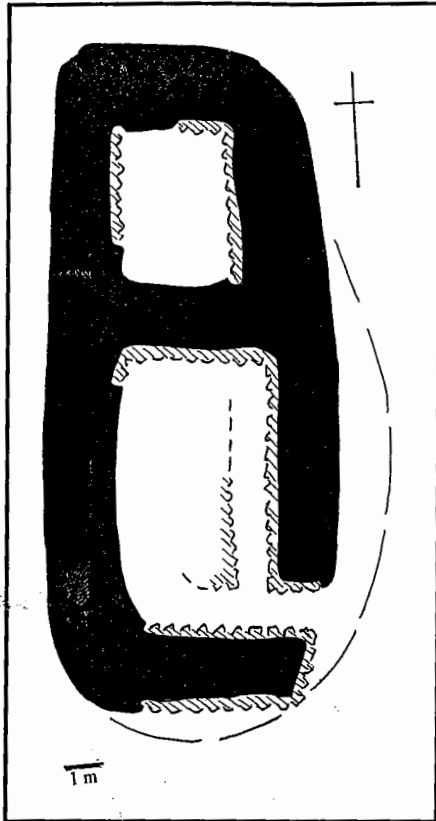
Í kúahaga, áður tún. Túnið er mjög hólótt í kringum þennan stað. Tóftin er undir grýttu og gróðurlítlu holti sem túnið hefur ekki náð uppá og norðan við þennan stað fjarar túnið út og við tekur gróðurlítill melur. Tóft þessi, sem er af tvískiptum grjóthlöðnum fjárhúsum með heytóft aftanvið, sést vel á loftmyndum. Suðurlangveggurinn er byggður utaní jarðfastan stein og vestan við hann er dálítill hvompa í vegginn sem gæti verið smátóft þó hún sé heldur lítil. Uppi í brekkunni, um 3 m vestan við

tóftina er regluleg upphækkun sem gæti verið smátóft, um 5x3 m að utanmáli. Undan suðurlangveggnum virðist ganga garður og má rekja hann um 15 m í VSV frá tóftinni. Hann er mkjög lágur, varla meir en 0,2 m á hæð og um 1,5 m á breidd. Undan NA horni tóftarinnar gengur reglulegur, en þó sennilega náttúrulegur kantur, um 10 m til norðurs en sveigir síðan til austurs niður hlíðina 40-50 m en hverfur þar í smápýfðan móa sem hefur verið mýri neðan við túnið

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-330:003 útihúsatóft

65 31.159 N 18 10.107 V

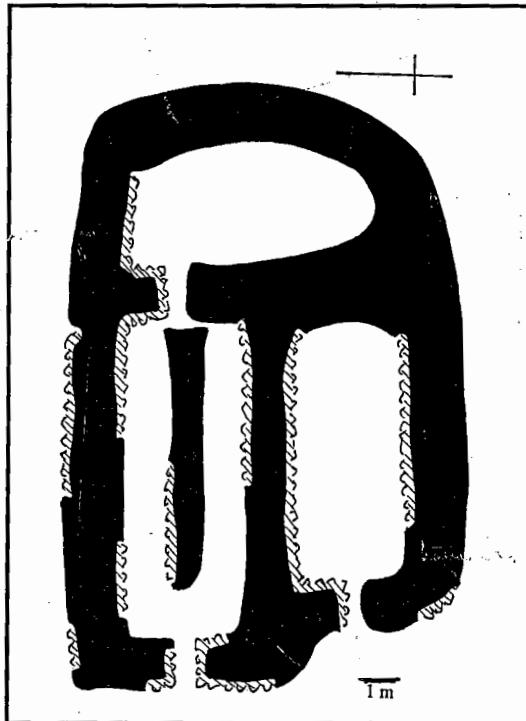
Um 60 m VSV af 001 og 20 m N af 004 er tvískipt tóft sem hefur verið í SV horni túnsins í Holti. Þessi tóft og 004 eru beint V af trjálundi sem er SSV við Grund, í SV horni kúahaga. Girðing á merkjum við Holtsel er um 15 m V við þessa tóft. Í kúahaga, áður tún. Á brekkubrún.

Heimildamenn telja að þessi tóft sé bæjarhúsin í Holti en augljóst er af túnakorti frá 1917 að útihús hefur þá verið á þessum stað og ekki er hér neinskonar bæjarhóll eða leifarnar svo miklar að umfangi að sennilegt geti talist að torfbær hafi hér staðið um aldir. Tóftirnar sjálfar eru hinsvegar ekki óþesslegar að geta verið kjallarar undan timburhúsi, stæðilegar hleðslur allnokkuð niðurgrafnar, og gæti hugsast að bærinn hafi verið fluttur á gamalt útihússtæði eftir 1917 og gamla bæjarstæðið þá jafnað kyrfilega út. Það gæti skýrt hversvegna bæjarstæðið er sléttað en útihúsin hafa ekki verið eyðilögð eftir að bærinn fór í eyði. Rof er í veggjunum á tveimur stöðum eftir strórgripi. Séu

tóftirnar á þessum stað eftir yngstu bæjarhúsin, þá gæti syðra hólfíð hafa verið fjósið en það var sunnan við gamla bæinn

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-330:004 fjárhúsatóft

65 31.144 N 18 10.090 V

“Fjárhúsin í Holti stóðu suður og upp á túninu en sunnan og ofan við þau gekk hryggur suður gegnt Holtsendanum og hét Holtshryggir.” segir í örnefnalýsingu. Fjárhústóft er um 20 m S við 003 og 15 m A við girðingu á merkjum við Holtsel. Hún er í SV horni kúahaga beint V af trjáreit SSV af Grund. Í kúahaga, áður túni. Tóftin er undir lágu holti sem nú er að mestu gróið en lítur út fyrir að hafa verið gróðurminna áður. Fjárhús þessi munu hafa hangið uppi fram yfir 1960, lengst húsa í Holtstúni. Önnur saga er að þau hafi verið í

notkun veturinn eftir að byggð lagðist af í Holti, 1940-41 en þá kom upp riða í þeim og þau þá jöfnuð út. Tóftin er á lágum ávölum hól sem gæti verið rústabunga. Hún hefur verið grjóthlaðin.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 3-4.

Ey-330:005 *Holtsstekkur* heimild um stekk 65 30.776 N 18 10.283 V

“Beint suður undan Holti stóð Holtsstekkurinn rétt við ána, niður undan honum var dálítil lág sem nefnd var Stekkjarlág og náði niður undir veg. Það var stundum heyjað frá Holti suður við Stekk og þá láginn sem var í eðli sínu grösug en nýttist illa sem engi því ferðamenn áðu gjarnan þar og beittu þar hestum sínum.” segir í örnefnalýsingu. Ekki er nú vitað hvar stekkurinn var en allt landið S við Holt og Grund hefur verið brotið undir tún og eru syðstu skikarnir nýræktir. Syðst, vestur við Finnastaðamerki er nýplægt og óherfað en þar austan við niður að vegi eru tún sem sáð hefur verið í í vor. Á plægða skikanum eru grjóthrúgur á nokkrum stöðum en það er mest vatnsbarið grjót og ekki sérlega hleðslulegt. Í nýsprötna túninu eru tveir lágir hólar og hefur lausum torfum, mól og grjóti verið hrúgað á þann stærri og austari. Hnitið var tekið á honum. Hóll þessi er um 50 m N við Finnastaðaá og um 150 m V við Þjóðveginn. Um 100 m austan við þessa hóla er mjó en alldjúp lág, eða lækjarfarvegur, sem nær niður að Þjóðvegi og gæti verið Stekkjarlág. Í lágina hefur verið hent rusli og þar eru hleðslur en ekki líklegar til að vera gamlar. Sléttar grundir, hafa verið þurrar en þýfðir móar, nú tún. Örnefnið Stekkjarlág er ekki notað lengur og svæðið nú kallað Syðra-Holt.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 3.

Ey-330:006 heimild um leið 65 30.966 N 18 09.775 V

“Holtsgrundir er ... allt sunnan við holtið og suður að Finnastaðaá og upp að Finnastaðamerkjum og niður undir veg. Þetta voru reyndar ekki sléttar grundir ... heldur harðhnjóskulegt [...]þýfi og graslaust ... Þarna um Holtsgrundir lá aðalumferð bæði í Finnastaði og á bæina sunnan við ána, ...” segir í örnefnalýsingu. Gamla Þjóðleiðin suður í Eyjafjarðardal mun hafa legið með brekkurótum og árbakkanum, neðan við Hólshús og um hlað í Grund og þaðan til SSV í átt að Möðrufelli um Holtsgrundir. Allt svæðið er nú ræktað og sér hvergi í götur en nær Grund, vestan við fjósið sem er syðsta húsið þar við bæinn sjást götur á um 20 m kafla sem hafa SSV-læga stefnu en óvíst er þó að þær séu gamlar.

Af Þjóðveginum lágu leiðir í Holt og hina bæina uppi í brekkunum. Í Holt var leið norðan við skógræktarreitinn sem nú er SSV af Grund en kerruvegur til sama bæjar var sunnan við reitinn.

Heimildir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 3.

Ey-330:007 garðlag túngarður 65 31.193 N 18 09.826 V

Fyrir norðurhlið túnsins sést túngarður, um 40 m norðan við fjárhúsin 002. Til austurs hverfur hann í þýfðan móa sem hefur áður verið mýri neðan við túnið, en til vesturs fjarar hann út í brattri brekkunni ofan við mýrina milli Holts og Holtsels. Ekki er víst að framhald hafi nokkur tíma verið á þessum garði til suðurs við endana. Í túnjaðri - norðan við garðinn taka við gróðurlitlir melar.

Garðurinn hefur verið grjóthlaðinn, a.m.k. að hluta, sennilega ekki mjög vandlega og er grjótið sumt mjög stórt en einnig mól og smágrýti. Garðurinn er mjög missiginn og hlykkjóttur á köflum þrátt fyrir aðvera hlaðinn á þurrum mel. Hann sést vel á loftmynd. 17 m V við austurendann hefur verið þvergarður milli túngarðisn og bakkans sem lýst er við 002 og gengur í sveig til N og A undan fjárhústóftinni. Milli bakkans og túngarðsins myndast því svolítið sund, 17 m breitt og hefur þar verið hlaðinn garður fyrir. Sá garður er nú aðeins stæðilegur syðst, við bakkann, en far eftir hann má rekja allt að túngarðinum. Þvergarðurinn er augljóslega yngri en túngarðurinn

Hættumat: hætta vegna ábúðar.

Ey-331 Möðrufell

100 hdr 1712. Getið í Víga-Glúms sögu og Ljósvetninga sögu. Holdsveikraspítali (1653-1848) og hálfkirkja á jörðinni. Kristfé var á M. 1461 - DI V, 285. Hjáleigur: Hraungerði og Torfur ásamt því sem stekkur sjúkrahússins er í túninu og heitir Grófagerði skv. JÁM frá 1712. Gilsbakki heyrði einnig undir spítalann. Ytra-Fell og Syðra-Fell byggð úr úr Möðrufellslandi árið 1952.

- "Börn Ólafs Þorsteinssonar [rangláta]: Einarr, Gurðrún, - börn Guðrúnar ok Eyjólfssonar: Jón í Möðrufelli." Ættartölur 7. kap (SturlR I, 56). [c. 1185] "Bóndi er nefndr Þórólfr. Hann var Sigmundarson. Hann bjó í Eyjafirði á bæ þeim, er heitir í Möðrufelli. Hann var dóttursonr Hafliða Mássonar. Hann var góðr bóndi. Kona hans hét Steinunn, dóttir Þorsteins rangláts. Þau áttu þrjá sonu, ok er þeira ekki hér getit." Guðmundar saga dýra 1. kap (SturlR I, 160). 1212: "Þangat fór ok um daginn Jón Eyjólfsson, er átti Valgerði, systur Kálfs [Guttormssonar á Grund]. Hann bjó í Möðrufelli." Íslendinga saga 29. kap (SturlR I, 258). 1232: "En um vart tóku þeir feðgar [Sighvatr ok Kolbeinn] heimildum á Grenjaðarstöðum af Jóni Eyjólfssyni í Möðrufelli." Íslendinga saga 83. kap (SturlR I, 346). 1234: "... Óláfr ór Möðrufelli, systursonr Kálfs, var aðili málsins." Íslendinga saga 98. kap (SturlR I, 373). 1254: "Leika skyldi ok í Möðrufelli um daginn." Íslendinga saga 176. kap (SturlR I, 499). 1255: "[Einarr Jónsson lan]gr fór með þeim. Hann var sárr ... í Möðrufell til Ólafs Jóns[sonar] ... Græddi Óláfr hann síðan." Íslendinga saga 189. kap (SturlR I, 518). 8.12.1403 gefur sr. Halldór Loptsson Ingiríði dóttur sinni M. í sálugjöf - DI III, 687. 6.11.1507 kærir Gottskálk Hólabiskup Höskuld Runólfsson fyrir tíundarhald á því fé er hann hafði haft til meðferðar upp á mörg ár vegna Einars Eyjólfssonar með jörðinni Möðrufelli - DI VIII, 164. 23.-24.5.1522 fær Hólmfríður Erlendsdóttir m.a. 20 málnytukúgildi í M. er Höskuldur Runólfsson hafði til byggingar af Einari heitnum Erlendssyni, manni hennar, í fjárskiptum við börn þeirra. - DI IX, 87. 30.6.1524 er dæmt í kæru Höskuldar Runólfssonar uppá hálft Möðrufell. Lesið bréf um að Einar heitinn Eyjólfsson lögm. hefði keypt þá jörð fyrir aðrar jarðir og var M. dæmt hafa verið sönn eign biskupsins á Hólum, Eyjólfssonar lögmanns og erfingja þeirra - DI IX, 223-24. 12.9.1528 er Eyjólfur Einarssyni dæmt hálft M. af Guðrúnu Jónsdóttur - DI IX, 467-68. Nálægt 1.9.1552 hafði Ari Jónsson átt Möðrufell með 16 kúgildum og 3 hdr. í landskuld, Hraungerði með 6 kúgildum og 1 hdr. í landsk og Gilsbakka með 3 kúg. - DI XII, 465. 1556 var Möðrufell orðið konungseign - DI XIII, 141 og þann 15.8.1563 veitir konungur Vigfúsi Þorsteinssyni Þingeyjarsýslu, Möðrufell og Gilsbakka afgjaldslaust í 6 ár "Sameledis enn wor ock kronens gaardt. kalldis Miorresieldt mett Gilsbacke som er kot og hiolege" en með venjulegri ársleigu frá því æfilangt - DI XIV, 134-35. 1581 hafði engin tíund verið goldin til Grundarkirkju af Jóni Sigurðssyni í Möðrufelli - BG, 196-97.

1917: 8,4 ha. (3/4 sléttað), garðar 1700 m². 1840: "... ein einasta reyniviðarhrísla vex í Möðrufellshrauni, en hvað gömul hún er eða hvernig hún er þangað komin, það veit einginn." SSE, 192; 1840: "[dalajörð] með góðri útbeit á vetrum og heyskap í betra lagi ..." SSE, 192 - 1990: "Túnið er neðan hraunsins, nokkuð mishæðótt og skipt af melhólum. Beitoland er á Hraungerðisdal, í Möðrufellsfjalli og á Skjöldal norðanverðum sem er afrétt. Möðrufellshraun er geysimikið framhlaup úr Möðrufellsfjalli og er víða stórgrýtt. Er suðurjaðar þess skammt sunnan við Möðrufellsbæinn en norðurjaðarinn við

Finnadalsá. ... var svæðið milli Finnastaða og Skjöldalsár kallað Möðrufellstorfa. Skammt sunnan við bæinn er heimagrafreitur sem var vígður 1918.” BE 1990, 782. Hraungerðisdalur er snarbrattur utantil og mjög skriðurunninn og er varla neitt beitoland þar fyrr en töluvert framar þar sem dregur úr hallanum og er þar þó ekkert undirlendi.

Ey-331:001 *Möðrufell* bæjarhóll bústaður 65 30,649 N 18 12,648 V
Bærinn var þar sem gamla íbúðarhúsið stendur nú, rétt sunnan við það. Bærinn sem sýndur er á túnakorti frá 1917 er á sama stað og gamla íbúðarhúsið er nú (b. 1919). Því má sennilega draga þá ályktun að þar hafi staðið gamall torfbær, fyrir tíma hússins stóra, en einnig eru til munnmæli um að gamla bæjarstaðið sé þar sem á túnakorti er útihús 005.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-331:002 kirkjugarður
65 30,604 N 18 12,780 V

“Skammt sunnan við bæinn er heimagrafreitur sem var vígður 1918.” Í túninu fyrir ofan útihúsin, girt í kring um hann með steinsteyptri girðingu. Engin leiði sjást í garðinum en settur hefur verið upp minningarsteinn með plötu á í garðinum. Ekki er vitað hvort þessi grafreitur muni vera á sama stað og kirkjan (029) og ekkert sérstakt sem gæti bent til þess að svo væri.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917; BE 1990, 782.

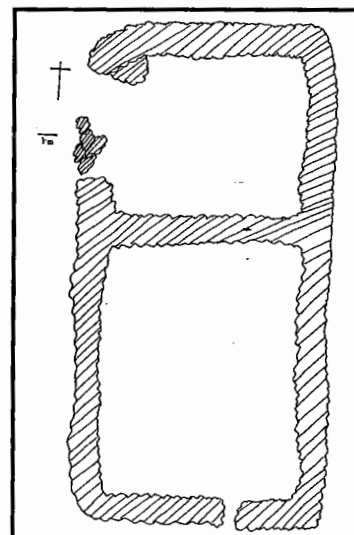
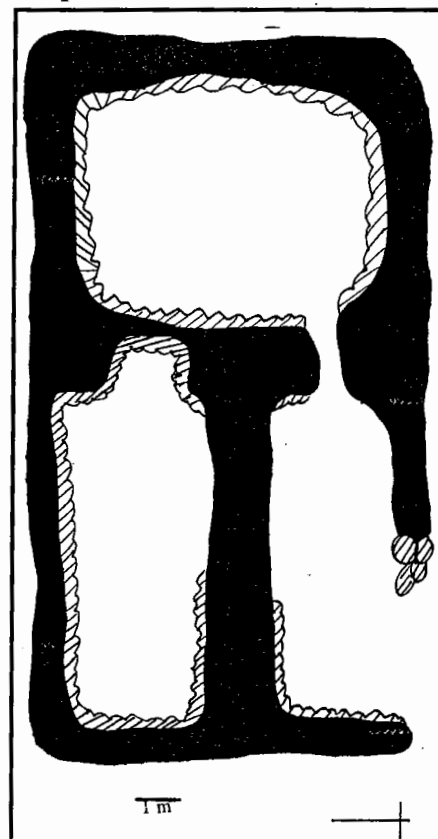
Ey-331:003 útihúsatóftir
65 30,575 N 18 12,854 V

Um 60 metrum sunnan við lækinn sem rennur milli tóftarinnar og heimagrafreitsins. 2 metrum austan við samgirðinguna. Tóftin mjög greinileg. Hólfín hafa verið 3, og standa flestir veggir enn að hluta. Reynt hefur verið að tjasla í veggina með bárujárni. Bóndinn hefur fyllt tóftina af heyi fyrir gripi þannig að hluti hennar er svolítið ógreinilegur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-331:004 *Hornhús* útihúsatóftir
65 30,565 N 18 12,924 V

“Syðst og efst í Möðrufellstúni er Hornhúsvöllur. Þar standa enn (1961) peningahús, sem Hornhús kallast.” Nú utan túns þar sem samgirðingin hefur verið færð neðar

vegna snjóalaga. Rétt vestan girðingar, upp í brekkunni suðvestur af 003.

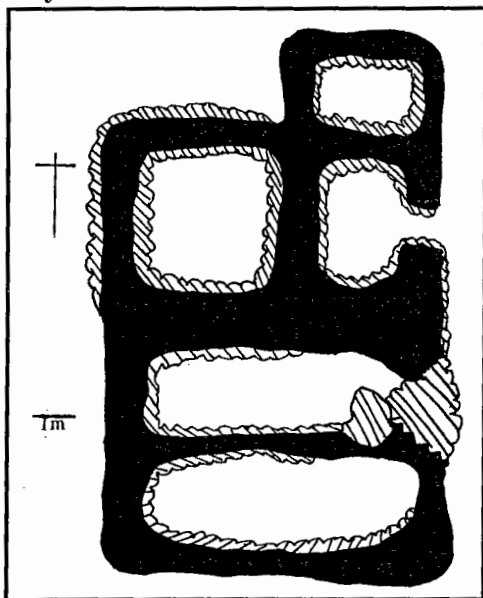
Tóftin er mjög greinileg. Steinhleðslur standa enn mjög greinilegar og lítið grónar. Opið hefur snúið til suðurs á syðra hólfinu.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Hrafn, 172.

Ey-331:005 útihúsatóft

65 30,608 N 18 12,745 V

Suðvestur af gamla bæjarhúsinu og suðvestur af núverandi hlöðu. Ofan samgirðingar rétt undir grjóthólnum sem liggur fyrir ofan bæinn, undir fjallshlíðinni.

Tóftin skiptist í fimm hólf. Eitt þeirra, sem snýr í norð vestur er mjög greinilegt, og liggur þakið inni í því. Hleðslur eru nokkuð háar. Síðan liggja 3 hólf austan við það og 2 sunnanvið sem eru mjög ógreinileg, og hljóta að vera leifar eldri bygginga. A.m.k. hafa þau ekki verið eins lengi í notkun og hitt. Þau eru vel gróin, en hleðslur sjást ef vel er að gáð innan í þeim, en utanfrá eru þær ekki greinanlegar.

Munnmæli segja að þarna hafi gamli torfbærinn staðið fyrr á tíð, ógreinilegu tóftirnar gætu því verið leifar hans þó ekki sé hægt að

fullyrða nokkuð um það.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-331:006 heimild um fjós

65 30,635 N 18 12,597 V

Um 30 metrum suðvestan við gamla íbúðarhúsið. Við eða í heimreiðinni, til móts við núverandi hlöðu. Ekki sést til fjóstóftar því annaðhvort hefur verið sléttað yfir hana í túninu eða hún hefur lent undir veginum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-331:007 Hólshestús heimild um hesthús

65 30,673 N 18 12,620 V

“Útan við bæinn var Hólshesthús. Þaðan lágu Hesthúspúfur niður á Hólabrúnir.” Við túngirðingu, innan túns en rétt norður af bílastæðinu sem gert hefur verið norðan við nýja íbúðarhúsið. Senilega í girðingunni. Horfið undir tún.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:008 heimild um útihús

65 30,612 N 18 12,608 V

Um 17 metra austur af gamla íbúðarhúsinu 001. Horfið í slétt tún.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-331:009 heimild um útihús

65 30,628 N 18 12,260 V

Útihús var um 30 metrum sunnan við eystri enda mikilla grjótruðninga sem liggja í norðaustur meðfram túninu við samgirðinguna. Norðaustur af bænum. Í túni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-331:010 heimild um útihús

65 30,586 N 18 12,457 V

Útihús var um 70 metrum beint austur af núverandi fjósi og 40 metrum norðan við Jeríkóhól á lítilli hæð í túninu við girðinguna. Hólinn er vaxinn fíflun og litlar þúfur á stangli, en nokkuð vel sléttaður.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-331:011 garðlag

vörslugarður

65 30,545 N 18 20,647 V

“Krókur heitið innsta stykkið [í Skjöldal], og nær frá Króká (Syðri-Króká) að Stóragili á Króki eða Stóragilslæk (Ytri-Króká). Utan við læk þennan tekur við móajörð og melar, sem í einu lagi nefnist Bungur. ... Um Bungurnar verða tveir lækir samferða. Nefnast þeir Tvílækir og falla í Króká. Þarna uppi er hjallinn Stóristallur, Fremri-Reitur neðan er Kambrýrar neðst. Þær ná út að Vörslugarði, mikilli grjóthleðslu, sem nú er mjög hruninn.” segir í örnefnalýsingu.

Mjög lítið sést af garði þessum, stöku steinar í óskipulagðri röð benda þó til þess hvar hann var. Mjög erfitt að greina leifar garðsins sökum mikilla grjótruðninga úr gömlum árfarvegum á svæðinu. Þessir steinar voru þó vel grónir og í skipulegri röð, og ekki var hægt að sjá árfarveg hjá þeim ásamt því sem staðsetningin kom heim við frásögn heimildarmanns sem oft hefur komið á Skjöldal.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 175.

Ey-331:012 Möðrufellssel

seltóftir

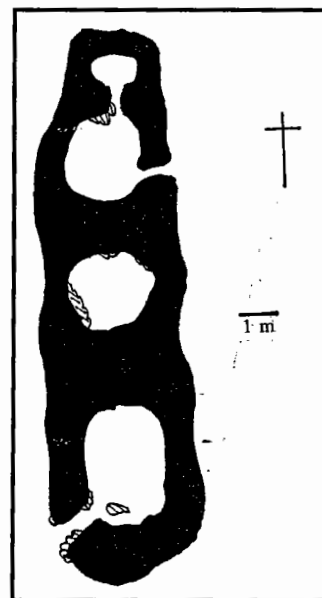
65 30,175 N 18 17,966 V

“Utan við Vörslugarðinn er Nyðri-Reitur. Hann er grösugur og nær út að Heimustuskriðu. Norðan hennar er Heimustuskriðugil. Skriðugilslækur er mikill í vorleysingum er þornar upp að sumrinu. Þá kemur Selhjalli og ofan hans Selhjallabunga. Neðar er Selbrekka, og Seltóftir eru í Selhvammi nokkru neðar. Í Möðrufellsseli var síðast “hafi í seli” um 1880.” segir í örnefnalýsingu.

Norðvestan við Miklagarðsselin og réttina. Í grösugri lögð og er aðeins ein tóft greinanleg og er hún mjög gróin. Lægðin er mjög þýfð og sennilega leynast fleiri tóftir þar einnig þó ekki séu þær sjáanlegar. Tóftin greinist í fjögur hólf.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 175.

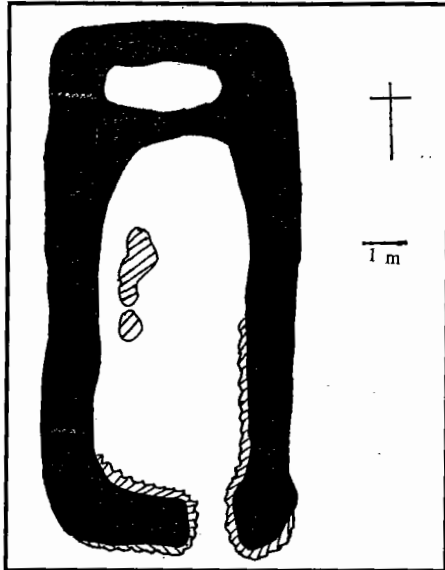

Ey-331:013 *Dauðsmannshóll* örnefni 65 30,057 N 18 15,127 V

“Goðatunga er melótt beitaland milli Heimara- og Fremra-Goðatungugils. Þar næst utan við taka Lágirnar við. Neðst í þeim er Dauðsmannshóll rétt utan við Skjöldalsá.” segir í örnefnalýsingu. Grýttur hóll, sem liggur fram á Skjöldalsána, með áberandi steini sunnaní. Heimildarmaður kannast við að hafa heyrt sögu um að stúlka á leið úr eða í selið hafi fundist látinn upp við hólinn.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 175.

Ey-331:014 *Möðrufellsbeitarhús* heimild um beitarhús 65 30,157 N 18 14,678 V

“Möðrufellsbeitarhús eru heiman við Stóragil, en skammt frá því.” segir í örnefnalýsingu. Beitarhúsin eru uppi á hæð um 70 metrum norðan við Skjöldalsána og um 200 metrum austan við Stóragil. Í kring um hólinn er mikið og blautt mólendi. Tóftirnar eru mjög grónar og er eystri útveggurinn ógreinanlegur því hann fellur saman við jarðveginn í kring um tóftina. Í henni eru tvö hólf, annað mjög lítið en hitt nokkuð stórt.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 176.

Ey-331:015 *Systkinareitur* þjóðsaga 65 30,678 N 18 12,658 V

“Allangt út og upp frá bænum var trégirðing utan um reynihríslu, sem gróðursett var á þeim stað, sem talið er að hin fræga Möðrufellshrísla hafi staðið. Hún á að hafa vaxið upp af blóði tveggja systkina, sem þar voru af lífi tekin fyrir “Blóðskömm”. Sagan segir, að þau hafi dáið saklaus og beðið Guð þess síðast orða, að sanna sakleysi sitt. Á það að hafa gerzt með þeim hætti, að á aftökustaðnum óx upp undurfagurt reynitré, svo lífseigt, að hvernig sem það var með rótum upp rífið, þá óx það jafnharðan aftur. Lagðist mikil helgi á tréð, og þótti sjálfsagt að fá græðlinga af Möðrufellshríslu, eftir að trjáræktaráhugi manna tók að glæðast á 19. öld, því að fólk trúði á lífseiglu plantna, sem voru ættaðar þaðan. Álfra margir, að sum hinna elztu reynitrjáa víðs vegar um Eyjafjörð, séu afkomendur þessarar frægu hríslu. En af hríslunni sjálfri er það að segja, að hún mun vera upprætt með öllu um miðja 19. öld. Átti hún sér þá langa og merka sögu og er einasta íslenska tréð, sem vitað er um að sterkur átrúnaður hefur verið bundinn við. ... Staðurinn, ... er enn kenndur við systkinin úr þjóðsögunni og nefndur Systkinareitur.” segir í örnefnalýsingu. Girðingin er enn á sínum stað, upp í klettunum fyrir ofan bæinn.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 176.

Ey-331:016 heimild um mógrafir 65 30,483 N 18 11,861 V

Mógrafir voru í túninu suður af flugvellinum í landi Syðra-Fells, suðaustan við íbúðarhúsið en eru nú horfnar undir tún.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:017 *Lækjarhús* heimild

65 30,606 N 18 12,834 V

“Lækjarhús eru horfin, en þar er nú trjáreitur, Lækjarhúsreitur.” segir í örnefnalýsingu. Tréin úr þessum reit eru öll dauð en ótal stubbar gefa til kynna hvar reiturinn var, auk þess sem tvö dauð tré standa enn. Um 40 metra beint vestur af grafreitnum 002. Tréin hafa verið báðu megin við lítinn læk sem rennur þarna niður en hnit voru tekin við bakkann norðanmegin. Mjög þýft en engar hleðslur eru sjáanlegar

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 177.

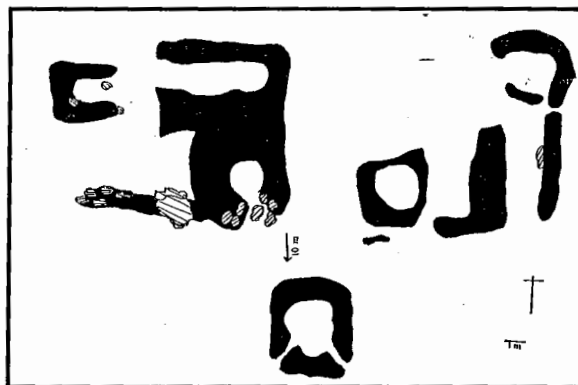
Ey-331:018 *Nýjasel* seltóftir

65 30,304 N 18 18,469 V

Nýjasel er norðvestur af gamla selinu. Nokkuð ofarlega í hliðinni, við fjallsræturnar. Suður af tóftinni er hár bali í fjallshliðinni á móti sem er fullur af snjó.

Nokkuð margar tóftir, en ekki alveg ljóst hverjar hafa legið saman og hverjar hafa verið sérstæð hús.

Hættumat: engin hætta

Ey-331:019 *Valhöll* heimild um hesthús

65 30,660 N 18 12,581 V

“Rétt þar fyrir neðan [007] stóð hesthúsið Valhöll. Sést þar enn fyrir tóftarbrotum.” segir í örnefnalýsingu. Tóftarbrotið er horfið og er þarna nú slétt tún. Þar sem nákvæm staðsetning er ekki þekkt eru hnit tekin um 30 metrum austan við 007.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:020 *Jeríkóhóll* þjóðsaga um legstað

65 30,483 N 18 12,508 V

“Suðaustur frá Möðrufellsbæ er hár og fyrirferðamikill grjóthóll, Jeríkóhóllinn. Munnmælin segja, að þar sé dysjuð kerling, er hafi verið kölluð Jeríkó.” segir í örnefnalýsingu. Hóllinn er mjög hár, suðausturhlið hans er aflíðandi til suðausturs, en annars eru allar hliðar hans brattar. Mikið grjót er á hólnum og er hann vel gróinn þar sem hann liggur milli túnanna.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:021 *Kerlingagrund* örnefni

65 30,514 N 18 12,643 V

“Sléttur bali vestan við hólinnhér Kerlingagrund. Annað nafn á honum var Ljúflingsgrund, enda þóttust menn hafa séð það álfabörn að leikjum.” segir í örnefnalýsingu. Balinn er um 30 metra sunnan við fjósið, beint austur af grafreitnum 002. Slétt tún. Núna er nafnið notað um allt túnið austur og suður af fjósinu, en samkvæmt örnefnalýsingu er sennilega aðeins átt við balann á milli Jeríkóhólsins og fjóssins.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:022 *Spónsgerði* heimild um býli 65 30,621 N 18 11,880 V
“Eitt sinn var lítið býli, er hét Spónsgerði, þar sem Ytrafellshúsin standa nú.” segir í örnefnalýsingu. Hnit tekið við norðvesturhorn íbúðarhússins að Ytrafelli.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:023 *Torfhóll* heimild um ristu 65 30,709 N 18 11,841 V
“Eitt sinn var lítið býli, er hét Spónsgerði, þar sem Ytrafellshúsin standa nú. Torfhóll er þar utan og ofan við.” segir í örnefnalýsingu. Hóllinn er vestan við veginn, norðaustan við við útihúsin á Ytrafelli. Graslendur og þýfður en grýttur hóll.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:024 *Jónsgerði* heimild um býli 65 30,475 N 18 11,554 V
“Eitt sinn var lítið býli, er hét Spónsgerði, þar sem Ytrafellshúsin standa nú. Torfhóll er þar utan og ofan við. Er þá komið niður að Efriflóa, sem nær niður á Jónsgerðishall, en þar stóð fyrrum býlið Jónsgerði.” segir í örnefnalýsingu. Vegarslóði liggur frá Syðrafellsbænum og niður að hrauninu um miðja vegu er hall þetta beint austur af flugbrautinni. Um 400 metrum suðvestan við Klofasteinana. Hallið er nú ruslahaugur Fellsbændanna og engar tóftir sjáanlegar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Ö-Hrafn, 177.

Ey-331:025 *Klofasteinar* sögustaður aftökustaður 65 30,516 N 18 10,759 V
“Neðrahraunið er stórt flæmi niður með Skjöldalsá. ... Yzt og vestast í Neðrahrauni eru svonefndir Klofasteinar (Efri-Klofasteinar), öðru nafni bræðu. Þetta eru meira en mannhæðahá björg, en snúa saman sléttum flötum og virðast sundur klofnir úr einu bjargi. Er hægt að smygja sér á milli þeirra. Sunnan undir þessum steinum er talin vera aftökustaður Kálfagerðisbræðra, sem var síðasta aftakan í Eyjafirði (1751). Gamalt fólk fullyrti um síðustu aldamót, að í þess ungdæmi hefði verið sjáanleg ummerki þarna á staðnum, svo sem dældin eftir höggstokkinn. Ekkert merki um slíkt verður nú greint.” segir í örnefnalýsingu.

1817: “Aftökustaður frá síðari tímum er fyrir neðan bæinn Möðrufell, þar sem þangað til fyrir fáum árum mátti sjá stökk fastan í jörðu þar sem dauðadæmdir menn voru hálshögnir nærri mjög stórum steini.” [einnig um Gágahamar sbr. Ey-354]

1949: “Fyrir ofan Möðrufell er hólahrúgald mikið og óreglulegt; skapast víða í því stórgert urðarhraun, sem er lítt gróið ... Í neðra hrauninu eru Klofasteinar; þar hjá er aftökustaður þeirra Kálfagerðisbræðra, er teknir voru af lífi 1751, og mun sú aftaka hafa verið einna síðust í Eyjafirði.” LE I, 59-60.

Klofasteinar eru nyrst í hrauninu mjög greinilegir. Um 3,5-4 metra háir og er um 0,5 m á milli þeirra. Steinarnir skipta merkjum milli Torfa, Möðrufells, Ytra- og Syðrafells.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hrafn, 178; FF II, 565-66; LE I, 60

Ey-331:026 *Bræðradys* heimild um legstað 65 30,522 N 18 10,751 V
“Undir Flóatöglunum vestur frá sporði hraunsins áttu að vera bæði Bræðradys og Kerlingadys, þó að þær fyrirfinnist nú ekki. Þar heitir Möðrufellshagi.” segir í örnefnalýsingu. Mólendi sunnan við Klofsteinana. Búið að rækta upp að hluta.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hrafn, 178.

Ey-331:027 *Kerlingardys* heimild um legstað 65 30,521 N 18 10,769 V
“Undir Flóatöglunum vestur frá sporði hraunsins áttu að vera bæði Bræðradys og Kerlingadys, þó að þær fyrirfinnist nú ekki. Þar heitir Möðrufellshagi.” segir í örnefnalýsingu. Mólendi sunnan við Klofsteinana. Búið að rækta upp að hluta.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hrafn, 178.

Ey-331:028 *Grófargerði* heimild um býli 65 30,343 N 18 12,031 V
“Syðst og neðst í Möðrufellslandi var eitt sinn býlið Grófargerði. Stóð það neðan við Grófarlæk. Þar var Grófarmór, en heitir nú Grófarnýrækt. Oftast er þarna kallað á Koti.” segir í örnefnalýsingu. Grjóthall 200 metrum austan við veginn, rétt austan við læk sem rennur þar niður eftir túninu. Engin merki sjást um býli, gróinn hóll með mikið af grjóti í og stendur hann í miðju túninu

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Ö-Hrafn, 178.

Ey-331:029 heimild um útkirkju 65 30,647 N 18 12,639 V
Ekki er vitað hvar kirkjan í Möðrufelli stóð en af almennum líkum má ætla að hún hafi verið heima við bæ og voru hnit tekin um 8 metrum suðaustan við gamla íbúðarhúsið 001.

MÖ RUFELL Í EYJAFIR I (GRUNDARÞING) (E)

1318: [að Grund] er tueggia presta skýlld. taka þeir ... vtan gardz half fimta morck. ef þangad liggur modrufell; Máld DI II 452 453

1712: Hospital í Norðlendingafjórðungi. Hálfkirkja er hjer og embættað, þá heimafolk er til

sacramentis; JÁM X: 227

1840: “Bænhús hafa fyrrum verið á Möðrufelli og Núpufelli, en hvenær og af hverri orsök [hafi] aflagzt, vita menn ekki.” SSE, 193.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: JÁM X, 227.

Ey-331:030 *Goðatunga* örnefni 65 30,066 N 18 15,699 V
“Goðatunga er melótt beutiland milli Heimara- og Fremra-Goðatungugils.” segir í örnefnalýsingu. Goðatunga er inni á Skjöldal, vestan Stóragils. Ekki eru þekktar sagnir sem tengjast örnefni þessu.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Hrafn, 175

Ey-331:031 heimild um landamerki 65 29,737 N 18 09,323 V
“Að norðan er landamerki milli Miklagarðstorfunnar og Möðrufellstorfunnar frá vörðu sem hlaðin er á barðinu út og upp af Undirnesi, fyrir sunnan Torfur.” segir í landamerkjalyásing. Þýft beutiland milli 2 túna er beint austur af Skjöldalsánni þar sem hún rennur milli Gilsbakka og Ystagerðis og beint suður af Torfum. Varðan sést nú ekki lengur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Landamerkjabók fyrir Eyjafj, 127.

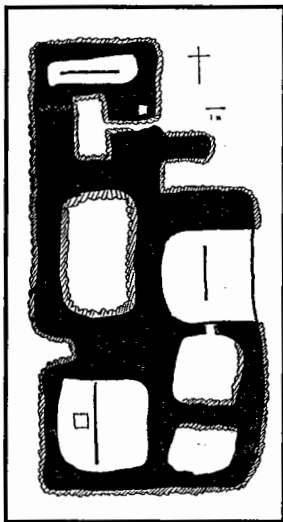
Ey-331:032 heimild um landamerki 65 30.634 N 18 10.243 V
“...úr Bræðrum í vörðu sem stendur yzt við Finnastaðaá. Rétt sunnan Finnastaðaá.” segir í landamerkjalyásingu. Varðan er horfin en sennilegast er að hún hafi verið 10-20 m norðan við girðingahorn og um 200 m vestan við veginn. Þar er þýfður og þurr mói þangað sem grösug tún taka við sunnan girðingar.

Heimildir: Landamerkjabók fyrir Eyjafj.

Ey-332 Hraungerði

Hjáleiga Möðrufells 1712, dýrleiki óviss. Hospitalsjörð. Í eyði síðan 1967, eigandi Gilsbakka á og nýttar jörðina. Sumarbústaður er á leigulóð nokkurn spöl austan vegar. Nálægt 1.9.1552 hafði Ari Jónsson átt Möðrufell, Gilsbakka og Hraungerði, H. með með 6 kúgildum og 1 hdr. í landsk - DI XII, 465.

1917: 2,9 ha. (2/3 sléttað), garðar 180 m². 1840: “[dalajörð] með góðri útbeit á vetrum og heyskap í betra lagi ...” SSE, 192 - 1990: “Túnið nær frá hrauninu og nokkuð austur fyrir þjóðveginn. Er það fremur mishæðótt og skipt af melhólum. Beutiland er í Möðrufellsfjalli, á Hraungerðisdal og á Skjöldal norðanverðum sem er afrétt. ... Ræktanlegt land er að mestu fullnýtt.” BE 1990, 800.

Ey-332:001 Hraungerði bæjarhóll bústaður 65
30,918 N 18 11,719 V

Um 60 km. vestur af veginum og um 50 metra norðan við syðri girðingu. Bærinn stendur þar á smá hæð ofarlega syðst í túninu. Bærinn stendur enn að miklum hluta, flestir veggir heilir en þak hrúnið eða að hrynja. Um miðjan bæinn fremst er stofa úr timbri, sem er að hrúni komin, hallar um 30 til austurs, en risið stendur þó enn. Búið var í torfbænum til 1967, eða þangað til að jörðin fór í eyði. Heimildarmaður á jörðina en hefur aldrei búið þar. Ljósmyndir teknar af bænum.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar
Heimildir: Túnakort 1917.

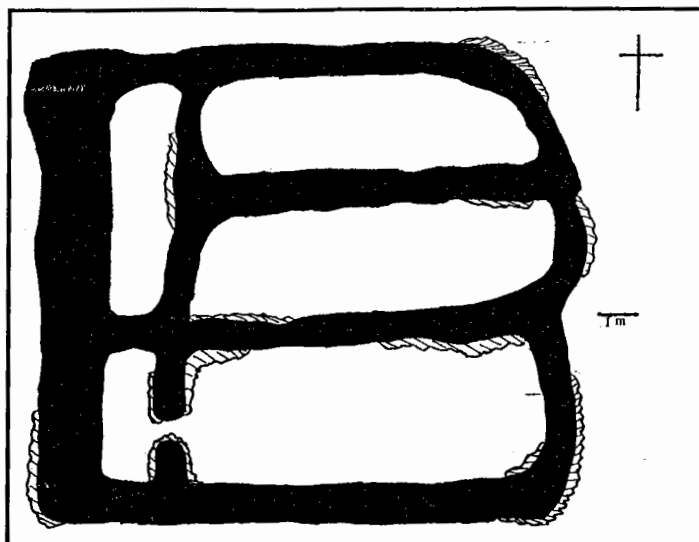
Ey-332:002 útihúsatóft

65 30, 918 N 18 11, 802 V

Beint vestur af bænum 001, við suðausturenda túnsins rétt undir fjallshlíðinni. Tóftin er mjög greinileg og nokkrar hleðslur standa enn að hluta. Hafa verið 5 hólf. Nyrsta hólfíð er mjög ógreinilegt.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Túnakort 1917.

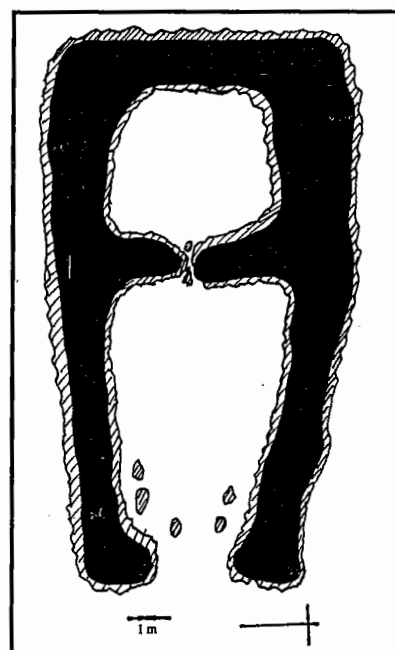
Ey-332:003 útihúsatóft

65 31, 100 N 18 11, 691 V

Stendur í norðurenda túnsins, um 100 metrum fyrir vestan veginn. Liggur undir malarkambi. Útihúsið hefur í upphafi verið 2 hólf, en annað er nær horfið. Veggir vestara hólfins standa enn að hluta en þakið er fallið.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-332:004 Gamlarétt tóft rétt

65 30.885 N 18 11.053 V

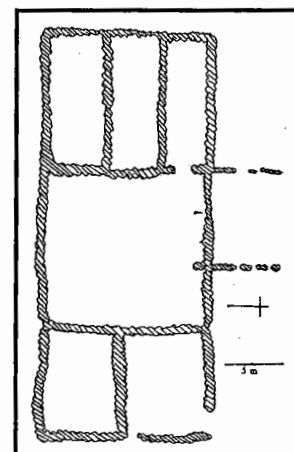
“Á Hraungerðismelum er fjárrétt, Hraungerðisrétt. Hún var fyrrum neðar, á Hraungerðiseyrum. Þar heitir nú Gamlarétt.” segir í örnefnalýsingu. Um 10 metrum sunnan við Finnastaðaáanna, neðan við veginn. Beint austur af nýju Hraungerðisréttinni. Réttin er greinanleg, því lítill hluti hleðslanna sést enn. Lögun hennar er þó óljós því mjög er gróið og þýft í kring um tóftina.

Grjótið úr réttinni var notað í veggina á Amtsbókasafninu. Þessi rétt hefur einnig verið kölluð

Finnastaðarétt: “... var vað á ánni sunnan og neðan við Finnastaði 'Réttarvaðið' en gamla Finnastaðaréttin stóð þar í eyrunum rétt sunnan við ána.” Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss e. Svanhildi Eggertsdóttur, 3.

Hættumat: engin hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 179.

Ey-332:005 Hraungerðisstekkur stekkjartóft

65 30,850 N 18 11,055 V

“Skammt sunnan við hana [004] er Hraungerðisstekkur.” - “Suður af Steknum er Stekkjarsund.” segir í örnefnalýsingu. Um 40 metrum austan við sumarbústað.

Beint austur af Hraungerðisbænum, rétt norður af háum melhól. 30 metra suður af vegarslóða sem liggur niður að sumarbústaðnum.

Tvær samliggjandi tóltfir, vel grónar en þó mjög greinilegar. Hleðslur sjást á nokkrum stöðum. Syðri tóftin opnast til austurs.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 179, Athugasemdir Ólafs Kristjánssonar við örnefnalýsingu Hraungerðis

Ey-333 Torfur

Hjáleiga Möðrufells 1712, byggð fyrir manna minni en dýrleiki óviss. Hospitalsjörð. "Land jarðarinnar er afgirt, nær það frá Eyjafjarðará og lítið eitt vestur fyrir þjóðveginn. Merkin við Grund eru skammt norðan við Finnastaðaa." BE 1990, 772.

1917: 4,7 ha. (1/1 sléttað), garðar 120 m². 1990: "Land er allt flatt og grónar áreyrar að miklum hluta. Túnið er samfelld meðfram Eyjafjarðaránni og upp með Skjöldalsánni að sunnan. Einnig hefur talsvert land verið ræktað norðan Skjöldalsárinnar. Beitiland er aðeins það svæði sem ekki er ræktað í nágrenni bæjarins." BE 1990, 772. 1997: Heimatúnið hafði allt verið sléttað þegar fjölskylda núv. ábúanda hóf búskap 1964. Þau eru nú einöngu notuð til beitar og eru heldur óslétt

Ey-333:001 Torfur bærarstaði bústaður 65 30.119 N 18 09.051 V
Gamli bærinn hékk uppi fram yfir 1973 og var síðast notaður sem fjárhús. Hann stóð þar sem nú er austurendi stórrar hlöðu (b. 1982) en hún er norðaustan við núverandi íbúðarhús (b. 1954). Framan við hlöðuna er upphækkaður pallur, um 30x20 m, og um 1 m hærri en umhverfið. Möl er á honum framan við hlöðudyrnar og er hann sennilega tilbúið hlað fremur en uppsafnaðar mannvistarleifar. Tún er í kringum þennan stað til S, A og NA en NV við er svað framan við fjósið sem er sambyggt hlöðunni vestantil. Þessi bær, sem að öllum líkindum er sá sami og á túnakorti, var timburhús með torfveggjum en óljósar sagnir eru um að torfbærinn sem búið var í þar á undan hafi verið þar sem 002 var

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; BE II, 287.

Ey-333:002 heimild um útihús 65 30.118 N 18 09.115 V
Skv. túnakorti var útihús um 20 m SSV við 001. Sá staður er um 15 m A við núv. íbúðarhús, rétt austan við heimreiðina.

Óslétt grasflöt heima við bæ. Heimildam. man eftir húskofa á þessum stað og sögum um að bærinn hefði upphaflega staðið þar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-333:003 útihúsatóft

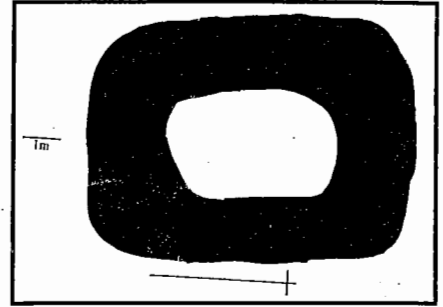
65 30.147 N 18 09.162 V

Um 135 m A við 001, heldur norðar en stefnan á hlöðunni, er tóft 10 m N við upphækkun yfir rafmagnslögn heim að bænum. Í ósléttum kúahaga, áður túni. Tóftin gæti hafa verið sléttuð.

Tóftin snýr N-S, innanmál 4x2, þykkt veggja 1,5-2 m. Ekki sést til dyra en sennilegast að þær hafi verið á suðurgafli sem er óljósastur. Norðurgafi er hinsvegar hvað hæstur og skýrastur. Tóftin er öll mjög ávöl eins og hún hafi verið sléttuð. Tóftin er óvenjulega breið og gæti mögulega hafa verið heystæði

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-333:004 heimild um útihús

65 30.143 N 18 09.047 V

Um 70 m N við 001 og um 20 m vestar var útihús skv. túnakorti. Þessi staður er rétt A við vegarslóða sem liggur í norður frá bænum, um 100 m beint norður af núv. íbúðarhúsi. Í ósléttum kúahaga, áður tún. Hér munu hafa sést steypuundirstöður til skamms tíma en þær fundust ekki við vettvangsathugun.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-333:005 *Torfnastekkur*

heimild um stekk

65 30.508 N 18 10.176 V

“Skjöldalsá klýfur landspilduna skáhallt sunnan við svonefnda Þúfnamýri. Ofan við mýri þessa, neðst í hrauninu, var Torfnastekkur.” segir í örnefnalýsingu. Engin tóft sést nú neðst í Möðrufellshrauni milli Skjöldalsár og Finnastaðaár og er sennilegast að stekkurinn hafi lent undir veginum sem liggur fast neðan við hraunið, ofan við mýrina. Mýrin hefur verið ræst fram og gerð að túni alveg upp að vegi en hraunið sjálft er gróðurlítill flagmór en blautlent þar sem nokkur grastó er og er það ólíklegt stekkjarstæði. Það er tæplega nema 150-200 m kafla milli suðurenda mýrarinnar og horns á Möðrufvallahrauni þar sem aurarnir meðfram Finnastaðaá taka við því til norðurs. Á þeim kafla er líklegast að stekkurinn hafi verið, milli hrauns og mýrar, þar sem vegarstæðið er nú.

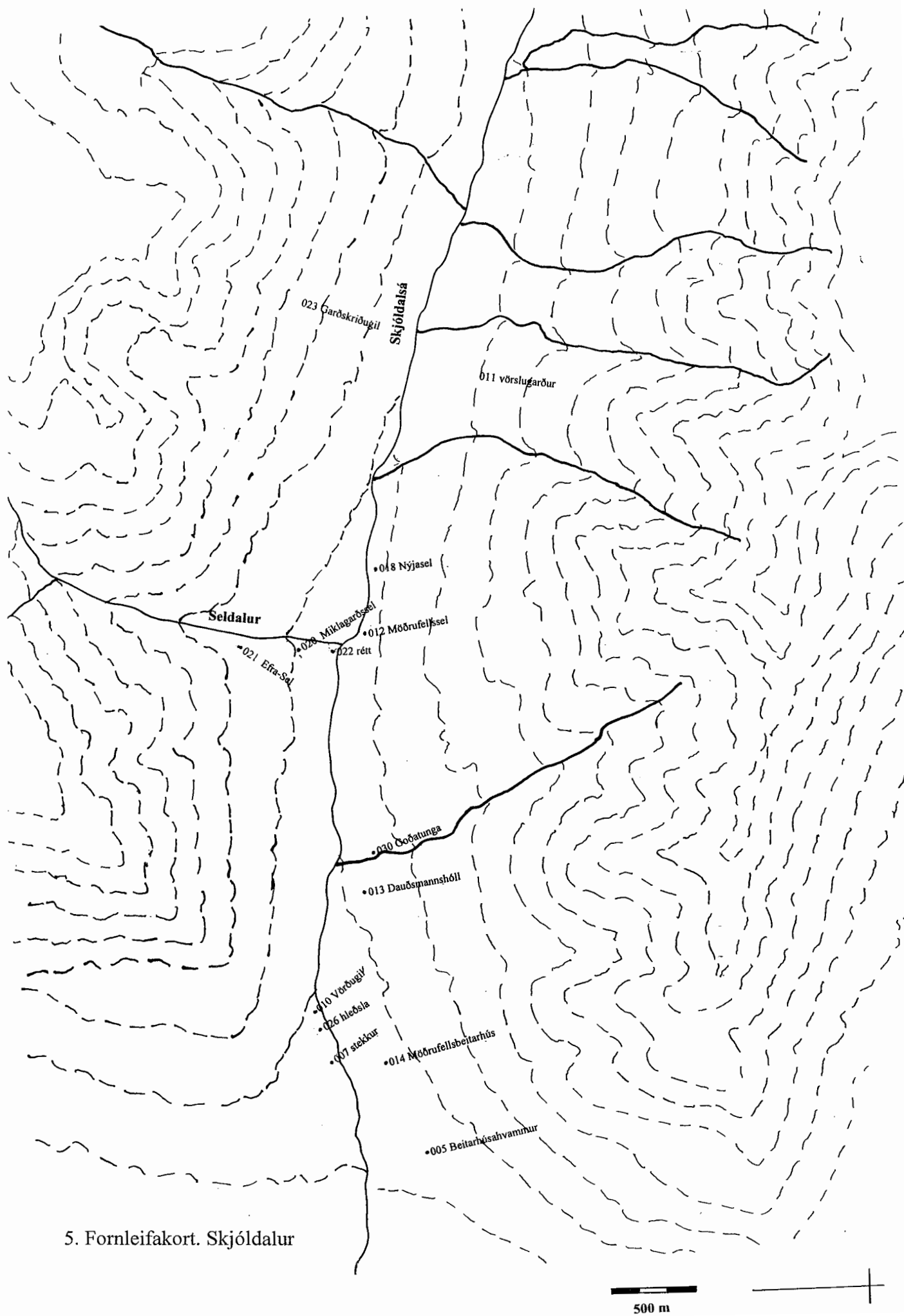
Hættumat: hætta vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Hrafn, 178.

Ey-333:006 *Torfnahylur* heimild

“Í Skjöldalsá er Torfnahylur, þar sem Hallur harði, lögréttumaður á Möðrufelli, drekkti hórkonunni. Þessi kona átti heima í Teigsgærði hjá Stokkahlöðum, en var geymd um skeið í Grófargerði, ...” Núv. ábúendur kannast ekki við þennan hyl.

Heimildir: Ö-Hrafn, 178.

5. Fornleifakort. Skjöldadalur

Ey-334 Gilsbakki

20 hdr. 1712, hospitalsjörð, konungseign. Árbakki byggður úr helmingi lands Gilsbakka árið 1956, nytja eyðijörðina Hraungerði. Sumarbústaður er á leigulóð. Nálægt 1.9.1552 hafði Ari Jónsson átt Möðrufell, Hraungerði og Gilsbakka, G. með 3 kúgildum - DI XII, 465. 22.6.1557 var Sighvatur Jónsson ábúandi á G. - DI XIII, 206. 15.8.1563 veitir konungur Vigfúsi Þorsteinssyni Þingeyjarsýslu, Möðrufell og Gilsbakka afgjaldslaust í 6 ár "Sameledis enn wor ock kronens gaardt. kalldis Miorresieldt mett Gilsbacke som er kot og hiolege" en með venjulegri ársleigu frá því æfilangt - DI XIV, 134-35. 1581 hafði engin tíund verið goldin til Grundarkirkju af Þórði á Gilsbakka - BG, 196-97

1917: 3,9 ha. (1/2 sléttað), garðar 340 m². 1840: "[dalajörð] með góðri útbeit á vetrum og heyskap í betra lagi ..." SSE, 192 - 1990: "Túnið niður frá bænum er nokkuð mishæðótt en samfelld. Einnig eru túnskilldur austan vegarins niður með Skjöldalsánni. Norðan við þær spildur er Neðrahraunið sem er jökulruðningur. ... Beitiland er á Hraungerðisdal, í Möðrufellsfjalli, og á norðanverðum Skjöldal sem er afrétt."

Ey-334:001 *Gilsbakki* bæjarhóll bústaður 65 30,163 N 18 12,014 V
Syðsti hluti fjóssins er þar sem gamli bærinn stóð, hluti hans var notaður sem fjós þangað til hann var rifinn og vestari hluti fjóssins byggður

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-334:002 heimild um útihús 65 30,031 N 18 12,855 V
Samkvæmt túnakorti stóð útihúsið suður af íbúðarhúsinu, við kartöflugarð og nýlega geymslu. Gæti verið sama og 007, en túnakort var nokkuð nákvæmt í öðrum staðsetningum svo skráningarmaður taldi ástæðu til að skrá þetta sérstaklega.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-334:003 heimild um útihús 65 30,058 N 18 12,748 V
Útihús var innan girðingar, nær beint austur af íbúðarhúsinu á Árbakka.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-334:004 heimild um útihús 65 30,105 N 18 12,675 V
Samkvæmt túnakorti stóð útihús í túni um 110 metrum austur af bænum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-334:005 *Beitarhúsahvammur* heimild um beitarhús 65 30,193 N 18 13,920 V
"Frá Geldingagili neðan við Litluskálarkletta liggja svonefndir Hvammar allt niður að Skjöldalsá. Sumir þeirra heita sérstökum nöfnum. Innstur er Votihvammur, þar næst Beitarhúsahvammur." segir í örnefnalýsingu.

Ekki sést til tófta en hnít voru tekin í þurrum hvammi, milli hvamma sem koma heim við ofangreinda lýsingu. Ekki er ljóst hvort að þar hafa verið beitarhús, nokkur

spölur er þaðan í Möðrufellsbeitarhúsin þannig að ekki er tryggt að hvammurinn dragi nafn sitt af þeim.

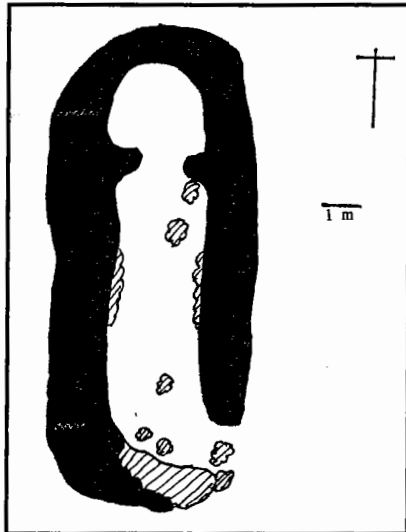
Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Hrafn, 176.

Ey-334:006 *Gilsbakkastekkur*

stekkjartóft

65 30,086 N 18 13,463 V

“Frá Geldingagili neðan við Litluskálarkletta liggja svonefndir Hvammar allt niður að Skjöldalsá. Sumir þeirra heita sérstökum nöfnum. Innstur er Votihvammur, þar næst Beitarhúshvammur. Utan eru Fremri- og Ytri-Kelduhvammur, en yztur er Stekkjarhvammur. Þar eru tóftir, sem heita Gilsbakkastekkur.” segir í örnefnalýsingu. Við nyrðri bakka Sjöldalsár, um 25 metrum austan við samgirðinguna, þar sem hún fer yfir ána.

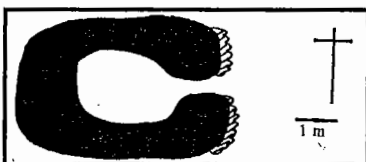
Tóftin er í stórum hvammi, sem er mjög þýfður. Hún er nokkuð greinileg, hafa verið 2 hólf, þó skilin milli þeirra séu orðin óljós. Tóftin er það nálægt árgljúfrinu að fljótlega gæti farið að brjóta úr henni.

Hættumat: mikil hætta vegna rofs

Heimildir: Ö-Hrafn, 176.

Ey-334:007 tóft af kartöflugeymslu

65 30,065 N 18 12,858 V

Tóft af kartöflugeymslu stendur um 3. metrum suðaustan við íbúðarhúsið á Árbakka. Í miðjum trjálundi.

Lítil hringlaga tóft, veggir mjög greinilegir en þakið er fallið og liggur innan í tóftinni. Dyr snúa í austur. Gæti verið sama og 002.

Hættumat: mikil hætta vegna trjáræktar

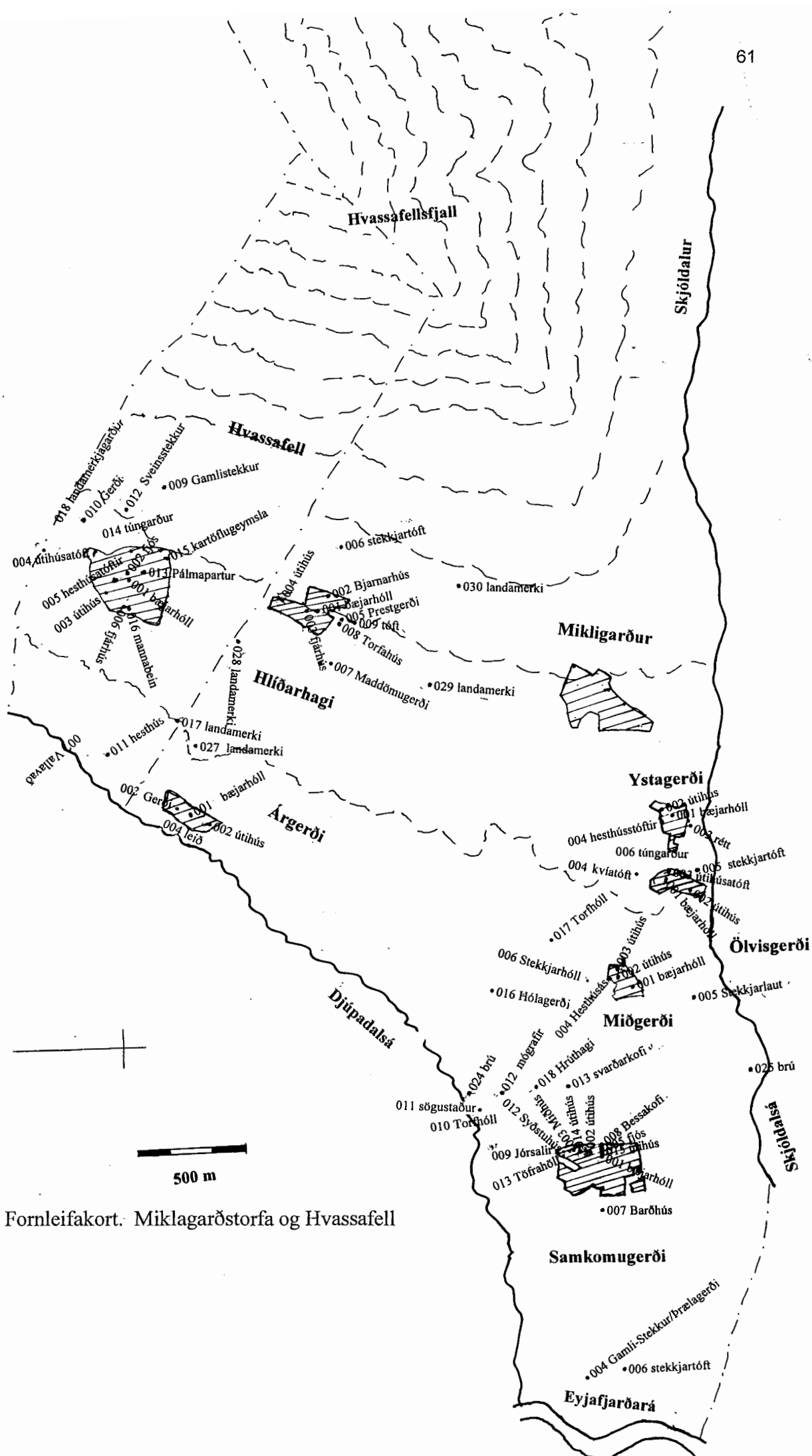
Ey-334:008 garðlag

túngarður

65 30,070 N 18 13,449 V

Rétt norðan við Sjöldalsána og um 50 metrum austan við stekkin eru greinilegar leifar túngarðs. Garðurinn liggur niður brekkuna, niður í stóra, þýfða laut. Er í raun aðeins greinilegur á stuttum parti (um 1,5 m) við brekkurótina, en hefur greinilega náð fram að Skjöldalsárgilinu.

Hættumat: engin hætta

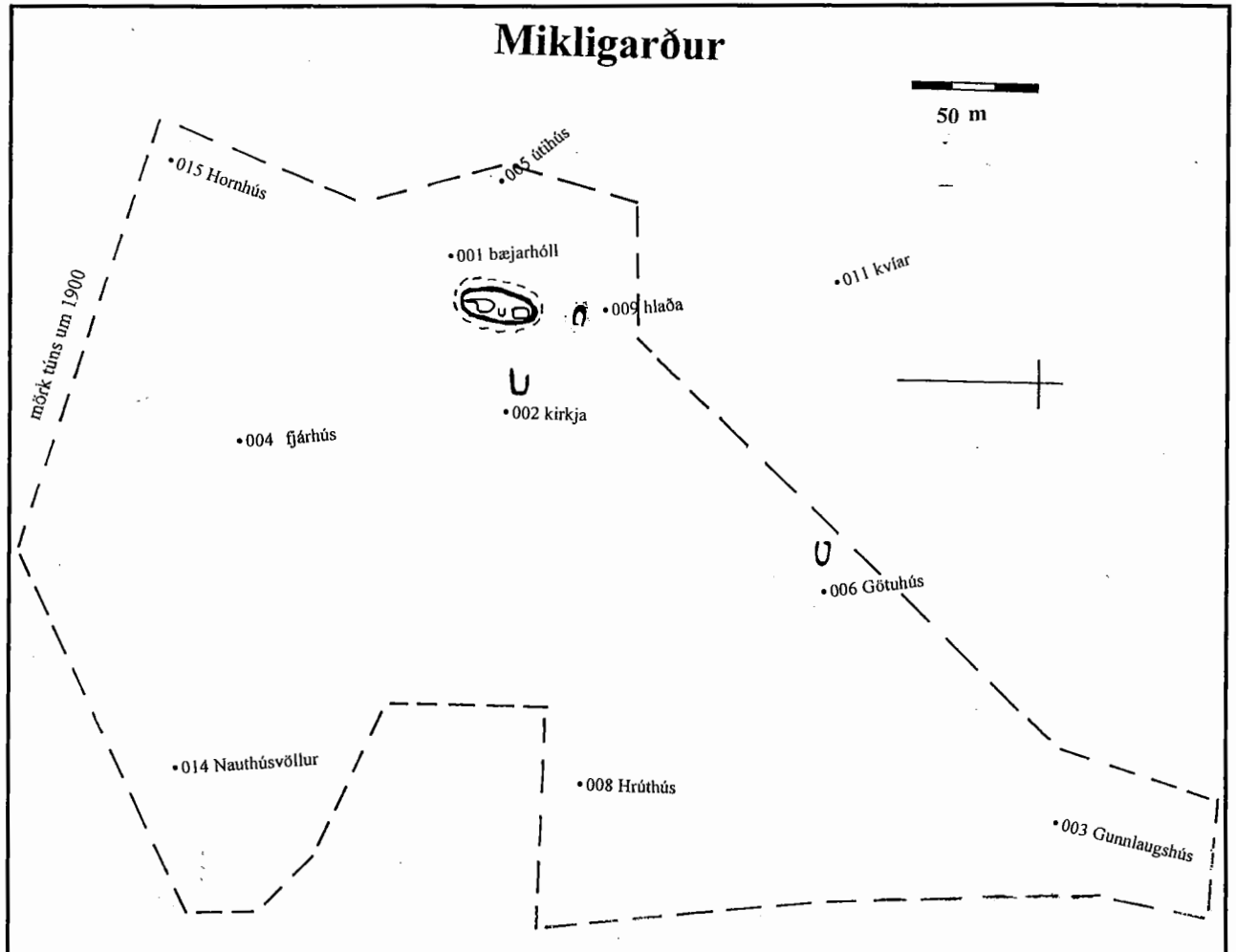
6. Fornleifakort. Miklagarðstorfa og Hvassafell

Ey-335 Mikligarður

100 hdr. 1712. Hólastólsjörð frá 1345. Kirkjan átti 30 hdr. í heimajörðinni og einnig lá Hlíðarhagi undir hana. Ystagerði, Miðgerði og Samkomugerði hjáleigur í byggð 1712 en Bölverksgerði/Ölversgerði hjáleiga í eyði frá 1703. Allar fjórar í byggð 1847. Miklagarðsnes var selt undan Miklagarði í lok 18. aldar en það var meginengjatak jarðarinnar skv. SSE, 177. Litligarður nýbýli 1945 á fjórðungi jarðarinnar og á öðrum fjórðungi frá 1971 er Mikligarður I féll úr ábúð. Miklagarðskirkja aflögð 1922. “Fyrr á öldum heyrði Þverárdalur í Öxnadal undir Miklagarð.” BE 1990, 814.

1199: “Þorsteinn Jónsson ... fór til Eyjafjarðar ok var fyrst í Miklagarði með Jóni Örnólfssyni.” Guðmundar saga dýra 22. kap (SturlR I, 205). 1217: “Þá bjó Jón Örnólfsson á Möðruvöllum, en Þorvarðr bróðir hans, í Miklagarði.” Íslendinga saga 32. kap (SturlR I, 260-61). 1244: “... Þorvarðr Örnólfsson ór Miklagarði ...” Þórðar saga kakala 23. kap (SturlR II, 45). 1253: “... þeir feðgar ór Miklagarði, Þorvarðr ok Örnólfr sonr hans ...” Þorgils saga skarða 54. kap (SturlR II, 192). 1255: “... Örnólf ór Miklagarði ...” Íslendinga saga 170. kap (SturlR I, 482). 21.4.1345 selur Stefán Gunnlaugsson ábóti á Munkaþverá Ormi Hólabiskupi hálfan M. með öllum þeim hlunnindum sem honum fylgdi þá er hann undir Þverárstað og séra Jón Koðránsson gaf fyrir samtals 74 hdr. - DI II, 789. 1449 átti Hólastóll 20 málnytukúgildi og 9 geldfjárkúgildi á Miklagarði og var landskuldin 6 hdr. - DI V, 37. 1461: “Þetta fylger jordunne j myklagarde. þuerardalur heim ath lamba badumegin. skogur j lundz landi j hnioskadaal. rædur gardstadur firir ofan en kidsaa firer vtan. skogur j nupufellzlandi. Skogur j biarkar landi. rædur gil firir vtan oc sunnan. þessar jtolor sagdi ornolfur j þuerardal af modruollum. halfan þridia tog yxna manadar rekstur asaud fra þuera j oxnadal enn þar firir skulu þeir halda vppi garde firir nedan oc selfor j diupadal a holm sel fra hlidarhaga. Teigur j oxnadal ofan fra lurkasteine millum tveggia gardstada. er oc sagdur vij. folallda rekstur j vaskarogsl. sagdi rusti utan ef ath miklagardur ætti allar slægiur j hruthaga. þetta sama bar sira semingur af saurbæ ath fader sinn magnus hefði [lied] j brutt slægiur wr hruthaga þa hann bio j myklagarde oc hefði einginn ath fundit. þessar jtolor sagde ornolfur þordarson at myklagardur ætti j oxnafellz jord tuo xij med torfskurd arlega.” DI V, 313-14, 351. 1461 er einnig getið um Miklagarðsskóg í Núpufellsskógum - DI V, 310. 2.5.1479 hafi umboðsmaður Hólabiskupa milli Varðgjár og Mýrarkvíslar setið í M. - DI VI, 186-87. Einnig 20.4.1526 - DI IX, 348. 1550 voru í M. 22 kýr, 17 naut og 7 kvígur, 158 ásauðir, samangert smjör 30 vættir og 20 vættir skreiðar um haustið - DI XI, 857. Um 1560 er landamerkjum M. lýst svo: “Hid Efra sudur ad Markteyg og riett synes ofan I gardenn sudur I það sidra kielldufall sem er a millum Hlijdarhaga og Huassafells sem saluge Biskup Jon tilsagt hafde þa hann halft Hvassafell Mukapuerarkalustri sellde. Þadan og ofan I Jonsgerde og so gagnvart ut I Sionarhol land ofan ad Diupadalsa. at utann rædur Skioldalsa og hennar forni og ellste farvegr. Enn Eyafiardara ad austann. Jtem halfur Skioldalur og Kambstungur allar. Allur Þuerardalur Badu meigenn ofan ad Lamba.” - DI XIII, 564. 23.8.1569 voru í M. 12 kýr, 6 naut, 2 kvígur og 3 kálfar, 99 kindur, 4 fjórðungar smjörs og 2 vættir fiska. búsgagn vont og lasið - DI XV, 302-303. 1572 voru í M. 13 kýr, 9 naut, 2 kvígur og 3 kálfar, 155 kindur - DI XV, 462.

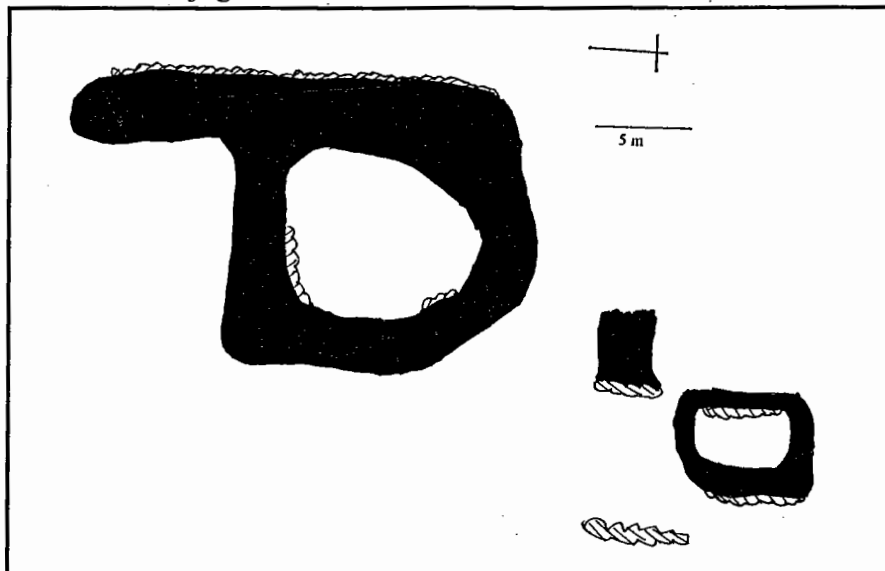
1917: 7,5 ha. garðar 1510 m². 1990: "Túnið austan vegarins er að mestu leyti flatt og samfelldt norðan til en nokkuð skipt af smáhólum og mýrarsundum að sunnan. Vestan vegar er landið mishæðótt o ghallandi að fjallshlíðinni. Á því svæði eru nokkrar túnspildur. ... Beitaland er í Miklagarðshaga, Hvassafellsfjalli og á sunnanverðum Skjöldal sem er afrétt." BE 1990, 814.

7. Fornleifakort. Bæjarstæði og tún í Miklagarði.

Ey-335:001 Mikligarður bæjarhóll bústaður 65 29,738 N 18 13,524 V

“Stóðu kirkjan og gamli bærinn neðarlega í hálsinum góðan spöl sunnan og ofan við núverandi bæjarhús.” Gamli bærinn stóð enn 1973 en þá var hætt að búa í honum. Tóftin stendur í hæðóttu beitolandi suðvestur af núverandi bæjarhúsi. Bæjarhóllinn 3 m vestan við kirkjugarðinn.

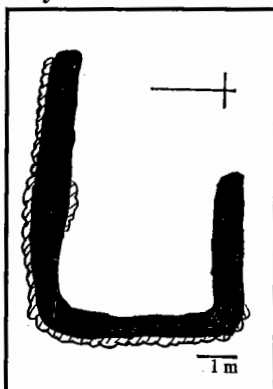
Hóllinn er vel gróinn, bæjarstæðið er þó greinilegt en erfitt er að átta sig á lögun torfbæjarins [sjá mynd]. Ekki er hægt að greina nema 2 hól, syðst og efst er stórt hól, fullt af steypurusli og í NA horninu er annað greinilegt hól.

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: Túnakort 1917; BE 1990, 814; BE II, 301.

Ey-335:002 heimild um kirkju

65 29,733 N 18 13,520 V

“Stóðu kirkjan og gamli bærinn neðarlega í hálsinum góðan spöl sunnan og ofan við núverandi bæjarhús.” “Kirkjan lítil og gamaldags, 2 gluggar í hlið og 3 á hvorum gaffli, turn enginn né forkirkja, klukkur hanga úti yfir dyrum. Kirkjan var áður forkirkja, en var breytt og nýjuð upp.” Garðurinn stendur enn um 3 metrum austan við 001. Garðurinn vel gróinn, og afgirtur. Grafreiturn er notaður enn og trjárækt á sér stað innan veggja hans. Leifar af hleðslum eftir kirkjuna greinilegar austantil en að vestan er nýlegt leiði og hefur því eitthvað verið grafið burt af hleðslunum.

MIKLIGAR UR (E) Postulum

1217: Prestur þar meðal heimamanna; Íslendingasaga, Sturl, 246.

1318: a j heima landi. xxx. hundrada. vj. alna aura og hlýdarhaga land

þar skulu [vera] prestar. ij. og huorn dag messa og allar tijder

taka þeir heima j leýgu. vj. merkur vtan gardz half[a] fimtu morck med huassafelle af einum Bæ heytollur oc lýsistollur

Tyund tali anno. cc. og. vij. alner; Máld DI II 452

21.4.1345; [Ormr bp kaupir hálfa jörðina af Stefáni ábóta á Munkaþverá] meðr samþucke allra reglu bræðra ... með ollum þeim hlunnendum sem honum fylgde þa er hann kom vnder þuerarstað ok sira jon koðransson; DI II 788 789

[1429]: prestar ij; DI IV 380

[1446]: Testamenti Þorvarðs Loptssonar

gef ec Myklagardz kirkiu mariu likneski; DI IV 676

16.1.1750: Djúpadalskirkja (sem þá var Miklagarðsannexía) lögð niður og sóknin lögð til Miklagarðskirkju; (PP, 283) [konungsbréf]

30.6.1871: Miklagarðsprestakall lagt niður og Miklagarðs og Hólasóknir lagðar til Saurbæjarprestakalls; (PP, 283) [konungsúrskurður]

27.2.1880: Miklagarðssókn lögð undir Grund; (PP, 281) [lög]

12.1.1884: Miklagarðssókn lögð til Saurbæjar; (PP, 281) [lög]

10.11.1922: Miklagarðskirkja lögð niður og sóknin lögð til Saurbæjarkirkju; (PP, 281) [stjórnarráðsbréf]

Hættumat: hætta vegna trjáræktar og líkagraftar

Heimildir: Túnakort 1917; BE 1990, 814; Kirkjur Eyjafjörður kirknaskrá MB. þjms.

Ey-335:003 *Gunnlaugshús* heimild um fjárhús 65 29,829 N 18 13,235 V

“Beint upp af Jórsalahól er fjárhús, nefnt Gunnlaugshús, eftir manni, sem sagt er að hafi hengt sig þar.” Þar sem nú standa útihúsin á bænum, beint vestur af núverandi íbúðarhúsi.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Saur, 218.

Ey-335:004 heimild um fjárhús

65 29,696 N 18 13,548 V

Fjárhús stóðu þar sem nú er slétt tún, um 70 metrum suðaustan við 002. Þau voru einnig notuð sem fjós.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-335:005 heimild um útihús

65 29,727 N 18 13,652 V

Beint vestur af 001, við girðinguna þar, innan túns. Tóftin er horfin, búið er að slétta hluta svæðisins.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-335:006 *Götuhús* útihúsatóft

65 29,810 N 18 13,356 V

“Sunnar og ofar [en 003] var annað fjárhús, nefnt Götuhús, og upp frá því er djúp laut, er klýfur melana sundur, nefnd Götuhús-laut.” segir í örnefnalýsingu. Rétt neðan við götu, sem liggur frá núverandi útihúsum og suður að 001, en rétt áður en kemur að þeim beygir hún upp lægt til vestur.

Tóftin er um miðja vegu milli 001 og núverandi útihúsa. Ofan við hana eru háir melhólar. Ógreinileg lítil tóft í smá laut í melnum sem gatan liggur um en ofan hennar er síðan nokkuð stór laut sem samsvarar lýsingunni á Götuhús-laut.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

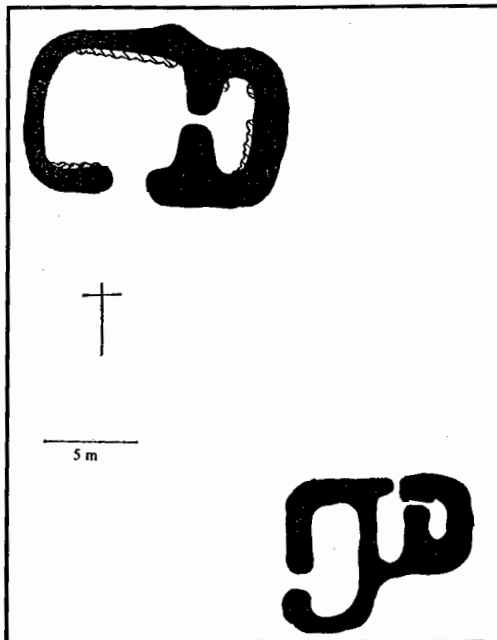
Heimildir: Túnakort 1917; Ö-Saur, 217.

Ey-335:007 2 tóftir

stekkur

63 30,005 N 18 14,563 V

“Utan við Jarðfallið er Stekkurinn.” segir í örnefnalýsingu.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Saur, 218

Jarðfallið er við mynni dalsins, mitt á milli Miklagarðs og Ystagerðis. Götur sem liggja að selinu liggja um Jarðfallið. Áður en komið er að því er lítil dæld, 5 metrum sunnan við Skjöldalsgljúfrið, og þar eru tvær tóftir. Þýfð lægð milli gljúfursins og fjallshlíðarinnar. Hún snýr frá SV til NA og líkist gömlum árfarvegi. Þar er mjög þýft en ekki mjög gróið. Nokkur halli er einnig á þessari lægð og er NA endi hennar frekar brattur og gengur út í gilið. Tóftirnar standa á sléttum böllum önnur norðanmegin en hin að sunnanverðu. Nyrðri tóftin skiptist í 2 hólfi, annað lítið 5x1,5 að innan en svo er vestara hólfið 6x6 (innanm.) og opnast til suðurs. Syðri tóftin skiptist í 3 hólfi, vestasta er stærst 6x2 (innanm.) og opnast það til vestur., en svo koma 2 minni sem eru bæði um 1,5 x1 (innanm.).

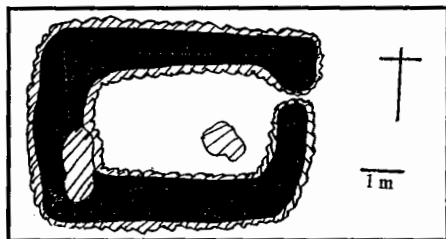
Ey-335:008 *Hrúthús* heimild um hrútakofa 65 29,642 N 18 13,065 V
“Járnhryggur er langur hryggur, sem liggur niður úr túninu, lítið utaer en bærinn. Sunnan við hrygginn er tóftarbrot, nefnt Hrúthús og neðan við það er engjaspilda sem nefnd er Baunahringur ...” segir í örnefnalýsingu. Sunnan við Járnhrygginn er nú sléttað tún.

Hnit tekin rétt sunnan við hrygginn við litla upphækkun í túninu, næt beint upp af hliðinu sem tilheyrir gömlu heimreiðinni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Ö-Saur, 217

Ey-335:009 tóft af hlöðu

16 29,733 N 17 13,541 V

Tóftin er 3 metrum norðan við 001 og 002, upp á lítilli hæð. Sunnan við tvo háa hóla. Lítil og greinileg tóft, nokkuð gróin en hleðaslur samt greinilegar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-335:010 *Vörðugil* örnefni

65 29,929 N 18 15,787 V

“Framan við Jarðfallið eru þrjú gil. Þar er gil sem heitir Vörðugil og upp af því er Vörðugilsfláki. Nokkuð vestur af Dauðsmannshól [sjá Möðrufell].” segir í örnefnalýsingu. Það eru nokkuð mörg gil framan við Jarðfallið, ekki sást til vörðu í neinu þeirra og voru hnit tekin í nokkuð stóru gili spölkorn vestur af Jarðfallinu.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 214.

Ey-335:011 heimild um kvíar 65 29,783 N 18 13,393 V
 “Kvíar voru sunnan við Götuhúslaut, [sbr. 006] og þar upp af er Kvíabrekka.” segir í örnefnalýsingu. Sunnan Götuhúsalautar er mjög þurrt og þýft svæði sem er sundurskorið af mörgum götum.

Neðan við Kvíabrekkuna var ekki hægt að sjá hleðslur, og kannaðist heimildamaður ekki við að hafa séð tóftir þar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 218.

Ey-335:012 heimild um mógrafir 65 29,411 N 18 11,269 V
 Mötak var um 15 m. austan Djúpadalsvegar. Sunnan girðingar og smávægilegs trjágróðurs. Er í horni girðingar, skógrækt er austanmegin girðingarinnar. Beint upp af skemmu á Melgerðismelum. Í mýri, svörðurinn var tekin í lægð sem enn sést vel. Tilheyrir Miklagarðshaganum og er nú í landi Samkomugerðis.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Ey-335:013 heimild um svarðarkofa 65 29,513 N 18 11,203 V
 Vestan Djúpadalsvegar, norðvestan (50 m norðan og 200 m vestan) við brúnna. Er á milli girðingar og vegar á smá barði. Þarna stóð kofi sem notaður var til að þurrka svörð. Heimildarmaður segir að hætt hafi verið að nota hann fyrir sitt minni. Er í Miklagarðshaganum og er nú í landi Samkomugerðis.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 218.

Ey-335:014 *Nauthúsvöllur* heimild um fjárhús 65 29,584 N 18 13,029 V
 “Syðst og neðst í gamla túninu er sléttur flötur, nefndur Nauthúsvöllur. Þar hafa verið grónar tóftir. Var þar síðast hús fyrir fé.” segir í örnefnalýsingu. Við veginn, sennilega vestast í núverandi túni við girðinguna. Suðaustur af gamla bænum 001. Í túninu eru nokkrir grónir steinar suðvestast, en ekki er hægt að sjá neina skipulega röð á þeim. Ábúandi kannast ekki við örnefnið.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 218.

Ey-335:015 *Hornhús* heimild um fjárhús 65 29,651 N 18 13,666 V
 “Hornhús var fjárhús syðst og efst á túninu og Hornhúsvöllur neðan við.” segir í örnefnalýsingu. Syðst og efst í túninu nú er lítil hæð, þar sem húsið gæti hafa staðið

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 218.

Ey-335:016 *Hólagerði* heimild um býli 65 29,227 N 18 12,552 V
 “Hólagerði er yzt og neðst við Flóann. Mun það vera fornt eyðibýli, því að sézt hefur móta fyrir garðleifum kringum þýfðan part, sem virðist vera rækt í. Einnig eru tóftabrot í miðjum partinum. Hólar nokkrir eru umhverfis túnið.” segir í örnefnalýsingu. Á milli

tveggja hárra grjóthóla. Sunnar en Ölversgerði og Miðgerði. Þar var vallargarður og er túnið stórpýft. Um 10 metrum austar en landamerkjagirðing milli Samkomugerðis og Litlagarðs.

Bærinn stóð á milli hólanna en ekkert sést til hans í dag. Líklegast staðurinn er hjá syðri hólnum og nær því upp við girðinguna. Í kringum þetta svæði var túngarður sem enn sést móta fyrir. Landið er mjög þýft og því fellur túngarðurinn svotil alveg inn í landslagið nema einna helst syðri mörk hans sem eru á norðurhlið syðri Hólagarðishólsins, en þar má sjá grjóthleðslur á stöku stað. Á þessum stað í túninu er grasið grænna en annarsstaðar og einnig aðeins minna þýft. Það ber einnig örlítið hærri en hitt svæðið milli hólanna. Tilheyrir Möðrufellshaganum og er nú í landi Samkomugerðis.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 220.

Ey-335:017 *Torfhóll* heimild um ristur 65 29,231 N 18 12,464 V

“Út og upp frá Hólagarði er einstakur hóll, og er nefndur Torfhóll. Þar nálægt hólnum var lengi torfrista frá bæjunum í kring, og var torfið þurrkað á hólnum.” segir í örnefnalýsingu. Hár grýttur hóll, við mörk Samkomugerðis og Litlagarðs. Er í Miklagarðshaganum og er nú í landi Samkomugerðis.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 220.

Ey-335:018 *Hrúthagi* tóft af býli 65 29,059 N 18 11,942 V

“Neðst og austast í Haganum, í stefnu út og fram af Hólagarði, er Hrúthagi, allmikill mór, er nær niður að Djúpadalsárgili. Á milli tveggja hóla í haganum eru gamlar, grónar tóftir. Er talið, að þar hafi fyrrum verið býli, er hét Hrúthagi.” segir í örnefnalýsingu. Á hól 15-20 m austan við veginn og um það bil 40 metrum vestan við ána. Á hólnum hafa greinilega verið mannvirki, má sjá steina hér og hvar. Túngarðurinn sést ágætlega 20 m. norðan við hólinn, hleðsluhæð hans rétt tæpur metri, en er að hverfa inn í landslagið. Hóllinn er mjög grænn, nyrst og austast í honum er dæld eða sylla sem hefur líklega gegnt einhverju hlutverki áður. Erfitt að greina hvernig húsin hafa verið en þó eru flestir steinanna sem sjást á svæði sem er ca. 3,5 x 8-9 m. efst í hólnum. Tilheyrir Miklagarðshaganum og er nú í landi Samkomugerðis.

hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Saur, 220.

Ey-335:019 *gripir* 65 29,774 N 18 13,096 V

1875: “Hálfkúla með barmi, er brettist úr, í kring. Hún er úr járn, mjög ryðguð; kúlan og barmurinn er hvorttveggja gagnskorið með verki; hún fannst í moldarbakka, 1/2 alin niður í jörð, fyrir sunnan Miklagarð í Eyjafirði, sumarið 1874.” Þjms. 1044. Hnit tekið sunnan við íbúðarhúsið. Ábúandi kannaðist ekki við sagnir af þessum fundi og hefur ekki heyrt af beinum né öðru sem hafi komið upp á jörðinni.

Heimildir: Skýrsla FÍ III, 76

Ey-335:020 *Miklagarðssel* 4 tóftir sel 65 29,964 N 18 17,596 V

“Við Selá voru tvö sel, Miklagarðssel, er voru í notkun fram undir 1900. Selráðskonan, Guðrún Friðbjarnardóttir, Samkomugerði, dó í selinu snögglega út blóðeitrun 15. júlí 1896, sama dag og flutt var úr selinu. Eftir það var ekki haft þar í seli.” segir í örnefnalýsingu. Ef gengið er frá Miklagarði og upp á dalinn er um klukkutíma gangur að selinu. Það er norðan við Seldalinn, um miðja vega milli dalsmynnisins og Skjöldalsárinnar. Aðeins austar en selin sem tilheyrta Möðrufelli.

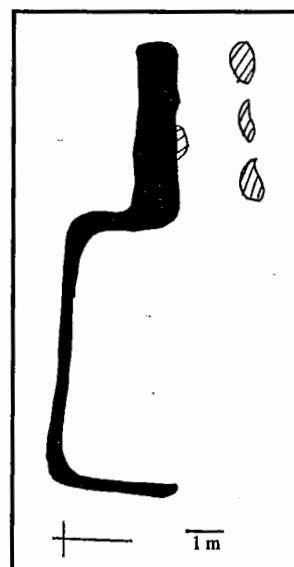
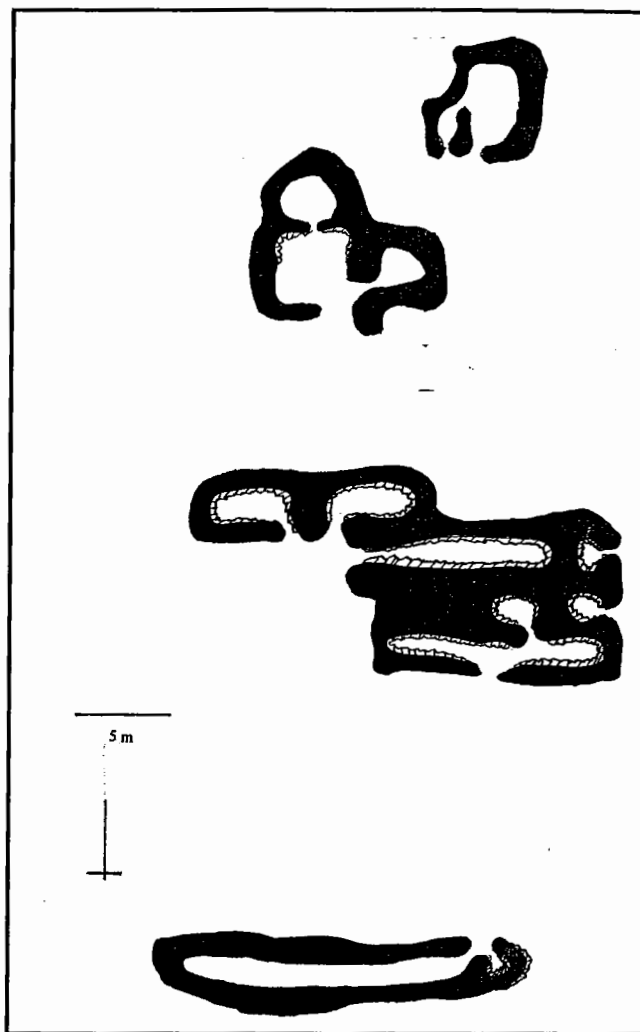
Frá dalsmynninu og niður að Skjöldal er þýfður blautur mór. Nokkuð grösugur en frekar grýttur, sérstaklega nálægt Seldalsánni. Nokkrir grösugir og grónir hólar standa í mótum, hver upp af öðrum, og standa tóftirnar á þeim. Sjáanlegar tóftir eru 4. Nyrsta tóftin er um 18 m. löng og 3,5 á breidd, utanm.. vestast í henni er lítill afmarkaður hringur. Um 20 metrum sunnan við hana er stór og greinileg tóft, sem skiptist í 7 hólf og eru hleðslur þar sumar um 1 m á hæð. 10 m sunnan við hana er önnur nokkuð stór tóft en ekki eins greinileg. Hún skiptist í 3 hólf og opnast til norðurs.

Um 11 m. suðvestan viðhana er lítil tóft, sem er í lögð undir brattri brekkunni upp í dalsminnið.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 214.

Ey-335:021 *Efra-Sel* seltóft 65 29,818 N 18 17,663 V
 “Við Selá voru tvö sel, Miklagarðssel, er voru í notkun fram undir 1900. ... Lengra upp með Seláni, rétt neðan við Seldalsmynnið, var áður fyrr sel, kallað Efra-Sel. Sögn er, að þar hafi dáið stúlka voveiflega. Varð eftir það svo reimt þar, að Efra-Sel lagðist niður, því að fáum var þar viðvært.” segir í örnefnalýsingu. Um 150 m. sunnan við 020. Upp í Seldalinn er nokkuð brött bretta og þegar komið er inn fyrir dalsmynnið er hátt og bratt til beggja hliða. Þar rétt við er grösug og þýfð mýri mýri rétt austan við ána og þar hefur selið staðið. Tóftin er mjög ógreinileg að lögum og gerð. Dalurinn var genginn fram og til baka en ekki fundust greinilegri tóftarbröt. Hún snýr upp í brekkuna, stórar þúfur í kring, en sléttur bali á milli

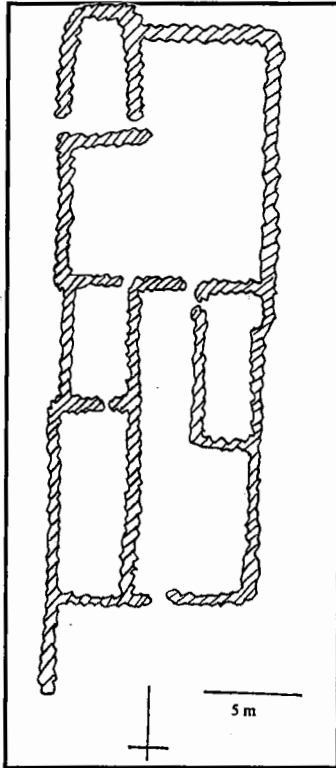

þeirra. Austast hefur verið stærra hólfi 7 m. á lengd en ekki er hægt að segja til um breiddina því engar hleðslur sjást að norðanverðu. Vestan við það hefur verið minna hólfi um 4 m á lengd en um 1,5 á breidd (innanm.) Syðst í þeirri tóft sjást hleðslur í þúfunum, en mjög ógreinilegar og gamlar.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Saur, 214.

Ey-335:022 tóft rétt

65 30,047 N 18 17,603 V

“Fjárrétt er niður við Skjöldalsá, beint niður af selinu [020].”
- “... sem notuð var við rúning fram um 1940.” segir í örnefnalýsingu. Réttin er í gílinu niður af Seldal, austanmegin. Gilið er mjög bratt og grýtt, séstaklega NV við réttina. Vestan við réttina er mýrlendi og töluvert um litlar sprænur m.a. ein sem liggur í gegnum réttina.

Hættumat: hætta vegna vatnsaga
Heimildir: Ö-Saur, 215; BE 1990, 814.

Ey-335:023 Garðskriðugil heimild um vörslugarð

65 30,089 N 18 18,727 V

“Nokkru framar [en Nauthólaskeið] er Garðskriðugil og Garðskriðuflái upp af. Við gil þetta hefur verið vörslugarður, en er nú nær horfinn.” Garðskriðugilið er auðfundið sökum mikilla skriða, grjóts og árfarvega. Ekki sést móta fyrir garði.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Saur, 215.

Ey-335:024 frásögn um brú

65 29,343 N 18 10,963 V

Gamalt brúarstæði yfir Djúpadalsá er rétt sunnan við sumarbústaði sem eru í landi Samkomugerðis. Rétt áður en kemur að núverandi brú liggur áin í boga, við upphaf hans eru tvær bugðir sitt hvoru megin árinna og þar má enn sjá hleðslur af brúarsporði. Hleðslurnar eru í klettabeltinu, báðu megin liggja hryggir niður að hleðslunum, sem eru rúmlega 1 m háar. Tilheyrir Miklagarðshaganum.

Hættumat: hætta vegna vatnsaga.

Ey-335:025 frásögn um brú

65 30,128 N 18 10,936 V

Brú var á Skjöldalsánni, 200-300 m vestar en vegurinn fram sveitina og norðar en malarvegurinn sem liggur með Djúpadalsánni. Rétt við landamerkin við Miðgerði. Í bröttu gili við Skjöldalsána. Grjót og melar sitt hvoru megin við. Hleðsla sést vel norðan gilsins og gata upp frá því. Sunnan megin sést einnig óljóst að þar hefur verið gata, 1,5 - 2 m á breidd.

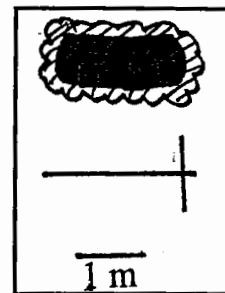
Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Ey-335:026 hleðsla

65 29,921 N 18 13,695 V

Inn í Skjöldal, rétt austan vörðugils en nokkru vestan við Jarðfallið er hleðsla. Beint suður af Dauðsmannshól. Liggur milli gatnanna inn að selinu. Í grjóturðinni við gilbarminn niður að ánni. Hleðslan stendur ein í miðri auðninni, í brattri brekkunni. Engar hleðslur eru í kring um hana. Hún er mjög gróin og nokkuð grónari en annað í kring um hana.

Hættumat: engin hætta vegna rofs

Ey-335:027 heimild um landamerki 65 28,739 N 18 13,141 V

“Þá eru landamerki að sunnan milli Miklagarðstorfu og Árgerðis í vörðu sem hlaðin er sunnan við lítin hól se, er syðst og neðst á svonefndri Miklagarðsfit.” segir í landamerkjálýsingu. Um 400 m austur af Litlagarði og 200 m. vestur af Árgerði. Stór og ósleginn hóll við suðurenda túns. Um nokkra hóla gæri verið að ræða, og svo gæti einnig verið búið að slétta viðkomandi hól því Miklagarðstorfuna er búið að rækta nær alla upp á síðustu 20 árum eða svo. Hnit tekin við núv. mörk milli Litlagarðs og Árgerðis. Við nokkuð stóran hól sem girt er í kringum Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Landamerkjabók Eyjafjarðars. I, 127-8.

Ey-335:028 heimild um landamerki

65 28,775 N 18 13,810 V

“Frá þessari vörðu [028] eru landamerkin milli Miklagarðstorfunnar að sunnan og Hvassafellslands rjett ... í vörðu sem hlaðin er suður og ofan úr láginni sem er utan við svonefndan Gráhól. Suður og niður norn Hlíðarhagalandsins...” segir í landamerkjálýsingu. Nú tún. Hnit tekin í suðausturhorni Hlíðarhagalandsins.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Landamerkjabók Eyjafjarðars. I, 127-8.

Ey-335:029 heimild um landamerki

65 29.251 N 18 13.313 V

“Þaðan [frá Grásteini] eru landamerkin beint í vörðu, sem hlaðin er í norður frá Grásteini, stendur varða sú vestar, en í beinni línu við áðurnefnd merki að sunnan [28].” segir í landamerkjálýsingu. Er 200-300 m norð-vestan við bragga í túninu. Við skurðs- og girðingarhorn. Vegar slóði er yfir skurðinn á þessum stað.” Fremur grösug og slétt tún eru allt í kring nema norð-vestan við en þar er fremur þýft.

Heimildir: Landamerkjabók Eyjafjarðars. I, 127-8.

Ey-335:030 heimild um landamerki

65 29.303 N 18 13.762 V

“Frá vörðu þessari [29] eru landamerki Miklagarðstorfunnar og Hlíðarhaga Merkiskeldu og síðan upp miðja svonefnda Merkjálág, upp á mýrarhjallabrún, þaðan rétt upp svonefndan Röðul um vörðu þá sem hlaðin er í svonefnda Skálamel.” segir í landamerkjálýsingu. Um 500 m vestan vegarins. Um 5 m sunnan við lítið afgirt hól þar sem vex aðallega arfi. Er hjá skurði sem nær alveg frá fornleif 29. Á grösugu svæði milli skurðbakka og afgirtra haga á alla.

Heimildir: Landamerkjabók Eyjafjarðars. I, 127-8.

Ey-335:031 Jónsgerði heimild um gerði

Í landamerkjaskrá Miklagarðs frá um 1560 er merkjum milli Miklagarðs og Hvassafells lýst svo úr keldufalli sem var hornmark við Hlíðarhaga: “Þadan og ofan í Jónsgerde og so gagnvart ut i Sionarhol land ofan ad Diupadalsa.” Ekki er vitað hvar þetta gerði var en mögulegt er að það tilheyri nú Árgerðislandi. Hvar sem það hefur verið er það örugglega horfið undir tún.

Heimildir: DI XIII, 564.

Ey-336 Samkomugerði

Dýrleiki óviss 1712. hjáleiga Miklagarðs, Hólastólsjörð. Fyrst getið 1460 - DI V, 212. Miklagarðsnes var keypt undir Samkomugerði í lok 18. aldar - SSE, 177. 1847: 35 hdr. “Vestan vegarins eru norðurmerkin við Skjöldalsárgilið.” BE 1990, 808. “Vestan þjóðvegarins hækkar landið upp í Miklagarðshagann sem áður var sameiginlegur úthagi en hefur nú verið skipt á milli jarða Miklagarðstorfunnar.” Tvær jarðir frá 1940 og er Samkomugerði I 2/3 hlutar jarðarinnar. Ofan vegar suður við Djúpadalsána er sumarbústaður á 3,5 hektara eignarlandi. BE 1990, 810. “Munnmæli í Eyjafirði herma, að á [Samkomugerðisnesi] hafi verið samkomustaður til forna, og af því dragi bærinn nafnið.” MJ: Torskilin bæjanöfn III, 35. Samkomugerðis er getið 1569 ásamt öðrum jörðum í Miklagarðsumboði. Þá var landskuldin 4 ágildi (einnig 1576 og 1581) og leigukúgildin 2 en eftir 1577 voru þau jafnan 4. BG, 13, 141, 147, 167, 191, 208, 217, 219, 229, 234, 257.

1917: 8,3 ha. garðar 925 m². 1990: “Túnið er næstum allt á flatanum austan þjóðvegarins og nær að langleiðina að bökkum Eyjafjarðarár. Norðan þess eru gamlir farvegir Skjöldalsár sem fyrrum hafa runnið á hreppamörkum. “ - “Meirihluti túnsins er á flatlendinu austan bæjar og nær það niður að bökkum Eyjafjarðarár. Vestan þjóðvegarins hækkar landið upp í Miklagarðshagann ... Þar er mikið ræktanlegt land og hefur talsvert af því verið ræktað. Beitoland er í Miklagarðshaganum og á sunnanverðum Skjöldal sem er afrétt. ... Er um helmingur þess lands ræktaður.” BE 1990, 808, 810.

Ey-336:001 Samkomugerði bæjarhóll bústaður 65 29.677 N 18 10.608 V
1973: “Gamli bærinn stendur enn og var búið í honum til 1967.” Norðvestan við nýja íbúðarhúsið stendur enn hrörlegt timburhús sem áður var austasti hluti gamla bæjarins. Er í dag notað sem hesthús. Stendur suð-austast í ójöfnu túni. Sunnan við hesthúsið er vegur heim að íbúðarhúsinu og bæjarhlaðið. Vestan við hesthúsið, milli þess og vegarins eru grösugir móar. Fjós var sambyggt bænum, að norðan til. Það var fyrir 18 kýr og var rífið fyrir þó nokkrum árum. Hús var einnig sambyggt fyrir vestan þá byggingu sem enn stendur. Þar er í dag mjög hávaxið gras og því mjög erfitt að sjá nokkuð en þó er nokkuð um grjót í grasinu á þessu svæði. Mynd af fremsta húsinu má sjá í Örnefnaskrá Saurbæjarhreppar, bls.227.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917; BE II, 297.

Ey-336:002 heimild um útihús

65 29.644 N 18 10.670V

Um 40 m vestar en bærinn (001) og í um 30 m fjarlægt frá íbúðarhúsinu (í vesturátt]. Er um 50 m norðar en nýja hlaðan. Er í túni rétt fyrir vestan bæinn. Túnið er fremur slétt nema á því svæði sem útihúsin stóðu á, en þar er mun þýðara. Þar er gras einnig töluvert frábrugðið því sem það er annars staðar á túninu, auk þess sem þessi blettur er örlítið hærri en afgangurinn af túninu.

Þarna var 70 kinda hús og um 220 hesta hlaða sambyggð úr torfi og grjóti. Syðst var lítil geymsla úr torfi sem kölluð var “Skemman”. Þessi hús voru öll jöfnuð við jörðu þannig að ekki sjást leifar þeirra í dag en þó má á stöku stað sjá steina sem greinilega eru úr hleðslum. Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-336:003 *Miðhús* heimild um útihús 65 29.606 N 18 10.717 V

Er 20-30 m vestar (og örlítið norðar) við þar sem hlaðan stendur í dag og um 20 m austar en þar sem gamli vegurinn liggur. Um 90 m sunnan við 002. Í túni skammt frá gamla veginum. Á því svæði sem útihúsið hefur staðið er grasið fremur lægra en annars staðar í túninu. Heimildamaður segir að þarna hafi verið 70-80 kinda fjárhús úr torfi og grjóti. Á tímabili hafði herinn aðstöðu þarna. Þetta útihús var notað undir kindur kindur til 1975 þegar það var rifið.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-336:004 *Gamli-Stekkur/Þrælagerði* tóft 65 29.721 N 18 09 729 V

“All víðáttumiklir móar eru út og fram af bænum, nefndir einu nafni Móar. Neðarlega í þeim eru gömul tóftarbrot og gróinn garður í kring, nær því hringmyndaður. Er bletturinn innan garðs mjög þýður. Tóftir þessar heita nú Gamli-Stekkur. Munnmæli segja að býli hafi verið þarna fyrr á öldum, er Þrælgerði hét, en það nafn er nú flestum gleymt. Sagt er, að bóndinn í Samkomugerði hafi lofað þræli sínum að byggja þarna. Einu sinni reiddist þrælinn út af einhverju, og í bræði sinni reif hann bærinn og þeytti torfinu víðsvegar um, og er túnið síðan svona þýft. Enginn veit, hvort býli hefur verið byggt þar aftur, en stekkur hefur verið þar, eins og nafnið bendir til.” Er mjög austarlega (svona u.þ.b. 800 m austan við íbúðarhúsið) í túninu, skammt sunnan við skurð sem skiptir túninu í tvennt. Ekki sjást nein merki um tóftina í dag.

Ábúandi segist þekkja söguna um Þrælgerði mjög vel en segir að ekki hafi sést til þessara tóftar í nokkra áratugi.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

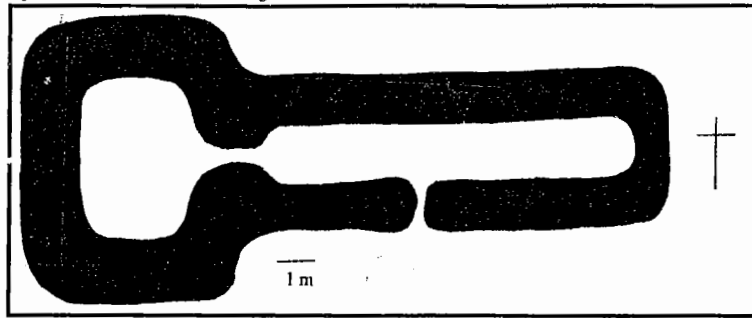
Heimildir: Ö-Saur, 227-228.

Ey-336:005 frásögn um fjós 65 29. 626 N 65 29.690 V

U.þ.b. 20 m vestan við þann hluta gamla bæjarins sem enn stendur (001). Í beitolandi, rétt norðan við þá girðingu sem er meðfram heimreiðinni sunnan við hana. Beint suður af Samkomugerði II. Þegar hætt var að nota fjósið var það fyrir 12 kýr en þá hafði það verið stækkað mikið og því margbreytt því upphaflega hafði það verið fyrir 4 kýr. Sambyggt við norðurhlið fjóssins var hlóðaeldhús sem var síðar rifið. Hlaða var einnig byggð við fjósið síðar eða 1937-38 og var hún úr torfi og grjóti með bárujárnsþaki. Allt þetta er nú horfið í dag.

Hættumat: hætta vegna ábúðar.

Ey-336:006 stekkjartóft

65 29.611 N 18 09.540 V

Um 200-300 m sunnar en Þrælgerði. 800-1000 m austar og örlítið sunnar en íbúðarhúsið Samkomugerði I. Er austarlega í túni. Sunnan tóftarinnar er nokkur þýft en norðan og vestan við hana er sléttlendi. Skammt suð-vestan við tóftina er lítill

pollur. Það sést vel móta fyrir stekknunum. Tóftin er nokkuð löng en ekki breið og snýr austur-vestur.

Hættumat: hætta vegna raskis

Ey-336:007 Barðhús heimild um fjárhús

65 29.587 N 18 10.342 V

“Á túninu suður og fram af bænum heitir Barðhúsvöllur. Var þar fjárhús, áður nefnt Barðhús” Um 140 m austan við “nýja” íbúðarhúsið (Samkomugerði I), rétt norðan við girðingu. Er í grösugu túni en bletturinn þar sem fjárhúsin hafa líklega staðið sker sig úr því að gras þar er lægra og öðruvísi. Það er girðing um 8 m norðan við þennan stað og norðan við hana er skurður. Eftir grasinu að dæma gætu fjárhúsin hafa verið svona 5 x 13 m og snúið austur-vestur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 228.

Ey-336:008 Bessakofi heimild um fjárhús

65 29.699 N 18 10.656 V

“Hesthúskofi hefur verið sunnan og ofan við bæinn, kallaður Bessakofi eftir einsetukarli, er bjó þar. Eru þar nú kindahús líka.” Var upp undir gamla veginum. Um 100 m vestan við “nýja” íbúðarhúsið. Um 60 m suð-vestan við gamla bæin (001) og um 15 m sunnan við heimreiðina. Er í þýfðum móa skammt fyrir ofan túngirðinguna en neðan við gamla veginn, er s.s. þýfð landspilda milli túns og gamla vegarins, ekki nema u.þ.b. 10-15m á breidd. Síðustu leifar þessa mannvirkis voru jafnaðar við jörðu með jarðýtu upp úr 1970.

Fjárhúsin voru þannig uppbyggð að hesthús voru syðst, þvínæst sambyggð fjárhús og nyrst hlaða. Á tímabili var þó hæsnakofi allra syðst. Heimildamaður segir húsin hafa verið svona u.þ.b. 20 m á lengd og 6-8 m á breidd. Hann segist hafa heyrt að útihús þessi heiti Bessakofi eftir Bessa nokkrum sem þar hengdi sig.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 228.

Ey-336:009 Jórsalir heimild um hesthús

65 29.565 N 18 10.669 V

“Hesthús var suður á túninu, austur af syðstu fjárhúsunum. Hétu það Jórsalir og snéru dyr í vestur.” Voru 15-20 m suð-austan við þar sem hlaðan er í dag, í brekku. Í brekkunni er

gróður mjög rofinn. Fyrir austan brekkuna tekur við slétt tún sem nær nokkur hundruð metra til austurs en vestan við brekkuna er gamli og nýji vegurinn.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 228.

Ey-336:010 *Torfhóll* heimild um ristu 65 29.388 N 18 11.205 V
 “Suður undir gil, suður frá bænum, er stakur hóll, að mestu grasigróinn, nefndur Torfhóll.” Er rétt sunnan við Djúpadalsá og vestan við nýbyggðan sumarbústað. Er u.þ.b. 100 m vestar en vegurinn og brúin yfir Djúpadalsá.

Á þessu svæði er nú töluverð skógrækt og er mikið af trjám á þessum hól. Á þessum stað var rista skv. heimildamanni.

Hættumat: hætta vegna trjáræktar

Heimildir: Ö-Saur, 228.

Ey-336:011 *sögustaður* 65 29.380 N 18 10.735 V
 “Í Víga-Glúmssögu er sagt frá samkomu við Djúpadalsá þar sem efnt var til hestaats.” Norðan við bakka Djúpadalsár, austan vegar. Grassléttur norðan við ána. Áin hefur breyst mikið á undanförunum árum þannig að ómögulegt er að segja fyrir um hvar hún hefur legið nákvæmlega á þeim tíma sem hestaat átti að hafa farið fram við hana. Þessi staðsetning er tilgáta heimildamanns en hann leggur mikla áherslu á að ekki sé hægt að ákvarða með vissu hvar umrætt hestaat hafi átt sér stað.

Ey-336:012 *Syðstuhús* útihúsatóft 65 29.570 N 18 10.727 V
 Er 20-30 m suðvestan við hlöðuna á grösugri hæð og u.þ.b. 40-50 m sunnan við þar sem Miðhús stóðu. Vegurinn er um 30 vestan við þennan. Suðurveggur sést nokkuð greinilega tæplega 10 m langur enn ekkert annað er hægt að greina enda er norðan við vegginn ruslahaugur í dag. Þarna var 70-80 kinda fjárhús þar sem síðast var haft kindur 1968. Syðsuhús voru svipuð á stærð og Miðhús. Mikið af járnrusli, bárujáni og öðru er þar sem tóftin hefur verið og því sést ekki nema til suðurveggjarins.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-336:013 *Töfrahöll* frásögn af fjárhúsi 65 29.545 N 18 10.696 V
 Er um 15 m norðaustan við þar sem Syðstuhús stóðu (012). Var í barði sem er beint suður af nýju hlöðunni, í um 40 m fjarlægð, rétt um 5 m norðan við girðingu. Er á rofabarði. Töfrahöll var fremur hrörlegur kindakofi.

Hættumat: hætta vegna rofs.

Ey-336:014 frásögn um útihús 65 29.595 N 18 10.746 V
 Um 20 m vestar og sunnar en 002 og u.þ.b. 20 m austar en gamli vegurinn. Er í miðju túni um 40 vestar en “nýja” íbúðarhúsið. Þarna voru rústir þegar heimildamaður var strákur og að hans mati voru þær af kindakofa. Þessar rústir voru “fyrir löngu” jafnaðar við jörðu enda sést ekkert til þeirra í dag.

Hættumat: hætta vegna ábúðar.

Ey-336:015 frásögn um útihús 65 29.694 N 18 10.644 V

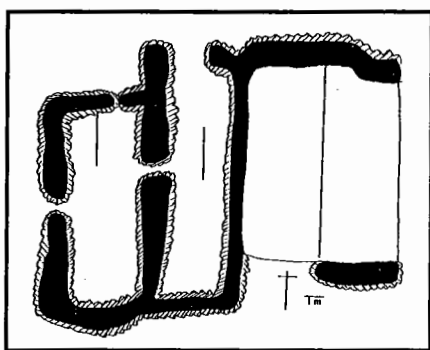
Stóð í brekku 60-70 m norð-vestan við 001. Er nokkurn veginn mitt á milli Samkomugerði I og II. Útihúsin stóðu u.þ.b. 20 m austan við þar sem vegurinn liggur nú. Í ósléttu túni vestan og norðan við gamla bæjarstæðið. Þar sem útihúsið stóðu er mikið af grjóti en öll lögun útihússins er ógreinileg. Sambyggð hlaða, fjárhús og hesthús voru á þessum stað. Eftir steinunum að dæma gæti þessi hús hafa verið 12 x 10 m en þar sem steinarnir er á víð og dreif er erfitt að ætla að fullyrða eitthvað um lögun húsanna.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-337 Miðgerði

Dýrleiki óviss 1712, hjáleiga frá Miklagarði, Hólastólsjörð. 15 hdr. 1847. - Búskapur lagðist af árið 1976 en ábúendur Hrísa eiga Miðgerði og nýta jörðina.

1917: 1,7 ha. 1990: "Land vestan bæjarins er nær flatt en austan hans hallar því lítillega. Norður við Skjöldalsárgilið og suður í Miklagarðshaganum eru melar og smáhólar en að öðru leyti er Miðgerðisland að mestu ræktað land og móar. Túnið er að meginhluta norðan bæjarins og neðan, flatt og samfellt. Beitoland er í Miklagarðshaganum og á sunnanverðum Skjöldal sem er afrétt." BE 1990, 910.

Ey-337:001 Miðgerði bæjarhóll bústaður

65 29,753 N 18 11,675 V

Síðasti bærinn var byggður 1920, torfhús og framhús, búið í honum þar til jörðinn fór í eyði. "Bærinn

stendur á smáhæð talsvert vestan Dalsvegar og sunnan Skjöldalsár." Bærinn er beint austur af Ysta-Gerði. Norðaustur af bænum er nýleg korngeymsla.

Bærinn stendur að hluta enn, framhúsið stendur en hallar mikið til austurs, þök torfhlutans eru að mestu fallinn er veggir standa að mestu. Greinilegt er að bærinn hefur einhverntíma verið stærri, það er náð lengra til suðurs en núverandi bær, en ekki var hægt að glöggva sig nákvæmlega á hve langt né hvernig sá hluti hefur litið út sökum mikils gróðurs á því svæði. Framhúsið er enn heilt, en mun ekki standa mjög lengi enn því hallin er orðinn það mikill. Skrásetjarar tóku ljósmyndir af bænum.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Túnakort 1917; BE, 298; BE 1990,914.

Ey-337:002 heimild um útihús

65 29,757 N 18 11,883 V

Um 85 metra suðvestur af bænum, um 150 metrum austar en korngeymslan. Uppá hæð í túninu er ruslahaugur, þar hefur tóftin sennilega staðið því þar má sjá steina og torfur á víð og dreif, en ekki er hægt að átta sig á lögun tóftarinnar.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-337:003 heimild um útihús

65 29,775 N 18 11,878 V

Um 80 metra suðvestur af bænum 001, og 35 metrum norðvestur af 002. Í sléttu túni eða kornakri.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-337:004 *Hesthúsás* heimild um hesthús 65 29,663 N 18 12,094 V
 “Hesthúsás er hæðarhryggur syðst og efst á túninu í Miðgerði. Eru hesthús og fjárhús á hryggnum yzt” Gæti verið sama og 002, sem er einnig á ásnum en þar sem kunnuga menn um svæðið vantar er erfitt að fullyrða nokkuð um það. Þar sem punktar voru teknir var smá hola, grjót og rusl en ekki er ljóst hvort þar hafi eitthvað staðið áður. Í gömlu BE er aðeins talað um 2 útihús þannig að þetta er allt mjög á reiki, en þar er ekki minnst á neitt hesthús.

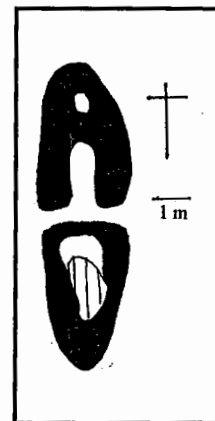
Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Saur, 225.

Ey-337:005 *Stekkjarlaut* þúst stekkur
 65 29,948 N 18 11,164 V

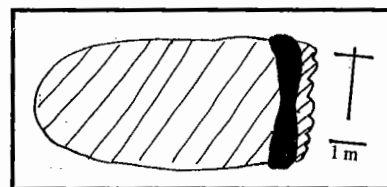
“Út og niður frá bænum er ... Breiðasund og nær niður að merkjum Samkomugerðis. Utan við sundið er lægð mikil, er nefnizt Stekkjarlaut. En stekkur var eitt sinn í lautinni.” Er í hveitiakri um 250 m norð-austan við 001. Í miðjum hveitiakri, rétt norðvestan við stóran hól eru 2-3 litlar dældir í jörðina. Í þeim er smá grjót og einn mjög stór steinn. Engar hleðslur sjást. Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Saur, 225 - 226.

Ey-337:006 *Stekkjarihóll* stekkjartóft
 65 29,498N 18 12,447 V

“Beint suður af Hesthúsásnum [004] eru þrír hólur. Heitir einn þessa Lóuhóll. Nokkru sunnar og neðar er Grænhóll, en utar er hóll, sem heitir Stekkjarihóll. Mun þar hafa verið stekkur. Hólar þessir eru ofanvert við mýri, sem heitir Breiðasund.” Um 300 m Suðaustur af bænum að Miklagarði.

Ekki fer mikið fyrir hólnum í sléttuðu túninu, en þó má sjá óljósar leifar eins veggjar sem snýr frá A til V, en allt í kring um veggjarbrot þetta er

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Heimildir: Ö-Saur, 226.

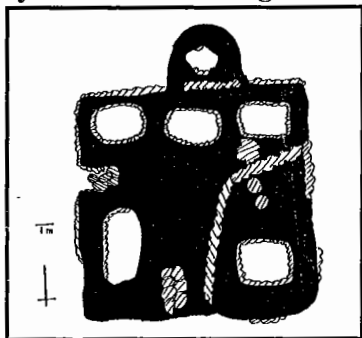
Ey-338 **Ölvisgerði**

Dýrleiki óviss 1712. Hjáleiga Miklagarðs, Hólastólsjörð. Þá í eyði frá 1703. Í byggð 1847. Búskapur lagðist af 1945 og er jörðin nytjuð frá Ystagerði. “Upprunalega nafnið er talið vera Bölverksgerði en nú er notað Ölversgerði og í daglegu tali Bölkot” BE 1990, 915.

1917: 1,9 ha. garður 170 m². 1990: “Land jarðarinnar nær frá Skjöldalsánni og suður í Miklagarðshagann. Norður við Skjöldalsárgilið er stórgrýti og jökulnúnar klappir sen nefnast Bölkots- eða Ölversgerðisklappir. Austan Ölversgerðis er Miðgerði,

Ystagerði að vestan og Mikligarður að sunnan. Beitiland var á sunnanverðum Skjöldal sem er afrétt. ... Nokkurt land hefur verið ræktað hér á síðustu árum.” BE 1990, 915.

Ey-338:001 Ölvisgerði

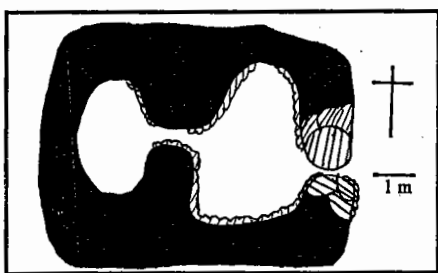
bæjarhóll bústaður 65 29,912 N 18 12,064 V
Tóftin er um 300 metrum norðvestan við Miðgerðisbæinn. Beint austur af bænum að Árbakka. Ekki mjög langt suður af Skjöldalsánni. Vegarslóði liggur frá veginum austur að túnjaðrinum og liggur svo í norður meðfram honum. Bæjarhóllinn er mjög greinilegur, hæsti hóllinn í túninu. Tóftin frekar greinileg en vel gróin og sjást flestar hleðslur

Hættumat: hætta vegna jarðræktar
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-338:002 heimild um útihús

65 29,975 N 18 11,920 V

Um 100 metrum norðan við 001. Í sléttu túni.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-338:003 útihúsatóft

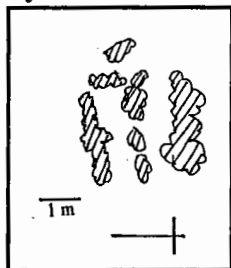
65 29,972 N 18 12,065 V

Um 30 metrum austan við bílaslóðina, um 50 metrum vestan við bæjarhólinn 001. Á grasbala í túninu, 2 hólf sjást vel, en hleðslurnar eru mjög grónar.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-338:004 kvíatóft

65 29,839 N 18 12,155 V

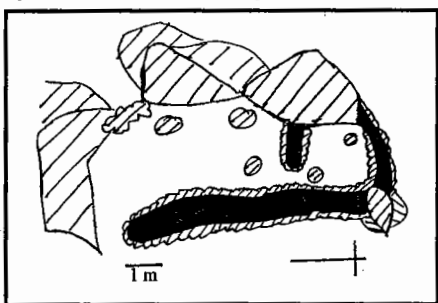

“Kvíar sunnan og vestan við túnið, fast við það, ...” Um 40 metrum sunnan við girðinguna umhverfis túnið er nokkuð hár hóll og austan megin í honum eru merki um litlar kvíar, beint vestur af Miðgerði. Mjög lítil U laga tóft, aðeins nokkrir steinar sjáanlegir, opnast í austur.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar
Heimildir: Ö-Saur, 224.

Ey-338:005 stekkjartóft

65 30,000 N 18 12,060 V

“... en Stekkur út og upp við Klappir.” Um 40 metrum suðaustan við árgljúfrið. Vestan í klöppunum, frekar ofarlega. Stekkurinn er byggður upp við klappirnar og mynda þær vestur og suður vegg hans. Tóftin skiptist í tvö hólf, það nyrðra mun minna en hitt. Það stærra opnast til suðurs.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Saur, 224.

Ey-338:006 garðlag túngarður 65 29,955 N 18 11,915 V
Garðurinn liggur rétt austan við 003, frá norðri til suðurs í gegnum allt túnið en búið er að slétta hann við nyrðri endann, og sennilega hefur hann lent í skurði sunnanmegin.

Túnið hefur verið fært til vesturs því útihús 003 stendur utan við garðinn.
Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Ey-339 Ystagerði

Dýrleiki óviss 1712, hjáleiga Miklagarðs, Hólastólsjörð. Ystagerði hefur átt land Ölversgerðis (sjá 338) frá 1945.

1917: 2,2 ha. garðar 240 m². 1990: "Meginhluti túnsins er á flatanum neðan þjóðvegarsins. Ofan bæjar er land mjög mishæðótt og hækkar að mynni Skjöldalds sem liggur vestur í hálendið. Beitiland er í Miklagarðshaga og á Sunnanverðum Skjöldald sem er afrétt. ... Ystagerðisrétt er við Skjöldaldsána neðan við Ystagerðisbæinn." BE 1990, 812.

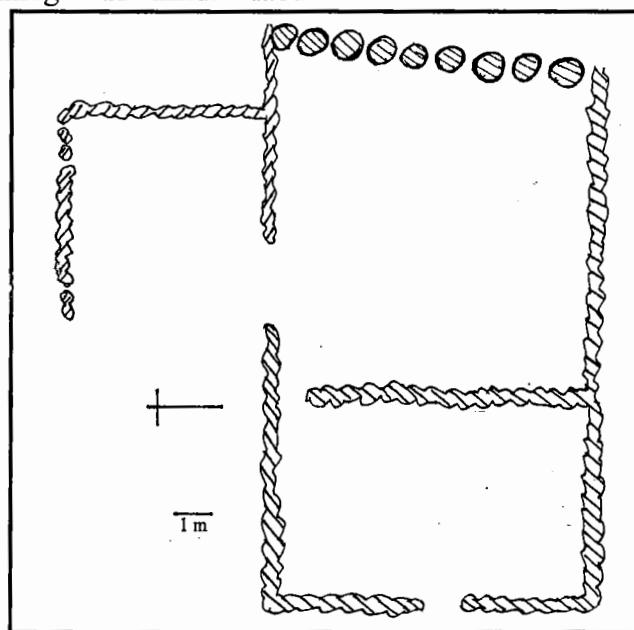
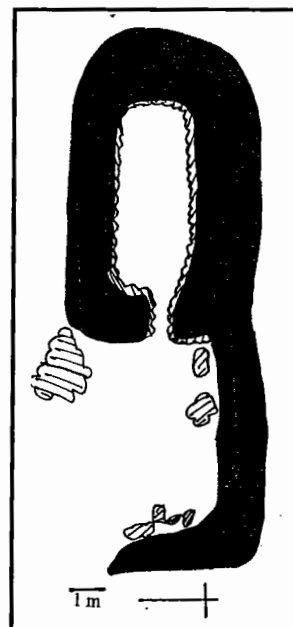
Ey-339:001 Ystagerði bæjarhóll bústaður
65 29,965 N 18 13,001 V

Um 70 metrum suðvestur af bænum, 30 metra austur af samgirðingunni. Rétt sunnan við Skjöldaldsána. Í þýfðum hagum eitt hólf er mjög greinilegt, hleðslur sjást þar vel. En aðrir hlutar bæjarins ógreinilegir eða ógreinanlegir. Heimildarmaður segir þetta vera gamla bæjarstaðið.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

Ey-339:002 heimild um útihús
65 29,926 N 18 12,985 V
10 metrum norðan við niðurgrafna kartöflugeymslu, og um 40 metrum austan við samgirðinguna, rétt ofan við kartöflu og rabbabaragarð. Syðst í þýfðu túni, liggur hærra en það en lítið sést til fornleifar fyrir utan nokkra jarðfasta steina og steypuleifar. Steypan bendir til þess að þar hafi staðið nýrra hús, en samkvæmt túnakortinu hefur gamla útihúsið staðið þar einnig áður fyrir.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-339:003 tóft rétt

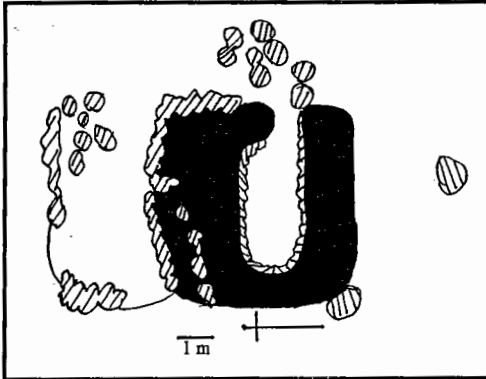
65 30,005 V 18 12,720 V

Sunnan við bakka Skjöldalsárinnar 50 metrum norðan frá útihúsunum og 35 metrum vestan við nýju réttina. Er á sléttum bala við árbakkann. Þrjú hólf greinileg. Hleðslur standa að mestu, hefur verið gert við réttina með að fylla upp í eyðurnar með gömlum tunnum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-339:004 hesthússtóftir

65 29,878 N 18 13,003 V

Um 120 m suðvestan af íbúðarhúsinu. Uppi á háum hól, um 50 m suðaustan við 002. Tóftin er upp á háum hól í túninu. A.m.k. tvö hólf, annað frekar ógreinilegt en í hinu standa hleðslurnar vel grónar en tóftin er full af drasli.

Hættumat: hætta vegna rofs.

Ey-340 Hlíðarhagi

20 hdr. 1712. Miklagarðskirkjueign, fyrst getið

1318. Síðar Hólastólseign með Miklagarði. Talin með Hólastólsjörðum 1388 - DI III, 412. "Nýbýlið Hlíðarfell var byggt á hálfu Hlíðarhagalandi 1937 og búið þar til 1967. Það ár var landið aftur lagt undir heimajörðina." BE 1990, 818. 1461 á Mikligarður"selfor j diupadal a holm sel fra hlidarhaga." DI V, 313-14, 351. 1525 er H. talinn meðal Hólastólsjarða - DI IX, 301. 1550 eru með Hlíðarhaga 6 kúgildi og landskuld 2 hdr. - DI XI, 866. Um 1560 er landamerkjum Miklagarðs lýst svo: "Hid Efra sudur ad Markteyg og riett synes ofan I gardenn sudur i það sidra kielldufall sem er a millum Hlijdarhaga og Huassafells sem saluge Biskup Jon tilsagt hafde þa hann halft Hvassafell Mukapuerarkalustri sellde ... " - DI XIII, 564, og má af þessu sjá að H. hefur þá verið orðin aðgreind landareign en ekki Árgerði. 1569-76 voru 4 kúgildi með H. en 5 á árunum 1577-83. Landskuldin var 8 ágildi 1569, 7 árið 1576 en aftur 8 árið 1581 - DI XV 226, 458; BG, 13, 141, 147, 167, 191, 208, 217, 219, 229, 234, 257.

1917: 5,2 ha, (túnauki 1,1 ha) garðar 480 m². 1990: "Allt land er í talsverðum halla. Túnið nær frá merkjum við Litlagarð og nokkurn spöl upp fyrir útihúsin. Eru í því melöldur og hæðir á nokkrum stöðum. Beitoland er í fjallinu. Norðan og austan Hlíðarhaga er Litlagarðsland en Hvassafell að sunnan. Úr Hvassafellsfjalli hafa fallið skriðuf á land Hlíðarhaga en ekki valdið miklu tjóni á síðari árum." BE 1990, 818. "En út og fram af bænum var Maddömugerði. Var þar einnig hesthús fyrir nokkrum árum og eitt sinn fjárhús. Túnblettur er þar einnig í kring, og er nú búið að slétta landið þar umhverfis." Ö-Saur, 212.

Ey-340:001 Hlíðarhagi bæjarhóll bústaður 65 28,951 N 18 14,047 V

Um 4 m. vestan við íbúðarhúsið að Hlíðarhaga, það er, húsið sem hætt er að nota.

Hóllinn er horfinn í hlaðið og svo standa útihús um 8 m. vestan við húsið sem hafa sennilega verið byggð að hluta yfir gamla bæinn. Nýja íbúðarhúsið stendur undir

Hvassafellsfjalli vestan Finnastaða, eldra íbúðarhúsið stendur hjá útihúsunum sunnar og ofar í hlíðinni. BE 1990, 818.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-340:002 *Bjarnarhús* heimild um útihús 65 28,998 N 18 14,233 V
 “Efst uppi á túninu, beint upp af bænum, var fjárhús, kallað Bjarnahús. Er nú búið að rífa það.” Bjarnarhús stóður þar sem nú stendur gamlalt hesthús Hlíðargarðsbænda, um 120 m. vestan við 001. Undir húsi. Smíðja var föst við húsið. Heimildarmaður man eftir tóftunum sem þau byggðu húsið ofaná.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 212; Túnakort 1917.

Ey-340:003 heimild um fjárhús 65 28,957 N 18 14,064 V
 Um 20 m suður af 001 sjást leifar af steypu fjárhúsi sem búið er að rífa að hluta. Það sem V veggurinn var á húsinu stendur torfveggur, um 1 m hár og um 7 m. langur. Engar leifar sjást vestan við vegginn. Rústir af gömlu fjárhúsi. Ekki vitað hvort þessi veggur tilheyrði gamla fjárhúsinu þó það verði að teljast líklegt.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-340:004 heimild um útihús 65 28,912 N 18 14,152 V
 Um 170 m. sunnan við íbúðarhúsið, 001. Í túni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

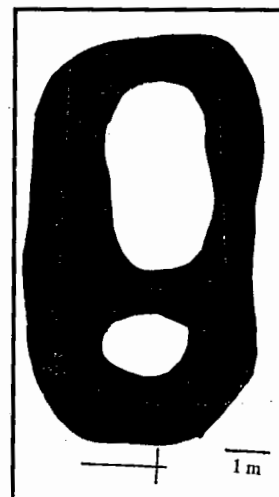
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-340:005 *Prestgerði* útihúsatóftir 65 29,093 N 18 14,018 V
 “Fyrir utan og ofan túnið var hesthús á dálftilli hæð. Hét húsið Prestgerði. Túnblettur er á hæðinni í kring.” Um 100 m. NV við núverandi íbúðarhús er hár hól sem kallaður er Háagerði, en samkvæmt heimildarmanni var það kallað prestgerði áður fyrr.

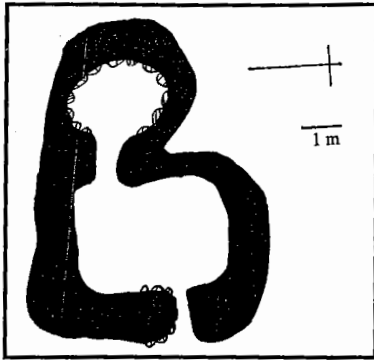
Upp á háum hól, búið að slétta sem tún er má sjá móta fyrir grjóti og lægðum á hólnum, þar vex mikið af arfa. Er á túnauka, einnig verið kallað Gerðið. Tóftin er lítil og skiptist húsið í 2 hólf vestara hólfíð er 3x5 en að eystra hólfíð er 2x2,5.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 212; Túnakort 1917.

Ey-340:006 *Stekkurinn* stekkjartóft 65 29,075 N 18 14,631 V

“Fyrir utan bæjarlæksgil, upp undir bænum, er Stekkurinn, ...” Bæjargilið er beint vestur af bænum, neðarlega í fjallshlíðinni. Í giliinu er lítill foss, N við hann er lítill sléttur bali og eru tóftirnar þar um 2 m. frá lækjarbakkanum. Sléttur grösugur bali. Ofan og neðan hans er mjög þýfður mór í hlíðinni og enn ofar er klettabelti.

Tóftin skiptist í 2 lítil hól, V hólfið er 2x2 og opnast inn í eystra hólfið sem er 3x4 og opnast til austurs.

Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Heimildir: Ö-Saur, 212.

Ey-340:007 Maddömugerði heimild um hesthús 65 29,004 N 18 13,750 V

“En út og fram af bænum var Maddömugerði. Var þar einnig hesthús fyrir nokkrum árum og eitt sinn fjárhús. Túnblettur er einnig í kring og er nú búið að slétta landið þar umhverfis.” Túnið V og NV við núverandi íbúðarhús er kallað Maddömmugerði. Slétt tún. Hnit tekin um 10 m. V af 001. Heimildarmaður man eftir tóftum hér en var ekki viss hvenar bletturinn var sléttaður.

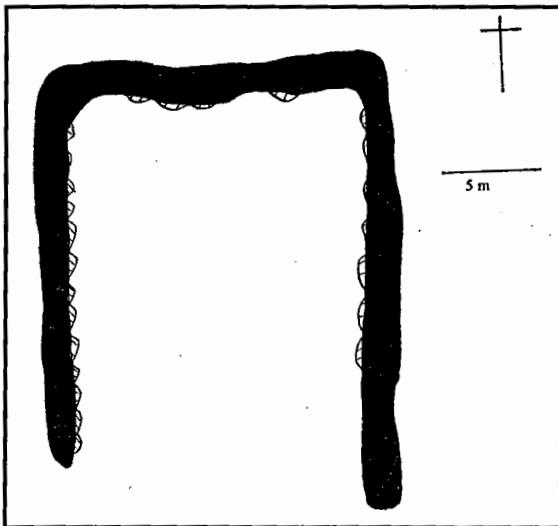
Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 212.

Ey-340:008 Torfahús heimild um fjárhús 65 29,010 N 18 13,983 V

Um 40 m. norðan við 001, og um 200 m. vestur af núverandi íbúðarhúsi. Ruslahaugur og bílakirkjugarður. Nokkuð mikið af grjóti þarna í kring og gæti það verið úr húsinu. Torfi þessi fékk að hafa þarna fjárhús ásamt því sem hann hafði túnpart sem hann hirti á. Rífið fyrir nokkkuð mörgum árum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar.

Ey-340:009 tóft

65 29,063 N 18 13,996 V

Um 70m NV af 001 og um 30 m SV af 005. Vestan við 008. Hluti af tóftinni fellur innan bílakirkjugarðsins, en sá hluti sem ekki gerir það er vel gróinn og grösugur hluti hólins við Prestgerði. Gæti verið gerðið sem Prestgerði/Háagerði voru nefnd eftir.

Hættumat: hætta vegna ábúðar.

Ey-341 Árgerði

10 hdr. 1712. Hólastólseign. Byggð úr Miklagarðslandi skv. vitnisburði sr. Bessa Björnssonar frá 1578 og hafði Miklagarðsprestur landtoll af Árgerði fram

undir 1800 - SSE, 177. Land jarðarinnar er allt afgirt og liggur það meðfram [Djúpadalsá].” BE 1990, 820. 1550 er Árgerði í eyði en þar höfðu verið 4 kúgildi og landskuld 40 álnir - DI XI, 866. Um 1560 er landamerkjum M. lýst svo: “Hid Efra sudur

ad Markteyg og ríett synes ofan í gardenn suður í það sidra kielldufall sem er á millum Hliðarhaga og Huassafells sem saluge Biskup Jon tilsaðt hafde þá hann halft Hvassafell Mukapuerarkalustri sellde. Þadan og ofan í Jonsgerde og so gagnvart ut í Sionarhol land ofan ad Diupadalsa. ..." - DI XIII, 564, og má af þessu sjá að Hliðarhagi hefur þá verið orðin aðgreind landaregin en ekki Árgerði. 1569, 1576, 1581 er landsk. 10 aurar og 1569-72 eru kúgildin 3, 4 árin 1575-1579 og 5 árin 1581-83 - DI XV, 226, 458; BG, 13, 141, 147, 167, 191, 208, 217, 219, 229, 234, 257. 13.7.1635 lofar Þorlákur bp Árna Guðmundssyni að fá til ábýlis þann part sem Hólak. á í Hvassafelli og að kotið Árgerði skuli með tíðinni aftur til þeirrar jarðar leggjast - Jarðabréf, 221.

1917: 2,4 ha. garðar 180 m². 1990: "Túnið er beggja vegna vegarins og hækkar það lítið eitt til vesturs. Nokkuð er um melhóla og öldur, einkum þegar fjær dregur frá ánni." BE 1990, 820.

Ey-341:001 *Árgerði* bæjarhóll bústaður 65 28.656 N 18 12.862 V
Um 15 m suður af nýju hlöðunni og um 70 m norð-austur af íbúðarhúsinu stóð gamli torfbærinn áður. Þarna stendur í dag steipt íbúðarhús sem notað er sem geymsla. Stendur að hluta til á þessu svæði, þ.e. nyrsti hluti þess er þar sem syðsti hluti torfbæjarins var. Norðan við þetta geymsluhús er smá grassvæði þar sem ýmis gömul tæki og rusl er geymt og á því svæði hefur bærinn að mestu leyti staðið, en ekkert sést til þess í dag. Sambyggt gamla torfbænum var fjós og hlaða norðan við. Heimildamaður segist hafa verið viðstaddur þegar gömlu torfhúsin voru rifin með ýtu en það var árið 1953. Á grasbalanum norðan við "geymsluhúsið" má á stöku stað sjá glitta í steina úr hleðslu sem hefur líklega verið norðurveggur gamla bæjarins.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-341:002 heimild um útihús 65 28.625 N 18 12.789 V
Rúmum 30 m norð-austur af svæðinu þar sem gamli torfbærinn (001) stóð voru áður útihús. Á þessum stað stóðu sambyggð hlaða, hesthús og fjárhús. Fjárhús sem standa í dag eru á svipuðum slóðum og þau voru til forna en gömlu fjárhúsin náðu þó lengra til norðurs. Ný hús hafa verið byggð þar sem suð-austasti hluti útihúsanna var áður en af stærstum hluta er það svæði sem útihúsin hafa staðið á moldarflag í dag. Heimildamaður segir að útihúsin hafi verið rifin á svipuðum tíma og gamli bærinn (001) eða 1956-58.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-341:003 *Gerði* heimild um fjárhús 65 28.593 N 18 12.917 V
"Bæjarlækurinn rennur sunnan við bæinn. Fyrir sunnan hann er fjárhús á hæð. Heitir það Gerði og Gerðistún í kring. Áður lá vegurinn suður fyrir ofan Gerðið og suður á bakkann." Merkt inn á túnakort nr.3. Er um 70 m norðar en geymsluhúsið (001-Gamli bærinn) stóð. Er u.þ.b. 100 m suð-vestur af Bæjarlæknum. Er þar sem íbúðarhúsið stendur í dag. Íbúðarhúsið stendur í dag þar sem þessi útihús voru áður. Það stendur á töluverðri hæð um 100 m fyrir ofan lækinn. Milli lækjar og bæjar eru tún. Útihúsið var rífið 1976 þegar íbúðarhúsið var byggt, þá var öllu sem fyrir var ýtt á brott með jarðýtu. Útihúsið sem þarna stóð var fremur stórt, það var 80 kinda fjárhús og hlaða sambyggð.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Ö-Saur, 221

Ey-341:004 heimild um leið

65 28.608 N 18 12.809 V

“Munnmæli herma að forðum hafi verið gönguleið milli kirkjujarðanna Miklagarðs og Möðruvalla. Víða lá leið þessi um mela og hóla og þurfti þar litlar vegabætur en í mýrum og lautum var hleðsla og sást fram á þessa öld móta fyrir garðbrotum á einstaka stað. Var þá farið um Miklagarðshagann, yfir Djúpadalsána hjá Árgerði, þaðan austur yfir hólana í Saurbæjarhagann og yfir Eyjafjarðarána niður undan Möðruvöllum.” Vaðið er u.þ.b. 120 m norð-austan við þar sem íbúðarhúsið stendur í dag. Það er næstum beint niður af (001) geymsluhúsinu. Einu ummerkin sem þarna sjást í dag eru austan megin lækjarins en þar sést gata upp frá læknum. Gata þessi lá frá norð-vestri og nokkurn vegin þar sem hlaðið og fjárhúsin eru í dag og þar austur að læknum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: BE 1990, 820

Ey-342 Hvassafell

50 hdr. 1712. 30 hdr konungseign og lá undir Munkapverárklaustri. 20 hdr. Hólastólseign. Bænhús á miðöldum. 100 hdr á miðöldum. Hvassafell átti skóg í Núpufelsskógum sbr. máldaga Saurbæjarkirkju 1394.

“Þorgeir Hallason bjó undir Hvassafelli í Eyjafirði.” Prestssaga Guðmundar 1. kap (SturlR I, 116) [Þ.bjó í Krossanesi um 1150 og mun hafa flutst til H. eftir það]. 1163: “Um haustit fór Ari til Hvassafells til föður síns, ok þannig fór með honum Úlfheiðr, ok váru þau þar tvá vetur.” Prestssaga Guðmundar 2. kap (SturlR, 120). 1168: “Önnur missiri selr Þorgeirr Hvassafell ok ræðst til Munkapverár, en Þorvarðr tekr við búinu ok Ingimundr prestr.” Prestssaga Guðmundar 4. kap (SturlR, 123). 1244: “Kom norðan ... Guðmundr Gíslsson undan Hvassafelli.” Þórðar saga kakala 23. kap (SturlR II, 45) (sonur Gísls Bergssonar frá Reykjum í Miðfirði (1216) sbr. Ísls. 33. kap SturlR I, 262 (d. 1246)). 8.12.1403 gefur sr. Halldór Loptsson barni því er Gyða Salomonsdóttir gekk með jörðina undir Hvassafelli - DI III, 687. m 12.10.1488 gefur Margrét Ólafsdóttir Ingibjörgu Þorvarðsdóttur frændkonu sinni 1/4 í H. með samþykki Bjarna Ólasonar bónda síns - DI VI, 641. 12.6.1492 selur Sveinn Sumarliðason Finnboga Jónssyni tengdaföður sínum 33 hdr og 40 al í H sem hann og f.h. Sumarliði Eiríksson höfðu framast orðið eigendur að - DI VII, 120-21. 21.9.1499 afhendir Ólafur Bjarnason Gottskálf bpi hálf H. gegn kvittun fyrir að hafa grafið móður sína Margréti Ólafsdóttur að kirkjunni í H. í forboði og föður sinn Bjarna Ólason í Miklagarðskirkjugarði í banni - DI VII, 438-39. 18.9.1500 afhendir Grímur Pálsson Gottskálf bpi 25 hdr í H. fyrir skuld hans og föður hans P. Brandssonar við Gottskálf, en G. hafði erfti H. eftir P. föður sinn - DI VII, 516-17. 21.1500 selur Finnbogi Jónsson lögmaður Gottskálf bpi 33 hdr 40 al í Hvassafelli - DI VII, 524-25. 12.10.1503 kærir sr. Eiríkur Sumarliðason Finnboga Jónsson fyrir að hafa látið í burt arfahlut sinn í H. sem var 17 hdr. - DI VII, 647. 1525 er H. talið meðal Hólastólsjarða - DI IX, 301. 1520 hafði H. skv. testamenti Gottskálks bps verið sumt keypt en sumt fengið fyrir Bjarna heitinn Ólason í sakfelli - DI VIII, 728. 1550 fylgdi með Hvassafelli hálfu 3 kúgildi og 3 hdr í landsk. - DI XI, 866. 1550 voru í Hvassafelli 8 kýr, 6 kvígur 5 naut, 87 kindur, 2 hestar - DI XI, 857. 1550 hafði H. hálf fyrir 50 hdr

verið selt frá Hólakirkju í tíð Jóns Arasonar - DI XI, 873 sbr. DI XII, 460. 1569 var landsk. 1 hdr - DI XV, 226. 13.7.1635 lofar Þorlákur bp Árna Guðmundssyni að fá til ábýlis þann part sem Hólastóll á í H. og að kotið Árgerði skuli með tíðinni aftur leggjast til þeirrar jarðar. Einnig lofar bp að fá Árna til ábýlis þann helm. sem Munkaþverárkl. á í H. - Jarðabréf, 221.

1917: 9,2 ha. garðar 800 m². 1990: "Tún ofan vegarins er í nokkrum halla en neðan hans er það að miklu leyti flatt. Skriður skemmdu tún og engi að fornu en ekki á síðari árum. Beitoland er í fjallinu, á Hvassafellsdal og á austanverðum Hraunárdal. Eru dalirnir afrétt. Á Hvassafellsdal var lengi sel frá Hvassafelli og um tíma voru selin tvö. Síðast var haft í seli þar vorið 1901." BE 1990, 822."

Ey-342-001 *Hvassafell* bæjarhóll bústaður 65 28,484 N 18 14,408 V
Bærinn stóð fjórum metrum vestan við núverandi íbúðarhús. Þar er núna bílastæði. Núverandi íbúðarhús byggt 1926 og segist ábúandi Tryggvi Jóhannsson hafa heyrt að um tíma hafi verið búið bæði í gamla og nýja bænum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-342:002 heimild um fjós 65 28,474 N 18 14,392 V
Fjósið varí litlum afgirtum reit þar sem nú er kartöflugarður og smá mólendi. Sunnan við bæjarlækinn og 30 metra suðvestur af íbúðarhúsinu.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-342:003 heimild um útihús 65 28,435 N 18 14,414 V
Útihúsið stóð um 30 m suðaustur af 001. 25 m sunnan við núverandi útihús, rétt sunnan við lækinn sem rennur sunnan íbúðarhússins. Á milli læksins og staðarins þar sem útihúsið hefur sennilega staðið er moldarflag, með nokkrum þúfum í, stórgrýtt í kring.

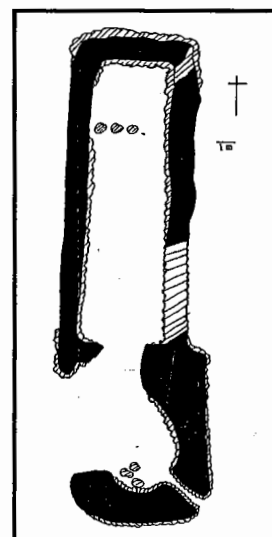
Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-342:004 útihúsatóft 65 28,459 N 18 14,697 V
Um 230 m norðaustur af núverandi íbúðarhúsi. Efst í túninu, við gamla túngarðinn. Tóftin sést vel, þar hafa verið a.m.k. 3 hólfr, en mikið drasl er í tóftinni svo innri skipan hennar er ekki alveg skýr. Lítið hringalaga hólfr var syðst, og svo a.m.k. 2 aflöng norðan við það. Að austanverðu má greina óreglulegna hálfhring sem liggur út frá tóftinni. Þar er allt fullt af grjóti og arfa, en hólfr gæti hafa verið þar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

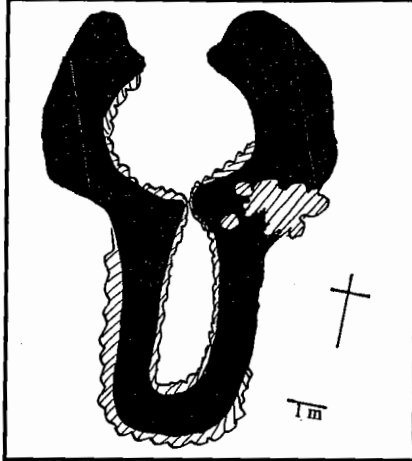
Ey-342:005 hesthúsatóftir

65 28,546 N 18 14,517 V

Hesthústóft er beint vestur af bænum, upp við gamla túngarðinn, norður af 004. Byggt í lægð í túninu, nokkrir lágir hólar í kring um tóftina. Hún skiptist í 2 hólf, og sjást hleðslur nokkuð greinilega.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-342:006 heimild um fjárhús

65 28,490 N 18 14,208 V

Fjárhús voru um 170 m. norðaustur af íbúðarhúsinu 001 og nokkurn veginn í horni þeirrar girðingar sem liggur meðfram heimreiðinni annarsvegar og vegarins hinsvegar. Í norðausturenda sléttis túns.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-342:007 *Vallavað* heimild um vað 65 28,393 N 18 13,209 V

“Neðst við Djúpadalsá er bakinn vestan árinna kallaður Nes. Það er Vallavað á ánni undan Völlum.” segir í örnefnalýsingu. Tún er báðum megin árinna og engin merki um götur né vað. Heimildarmaður segir nes þetta vera þar sem núverandi brúarstæði er yfir Djúpadalsánnu, en kannast ekki við sagnir um vað á ánni.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 211.

Ey-342:008 heimild um bænhús 65 28,480 N 18 14,359 V

“Í Hvassafelli var forðum bænhús, en ekki er nú neitt örnefni til um það.” segir í örnefnalýsingu.

HVASSAFELL Í EYJAFIR I (MIKLAGAR SPING) (E)

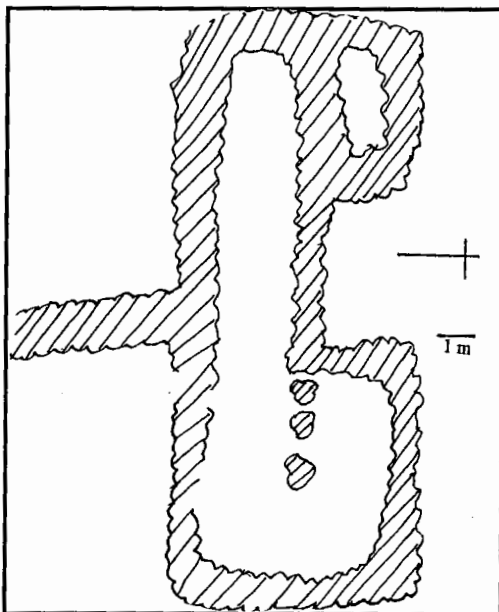
1318: taka [prestar í Miklagarði] heima j leygu. vj. merkur vtan gardz half[a] fimtu morck med huassafelle; Máld DI II 452 [Miklagarðs]

1712: Bænhús er sagt að hjer hafi að fornu verið; JÁM X: 235

Hnit tekin 10 metrum austur af íbúðarhúsinu, þar sem ekkert er vitað um staðsetningu bænhússins.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 210

Ey-342:009 *Gamlistekkur* stekkjartóft

65 28,688 N 18 14,929 V

“Bæjargil er fyrir norðan bæinn. Norðan við það er Gamlistekkur.” segir í örnefnalýsingu. Um

Stekkurinn er 40 m norðan við lækinn, í gömlum árfarvegi um 300 m norðvestur af bænum að Hvassafelli. Svæðið er mjög grýtt og lítið vaxið gróðri. Grjóthlaðinn stekkur í brattri brekku, ekkert torf sjáanlegt, en steinarnir eru mosagrónir.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 210.

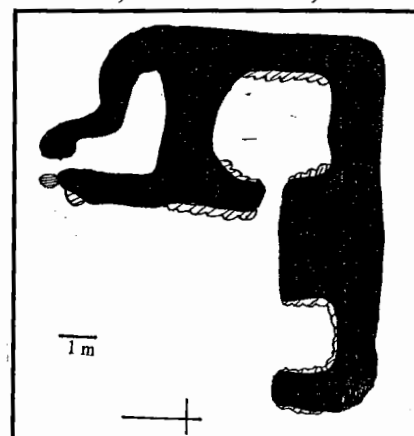
Ey-342:010 *Gerði* fjárhússtöft

“Fyrir sunnan og ofan túnið í Hvassafelli var fjárhús, nefnt Gerði, með túnbletti í kring, notað til skamms tíma.” segir í örnefnalýsingu. Uppaf 004 eru háir hólur ofan túns. Sunnan og utan í syðsta hólnum er tóft en túnbletturinn er nokkuð þýfður. Um 10 metrum austan við efstu girðingu. Norðvestur af bænum í Ytra Dalsgerði. Greinanleg eru 3 hólf, og hefur húsið verið byggt utan í hólinn. Í beitolandi og er mjög þýft, blautt og niðurtroðið í kring um tóftina. Voru 2 fjárhús og hlaða á milli.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 211.

65 28,450 N 18 14,972 V

Ey-342:011 heimild um hesthús

65 28,452 N 18 13,311 V

“Gamalt tóftarbrot er á Nesinu, og er álitíð, að fyrir löngu hafi þar verið hesthús.” segir í örnefnalýsingu. Nú er nesið sléttað tún, skammt vestan við veginn að Völlum. Suðvestan við brúna heim að Völlum. Heimildarmaður segist hafa sléttað hól í túninu þarna á nesinu síðastliðið sumar og komu þá upp stórir grjóthnullungar.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 211

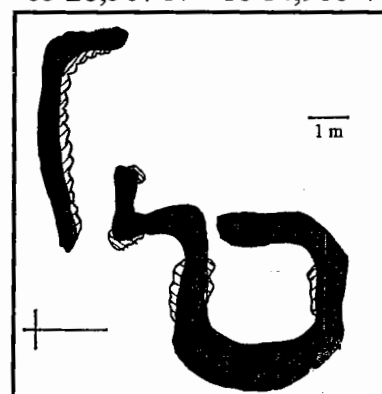
Ey-342:012 *Sveinsstekkur* stekkjartóft

65 28,567 N 18 14,908 V

“Bæjargil er fyrir norðan bæinn. Norðan við það er Gamlistekkur. En sunnan við gilið er hólabyrping allmikil, er heitir Stekkjarhólar. Syðst í þeim er Sveinsstekkur” segir í örnefnalýsingu. Tóftin er 20 metrum vestan efstu girðingar, við rætur fjallshlíðarinnar. Stuttu vestan efstu girðingar er þýfður bali, þar er stekkjartóftin á litlum sléttum parti. Aðeins hluti hennar er greinanlegur.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 210

Ey-342:013 *Pálmapartur* heimild um fjós

65 28,450 N 18 14,346 V

Þar sem hlaðan er nú stóð eitt sinn fjósið Pálmapartur. Maður sem hét Pálmi var bóndi á bænum frá 1930 í 1939, en hann var fæddur að Hvassafelli 1907.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-342:014 garðlag

túngarður

65 28,547 N 18 14,549 V

Túngarðurinn er heill við vestari mörk gamla túnsins, um 460 m langur. Staðsetning hans og lögun kemur saman við túnakortið frá 1917. Í túni. Ekkert torf á garðinum, en vel gróin mosa. Hleðslurnar eru mjög heillegar, aðeins brotið úr honum þar sem bóndi keyrir á dráttarvél sinni á tún ofan hans.

Hættumat: hætta vegna jarðræktar

Ey-342:015 tóft af kartöflugeymslu

65 28,610 N 18 14,476 V

Tóft af kartöflugeymslu er að finna austan við norðurenda gamla túngarðsins 014 og við girðinguna sem liggur í austur í átt að útihúsunum. Norðvestur af íbúðarhúsinu. Tóftin er óregluleg að innan og mjög djúp, nokkuð af grjóti sést enn. Geymslan var rifin um 1950.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-342:016 heimild um mannabein

65 28,528 N 18 14,043 V

Grafinn hefur verið skurður um 1 m. vestan við þjóðveginn og fundust við það verk mannabein þar aðeins ofan við beygjuna heim að bænum. Gæti vísað til bænhússins, 008.

hættumat: hætta vegna vatnsaga

Ey-342:017 heimild um landamerki

65 28.688 N 18 13.568 V

“Að utan úr Baðhúsklöpp að Djúpadalsá á eftir merkjavörðum sem liggja skáhallt út og upp allar Miklagarðstorfundi og síðan beina stefnu upp allar mýrar (fyrir sunnan Hlíðarhaga).” segir í landamerkjalyýsingu. Um 180 m sunnan við veginn (bæði að norðan og vestan). Í mjög grösugu túni. Norðan og vestan við túnið er skurður þar sem lækjarspræna rennur.

Heimildir: Landamerkjabók fyrir Eyjafj.

Ey-342:018 heimild um landamerkjagarð

65 28,275 N 18 14,346 V

“Að sunnan beina stefnu eftir gömlum garði sem sést óglöggð neðan frá Djúpadalsá og uppá fjall.” segir í landamerkjalyýsingu. Skurðir og tún. Hnit tekin við núverandi merki Hvassafells við Ytri-Dalsgerði. Engin merki um garð eru nú sjáanleg, fjallið var gengið og ekkert fannst þar heldur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Landamerkjabók fyrir Eyjafj.

Ey-342b Hvassafellsdalur - afrétt Hvassafells

“Hvassafellsdalur er vestan Djúpadalsár á móti Djúpadal og nær út að Hrauná.” Ö-Saur, 191.

Ey-342b:001 *Hvassafellssel* seltóftir

65 25,588 N 18 24,504 V

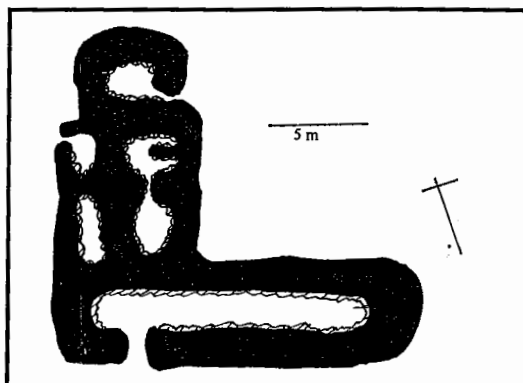
“Á Selgrundunum undir hálsinum [í Hvassafellsdal] var Hvassafellssel. Var þar haft í seli frá Hvassafelli og síðast árið 1901. Mun þar síðast hafa verið haft í seli í Eyjafirði. Um tíma voru þar 2 sel með stuttu millibili. Því voru selin tvö, að stundum var tvíbýlt í Hvassafelli.” segir í örnefnalýsingu.

Um 40 m frá dalsmynninu, vestanmegin í dalnum. Í þýfðri og grösugri hæð upp við hálsinn. Mynd af selinu er í Ö-Saur bls. 193. Þar segir enn fremur : “Selhúsin

stóðu í einfaldri röð, hvert af enda annars, og voru til að sjá eins og lengja eða eitt hús með risi út og suður. Hvíldi bakið á einum ás, mæniás, sem lá gafla á milli í húsinu. Veggir voru hlaðnir mestmegnis úr grjóti með sléttum hliðum, ef það fékkst, en eitthvað kannski torf eða mosi á milli, til að fylla upp í holur. Að innan var það hlutað sundur í 4 hús eða hólf með þverveggjum úr grjóti. Syðsta húsið var svefnhús eða baðstofa, 3,4 metrar á hvern vegg. Næst norðan við var skyrbúr, nokkuð mjór, en veggurinn á milli náði upp jafnt hliðarveggjum, en ekki risi. Þá var mjólkurbúr með bekkjum og hillum og stærðin svipuð og á svefnhúsi. Voru þar á útidyrnar, en innangengt var úr því í skyrbúr og svefnhús. Yzt var eldhús með sérstökum útidyrum. Í baðstofunni var breiður rúmbálgur með brík og einnig borði. Gluggi var á austurhlið svefnhúss. Að húsabaki voru kvíarnar og náðu að húsveggnum að vestan.”

Hættumat: engin hætta

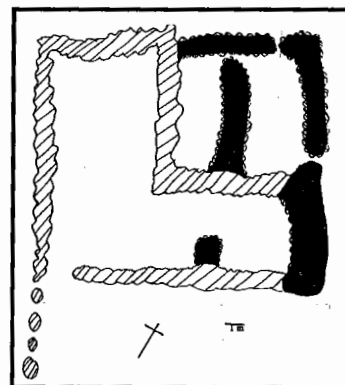
Heimildir: Ö-Saur, 192-193.

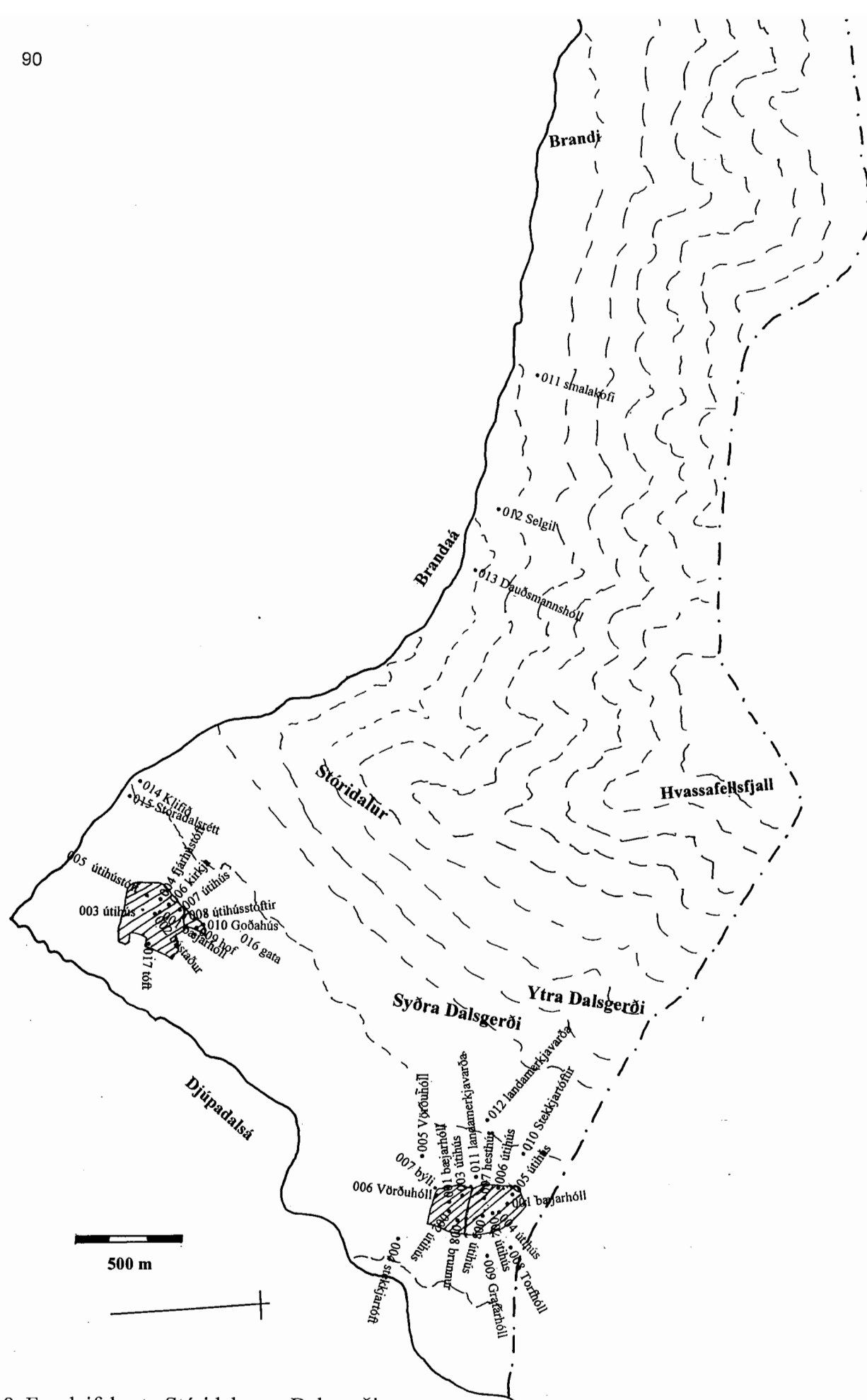
Ey-342b:002 tóft

65 25,413 N 18 24.638 V

Grjóthlaðin tóft, sennilega rétt er um 150 m sunnan við selið, fast við skurðinn sem sker beitolandið í sundur, um 300 m V við ána. Í þýfðu beitolandi. Hólfín eru 3 eða 4. Grjóthlaðin en lítið sést af torfi. Ekki er alveg ljóst hvað þarna var, gæti verið réttin sem merkt er inn á kortin, eða rétt sem tilheyrði selinu.

Hættumat: engin hætta.

8. Fornleifakort. Stóridalur og Dalsgerðin

Ey-343 Ytra Dalsgerði

Dýrleiki óviss 1712, hjáleiga Stóradals.

1917: 4,5 ha. garðar 330 m². 1990: Túnið nær frá bökkum Djúpadalsár að rótum Hvassafellsfjalls. Neðan vegarins er það að mestu leyti flatt en í aflíðandi halla ofan hans. Neðst í fjallshlíðinni eru Smáhólar og Gerðagilsunnan þeirra. Ytra Dalsgerði liggur á milli Hvassafellsog eyðibýlisins Syðra-Dalsgerðis. Gerðabæirnir voru lengi hjáleigur frá Stóradal. Fengu ábúendur þeirra að hafa í seli í Mælifelli og hafa ef til vill rétt til upprekstrar í afrétt Stóradals. Núverandi ábúendur nytja að hluta eyðijörðina Strjúgsá og Stjúgsárdal sem er afrétt en auk þess er beitiland í Hvassafellsfjallinu." BE 1990, 824. Tún ofan vegar voru flest sléttuð e. 1960.

Ey-343:001 *Ytra Dalsgerði* bæjarhóll bústaður 65 28.208 N 18 12.623 V
Gamli bærinn var fyrir austan þar sem fjósið er í dag, NV við íbúðarhúsið. Bærinn sem þarna var síðast sneri eins og fjárhúsin gera í dag. Þar sem bærinn var er nú moldarhlað fyrir austan hlöðuna. Austan við bæjarstæðið er tún en bæjarstæðið stendur töluvert herra en það. Vegur liggur frá íbúðarhúsinu að þessu hlaði. Gamli bærinn var rifinn skömmu eftir að fjósið var byggt eða um 1970.

Hættumat: í hættu vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-343:002 heimild um útihús 65 28.179 N 18 14.607 V
Útihús var um 40 m vestan við 001 og örlítið norðar. Þar sem þetta útihús var er íbúðarhúsið nú en þó voru útihúsin örlítið vestar, þ.e. náðu vestar en íbúðarhúsið. Er þar sem íbúðarhúsið er nú en nær lengur til vesturs, þar sem nú er gras og mól og þar eru vinnuvélar geymdar í dag. Heimildamaður segir að þegar íbúðarhúsið hafi verið byggt hafi verið komið niður á leifar þessa útihúss.

Hættumat: í hættu vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-343:003 mannvirki útihús 65 28.164 N 18 14.655 V
Útihús þetta stóð tæpum 50 m norðar en 001 og um 20 m norð-austan við ferhyrndan bárujárnsakúr (sem stendur 20-30 m vestan við íbúðarhúsið). Er beint upp af (vestur af) í 70-80 m fjarlægð frá gripahúsum sem samanstanda af bragga og viðbyggingu. Er í hólóttum og njólagrónum haga skammt frá íbúðarhúsinu. Þar sem útihúsin stóðu má sjá moldarhaug sem er að einhverju leyti gróinn. Í moldarhaugnum eru spýtur hér og hvar. Vestan þess er hægt að greina leifar hlaðins veggjar sem snýr austur-vestur og er um 5 m á lengd og 1 m á hæð. Norðan við þetta útihús var braggi og norðan við hann var kofabygging sem var byggð eftir aldamótin. Allt þetta var rífið.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimild: Túnakort 1917

Ey-343:004 heimild um útihús 65 28.173 N 18 14.711 V
Útihús var rúmum 10 m norðan við fjósið og u.þ.b. 50 m vestan við íbúðarhúsið. Á þessu svæði er í dag mjög grösugt.

Er í mjög grösugu túni vestan við íbúðarhúsið og sunnan við fjósið. Þarna sjást nú engin merki um að þar hafi eitt sinn verið útihús

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-343:005 heimild um útihús

65 28.206 N 18 14.734 V

Útihús var um 40 m vestar en suðurhorn 001, vestar en fjósið sem notað er í dag. 10-15 m austar en lítill afgirtur túnferningur. Er rétt hjá vegarslóða sem liggur upp frá íbúðarhúsinu, norður með fjósinu og beygir með norðurhlið þess og heldur svo áfram til suðurs. Er þar sem grösugur hagi er í dag en ekkert sést til þess.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-343:006 heimild um útihús

65 28.184 N 18 14.759 V

Útihús var um 70 m suð-vestur af 001 og fjósinu. Þetta útihús hefur áður staðið skammt sunnan við girðingu (afgirtur ferningur). Ekki er hægt að greina nú hvar þetta hús hefur staðið nákvæmlega en á þessum stað er gróður mjög frábrugðinn því sem hann er í kring. Á svæði sem er u.þ.b. 2,5-3 x 2,5-3 m er gras mjög lávaxið og mestmegins bara arfi en allt í kring er u.þ.b. 30 cm hátt gras. Í grösugu túni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-343:007 heimild um hesthús

65 28.145 N 18 14.772 V

Um 100 m norð-vestur af 001 og fjósinu stóð áður hesthús. 20-30 m norðar en girðingin sem skiptir landi Ytra- og Syðra-Dalsgerðis. Í túni vestan og norðan við íbúðarhúsið. Á því svæði sem hesthúsið hefur staðið er gróður öðru vísi en annars staðar í túninu, þar er meira um arfa og njóla.

Árið 1995 var aðeins eftir grjótið í veggjunum og þá var ákveðið að ryðja því burt til að bæta túnið. Í dag sést þess vegna ekkert til þessa hesthúss.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-343:008 *Torfhóll* heimild um rist

65 28.095 N 18 13.923 V

“Neðst í enginu við Djúpadalsá heitir Nes, og litlu ofar er allstór hóll, nefndur Neshóll. Torfhóll er þar sunnan við ...” segir í örnefnalýsingu. Torfhóll er norðan við mógrafirnar (012) og norð-austan við Ytra-Dalsgerði (200-300 m). Á hólnum er töluvert af rusli; stafli af plönkum, gömul vinnuvél og fleira í þeim dúr.

Heimildir: Ö-Saur, 208

Ey-343:009 *Grafarhóll* heimild

65 28.053 N 18 13.938 V

“Torfhóll er þar sunnan við [Neshól] og Grafarhóll sunnan við hann.” segir í örnefnalýsingu. Mógrafirnar sjást enn og eru norðan við Grafarhólinn, 400-500 m norð-austur af Ytra-Dalsgerði. Sunnan við Torfhól, vestan við lægðardrag. Þýft tún. Skurður er hringinn í kringum mógrafirnar.

Heimildir: Ö-Saur, 208.

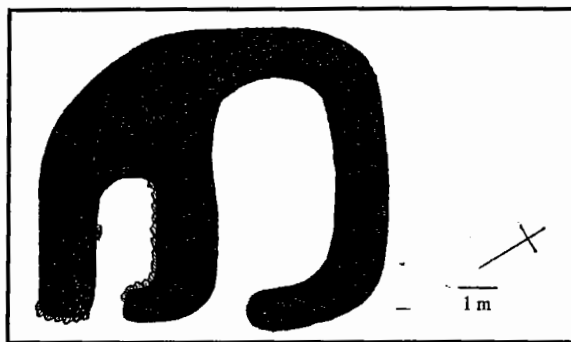
Ey-343:010 *Stekkjarhóll* Stekkjartóftir
 “Smáhólar heita hólar fyrir ofan túnið. Þar eru stekkjarrústir, og heitir hóll þar Stekkjarhóll og bak við hann er Stekkjarlaut.” segir í örnefnalýsingu. Stekkjarrústirnar eru 400-500 m vestan við íbúðarhúsið, og lítið norðar. Suð-austan við stekkjartóftirnar eru tveir hólar mjög grýttir.

Er í grasi-gróinni laut á svolíttilli hæð. Svæðið í kringum stekkin er mun minna þýft en annars staðar. Tóftin sést greinilega en hleðslur eru þó ekki nema 0,3-0,4 m á hæð. Tóftin er mjög gróin og ekki sést til steina í hleðslunum nema í veggnum sem skiptir stekknunum upp í tvö hólf.

Hættumat: hætta vegna rasks

Heimildir: Ö-Saur, 209

65 28.242 N 18 15.122 V

Ey-343:011 heimild um landamerkjavörðu

65 28.181 N 18 14.986 V

“Þaðan [12] bein stefna í vörðu sem stendur í efri enda merkjagarðs þess, er ræður merkjum þaðan sem hann nær úr norðri.” segir í landamerkjalyýsingu. Milli 50-70 m vestan við girðingu. Við gildan tréstaup sem er um 2m á hæð. Skammt norðan við stóran hól en vestan við hann er stekkurinn 010. Í þýfðum haga. Vestan við er frekar þýft en austan við er slétt tún.

Heimildir: Landamerkjabók f. Eyjafj.

Ey-343:012 heimild um landamerkjavörðu

65 28,123 N 18 14,883 V

“Að sunnan ræður merkjum varða sú er stendur á efra túngarði og ytri endi garðs þess er liggur norðan við syðri-Dalsgerðistún.” segir í landamerkjalyýsingu. Í túni. Hnit tekin efst við núverandi merki milli Dalsgerðisbæjanna.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Landamerkjabók f Eyjafj.

Ey-344 **Syðra Dalsgerði**

Dýrleiki óviss 1712, hjáleiga Djúpadals. Í eyði síðan 1966, en jörðin nytjuð að hluta.

1917: 3,5 ha. garðar 360 m². 1990: “Túnið nær frá Djúpadalsá að rótum Hvassafellsfjalls. Neðan vegarins er það flatt og samfelld en hallar lítillega ofan hans. Beitiland er í fjallinu.”

Ey-344:001 *Syðra Dalsgerði* bæjarhóll bústaður 65 28.083 N 18 14.737 V

Bærinn stóð 5-10 m norðan við lækinn. Hann var ámóta austarlega og sumarbústaðurinn sem er sunnan lækjarins. Túngarður var í kringum bæinn sem var endanlega flattur út árið 1995.

Á þessu svæði er moldarflag, en eigandi segist ætla rækta það upp þannig að í framtíðinni muni vera þar trjáreit. Nýlega er búið að jafna gamla bæinn og túngarðinn í

kringum hann við jörðu. Heimildamaður segir hann hafa verið hálf hruninn þegar eigendur Syðra-Dalsgerðis ákváðu að jafna hann við jörðu með jarðýtu. Þá sléttuðu þeir alveg úr hólnum sem hann stóð á. Heimildamaður bjó í gamla bænum þar til hann flutti að heiman á 7. áratugnum.

Hættumat: hætta vegna trjáræktar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-344:002 heimild um útihús

65 28.065 N 18 14.672 V

Útihús hefur verið um 10 m austur af gamla bænum, þar sem í dag er malarhlað og grýttur malarvegur. Hefur verið rétt norðan lækjarins. Heimildamaður segir að þessi útihús og öll merki um þau hafi verið horfin fyrir sitt minni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort 1917

Ey-344:003 frásögn um útihús

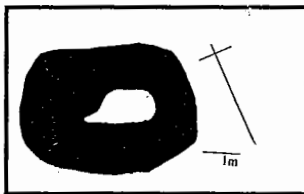
65 28.103 N 18 14.709 V

Þar sem nú stendur útihús byggt á 6. áratugnum voru áður útihús úr torfi. Hlaðan sem byggð var vestan við gömlu útihúsin síðar náði þó lengra til vesturs en útihúsin gera í dag. Þar sem þessi útihús stóðu áður er í dag útihús. Heimildamaður segir að þessi útihús hafi verið mjög gömul úr torfi og grjóti. Þessi hús voru rifin þegar nýja útihúsið var byggt á 6. áratugnum. Hlaðan sem var sambyggð útihúsunum stóð þó lengur en síðustu hleðslur úr henni voru jafnaðar fyrir 2-3 árum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-344:004 Stekkjarhvammur stekkjartóft

65 27.791 N 18 14.753 V

“Suður og fram af Klaufunum eru allstórir hvammar Stekkjarhvammur og sunnar Langihvammur.” segir í örnefnalýsingu. Tóftirnar eru um 80 m austan við veginn og 40 m sunnan við girðingu. Um 400-500 m sunnan við Syðra-Dalsgerði. Tóftin er í Stekkjarhvamminum á milli tveggja hóla. Þarna er töluvert um hóla en í hvamminum sem tóftin er í er mjög slétt og grænt. Ekki sjást neinir steinar í tóftinni en lögunin í grófum dráttum nokkuð greinileg því tóftin er á svæði sem er lítt þýft og því sker hún sig vel úr umhverfinu.

Hættumat: hætta vegna rasks

Heimildir: Ö-Saur, 207

Ey-344:005 Vörðuhóll örnefni landamerki 65 27.886 N 18 14.990 V

“Upp af Stekkjarhvammi, ofan við veginn, er Blautaslétta, alllöng út og suður. Beint suður af henni er Vörðuhóll á merkjunum.” segir í örnefnalýsingu. Þarna er girðing, sem stendur u.þ.b. 500 m sunnar en sumarbústaðurinn á Ytra-Dalsgerði. Hóllinn er ekki mjög hár. Er 150 m vestan við veginn. Hóllinn er mjög þurr og graslítill. Þar er frekar grýtt og mikið um mold og þurran gróður.

Skv. heimildamanni er girðingin sem þarna er við Vörðuhól. Annar hóll er hins vegar hjá þessari girðingu austar eða 80-90 vestan við veginn og gæti hann hugsanlega verið sá sem getið er um í lýsingunni en á hvorugum er að sjá merki sem benda til þess að þar hafi verið varða.

Hættumat: hætta vegna rofs
Heimildir: Ö-Saur, 207

Ey-344:006 *Vörðuhóll* örnefni 65 27.956 N 18 15.043 V
“Á há hólabrúninni er Vörðuhóll.” segir í örnefnalýsingu. Á þessum hól eru mjög stórir steinhnullungar í dag. Hann er um 400 m sunnan við 001 og örlítið vestar er rétt sunnan við girðingu og hlaðinn garð (sjá neðar). Þessi Vörðuhóll stendur töluvert norðar (um 100 m) en Vörðuhóllinn 005. Hár hóll rétt vestan við lækinn sem rennur norður eftir og austur með Ytra-Dalsgerði. Hóllinn er mjög grýttur. Heimildamaður segir að þegar hann muni fyrst eftir sér hafi verið hægt að sjá örlítið merki um vörðuna sem þarna stóð en í dag séu öll merki um hana horfin. Austur úr fjalli og niður að vegi er hlaðinn garður sem heldur eitthvað áfram austan vegar. Garður þessi er 400 m sunnan við sumarbústaðinn í Syðra-Dalsgerði og á honum er girðing í dag þannig að hann er líklega einungis girðingarundirstaða. Garðurinn er 0,3-0,4 m á hæð og er nokkuð samfelldur. Hnit tekin austan vegar.

Hættumat: engin hætta
Heimildir: Ö-Saur, 207

Ey-344:007 þúst býli 65 27.959 N 18 15.040 V
“Út og sunnan upp af Blautusléttu sjást tóftarbrot. Halda menn að þar hafi eitt sinn verið býli.” segir í örnefnalýsingu. Suðvestur af sumarbústaðnum í Syðra-Dalsgerði. Stutt sunnan og vestan við girðingu. Í laut milli tveggja hóla (Vörðuhóll sá nyðri) sést einn hlaðinn veggur, mjög gróinn. Heimildamaður segir að nokkur ár séu síðan það sást greinilega til þessarar tóftar

Hættumat: hætta vegna rasks
Heimildir: Ö-Saur, 207

Ey-344:008 frásögn um brunn 65 28.067 N 18 14.597 V
Um 20 m norð-austan við sumarbústað og 15 austar en 001 var brunnur. U.þ.b. 8 m norðar en heimreiðin. Í moldarflagi, þar sem mikið er um arfa og njóla. Er á svæði sem stendur til að hefja trjárækt á. Heimildamaður segir brunninn hafa verið hlaðinn að innan og hann var að hans áliti mjög gamall. Brunnurinn féll saman á 6. eða 7. áratugnum en heimildamaður telur þó að neðanjarðar sé hann nokkuð heillegur. Engin merki um hann sjást hins vegar ofanjarðar enda hefur svæðið verið sléttað í dag.

Hættumat: hætta vegna trjáræktar

Ey-345 Stóridalur

80 hdr.1712. Kirkjustaður. Upphaflega Dalur, Dalur ytri og lengstaf Djúpidalur (ytri). Landnámsjörð. “Þar segir að Helgi magri hafi gefið Þóru dóttur sinni og Gunnari manni hennar land upp frá Skjöldalsá (Skjaldalsá) til Háls og bjuggu þá í Djúpadal.” Einnig getið í Víga-Glúmssögu. Kirkja stóð til 1750. “Norðaustan undan Mælifelli stóð býli með sama nafni. Var það komið í eyði allöngu fyrir aldamótin 1700 vegna ágangs Djúpadalsár og Strúgsár.” BE 1990, 826. “Stóridalur átti fyrrum Vaskárdal í Öxnadal.” Ö-Saur, 201. 20.4.1395 selur Stefán Gunnlaugsson Einari Bjarnarsyni allan Ytra-Dal með þessum ítökum: engjateig í Hvassafellsjörð, skóg í Núpufellsskógum, mánaðarþétt í

[Litla?]*Dalsjörð* allri málnytu í bæði mál og fyrir þetta greiddi Einar Stokkahlöður og Merkgil með engjateig og þar til 20 hdr. - DI III, 595-96. 22.3.1401 gekk dómur um skóg Djúpadals í Núpufellsskógum. Þar kom fram að Stefán Gunnlaugsson ábóti hafði selt Einari Bjarnarsyni jörðina með skógarpartinum og að Einar hafði selt Birni syni sínum hana aftur samdægurs. Björn hafði lýst merkjum á skóginum. Sömu mörk vottaði bréf Ólafs bónda Péturssonar (f.v. í Djúpadal) en hann hafði frelsað Gunnlaugi Stefánssyni skóginn þegar hann bjó í Núpufelli fuyrir sig og sína erfingja. Birni og Djúpadal var dæmdur skógurinn. - DI III, 661-64. 31.5.1495 semja Þorlákur Þorsteinsson og Sigríður húsfreyja Þorsteinsdóttir um helmingaskipti á arfi eftir Árna Einarsson, bónda Sigríðar, þ.m.t. Djúpidalur, en Þorlákur taldi sig vera í umboði Einars Halfdanarsonar - DI VII, 260-62. 15.4.1505 selur Einar Halfdanarson Pétri Loptssyni hálfan Ytradal og hálf Kambfell fyrir 16 hdr, 20 hdr sem Einar var skyldugur kirkjunni í Dal, jörðina Geldingsá á Svalbarðsströnd, 2 kúgildi og 2 hdr í þarflegum peningum [= 70 hdr] - DI VII, 762. 18.5.1539 fær Pétur Loptsson Árna syni sínum 40 hdr jörð en í staðinn skyldi hann svara kirkjureikningi í Djúpadal uppá sömu upphæð - DI X, 420-21. 14.6.1553 felldur vitnisburður um að Pétur Loptsson galt Víðivelli í Fnjóskadal í heimanfylgju dóttur sinnr Sigríðar með því skilyrði að Djúpidalur skyldi eiga hvert ár hundrað timburhögg í Víðivallaskóg svo lengi sem Djúpidalur væri eign ættmenna Péturs og Sigríðar - DI XII, 559. 5.12.1569 gerði Magnús Árnason eigandi Djúpadals reikning fyrir D.kirkju og höfðu afi hans Pétur Loptsson og faðir hans Árni haldið garðinn og kirkjuna í 55 ár en Magnús sjálfur í 22 ár - DI XV, 332-34.

1917: 7,5 ha. garðar 265 m². 1990: "Túnið er að meginhluta vestan Litladalsvegar og ná efstu spildurnar nokkuð upp í hlíðina. Beitiland er í fjallinu og á tilheyrandi afréttum. Merkin milli Stóradals og eyðibýlisins Syðri Dalsgerðis eru í Greðahólum. Þer eru framhlaup úr fjallinu og að einhverju leyti mótaðar af ísaldarjökli. ... Í Mælifelli var sel frá Stóradal, notað fram undir síðustu aldamót. BE 1990, 826. "Túnið nær niður að allhárri brekku, sem nefnd er Stóradalsbrekka, og smálækkar hún út. Nokkuð af brekkunni var krappt þýfi, nefnt Lúsar. Nú er það sléttað." Ö-Saur, 202.

Ey-345:001 *Djúpidalur* bæjarhóll bústaður 65 27.403 N 18 16.723 V
Gamla bæjarstæðið er 20-30 m norðaustur af nýja íbúðarhúsinu, sunnan við þar sem fjósið stendur í dag og undir því. Baðstofan var fyrir sunnan fjósið en sambyggt bænum var fjós sem er nokkurn vegin þar sem fjósið er í dag. Fjósið sem stendur þar sem gamli bærinn var er beint upp af heimreiðinni og fyrir framan það er hlað. Syðsti hluti gamla bæjarins náði þó lengra til suðurs en fjósið gerir í dag, en á því svæði eru vélar og ýmislegt drasl geymt.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

Ey-345:002 heimild um bústað 65 27.392 N 18 16.723 V
Er beint norður af nýja íbúðarhúsinu í u.þ.b. 20 m fjarlægð. Þetta hús stóð rétt suð-austur af fjósinu, um 10 m sunnar en heimreiðin. Þarna má í dag sjá leifar af steiptum grunni en þó er búið að rífa til grunna mest húsið og stendur til að slétta alveg úr því svæði sem húsið stóð á. Þarna var síðast í vor (1997) sléttað yfir leifar gamla steinhússins og innan tíðar munu ekki sjást nein merki um það.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

Ey-345:003 heimild um útihús

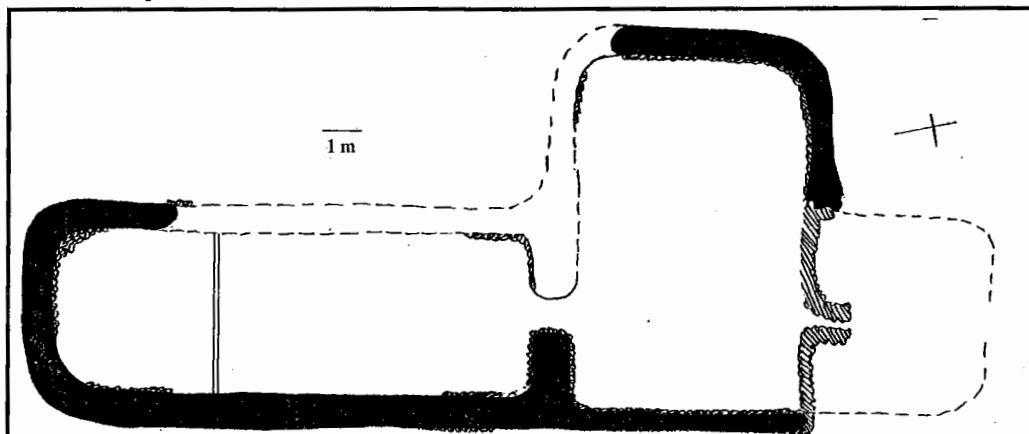
65 27.389 N 18 16.743 V

Útihús voru þar sem íbúðarhúsið stendur í dag, tæpum 30 m sunnan og austan við fjósið. Útihúsið er alveg undir þar sem íbúðarhúsið stendur í dag.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

Ey-345:004 fjárhústóft

65 27.399 N 18 16.777 V

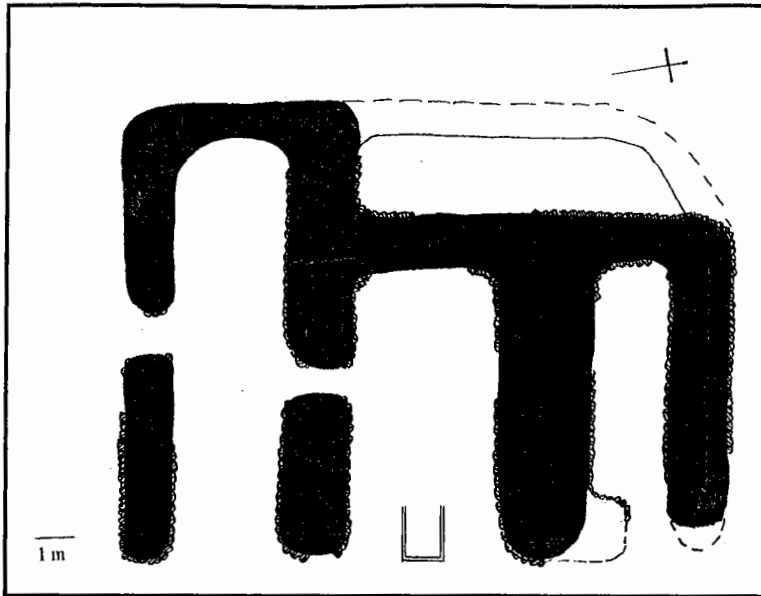
Er 30-40 m vestan við fjósið og um 100 m norðvestan við íbúðarhúsið voru fjárhús. Á hæð upp af (vestur af) fjósinu. Um 20 m vestar en stórt sléttatún en á því svæði sem tóftin er er grösugur þýfður hagi þar sem kýr eru hafðar á beit. Var fjárhús. Tóftir sjást greinilega, sérstaklega næst-nyrsta hólfið en þar eru hleðslur 1,3 m þar sem þær eru hæstar. Nyrsta hólfið sést hins vegar mjög illa og sömuleiðis mestur hluti austurveggjarins. Í tóftinni er þónokkuð um spýtur og syðsta hólfið er t.d. þiljað frá. Spýtur (hæð ca. 1.3 m) standa með u.þ.b. 1 meters millibili allt syðra miðhólfið. Inn í tóftinni er mikið um grjót og spýtur á víð og dreif. Hús þetta stóð 1972

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort 1917

Ey-345:005 útihústóft

65 27.370 N 18 16.851 V

Þessi útihús eru um 30 m suð-vestan við íbúðarhúsið og um 50 m sunnar en hlaðan. Girðing er 5 m austar en tóftin og tóftin er í raun í afgangi hólfi þar sem girðing er einnig 5 m vestan við túngarðinn. Í þessu "hólfi" vex mikill arfi og njóli og steinar úr tóftinni liggja á víð og dreif um allt "hólfið". Það sést enn ágætlega til flestra hleðslanna, þó að þær séu orðnar mjög grónar og í tóftinni sé mjög mikill gróður, m.a. hár njóli. Tóftin greinist í þrjú megin-hólf og í miðjuhólfinu er baðþró. Hún er steiptur kassi um 0,8 m á breidd og tæpur meter á dýpt. Það sést aðeins hluti af þrónni eða um 1,5 m en til austurs hverfur hún í gróður. Í þessu miðju-hólfi er töluvert um spýtnarusl en í hinum hólfunum tveimur er ekkert slíkt. Um 4 m fyrir vestan tóftina má sjá hleðslubút sem gæti hafa verið túngarður. Vestasti veggur tóftarinnar er fremur ógreinilegur og fellur saman við brekku sem er vestur af tóftinni

Hættumat: hætta
vegna ábúðar
Heimildir: Túnakort
1917

Ey-345:006 heimild um
kirkju

65 27.410 N 18 16.690 V

“Kirkja var í Stóradal fram til 1750 og stóð hún rétt austar og norðar en núverandi fjós.” Stóradalssókn var vestan Djúpadalsár og náði yfir Ytra-Dalsgerði fram í Kambfell. Stóradalskirkja var helguð Pétri postula í kaþólskum

sið.” Ábúendur vilja meina að kirkjan hafi ekki verið austar en núverandi fjó heldur hafi staðið bein norðan við hana. Hefur verið u.þ.b. 80 m norðar en íbúðarhúsið sem byggt var 1983. Er norðan við fjós þar sem malarhlað er í dag og ýmsar vinnuvélar eru geymdar. Norð-austan við þetta svæði er nýræktað tún.

Dagb. A.F. 1992: “Þriðjud. 7. júlí [1992] ... ókum við í Stóradal í Eyjafirði, Saurbæjarhreppi. ... Við hittum Jóhann Jónsson bónda, en hann kannaðist ekki við neina hofstöft. Hann flutti á staðinn 1972. Hann nefndi að kirkja væri norðan við fjósið. Þegar fjósið var reist 1947, komu upp bein, sem Jóhann sagði hafa verið kindabein. Hann vísaði okkur á það sem menn hafa talið vera kirkjurúst. Hún er aðeins kantur í flagi sem er rétt norðan fjóssins. Jóhann sagði að hann minnti að þar hafi verið hringlaga garður, en hann hefur nú ýtt yfir hann að mestu og ekur vinnuvélum þar um svæðið. Kanturinn snýr í norður og suður. ... Húsfreyjan sagði að fjósið hafi verið byggt 1957 og að þá hafi komið upp mannabein.”

DJÚPIDALUR Í EYJAFIR I (E) Pétri

1394: Jtem j portionem medan Biorn bio ä vm. iij. ar. cc. og. xiiij. aurar.

þar er prestskylld j heimalandi og taka heima. iiij. merkur. enn half morck vtann gads.

Lysistollur og heytollur af tveim Bæium.

Ecclesia non dedicata; Máld DI III 525

20.4.1395: sagdi steffan [Gunnlaugsson, seljandi] til prests skylldar a dal oc annara jtalna ... skyldi oc einar [Bjarnason, kaupandi] abyrgiast fyrnd a kirkiunne j dal oc hennar ornamentis. þa sem vard i medferd steffans; DI III 596

3.5.1600: sóknarkirkja lögð niður þar til bóndi gerir upp kirkjuna, BG 518

16.1.1750: Djúpadalskirkja (sem þá var Miklagarðsannexía) lögð niður og sóknin lögð til Miklagarðskirkju; (PP, 283) [konungsbréf]

1840: Annar kirkjustaður var fyrrum í Stóradal (Djúpadal, hvar Dalskeggur fyrrum bjó). Lagðist sú kirkja niður, þá sr. Benedikt Pálsson frá Upsum var prestur í Miklagarði frá árunum 1748 til 1764. Sjást þar nú aðeins lítil mót til kirkjugarðs og leiða.” SSE, 177.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: BE 1990, 826

Ey-345:007 heimild um útihús

65 27.389 N 18 16.600 V

Útihús var rúmum 100 m norðan við 001 og um 30 m austar en 008. Er í ræktuðu túni um 10 m austan við hólninn sem nú er m.a. notaður sem ruslahaugur. Er eiginlega beint á móti íbúðarhúsinu sem byggt var 1983. Er í sléttu, tiltölulega nýræktuðu túni. Gæti verið það sama og 020 en skv. túnakorti virðist 007 vera austar en 021. Ábúendur muna ekki eftir útihúsi á þessum stað.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

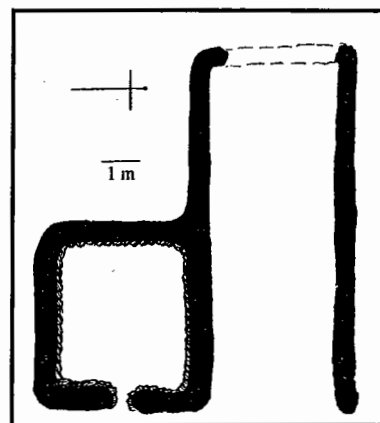
Heimildir: Túnakort 1917

Ey-345:008 útihússtóftir

65 27.444 N 18 16.562 V

Um 80 m norð-vestur af fjósinu, á hól sem nú virðist vera bílakirkjugarður og ruslahaugur. Er á grösugu svæði. Rétt fyrir vestan tóftina er rafmagnsgirðing sem girðir af grösuga beitarhaga. Allt í kringum tóftina er heilmikið af alls kyns rusli, sérstaklega vélum. Hleðslur eru mjög greinilegar í syðra hólfinu en í því nyðra er erfitt að gera sér grein fyrir nákvæmri lögun og ástandi sökum þess að torfpakið er all hrúnið niður. Ekki er hægt að sjá almennilega inni í tóftina af þessum sökum.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-345:009 heimild um hof

65 27.430 N 18 16.516 V

Skv. Túnakorti náðu tún lengst um 150 m til norð-vesturs frá gamla bænum. Engin merki sjást um Goðahús í dag og ábúendur kannast ekkert við þau. Punktur voru teknir í gamla túnjaðrinum um 150 m norð-vestur af þar sem gamli bærinn stóð á langri hæð. Punktarnir voru teknir fremur norðarlega á hólnum. Bæði austan og vestan við hólninn eru nýlega sléttuð tún. Hóllinn er fremur grösugur. Hofminjar á Íslandi. Dagb. A.F. 1992: "Þriðjud. 7. júlí... okum við í Stóradal í Eyjafirði, Saurbæjarhreppi. Þar sagði Kaalund frá hofi. Við hittum Jóhann Jónsson bónda, en hann kannaðist ekki við neina hofstöft. Hann flutti á staðinn 1972. ... Gömul fjárhús sem stóðu árið 1972 standa vestan og ofan við fjós og hlöðu. Önnur torf-fjárhús stóðu sama ár, skammt sunnan þessara fjárhúsa áður nefndra og vestan við íbúðarhúsið. Bærinn gamli stóð skammt sunnan við fjós. Ekki er hægt að sjá hvaða stað Kaalund á við þegar hann segir að hofstöftin hafi staðið þar sem nú eru fjárhús yst í túninu. Tóftir eru í kverkinni vestan við þjóðveg og norðan við heimreið. Þær standa á bakkabrún, á einum eða tveimur hólum sem eru flatir í toppinn. Á nyrðri hólum eru greinilegar tóftir, stórar og með miklum veggjum. Syðri hóllinn er flatur og vaxinn villigróðri, en engar tóftir sjást á honum. Orri gerði afstöðumynd af bænum og ég tók ljósmyndir af kirkjuvegg og tóftunum við þjóðveginn."

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-345:010 Goðahús heimild um fjárhús

65 27.451 N 18 16.537 V

“Fjánhús, sem stóðu yzt á túninu, voru kölluð Goðahús, og halda menn, að þar hafi hofið staðið. Þó er það að sumra áliti, að það hafi staðið á brekkubrúninni neðst á túninu, en þar sézt móta fyrir grónum tóftum.” segir í örnefnalýsingu. Skv. Túnakorti náðu tún lengst um 150 m til norð-vesturs frá gamla bænum. Engin merki sjást um Goðahús í dag og ábúendur kannast ekkert við þau. Punktar voru teknir í gamla túnjaðrinum um 150 m norð-vestur af þar sem gamli bærinn stóð á langri hæð. Hnit voru tekin fremur norðarlega á hólum. Bæði austan og vestan við hólina eru nýlega sléttuð tún. Hóllinn er fremur grösugur. Um 15 m norðan við stórt rabbabarabeð á hólum er töluvert grýtt og mosavaxið.

1877: “Nord for aaen (Djúpadalsá) staar blandt andre gaarde Storedal (Stóridalr), sagaens Djupedal (Djúpidalur), hvor i følge VGl. et af de tre gudehuse (høv) fandtes, i hvilke Glum skulde aflægge ed paa ikke at have begaaet et drab, hvorfor han mistænktes. Faarehusene yderst i tunet paa Storedal kaldes “goðahús”, og her skal hovet i følge traditionen have staaet - man vil paavise en mængde gamle ridestier fra dalmundingen til dette punkt.” (Kaalund II 1879-82,115) sbr. KK III, 87. Gæti hugsanlega verið það sama og 020.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 200.

Ey-345:011 heimild um smalakofa 65 28.891 N 18 23.065 V
 “Nokkru heiman við fremsta dragið, á Branda að norðan, eru Byrgismýrar. Þar í skriðu utan við var smalabyrgi og heitir skriðan Byrgisskriða, ...” segir í örnefnalýsingu. Dalurinn er þverhnýptur og erfiður yfirferðar. Ekki skoðað 1997, hnit tekin af korti.

Heimildir: Ö-Saur, 201.

Ey-345:012 *Selgil* heimild um sel 65 29.571 N 18 19.136 V
 “Ytra- og Syðra-Skálargil eru utan við Byrgisskriðu. Á milli þeirra eru Skálarnar. Þá er Selgil.” segir í örnefnalýsingu.

Dalurinn er þverhnýptur og erfiður yfirferðar. Í örnefnaskrá segir að ekki sé til nein sögn um að þarna hafi verið sel og er bent á að örnefnið gæti verið dregið af selinu á Skjöldal, hinum megin fjallsins. Ekki skráð 1997, hnit tekin af korti.

Heimildir: Ö-Saur, 201.

Ey-345:013 *Dauðsmannshóll* heimild 65 28.891 N 18 21.001 V
 “Dauðsmannshóll er neðst við gilið [Ytra og Syðra-Skálargil]” segir í örnefnalýsingu. Dalurinn er þverhnýptur og erfiður yfirferðar. Ekki skoðað 1997, hnit tekin af korti.

Heimildir: Ö-Saur, bls. 201

Ey-345:014 *Klifið* heimild um leið 65 29.393 N 18 19.404 V
 “Yzt við Dalsminnið er Klifið. Er þar einstigi eitt, en þar er klettagil að ánni Bröndu, þar sem hún beygir til austurs niður á eyrarnar” segir í örnefnalýsingu. Um 10 m fyrir norðan árgljúfur Bröndu í grýttri fjallshlíðinni. Þarna sést óljóst móta fyrir götu. Er u.þ.b. 5 m sunnar en óljós bílaslóði sem liggja upp hliðina. Í grýttri fjallshlíð.

Heimild: Ö-Saur, 201.

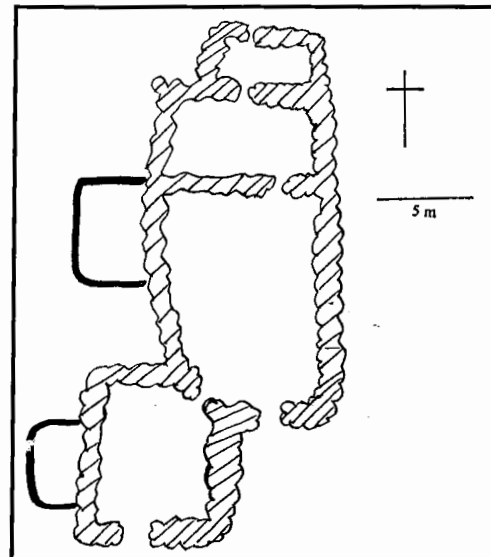
Ey-345:015 Stóradalsrétt

“Suður og upp frá Stóradal, við gilskjaftinn, er Stóradalsrétt.” segir í örnefnalýsingu. Réttin er fremst í gilinu við ána norðan megin. Um 200 m norðan við veginn og um 7 m vestan við ána. Á árbakka í þýfðum mel. Skiptist í 9 hólf vestan við hleðslurnar eru nokkuð greinilegar eldri hleðslur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 202.

65 27.354 N 18 17.343 V

Ey-345:016 gata

65 27.448 N 18 16.509 V

1877: “... er bent á margar reiðgötur frá dalsmynninu að þessum stað.” - þ.e.010, fjárhúsunum yst á túninu þar sem talið var að goðahúsið hefði verið..” Skv. Túnakorti náðu tún lengst um 150 m til norð-vesturs frá gamla

bænum. Engin merki sjást um Goðahús í dag og ábúendur kannast ekkert við þau. Punktar voru teknir í gamla túnjaðrinum um 150 m norð-vestur af þar sem gamli bærinn stóð á langri hæð. Punktarnir voru teknir fremur norðarlega á hólnum. Bæði austan og vestan við hólina eru nýlega sléttuð tún. Hóllinn er fremur grösugur.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: KK III, 87

Ey-345:017 tóft

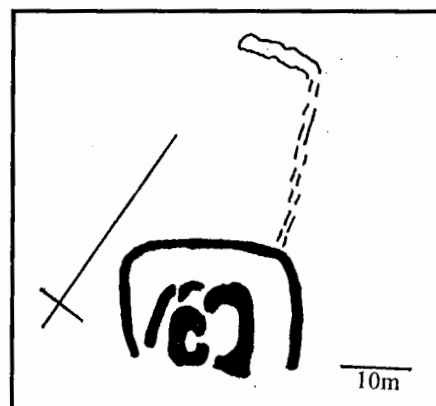
“... á brekkubrúninni neðst á túninu, ... sézt móta fyrir grónum tóftum.” Í túnhorninu, vestan þjóðveggar og norðan heimreiðar. Þarna voru áður tveir hólar og voru tóftir á þeim nyrði

. Þetta svæði er í dag allt sléttuð. Þarna voru rústir sem sléttuð var yfir í vor þannig að í dag er ekki hægt að greina neinar rústir. Árið 1992 sást hins vegar til þessara rústa: “Tóftir eru í kverkinni vestan við þjóðveg og norðan við heimreið. Þær standa á bakkabrún, á einum eða tveimur hólum sem eru flatir í toppinn. Á nyrðri hólnum eru greinilegar tóftir, stórar og með miklum veggjum. Syðri hóllinn er flatur og vaxinn villigróðri, en engar tóftir sjást á honum.”.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Ö-Saur, 200; Hofminjar á Íslandi. Dagb. A.F. 1992

65 27.320 N 18 16.412 V

Ey-346 Litlidalur

40 hdr.1712. Bændaeign. 15.10.1544 selur Ari Jónsson Jóni Arasyni föður sínum Dal hinn syðra í Eyjafirði hálfan fyrir 60 hdr. - DI XI, 337. 29.10.1549 selur Jón Arason Þórunni dóttur sinni Syðradal og sagði til hálfkirkjuskýldar - DI XI, 732-33. 12.7.1690 hafði Ari Þorkelsson látið Þórð bp Þorláksson fá 5 hdr í Litladal fyrir samtals 24 ríkisdali - Jarðabréf, 225-26.

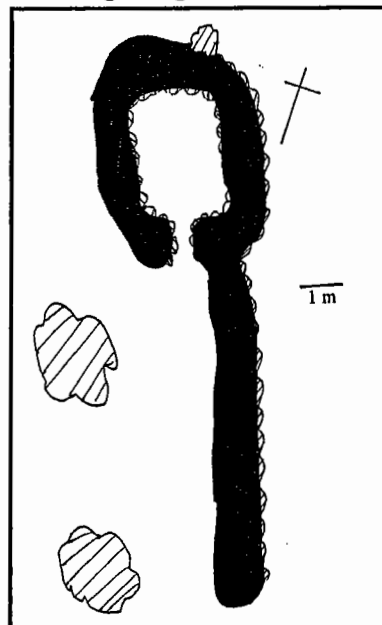
1917: 5,9 ha. 1990: "Túnið er aðallega neðan Litladalsvegar og er mest af því lítið eitt hallandi. Fjallið er bratt og skriðurunnið og hafa stundum hlaupið úr því skriður án þess þó að valda teljandi skemmdum á síðari árum. Litladal tilheyrir allt land milli Bröndu og Hagár. Er Brandi (Brandabúðadalur) að sunnan og Hagárdalur að norðan afréttir. Branda er á merkjum við Stóradal og eru víðáttumiklar eyrar sunnan núverandi farvegs hennar." BE 1990, 828.

Ey-346:001 *Litlidalur* bæjarhóll bústaður
65 26,900 N 18 18,177 V

Bærinn stóð um 4-5 m vestan við núverandi íbúðarhús, um 4 m suður af útihúsunum. Afliðandi brekka, í henni vex mikið af arfa, njóla og fíflum. Ekki er hægt að greina hvernig bærinn var, né hvar hann stóð nákvæmlega

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort, 1917

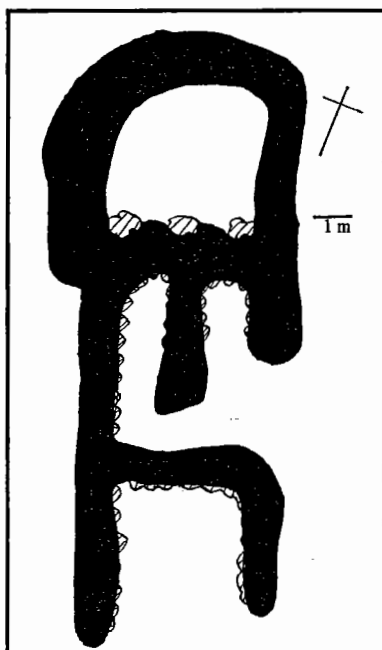

Ey-346:002 tóftir útihúss

65 26,964 N 18 18,257 V

Útihústóft er um 70 m vestur af 001, 40 m VN af 003. Í túni. Eitt hólfi greinilegt og opnast það til austurs. Einnig sést móta fyrir 9 m. hleðslu sem gegnur til austurs að norðurhlið tóftarinnar. Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort, 1917

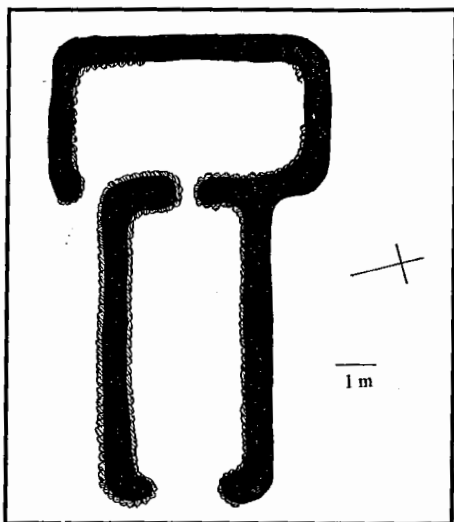

Ey-346:003 tóftir útihúss

65 26,947 N 18 18,224 V

Útihústóft er um 60 m SV við 001. Um 40 m NV við sumarbústaðinn. Rétt SA við skriðurnar sem sjást greinilega á túnakortinu en eru nú mjög grónar. Í þýfðu túni. Tóftin skiptist í 3 hólfi. austasta hólfið er mjög greinilegt og nokkuð djúpt 3,5 x 4,5 og opið til austurs. Miðhólfið er hvorki eins greinilegt né eins djúpt, er einnig 3,5 x 4,5 en hleðsla liggur eftir því miðju frá NS og skiptir hólfinu upp. Vestasta hólfið er nokkuð greinilegt. 5 m á breidd en lengdin er ekki alveg ljós, því A veggurinn er ekki nægilega skýr

Hættumat: hætta
Heimildir: Túnakort, 1917

Ey-346:004 fjárhússtóftir

65 26.937 N 18 17.965 V

Fjárhústóft er um 140 m norðar en 001 og 40 m vestar en vegurinn heim að Litladal. Er ca 40 m norðar en bæjarlækurinn. Er mitt í grösugu túni. Í kringum tóftina og inn í henni er mjög hátt gras. Í hólfinu lengst til austurs er mikið drasl; spýtur, gaddavírsgirðing og fleira járnruðl.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort, 1917.

Ey-346:005 heimild um fjárhús

65 26.965 N 18 18.015 V

Útihús var um 30 m upp (vestur) af 004 og um 70 m vestur af veginum upp að Litladals-bænum. Um 150 m norðar en 001. Á þessu svæði er gras lægra en annars staðar í túninu og þarna er líka töluvert um grjót þó ekki sé hægt að greina neinar hleðsur. Í grösugum haga.

Hættumat: Hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort, 1917.

Ey-346:006 heimild um fjárhús

65 26.969 N 18 17.974 V

Fjárhús var um 20 m norðan við 005 og örlítið austar. Um 170 m norðan við 001 og tæpum 70 m vestan við veginn. Á þessu svæði er gras lægra en annars staðar í kring og þarna er einnig þýfðara. Í grösugu túni.

Hættumat: hætta vegna ábúðar

Heimildir: Túnakort, 1917.

Ey-346:007 heimild um leið

65 26,400 N 18 22,784 V

“Úr botni Hagárdals er skammt yfir í Vaskárdal í Öxnadal og var sú leið stundum farin hér áður en ekki er þar fært með hesta.” Dalurinn er mjög brattur til beggja hliða, sérstaklega Litladalsmegin. Hnit tekin við dalsmynnið Litladalsmegin.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: BE 1990, 828.

Ey-346:008 heimild um útkirkju

65 26.914 N 18 18.156 V

“Hálfkirkja var í Litladal, sem lögð var niður 1529. Ekki er nú kunnugt hvar hún hefur staðið.” Hnit tekin við 001.

29.10.1549: Sagdi biskup Jon til halfkirkiuskyllar aa iordunni i Dal og lofadi ad svara kirkiu fynd af sinum parti - sölubréf Litladals DI XI, 732-33.

5.12.1569: þui at sognum manna hafdi j Litladal verid halldin halfkirkia ... Enn sijdan kirkian j Litladal var af fallin og kirkiutiundin þadan lagdist heim til alkirkjunnar i Ytradal um xx ár iij aurar A hueriu ari - Reikningur Djúpadalskirkju, DI XV, 332-34.

Hættumat: hætta vegna ábúðar
Heimildir: Ö-Saur, 199

Ey-346:009 garðlag vörslugarður 65 26,397 N 18 22,760 V
“Framarlega á Hagárdal hefur verið vörslugarður í Garðskriðu, sennilega fyrir hross eða nautgripi.” segir í örnefnalýsingu. Litladalsmegin er dalurinn þverhnýpur og ófær ókunnugum. Heimildamaður segir dalinn ófæran nema vel staðkunnugum þar sem göturnar séu að miklu leiti horfnar. Hún kannast þó ekki við þennan garð. Hnit tekin við dalsminnið Litladalsmegin.

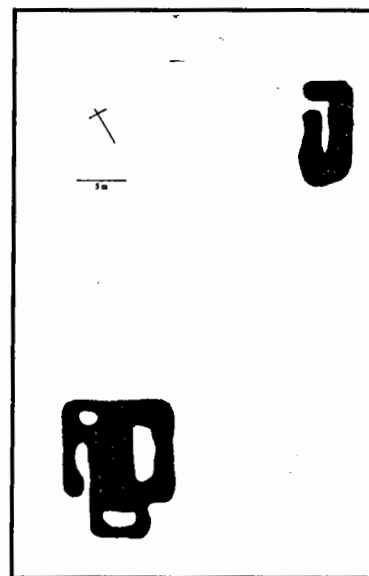
Heimildir: Ö-Saur, 197.

Ey-346:010 tóftir býlis
65 26.335 N 18 22.397 V

“Hagárnes er norðan við Hagá, þar sem hún fellur austur og niður í Djúpadalsá. ... Í Hagárnesi eru tóftarbrot forn, og herma munnmæli, að þar hafi verið býli, en nafnið er gleymt.” segir í örnefnalýsingu. Tóftir eru um 100 m vestan við Djúpadalsá, norðvestur af dalsminni Hraundalsár. Er efst í grasbakka sem liggur að sléttunni við ána. Er í þýfðum, grösugum haga milli fjallsróta og Djúpár. Tóftirnar eru mjög grónar en þó nokkuð greinilegar. Önnur tóftin er eitt hólfi en hin skiptist í fjögur hólfi.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 197.

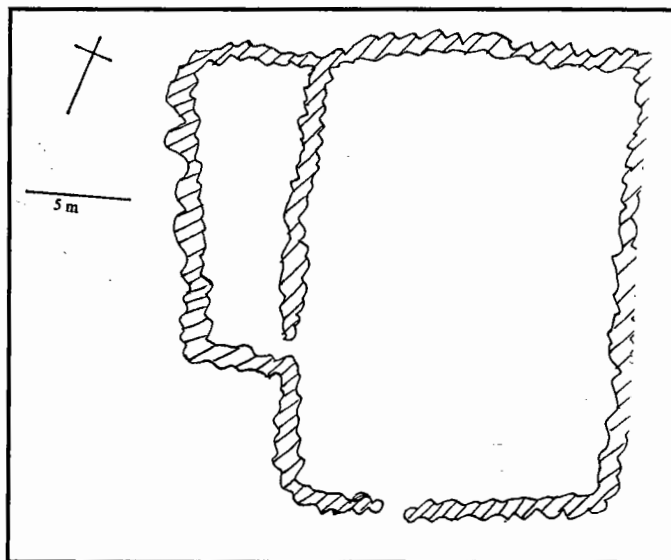
Ey-346:011 tóft rétt
65 26,267 N 18 21,813 V

“Í Grjótártunguskriðu var fjárrétt, sem notuð var framyfir síðustu aldamót.” segir í örnefnalýsingu. Um 200 m vestan við Djúpadalsána og 300 m sunnan við beitarhúsin stendur grjóthlaðin rétt

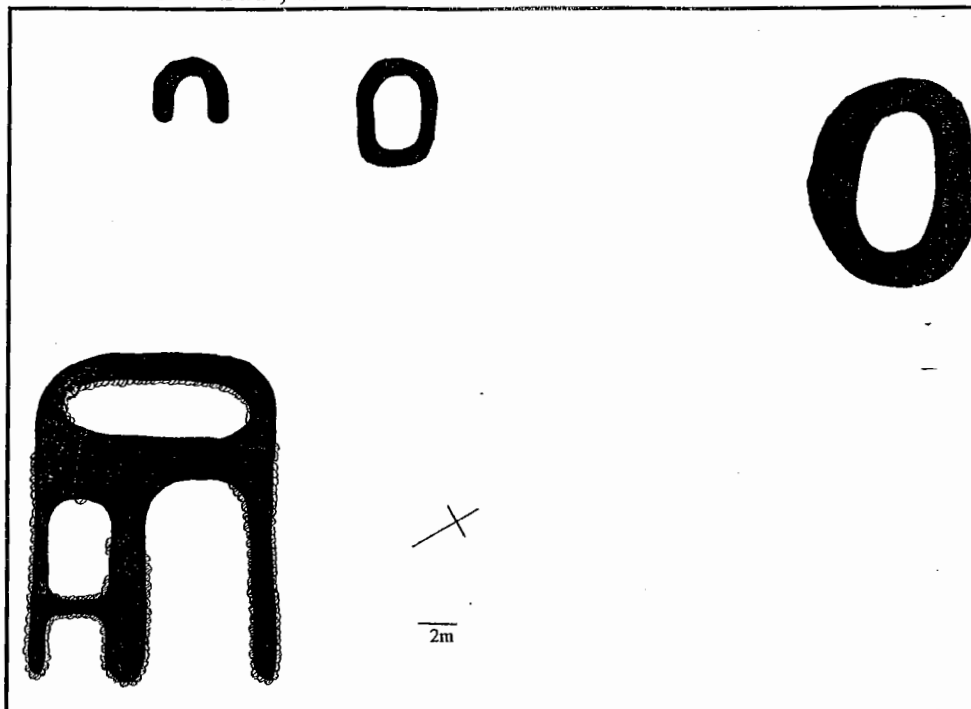
Grjótártunguskriðurnar eru nokkuð stórt flæmi af misgrónum skriðum, þar sem réttin stendur er mjög mosagróið svæði en beggja megin við hana er lítið gróðið svæði.

Tóftin skiptist í 2 hólfi, stórt hólfi að NV verðu sem er 24x16 m og opnast til sv og svo minna hólfi að SV sem opnast inn í stóra hólfið og er það 6x15 m.

Hættumat: engin hætta

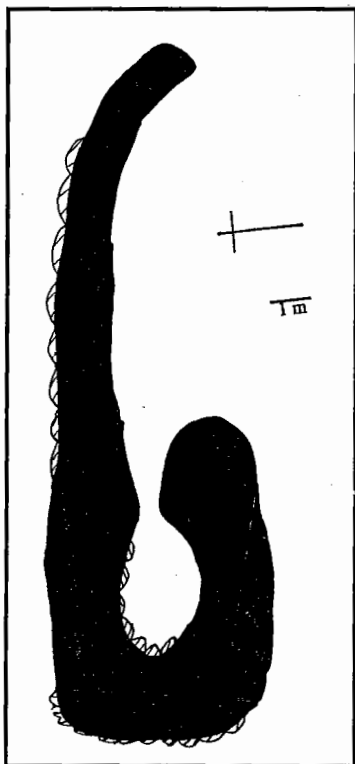
Heimildir: Ö-Saur, 197.

Ey-346:012 beitarhússtöft

65 26.371 N 18 21.147 V

“Útan við Grjótártunguskriðu voru beitarhúsin frá Litladal, og voru þau notuð fram á síðustu ár.” segir í örnefnalýsingu. Beitarhúsin eru 150-250 m norðaustan við Grjótártungu og líklega um 300 m vestan við Djúpadalsá. Er í grösugum bala, milli fjallróta og árlendis.

Stærsta tóftin er mjög greinileg, hún skiptist í fjögur hólf og í henni sjást hleðslur vel á nokkrum stöðum. Vestar og norðar sést á þremur stöðum móta fyrir tóftum en þessar tóftir eru allar ógreinilegar og í þeim sjást engar hleðslur.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 197.

Ey-346:013 Selfjall

65 26,409 N 18 20,849 V

“Fjallshlíðin upp undan [Beitarhúsunum 013] heitir Selfjall, grösugt og gott beitaland, ... Selhólar eru skammt fyrir utan Beitarhúsin. Vafalaust hefur verið haft í seli þarna fyrrum. Ekki er þó vitað um seltóftir þarna.” segir í örnefnalýsingu. Um 100 m NV við beitarhúsin eru nokkrir hólar um 25 m SV við ána. Á og við hólana skiptist á blautur þýfður mór og þurrir beitarhagar. Grónu tóftirnar sem stóður rétt NV við beitarhúsin gætu verið af gömlu seli og hólarnir nefndir eftir þeim.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 197.

Ey-346:014 *Gamlistekkur* stekkjartóft

65 26,537 N 18 19,268 V

“Gamlistekkur er norðan við Stóruskriðu sjást þar enn garðbrot.” segir í örnefnalýsingu. Tóftin stendur 50 m NV við Djúpadalsána og 800 m SV við nýju hesthúsin sem standa í Litladal rétt við ána. Í mjög þýðfum og grónum haga. Eitt kringlótt hól, nokkuð greinilegt en SV af austurveggnum er 11 m löng hleðsla.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 197-198.

Ey-346:015 *Litladalsrétt* tóft af rétt

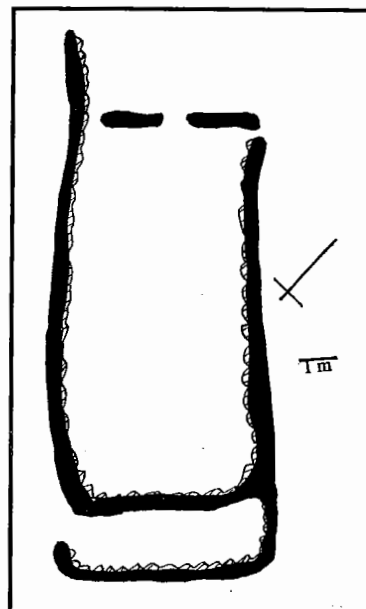
65 26,788 N 18 18,527 V

“Upp af Gamlastekk, hátt efra í fjallinu, er skál, sem heitir Pyttur. Þar norðan við er Gamlastekksgil og þá Réttargil, en niður undan því, sunnan við túnið, er fjárréttin, vanalega nefnd Litladalsrétt.” segir í örnefnalýsingu. Réttin er um 80 m suðvestur af nýbyggðu útihúsunum við bakka Djúpadalsárinnar. Um 60 m. V af ánni.

Réttin er byggð upp í nokkuð stóra hól, sennilega grafin inn í hann. Mjög grösugt er allt í kring um tóftina, rétt utan túns. Skiptist í 2 hól, V hólfið er mjög lítið og opnast til norðurs en hitt er nokkuð stórt og opnast til austurs. Á norðurveggnum er lítil hleðsla sem nær lengra austur en tóftin, aðeins að norðanverðu.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 198.

Ey-346:016 hesthústóft

65 26,829 N 18 18,338 V

“Næsta gil í fjallinu er Hesthúsgil, upp af Hesthúsinu, sem var syðst á túninu.” segir í örnefnalýsingu. Um 100 m norðan við túngarðinn og 0,5 m frá vegaslóða sem liggur að stóru útihúsi á árbakkanum. 1m frá girðingunni sem liggur austur að ánni. Grýttur túnpartur, sundur skorin af

vegaslóðanum. Tóftin er vel gróin fíflum og sápublómum, var innan túns. Tóftin er vel gróin, 2 hól sjást greinilega, nyrðra hólfið er 3x2 og syðra hólfið er 2x3 að norðanverðu en 1,5x3 að sunnanverðu. Veggir tóftarinnar eru mjög breiðir.

Hættumat: hætta vegna vegagerðar

Heimildir: Ö-Saur, 198.

Ey-346:017 *Draughóll*

65 28.945 N 18 24.723 V

“Fremst á dalnum skerst lítið dalverpi til auð-austurs, er heitir Lambárdalur, og fellur Lambá fram úr honum ofan í Bröndu. Hóll aflangur er í dalverpi þessu sem heitir, sem heitir Draughóll.” segir í örnefnalýsingu. Ekki skoðað 1997, hnit tekið af korti.

Heimildir: Ö-Saur, 198

Ey-346:018 garðlag

65 26.937 N 18 18.285 V

Um 100 m ofan við 001 liggur gamall mjög hruninn grjótgarður. Liggur v-s og hverfur við bæjarlækinn sem liggur í austur átt að heimreiðinni. Heimreiðin greinist í tvo slóða og liggur annar að íbúðarhúsinu og hinn áfram til suðurs að yfir læk og framhjá stóru útihúsi úr timbri. Þarna má aftur greina grjótgarðinn og liggur vegurinn yfir hann hjá læknum. Garðurinn endar rétt fyrir vestan ána. Frá ánni nær grjótgarðurinn 70-80 m upp að áðurnefndum vegarslóða. Fyrir vestan vegaslóðan sést lítið til garðsins á 10-15 metra svæði en vestan þess sést hann nokkuð greinilega á um 150 m svæði. Fyrir ofan girðingu í hlíðinni beygir garðurinn (ca. 50) til norð-austurs. Í túni.

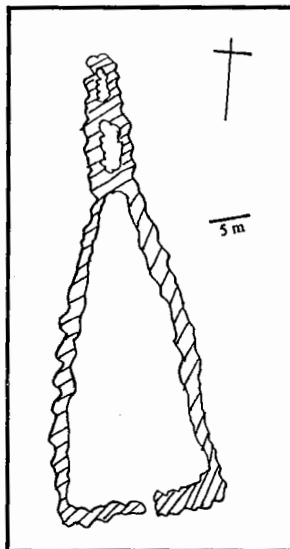
Hættumat: hætta vegna ábúðar

Ey-346:019 varða

65 26,489 N 18 19,537 V

Varða er beint á móti dalsmyni Strjúgsárdals. Um 250 m NV af Djúpadalsánni. Um 1,5 km SV af hálfbyggðu útihúsunum við Djúpadalsána hjá Litladal. Í grónu beitalandi, við göturnar sem liggja að beitarhúsunum.

Hættumat: engin hætta

Ey-346:020 tóft

65 26,841 N 18 18,540 V

Um 120 m SV af hesthústóftinni 016 er grjóthlaðin tóft byggð utan í læk, sem rennur niður fjallið, 250 m suðvestur af Djúpadalsánni. Í þýfum og grónum haga, þar sem mikið er af grónum skriðum. Virðast vera 2 hólfi, 2 lítil að vestanverðu og síðan eitt mjög stórt sem liggur niður brekkuna meðfram læknum

Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Ey-346:021 heimild um smalakofa

65 28.540 N 18 20493 V

“Nær því fram á miðjum dalnum er smalabyrgi hjá Byrgishóll.” segir í örnefnalýsingu. Litladalsmegin er dalurinn ófær, erfiður yfirferðar. Sennilega hefur áður verið farið Stóradalsmegin og farið svo yfir ána. Síðast fært frá 1902. Ekki skoðað 1997. Hnit tekin af korti.

Heimildir: Ö-Saur, 198

Ey-347 Kambfell

20 hdr. 1712. Í eyði síðan 1932, landið nýtt til beitar. 7.2.1491 selur Erlendur Erlendsson Árna Einarssyni K. í Ytra-Djúpadalssókn fyrir 30 hdr - DI VI, 738-39. 15.4.1505 selur Einar Halfdanarson Pétri Loptssyni hálfan Ytradal og hálf Kambfell fyrir [= 70 hdr] - DI VII, 762. 1581 hafði engin tíund verið goldin af Ólafi í Kambfelli - BG, 196-97. 7.5.1703 auglýsir Ólafur Einarsson að hann heldur móðurarf barna sinna þ.m.t. hálf Kambfell, 8 hdr að dýrl, landsk. 50 al, goldið í prjónlesi og stundum sléttum dölum. Þar með 1 ½ kúgildi. Þá háflendu seldi sál. Björn Magnússon Ólafi fyrir 10 hdr í Kristnesi - JÁM XIII, 357.

1917: 3,5 ha. garðar 260 m². 1990: “Stóð bærinn á litlum hól rétt vestan Djúpadalsár. Land Kambfells náði frá Hagá að Hrauná og var Hagárdalur að sunnan og

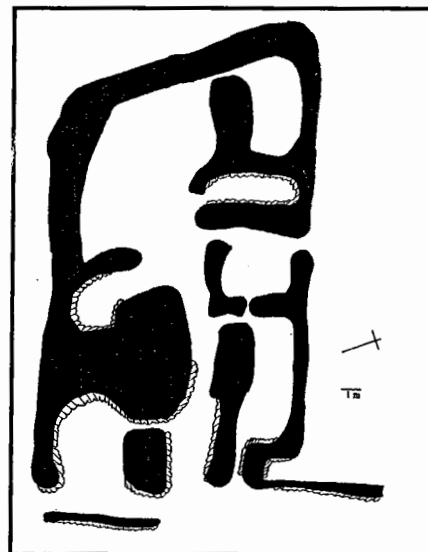
Hraunárdalur að vestan afrétt. ... Allmikið undirlendi er meðfram Djúpadalsánni. Er það að stórum hluta mýri. Gott beitiland er í fjallinu og á dölunum enda höfðu ábúendur oft margt sauðfé." BE 1990, 917.

Ey-347:001 *Kambfell* bæjarhóll bústaður
 "Stóð bærinn á litlum hól rétt [um 25 m] vestan Djúpadalsár." BE 1990, 917. Um 30 m austan við Kvíahólinn. Í háum grösugum hól, í miðju gamla túninu. Tóftin en nokkuð greinileg. 7 hólfr eru greinileg, og bæjargöngin ganga í gegnum miðja tóftina. Vestur veggir tóftarinnar eru nokkuð óskýrir. Um 1 m austan við tóftina sést um 5 m. hleðsla. NS og úr frá N veggnum gengur um 5-6 m hleðsla til NA.

Hættumat: engin hætta

Túnakort 1917; BE 1990, 917.

65 25,911 N 18 23,512 V

Ey-347:002 útihústóft

65 25.911 N 18 23.508 V

Um 50 m norð-vestur af 001 og u.þ.b. 70 m norð-austur af tveimur stórum hólum. Er u.þ.b. 40 m vestan við ána.

Í þýfðu túni.

Syðra hólfr

tóftarinnar er

mjög greinilegt

en það nyrðra er

ógreinilegra

enda mjög

blásið. Nyrst í

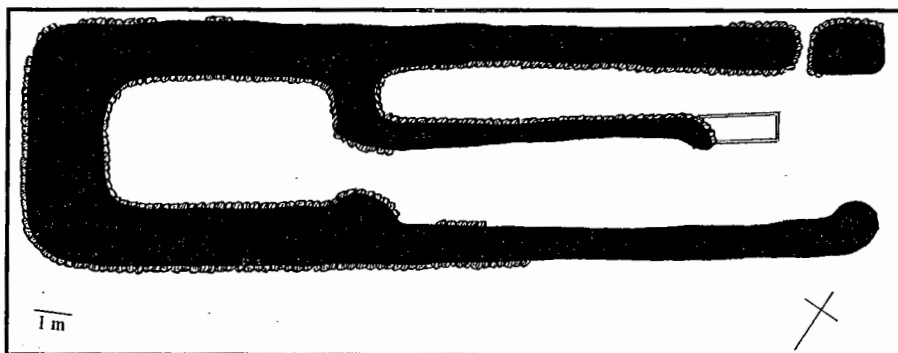
tóftinni er steipt

baðþró. Í nyrðra (og austara) hólfinu er í gólfinu eru tvær óreglulegar steiptar hellur.

Hættumat: hætta vegna

rofs

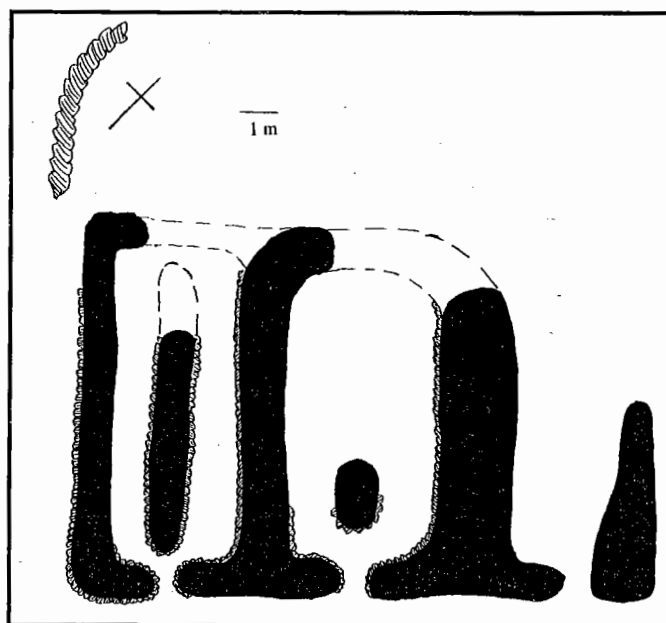
Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-347:003 tóftir útihúss

65 25.946 V 18 23.610 V

Rúmum 70 m suð-vestur af 001 eru útihústóftir á hól. Er á syðsta hólnum af þremur sem standa í röð. Er u.þ.b. 500 m norð-austur við sumarbústað sem stendur í fjallshlíðinni. Er á grösugum hól sem þó er töluvert uppblásinn. Allt í kring er þýft mýrlendi. Tóftin er

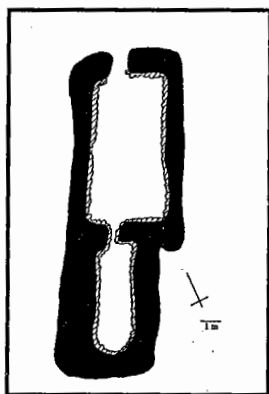
töluvert uppblásin og í mikilli hættu. Þó nokkuð af hleðslunum sést enn ágætlega. Inn í hólfunum vex hávaxið gras og þar er mjög þýft. Fyrir norð-vestan tóftina má grein nokkurra metra langan hlaðin garð.

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: Túnakort 1917.

Ey-347:004 Gerði tóftir útihúss

65 25,831 N 18 23,644 V

Um 80 m suðaustur af 003, rétt við bæjarlækinn eru útihústóftir. Um 200 m norðaustan við sumarbústaðinn. Í grónu ósléttu túni.

Tóftin skiptist í 2 hólf. Nyrðra hólfið er 6x2 og opnast til suðurs inn í syðri tóftina sem er 7,5 x 4 og opnast einnig til suðurs. Hleðsluhæðin í syðri tóftinni er um 2 m og stendur nokkuð heil, hleðslurnr aðeins lægri í syðri tóftinni. “Út og fram af Rekstrargrundinni er Gerðið (líklega eitt sinn fjárhús) og Gerðishóll þar norðan við.” segir í örnefnalýsingu og gæti átt við þennan stað.

hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: Ö-Saur, 194; Túnakort 1917

Ey-347:005

heimild um leið

65 25.803 N 18 24.610 V

“Hraunárdalur er vestan Hvassafellshnjúks. Upp úr botni dalsins er Hraunárheiði, en hún var stundum farin til Öxnadals og þá komið niður í Almennunga.” segir í örnefnalýsingu. Hraunárdalur er norð-austan við Hvassafellsdal. Á rennur eftir dalnum niður með minni Hvassafellsdals og niður í Djúpadalsá. Nokkuð þröngur dalur, hár og hrikalegur að austan en gott göngusvæði fyrir vestan. Á grýttum árbakka. Hnit tekin við mynni dalsins

Heimildir: Ö-Saur, 194.

Ey-347:006 heimild um leið

65 25,817 N 18 24,618 V

“Það kom stundum fyrir, að farið var upp úr Hraunárdal til Ábæjar í Austurdal, og var það nær dagleið.” Hraunárdalur er NA við Hvassafellsdal. Á rennur eftir honum og niður með mynni Hvassafellsdals og niður í Djúpadalsá. Nokkuð grösugur dalur, hár og hrikalegur að austanverðu, en góður til göngu að vestanverðu, mjög grösugur og sléttur við árbakkann. Hnit tekin vestanmegin við mynni dalsins.

Hættumat: engin hætta

Heimildir: Ö-Saur, 194.

Ey-347:007

garðlag

túngarður

65 25,841 N 18 23,702 V

Túngarðurinn í kringum sérstakan túnhluta skv. túnakorti (004) er greinilegur að sunnan og austanverðu. Um 100 m suðaustur af 003. Þýft og vel blautt tún, núna nýtt sem bithagi. Garðurinn er rofinn þar sem keyrt hefur verið í gegn um hann eða blásið hefur úr honum. Hann hverfur rétt ofan við réttina [010].

Hættumat: hætta vegna rofs

Heimildir: Ö-Saur, 194.

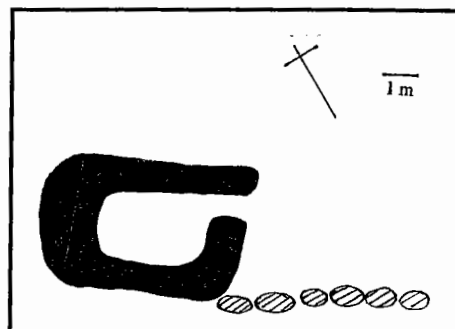
Ey-347:008 Kvíahóllinn kvíatóftir

65 25,950 N 18 23,675 V

“Bak við bæinn er Kvíahóllinn ...” segir í örnefnalýsingu. Kvíar eru suður og vestur af 001. Um 40 m SV við 001, um 3 m V við 003. Gróið tún, nokkuð þúft og grýtt. Eitt hólf sjáanlegt, vel gróið og lítið 5x3,5. Út frá suðurvegg tóftarinnar gengur um 6 m löng röð af steinum, en ekki voru sjáanlegar neinar hleðslur né aðrar hleðslur í kring um tóftina.

Hættumat: engin hætta

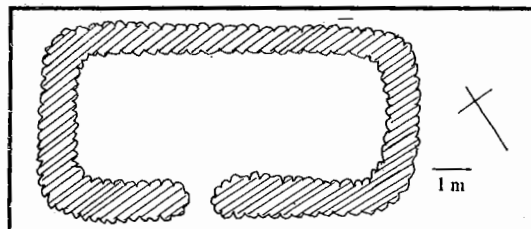
Heimildir: Ö-Saur, 194.

Ey-347:009 tóft af rétt

65 26.357 N 18 22.820 V

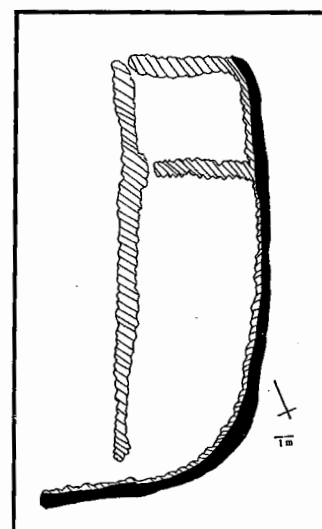
10-15 m austan við ána þar sem hún kemur út úr Hagárdalnum er rétt. Hún er norð-vestan við hæðardrag. Í kringum réttina er mjög blautt og rennur ein kvísl Hagár í gegnum hana. Réttin er eitt hólf og hlaðin úr grjóti. Hún er mjög greinileg, hleðsluhæð um 1,3 m. Dyr eru á réttinni til suð-austurs.

Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Ey-347:010 tóft af rétt 65 25,761 N 18 23,624 V

Rústir af rétt eru um 80 m vestur af 004, við árbakka Djúpadalsár. Gróinn melur, við bakkann og er réttin byggð upp í hæð þar sem túngarðurinn endar. Grjóthlaðin rétt, sem er byggð upp í hæð beint fyrir neðan túnið. Skipist í 2 hólf og er opið á milli þeirra.

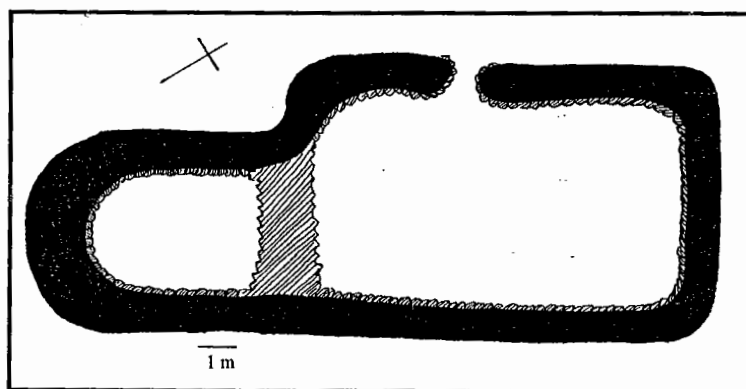
Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Ey-347:011 stekkjartóft

65 25.833 N 18 24.383 V

Stekkjartóft er 200-300 m suðvestur af stórum, grýttum hól. U.þ.b. 300-400 m suðaustan við lítið sumarhús í hlíðinni. Á lægð fyrir framan (norðan) Hvassafellshnjúk. Er í þýfðum haga. Fyrir vestan er stór skriða í fjallshlíðinni og suðvestan við rennur Hrauná. Tóftin skiptist í tvö hól og er nokkuð heillegur hlaðinn veggur á milli hólfanna tveggja. Inni í syðra hólfinu er nokkuð þýft.

Hættumat: engin hætta

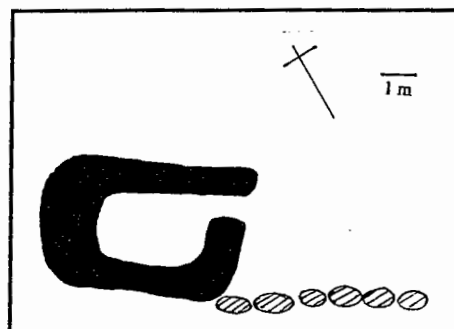
Ey-347:008 *Kvíahóllinn* kvíatóftir

65 25,950 N 18 23,675 V

“Bak við bæinn er Kvíahóllinn ...” segir í örnefnalýsingu. Kvíar eru suður og vestur af 001. Um 40 m SV við 001, um 3 m V við 003. Gróíð tún, nokkuð þúft og grýtt. Eitt hólfi sjáanlegt, vel gróíð og lítið 5x3,5. Út frá suðurvegg tóftarinnar gengur um 6 m löng röð af steinum, en ekki voru sjáanlegar neinar hleðslur né aðrar hleðslur í kring um tóftina.

Hættumat: engin hætta

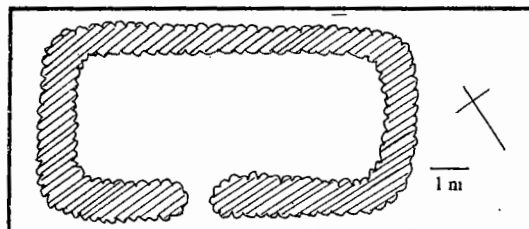
Heimildir: Ö-Saur, 194.

Ey-347:009 tóft af rétt

65 26.357 N 18 22.820 V

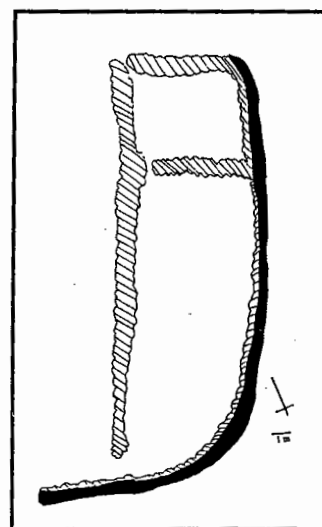
10-15 m austan við ána þar sem hún kemur út úr Hagárdalnum er rétt. Hún er norð-vestan við hæðardrag. Í kringum réttina er mjög blautt og rennur ein kvísl Hagár í gegnum hana. Réttin er eitt hólfi og hlaðin úr grjóti. Hún er mjög greinileg, hleðsluhæð um 1,3 m. Dyr eru á réttinni til suð-austurs.

Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Ey-347:010 tóft af rétt 65 25,761 N 18 23,624 V

Rústir af rétt eru um 80 m vestur af 004, við árbakka Djúpadalsár. Gróinn melur, við bakkann og er réttin byggð upp í hæð þar sem túngarðurinn endar. Grjóthlaðin rétt, sem er byggð upp í hæð beint fyrir neðan túnið. Skipist í 2 hólfi og er opið á milli þeirra.

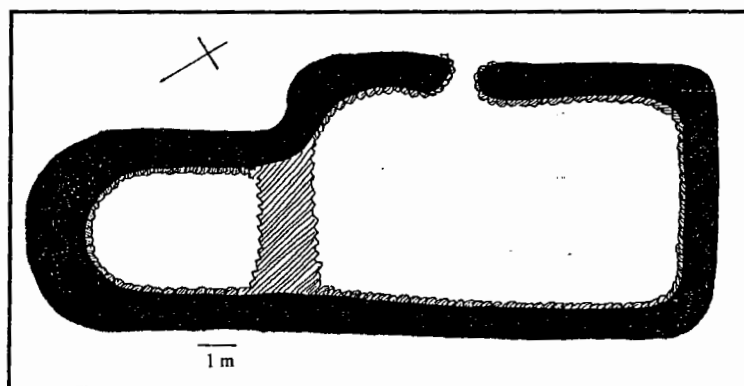
Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Ey-347:011 stekkjartóft

65 25.833 N 18 24.383 V

Stekkjartóft er 200-300 m suðvestur af stórum, grýttum hól. U.þ.b. 300-400 m suðaustan við lítið sumarhús í hlíðinni. Á lægð fyrir framan (norðan) Hvassafellshnjúk. Er í þýfðum haga. Fyrir vestan er stór skriða í fjallshlíðinni og suðvestan við rennur Hrauná. Tóftin skiptist í tvö hólfi og er nokkuð heillegur hlaðinn veggur á milli hólfa tveggja. Inni í syðra hólfinu er nokkuð þýft.

Hættumat: engin hætta

Ey-347:012 *Jónsgerði* heimild um býli 65 26.132 N 18 23.194 V
 “Nálægt miðja vegu milli Kambfells og Hagáreyra er fornt eyðibýli undir hálsinum sem Jónsgerði nefnizt.” segir í örnefnalýsingu. Tæpum 100 vestan við ána á flatrí sléttu. Fyrir vestan er aflíðandi þýfð brekka. Fyrir ofan er mjög þurrt og þýft en fyrir neðan er mýrlendi. Er á fremur sléttu svæði en bæði austan og vestan við er þýft.

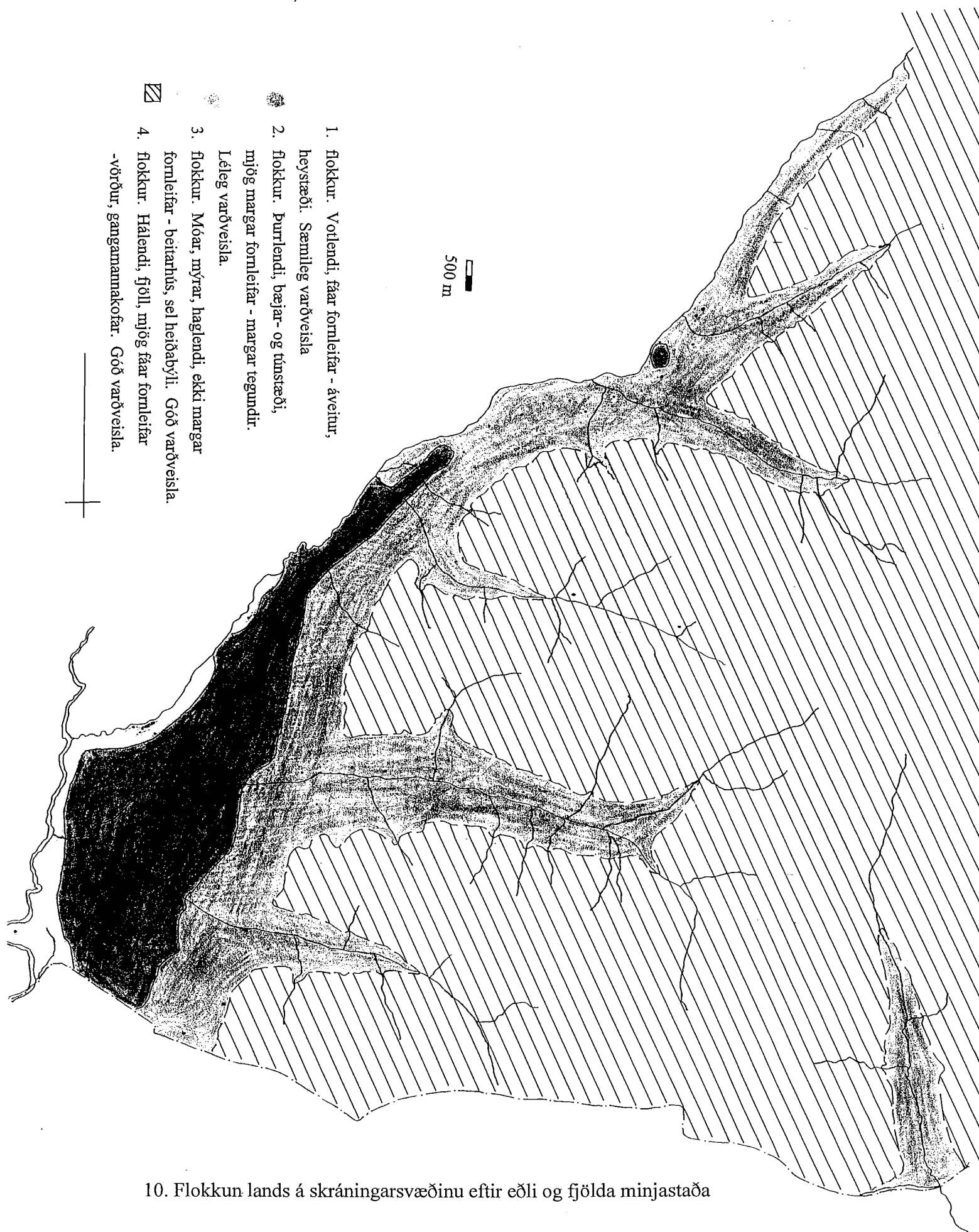
Hættumat: hætta vegna vatnsaga

Heimildir: Ö-Saur, 194.

4. *Fornleifar og byggð í héraði*

Eins og lýst var í skýrslu um fornleifskráningu í Eyjafjarðarsveit 1996 verða skil í landslagi Innfjarðarins á móts við Grund. Framan við Grund rennur Eyafjarðará fast undir fjallshlíðunum austanmegin, haldið þar af framburði þveránna sem koma úr Djúpadal, Skjöldal og Finnastaðadal, en utan við Grundarnes rennur áin vestanmegin í dalnum og er þá nær allt undirlendið austanmegin. Utantil í dalnum er undirlendið mjög blautlent og víða ófært en framan við Grund liggur það hærra og er að því skapi þurrara. Undir Fjöllum er undirlendið líka breiðara en víðast annarstaðar í Innfirðinum því að þar opnast Djúpidalur fram en hann er langstærstur þverdalanna í firðinum. Þar sem Djúpadalsá og Skjöldalsá renna fram á undirlendið hafa þær valdið miklum usla með breytilegum farvegum og miklum framburði. Undirlendið er af þessum sökum ekki jafnnýtilegt til landbúnaðar og ella og eru flestir bæirnir í röð undir fjallsrótunum, en aðeins tveir bæir, Torfur og Samkomugerði, niðri á grundunum meðfram ánni. Þessar hörðu grundir hafa engu að síður verið ein meginundirstaðan undir stórbúskap þeim sem rekinn var á Grund, í Möðrufelli og Miklagarði.

Landrými er mun meira í Grundarplássi og undir Fjöllum en utar í sveitinni og munar þar ekki bara undirlendinu heldur einnig þverdölunum þar sem mun meira rými hefur verið fyrir seljabúskap og sumarreit. Mun snjóléttara er í Innfirðinum eftir að komið er fram fyrir Stokkahlaðir en utar og sést af Jarðabók Árna og Páls að á flestum bæjum á skráningarsvæðinu hefur sauðfé aðeins þurft litla meðgjöf á veturna og lömb til helminga. Sérstaklega var vetrarreitinn góð á svæðinu frá

10. Flokkun lands á skráningarsvæðinu eftir eðli og fjölda minjastaða

Möðrufelli og fram í Litladal. Á þessu svæði hafa því verið allar forsendur fyrir stórbúskap frá fyrstu tíð; stór og auðunnin engi sem voru svo góð að mikið af heyinu mátti gefa kúm og mikið og gott beutiland allt árið um kring fyrir sauðfé og hesta. Aðeins lítil hluti af heyinu hefur farið í að fæða sauðfé og hross, og því hefur verið hægt að hafa gríðarmikla áhöfn á jörðum sem voru heldur ekki of stórar (í samanburði við jarðir eins og Kalmannstungu, Auðkúlu eða Reykjahlíð) og þannig auðveldari til búsakapar.

Í Grundarplássi er bæjarröðin tvöföld eins og víða í Hrafnagilshreppi, með Grund og Hólshús niðri við undirlendið, en Miðhús, Holt, Holtsel og Finnastaðir í efri röð í brekkunum nær fjallsrótunum. Sunnan við Finnastaðaa eru fjallsræturnar brattari og því skarpari skil milli þeirra og brekknanna niður að undirlendinu. Þar standa bæirnir langflestir í einni röð fast við fjallsræturnar í framhaldi af efri bæjarröðinni í Hrafnagilshreppi, og aðeins Torfur, Miðgerði, Ölvesgerði, Samkomugerði og Árgerði geta talist til neðri raðar. Sennilegt er að val á bæjarstæðum á svæðinu hafi helgast af því að undir fjallsrótunum hafa bestu túnstæðin verið, þar hefur hugsanlega verið minni skógur en neðar á undirlendinu og minni vatnsflaumur og votlendi.

Vegna hins tiltölulega mikla landrýmis sem fylgir jörðunum á svæðinu eru minjastaðir dreifðir mun víðar en utar í sveitinni. Af þeim sökum hefur enn meira varðveist af minjum sem tengjast nýtingu úthaga s.s. seljum og vörslugörðum. Að öðru leyti er drifing minjanna svipuð og annarsstaðar þar sem skráð hefur verið í Eyjafjarðarsveit: langflestar eru skamman spöl frá bæjarstæðinum og hafa orðið eyðileggingu að bráð.

Bæjarhólar og bæjarstæði

Enn er búið á flestum gömlum bæjarstæðum á skráningarsvæðinu, og hafa þeir bæjarhólar skemmst að meira eða minna leyti. Á Grund er talið að gamli bærinn hafi verið þar sem nú er hlaðið milli íbúðarhúsanna tveggja og má vera að þar sé enn

að finna leifar torfbæjarins. Í Hraungerði, Miðgerði og á Miklagaðri hanga gamlir torfbæir uppi að mestu leyti og í Samkomugerði stendur hluti gamla bæjarins. Ekkert þesara torfhúsa getur talist hafa varðveislugildi en mikilvægt er að bæjarhúsin verði mæld upp áður en og ef þau verða jöfnuð út, og að tryggt verði að ekki verði byggt frekar á þeim stöðum. Í Ölvesgerði sér enn tóftir bæjarhúsanna og í Miðhúsum, Ystagerði og Kambfelli eru óskemmdir bæjarhólar. Sléttað hefur verið yfir bæjarhólinn í Holi en ekki hefur verið byggt neitt þar eftir að bærinn fór í eyði og er því vel hugsanlegt að þar séu varðveittar bæjarhúsaleifar í jörðu.

Ekki eru mörg forn eyðibýli á skráningarsvæðinu og eru aðeins sýnilegar tóftir í Hrúthaga í landi Miklagarðs en þar sem heitir á Hólagerði á sömu jörð sést til túngarðs sem gæti bent til búsetu. Í landi Syðra Dalsgerðis er tóft (Ey-344:007) sem bent hefur verið á sem hugsanlegt býli en um það verður lítið sagt að svo stöddu.

Útihús og túngarðar

Útihús sem stóðu innantúns er sá flokkur fornra mannvirkja sem einna verst hefur orðið úti við jarðabætur á 20. öld. Á skráningarsvæðinu 1997 er þó mun meira af gömlum torfhlöðnum útihúsum en á svæðum þeim sem áður hafa verið skráð utar í sveitinni. Útihúsatóftir (fjárhús og hesthús) má enn sjá í túnnum á Holti (3), Hraungerði (2), Möðrufelli (4), Miklagarði (2), Samkomugerði (2), Ölvesgerði (1), Ystagerði (1), Hlíðarhaga (1), Hvassafelli (3), Ytra-Dalsgerði (1), Djúpadal (3), Litladal (3) og Kambfelli (3). Flest voru útihúsin í Samkomugerði eða 10, 9 í Möðrufelli, 8 í Miklagarði og 7 í Djúpadal og á Hvassafelli. Flest útihúsin voru fjárhús en yfirleitt var einnig a.m.k. eitt hesthús á hverjum bæ. Fjós virðast oftast hafa verið inni í bæjum, en þó er vitað um stök fjós í Möðrufelli, Samkomugerði og Hvassafelli. Um smiðju er aðeins getið á Grund og hlöðutóft er enn í túni í Miklagarði.

Á Grund eru steypt útihús frá byrjun þessarar aldar, byggð af Magnúsi Sigurðarsyni stórbónda þar. Þau eru áreiðanlega með allra elstu steinsteyptu útihúsum á Íslandi og hafa því mikið byggingasögulegt gildi.

Túngarðahleðsla var mikilvægur hluti af túnabótum á 19. öld og hafa nokkrir slíkir verið hlaðnir á skráningarsvæðinu - þó ekki á öllum bæjum. Ennþá sjást leifar túngarða í Holti, á Gilsbakka, í Ölvisgerði, Hvassafelli og Kambfelli. Þessir túngarðar eru allir frá þessari öld eða síðustu en í Sturlungu er getið um túngarð hjá Grund og má vera að slíkir garðar hafi þá verið algengir þó þeir væru síðan nær alveg horfnir fyrir byrjun 19. aldar.

Tún og garðar

Engin gömul tún eru eftir ósnortin á skráningarsvæðinu nema ef vera skyldi í kringum Kambfell. Miklu minna hefur verið um kál- og kartöflurækt í Grundarplássi og undir Fjöllum en utar í sveitinni og var enginn einasti gamall kálgarður skráður sumarið 1997.

Engjar og áveitur

Mikil og góð engi eru meðfram Eyjafjarðará að vestanverðu þegar komið er fram fyrir Espihól. Þau hafa á umliðnum öldum skemmst nokkuð af ágangi þveránna, Finnastaðaár, Skjöldalsár og Djúpadalsár en voru engu að síður undirstaðan undir stórbúskap þeim sem rekinn var á Grund, í Möðrufelli og Miklagarði. Miklagarðsnes var selt til Samkomugerðis í lok 18. aldar og hnignaði Miklagarði við það mjög mikið en hjáleigan varð ein af bestu jörðum sveitarinnar.

Á seinni hluta 18. aldar voru reistir miklir áveitugarðar á Grundarnesi og sjást þeir enn á stóru svæði, vel hlaðnir, reglulegir og fagurlega bogadregnir garðar, bæði í landi Grundar og Hólshúsa. Áveitur á engjum munu hafa verið mun víðar en merki um þær sjást ekki lengur. Á Hólshúsum var vatni veitt úr bæjarlæknum á túnið og voru grafnar til þess rásir niður túnið.

Vatnsból

Flestir standa bæirnir á skráningarsvæðinu á lækjar- eða árbökkum og hefur þannig ekki verið örðugt um vatn neinsstaðar. Lindarvatn þótti hinsvegar yfirleitt betra en lækjarvatn og á Grund var vatn stundum sótt í lind sem kölluð var Gvendarbrunnur sunnan við bæinn. Lindin er nú horfin í svað en í Syðra-Dalsgerði var hlaðinn brunnur í túninu en sléttað hefur verið yfir hann.

Svarðargrafir

Mótak var á mörgum bæjum á skráningarsvæðinu en þó ekki öllum, og munu þeir sem ekki höfðu mótak flestir hafa elt taði. Vitað er um mógrafir í landi Miklagarðs, Möðrufells og Grundar og var Svörðurinn í landi Grundar notaður af flestum bæjum í plássinu fram undir miðja þessa öld og sjást þær grafir enn.

Stekkir og kvíar

Stekkir eru algengasta tegund fornminja sem enn eru sýnilegar. Af 20 stekkjum sem vitað er um á skráningarsvæðinu eru 14 enn sýnilegir. Stekkir voru við flesta bæi og fleiri en einn á sumum (t.d. í Miðgerði og Miklagarði). Ekki er vitað um stekki frá Ystagerði og Árgerði en vera má að þau kot hafi notað stekki með öðrum. Sérkennilegra er að ekki er vitað um stekki á Grund, í Möðrufelli og Stóradal en hugsast getur að á þessum stórbýlum hafi verið fært frá mun lengra frá bæ en tíðkaðist á meðalbýlum, hugsanlega við beitarhús eða sel.

Fráfærur lögðust af í Eyjafirði um aldamótin 1900 en torfkvíar hafa þá greinilega ekki verið notaðar lengi, og virðist sem færirkvíar hafi verið ráðandi í Eyjafirði alla 19. öld.⁴ Fleiri torfkvíar eru á skráningarsvæði sumarsins 1997 en utar í sveitinni og eru kvíatóftir enn sýnilegar í Ölvesgerði og Kambfelli en heimild er um kvíar í Miklagarði og Kvíahóll er á Finnastöðum skammt utan við túnið.

Beitarhús og sel

Beitarhús voru við svotil hvern bæ utantil í Hrafnagilshreppi en í Grundarplássi, Möðrufells- og Miklagarðstorfum áttu hjáleigurnar yfirleitt ekki beitarhús og hafa þá

⁴ Sbr. SSE, 172,185 sbr þó 194.

annaðhvort þurft að hýsa allt fé heima við bæ eða fengið inni í beitarhúsum aðalbólanna. Beitarhús voru lengi notuð á Grundarseli og heimildir eru fyrir beitarhúsum í Möðrufelli og á Gilsbakka. Beitarhúsatóft er einnig í Litladal. Í Miklagarði, Hvasafelli og Stóradal munu selin hafa verið notuð sem beitarhús á vetrum.

Sama gildir um sel og beitarhús að það voru aðeins aðalbólin sem áttu selstöður en sum kotanna munu stundum hafa fengið inni á selstöðum stórbýlanna. Vitað eru tvær selstöður í Grundarplássi, tvær frá Möðrufelli og tvær frá Miklagarði og er líklegt að hafi þær verið í notkun á sama tíma þá hafi annað selið verið notað af hjáleigum, einni eða fleiri. Örnefnið Selbrekka er til beint fyrir ofan Finnastaði en ekki er vitað um tóftir þar og óvíst að hafi þar verið sel að það hafi verið notað frá Finnastöðum.

Undir Fjöllum var lengi haft í seli, til 1880 í Möðrufellsseli, 1896 í Miklagarðsseli og til 1901 í Hvasafellsseli og mun óvíst hafa verið hafa haft jafnlengi í seli á Íslandi. Á öllum þessum stöðum eru vel varðveittar tóftir af seljunum.

Utan við skráningarsvæðið, sunnan við Djúpadalsá, eru selstöður frá Stóradal og mögulega fleiri bæjum undir Fjöllum en í bréfi frá 1461 kemur fram að Mikligarður eigi selför á Hólmssel frá Hlíðarhaga í Djúpadal (DI V, 313-14, 351).

Gerði

Í fyrri skýrslum hefur verið bent á að -gerðis örnefni er að finna í túnum við svotil alla bæi í utanverðri Eyjafjarðarsveit og einnig tengd litlum hringlaga girðingum fjær bæjum sem virðast hafa verið einhverkonar útibú/sel í heimahögum/beitarhús með túnbletti. Á því svæði sem skráð var sumarið 1997 er áberandi minna um slík örnefni í eða við tún. Gerði er aðeins að finna í túnum á Finnastöðum, Hlíðarhaga, Árgerði og Hvasafelli og skammt utan við tún á Hólshúsum.

Gerði í heimahögum hafa hinsvegar verið miklu algengari en utar í sveitinni og hófst byggð á mörgum þeirra, að því er virðist, á 16. og 17. öld. Gerðis- örnefni eru sérstaklega algeng undir Fjöllum og er vitað um 4 slík í úthögum í

Möðrufellstorfu, þar af eitt sem varð að býli, og um 10 í úthöfum Miklagarðstorfu, þar af 5 sem urðu sjálfstæð býli. Engar tóftir eru sýnilegar á þessum stöðum fyrir utan túngarðsspotta á Hólagerði í Miklagarðslandi.

Hagagarðar

Í Skjöldal (báðu megin) og í Hagárdal hafa verið hagagarðar sem nú eru að mestu horfnir. Ekkert er vitað um hvað þeir eru gamlir eða hvaða hlutverki þeir hafa gegnt nákvæmlega en vísast eru þeir frá tímaskeiði er útbeit var hagða á annán hátt en þekkist frá seinni öldum.

Kuml og kirkjugarðar

Ekki er vitað um neitt kuml á skráningarsvæðinu og þar eru ekki einusinni sagnir eða örnefni sem vísa á legstaði landnámsmanna eða annarra heiðinna manna. Hinsvegar eru allnokkrir staðir sem .ar sem örnefni eru tengd við menn og atburði seinni alda. Þannig eru Helguhóll og Danskihóll í Grundarlandi. Sá fyrrnefndi á að vera haugur Grundar-Helgu sem var uppi á 14. öld og sá síðarnefndi átti að vera dys danskra manna sem Þórunn Jónsdóttir á Grund lét drepa í hefnd eftir föður sinn og bræður. Sá hóll var fjarlægður við vegaframkvæmdir og komu þá ekki upp nein bein en Helguhóll er náttúrulegur melhóll. Í Möðrufelli var þingstaður og þar fór fram síðasta aftaka í Eyjafirði er Kálfafellsbræður voru höggðir við Klofasteina árið 1751. Óljós munnmæli um dysjar á þremur stöðum í Möðrufellslandi, Jeríkóhóll, Kerlingadys og Bræðradys og munu þau tengjast aftökum sakamanna á seinni öldum. Örnefnið Dauðsmannshóll í Skjöldal mun vísa til stúlku sem þar varð úti á leið milli sels og bæjar.

Kirkjur með kirkjugarða voru á Grund, í Möðrufelli, Miklagarði, Hvassafelli, Stóradal og Litladal. Kirkja er nú eingöngu á Grund en fyrri utan kirkjugarðinn þar er ennþá greftrað í kirkjugarði í Miklagarði en kirkjan þar var lögð niður 1922. Kirkjan á Grund var færð úr kirkjugarðinum í byrjun 20. aldar en garðurinn er enn notaður og hafa grafir verið teknar í gamla kirkjustæðinu. Sama hefur átt sér stað í garðinum í Miklagarði og er það mikill skaði þar sem báðar kirkjurnar eru meðal þeirra fornfrægustu í landinu og hafa ótvírætt rannsóknar- og varðveislugildi.

Kirkja var enn í Möðrufelli 1712 en mun hafa lagst niður á 18. öld og er ekki vitað hvar hún hefur staðið. Alkirkja var í Hvassafelli á miðöldum og vitað er um greftrun þar í kirkjugarðinum um 1500. Mannabein hafa komið upp við skurðgröft við heimreiðina að Hvassafelli og er sennilegt að þar hafi kirkjan staðið. Sóknarkirkja var í Stóradal til 1750 og er vísað á staðinn þar sem hún stóð heima við bæinn. Það kirkjustæði er í mikilli hættu vegna rasks. Þá var hálfkirka í Litladal og sennilegt að grafið hafi verið við hana en ekki er vitað hvar hún stóð.

Leiðir

Gamli hreppsvegurinn vestan Eyjafjarðarar var á árbakkanum frá Espihóli og undir brekkunum neðan við Dvergstaði og Hólshús og síðan um hlað á Grund talsvert austar en þjóðvegurinn er nú. Þaðan var greiðfær leið fram að Saurbæ á svipuðum slóðum og þjóðvegurinn er nú og var sett trébrú á Djúpadalsá skammt vestan við núverandi brú á fyrri hluta 19. aldar. Stöplar hennar eða arftaka hennar sjást enn. Frá Grund lá önnur leið heim að Möðrufelli og var þá farið á vaði á Finnastaðaá um miðja vegu milli brúnna sem nú eru á ánni. Frá Möðrufelli hélt leiðin síðan áfram til Miklagarðs og Hvassafells og inn Djúpadal. Um Skjöldal lá þjóðleið milli Innfjarðarins og Öxnadals og var hún mikið notuð fyrir bílaöld. Er t.a.m. oft getið um ferðir manna um Skjöldalsheiði í Sturlungu. Úr Djúpadal lágu minna notaðar leiðir yfir fjöllin í Öxnadal og niður í Austurdal í Skagafirði.

5. Verndun og kynning minja á skráningarsvæðinu

Eins og utar í Eyjafjarðarsveit hafa flestar fornminjar á svæði því sem skráð var 1997 horfið undir tún og byggingar. Þær fornminjar sem eftir eru eru helst uppi í fjallshlíðum eða í afdölum eins og Skjöldal. Í skýrslu um fornleifaskráningu í Eyjafjarðarsveit frá 1994 var lagt til að hanna mætti gönguleið úr Kjarnaskógi sem lægi síðan suður með fjallshlíðinni, þræddi þar beitarhús og sel frá ýmsum tímum, og kæmi niður hjá Grund. Þessi leið myndi halda áfram frá seljum frá Víðigerði og

Espihóli og framhjá Oddsseli að Grundarseli og þaðan niður með Holtsselslæk niður að Grund.

Þá er gamla leiðin milli Innfjarðarins og Öxnadals um Skjöldal auðveld gönguleið og þar eru margar merkilegar fornleifar, beggja vegna árinna, sem gaman er að skoða.

Erfiðari gönguleið er inn í Djúpadal frá Litladal. Þar eru hinsvegar miklar og merkilegar rústir bæði í Kambfelli og á Hvassafellsseli.

Á svæði því sem skráð var 1997 eru engar friðlýstar minjar en lagt er til að eftirfarandi staðir verði látnir njóta friðlýsigar:

- * Bæjarstæði Hraungerðis
- * Bæjarhóll og kirkjugarður í Miklagarði
- * Steinsteyppt útihús á Grund
- * Bæjarstæði Kambfells
- * Hvassafellssel

Heimildaskrá

Óprentaðar heimildir:

Þjóðskjalasafn Íslands

Jarðadeild XIV. Uppdrættir af tünnum 1917. Öngulsstaðahreppur
Hrafnagilshreppur

Sýsluskjalasafn. Eyjafjörður

IV.B.4.b Landamerkjadómar og fógetaaðgerðir 1728-87

XXIV.B Búnaðarskýrslur 1788-1865

XXX.4 Jarðabók um Vaðlaþing um 1780

Búnaðarfélag Íslands

Kassi 12: Ræktunarsjóðsskjöl

Kassi 209: Túnþýfi í sýslum landsins

- Yfirlitsskýrsla Búnaðarsambands Eyjafjarðar yfir ógreiðfært og þýft ræktað land árið 1944
- Túnastærðir eftir hreppum og sýslum 1920 og 1952

Héraðsskjalasafn Akureyrarbæjar og Eyjafjarðarsýslu

Jóhannes Óli Sæmundsson: Örnefnaskrár. Hrafnagilshreppur

Ketil Guðjónsson: Athugasemdir og leiðréttingar við örnefni í Grundartorfu

Ólafur Kristjánsson: Athugasemdir við örnefnalýsingu Hraungerðis

Svanhildur Eggertsdóttir: Endurskoðuð örnefnaskrá Grundarpláss

Uppkast að örnefnalýsingu Grundar í Hrafnagilshreppi.

Sýslumannsembættið á Akureyri

Landamerkjabók I-II

Þjóðminjasafn Íslands

Fornleifadeild. Mappa með gögnum og bréfum um fornleifar í Eyjafirði

Matthías Þórðarson: Kirkjur Eyjafjörður

Náttúrufræðistofnun Íslands, Akureyri

Mappa með leiðréttingum við örnefnalýsingar og bréfaskiptum vegna þeirra

Mappa með loftmyndum af Eyjafirði frá 1960, með örnefnum merktum inná af Helga Hallgrímssyni

Minjasafnið á Akureyri

Söguminjaskrá, Eyjafjarðarsýsla (e. Helga Hallgrímsson)

Prentaðar heimildir:

Ágúst Ó. Georgsson. *Fornleifaskrá*, Reykjavík 1990.

BE: *Byggðir Eyjafjarðar I-II*, Akureyri 1973.

BE 1990: *Byggðir Eyjafjarðar 1990*, síðara bindi, Akureyri 1993.

BG: *Bréfabók Guðbrands byskups Þorlákssonar*, Rv. 1919-1942.

Brynjúlfur Jónsson. "Rannsóknir á Norðurlandi sumarið 1900." *Árbók hins íslenska fornleifafélags 1901*, 7-27.

Brynjúlfur Jónsson. "Rannsókn á Norðurlandi sumarið 1905." *Árbók hins íslenska Fornleifafélags 1906*, 1-27.

DI: *Íslenzkt fornbréfasafn I-XVI*, Kaupmannahöfn/Reykjavík 1857-1972.

FF: *Frásögur um fornaldarleifar 1817-1823*, Sveinbjörn Rafnsson bjó til prentunar, Reykjavík 1983.

Gunnar M. Magnúss: *Dagar Magnúsar á Grund*, Reykjavík.

Helgi Þorláksson: 'Þjóðleið hjá Brekku og Bakka. Um leiðir og völd í Öxnadal við lok þjóðveldis.' *Samtíðarsögur*, (Nífunda alþjóðlega fornsagnapíngið), Akureyri 1994, 335-349.

IA: *Islandske Annaler indtil 1578*, G. Storm gaf út, Christiania 1888.

ÍF: *Íslenzk fornrit I-*, Reykjavík 1933-.

Jarðabréf frá 16. og 17. öld. Útdrættir, Gunnar F. Guðmundsson gaf út, Reykjavík 1993

JJ: J. Johnsen: *Jarðatal á Íslandi*, Kaupmannahöfn 1847.

JÁM: *Jarðabók Árna Magnússonar og Páls Vídalín*, X. Eyjafjarðarsýsla, Kaupmannahöfn 1943.

Jónas Rafnar: *Bæjalýsingar og teikningar úr Eyjafirði*, (Eyfirzk fræði I), Akureyri.

KK: Kålund, Kristian: *Íslenskir sögustaðir I-IV*, Steindór Steindórsson þýddi, Reykjavík 1987-89.

Kaalund, Kristian: *Bidrag til en historisk-topografisk Beskrivelse af Island I-II*, Kjøbenhavn 1877-82.

Klemens Jónsson: *Grund í Eyjafirði. Saga hennar*, (Sögurit XVIII), Reykjavík 1942.

LE I: Steindór Steindórsson: *Lýsing Eyjafjarðar*. Fyrri hluti, (Eyfirðingarit I), Akureyri 1949.

Margeir Jónsson: *Bæjanöfn á Norðurlandi. Rannsókn og leiðrjettingar III. Eyjafjarðarsýsla*, Akureyri 1929.

ÓO: Ólafur Olavius. *Ferðabók I-II*, Reykjavík 1964.

PP: Sveinn Nielsson: *Prestatal og prófasti á Íslandi*, 2. útg., Reykjavík 1949.

Skýrsla FÍ III: *Skýrsla um Forngripasafn Íslands í Reykjavík II. 1. 1871-1875*, Rv 1881.

SSE: *Sýslu- og sóknalýsingar Hins íslenska bókmenntafélags 1839-1854*, (Eyfirk fræði II), Akureyri 1972.

SSE I-II: Hjörtur Þórarinnsson: *Saga sýslunefndar Eyjafjarðarsýslu 1874-1989*, 2 bindi, Akureyri 1993.

Steindór Steindórsson. "Eyjafjörður. Leiðir og lýsingar." *Árbók Ferðafélags Íslands* 1938.

Sturlunga saga I-II, Reykjavík 1946.

Svæðisskipulag Eyjafjarðar. Forsendur-horfur-markmið, Akureyri 1987.

Svæðisskipulag Eyjafjarðar. Náttúruminjakort-Skipulagskort, 1987.

Svæðisskipulag Eyjafjarðar 1989-2009. Greinargerð, 1989.

ÞJÁ: *Íslenskar þjóðsögur og ævintýri I-VI*, Safnað hefur Jón Árnason, Reykjavík 1954-61.

Ö-Hrafn: Örnefni í Hrafnagilshreppi e. Jóhannes Óla Sæmundsson - sjá ópr. heimildir.

Ö-Saur: Örnefni í Saurbæjarhreppi, Angantýr H. Hjálmarsson og Pálmi Kristjánsson hafa safnað og gefið út, Akureyri 1957.